تارىم

2

1990

زۇنۇن قادىرغا تەزىيە بىلدۈرۈش مۇراسىمدىن كۆرۈنۈشلەر

ئومۇمى كۆرۈنۈش

ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى قەييۇم تۇردى تەزىيە نۇتقى سۆزلىمەكتە.

رەھبەرلەر زۇنۇن قادىرنىڭ بالا-چاقىلىرىدىن ھال سورىماقتا.

بۇ بەتتىكى سۈرەتلەرنى قەييۇم تۇرسۇن تا...

تارىم

(ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال)

2

1990

40 - يىل نەشرى

بۇساندا

ماقالىلەر

قەييۇم تۇردى .... زۇنۇن قادىرغا تەزىيە بىلدۇرۇش مۇراسىمىدا سۆزلەن-
گەن سۆز 138
زۇنۇن قادىرنى دەپنە قىلىش ھەيئىتىنىڭ تىزىملىكى 140
ئۇرۇمچىدە ئاتاقلىق يازغۇچى زۇنۇن قادىرغا تەزىيە
بىلدۇرۇش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى 140
ياسىن خۇدابەردى............ زۇنۇن قادىرنى ئەسلەيمىز.............................. 141

نەسرىي ئەسەرلەر

نۇرمۇھەممەت توختى............ يېڭى قوشنا (ھېكايە) 4
جالالىدىن بەھرام............ نومۇسسىزلىق (پوۋېست).. 41
مۇھەممەت لېتىپ............ كۆتۈلمىگەن پاجىئە (ھېكايە).. 108
مۇھەممەت ئىمىن............ ئاينۇرى (ھېكايە) 127

شېئىرلار

روزى سايىت............ شېئىرلار 28
تۇردى ئەخمەت .... جەننەت بۇ ماكان 30
غەنىزات غەيۇرانى .... شۇ باشلىق ئورنىغا تىكىلگەن كۆزۈم 33
ئوسمانجان ساۋۇت .... ئالماشمايدىغان بېكەتلەر 34
ياسىنجان قاسىم .... تۆگىمەس گەپلەر 36
تۇرسۇن موسا .... ئىككى شېئىر 36
ئۆمەرجان مۇھەممەدى .... سەھرا ناخشىلىرى 37
ئابدۇلئەھەد قادىرى .... يۇرتكىمىدىن چىققان سادالار.. 38
تۇراپ دايىم .... شېئىرلار.. 39
ئەركىن داۋۇت .... سېغىنىدىمەن، سېغىنىدىم سېنى 96

ئىلھامجان ئابلىز........ ھايات ۋە سۆيگۈ........ 99
ئەركىن مۇھەممەت........ لىرىكىلار........ 101
ئۆمەر قادىر........ سۆيگۈ ساھىلىدىكى سىرلار........ 102
مۇختار سوپى........ كۆكۈم تەبەسسۇمى........ 103
ئەنۋەر داۋۇت........ ئۇيغۇر يىگىتى........ 104
ئابدۇخېلىل ئابدۇخېيىر........ ھەر مۇقامدا ئېيتقان ناخشىلار........ 105
تۇرسۇنجان ھاشىمى........ شېئىرلار........ 106
نۇرگۈل يۇنۇس........ ئۈمىدلىرىم قالسۇن چېچەكلەپ........ 107
ئەلقەم ئەختەم........ سەبر تاقەت يوق........ 145
رەخىم قاسىم........ ئەلۋىدا، ئۇستاز........ 145
ھاجى ئەخمەت........ مەرسىيە........ 146
ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر........ سىزنى ئەسلەپ........ 146
ماخمۇت مۇھەممەت........ مەن ئوقۇسام مەرسىيەمنى........ 147
سېتىنىسا لوقمان........ ئەلۋىدا........ 147
مۇھەممەت روزى........ شاد ئاۋازلار تىندى نېمىشقا........ 148

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم........ ھەۋزىخان خاراكتېرى — ھەقىقىي رېئالىزملىق روھنىڭ مەھسۇلى........ 149
نەبىجان ماخمۇت........ روھىي دۇنياغا مۇۋەپپەقىيەتلىك تاشلانغان قەدەم........ 153

سوۋېت ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدىن

ئەخمەتجان ھاشىرۇۋ........ ئادەمنىڭ كۆڭلى دېگەن (ھېكايە)........ 156

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

* *

بۇ سانىنىڭ رەسىم ۋە ھۆسنى خەتلىرىنى مەھەممەت ئايۇپ ئىشلىگەن

نۇرمۇھەممەت توختى

يېڭى قوشنا

(ھېكايە)

1. ئوچۇق دېرىزە

شەھەرنىڭ غەربىدىكى خىلۋەت كوچىدا باسىت ماشىنىچىنىڭ ئاتا-ئانىسىدىن قالغان ھويلا-ئارامى؛ پاكارغىنە دەرۋازىنىڭ يېنىدا دېرىزىسى كوچىغا ئېچىلىدىغان كىچىككىنە ماشىنىچىلىق دۇكىنى بار. دۇكاننىڭ دېرىزىسى كۈن بويى ئوچۇق تۇرىدۇ. ئەنە شۇ دېرىزىدىن كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ شىرىلدىغان ئاۋازى كوچىغا ئاڭلىنىدۇ. قۇياش غەربكە قىيشايغاندا ئۇنىڭ تالا-تالا نۇرلىرى ئەنە شۇ دېرىزىدىن دۇكانغا چۈشىدۇ، دۇكاندىكى ھەممە نەرسىنى — پېچىلغان ۋە پېچىلمىغان رەختلەرنى، تىكىلگەن ۋە يېرىم تىكىلگەن كىيىملەرنى نۇرغا كۆمىدۇ. كىيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ پارقىراق سىرلىرىدىن، توختىماي يۇقىرى-تۆۋەن ئوينىپ تۇرغان يىڭنىنىڭ ئۇچىدىن يېرىم ئوگدا قىلىپ قويۇلغان دەزمالنىڭ سىلىق تاپىنىدىن قايتقان نۇرلار دۇكاننىڭ تاملىرىغا كۆمۈشتەك پارقىراق شولىلارنى چۈشۈرىدۇ.

دۇكاننىڭ دېرىزىسى كۈن بويى ئوچۇق تۇرىدۇ، باسىت ماشىنىچى كوچىدىن ئۆتكەن تونۇش-بىلىشلىرى، يار-بۇرادەرلىرى، خېرىدار-ئۇلپەتلىرى بىلەن ئاشۇ دېرىزە ئارقىلىق سالاملىشىدۇ، ئەھۋاللىشىدۇ. شەھەردىكى يېڭىلىقلاردىن خەۋەر تاپىدۇ.

يەنە ئاشۇ دېرىزە ئارقىلىق بۇيرۇتمىلارنى قوبۇل قىلىپ، تىكىپ، دەزماللانغان كىيىملەرنى ئىگىسىگە تاپشۇرىدۇ. تەمكا ئالىدۇ. يەنە ئاشۇ دېرىزە ئارقىلىق كوچىدىن ئۆتكەن چىرايلىق قىز - چوكانلارنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ لەۋلىرىنى يالاپ قويىدۇ...

مانا شۇ دېرىزە ئۇستامنىڭ دۇنيا بىلەن، كىشىلەر بىلەن ئالاقىلىشىدىغان يولى. يىگىرمە يىلدىن بېرى ئاشۇنداق بولۇپ كەلدى. يىگىرمە يىل ئىلگىرى، ئۇ تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنىڭ ئىككىنچى يىللىقىدا ئوقۇۋاتقان ۋاقتىدا ئۆزىنىڭ چىرايلىق بىر قىز ساۋاقدىشى بىلەن چاتاق چىقىرىپ قويدى. مەكتەپتىن ھەيدەلگەنلىك توغرىسىدىكى ئۇقتۇرۇشنى تاپشۇرۇپ ئالغان كۈنىنىڭ ئەتىسى، ئۇ ئۆزىنىڭ ماشىنچىلىق قىلىدىغان تاغىسىنىڭ يېنىغا باردى ۋە ئۇ يەردە ئىككى يىل تۇردى. ئۇنىڭدىن كېيىن قايتىپ كېلىپ تاق قاناتلىق پاكار دەرۋازىنىڭ يېنىغا مانا شۇ دېرىزىنى ئاچتى. شۇنىڭدىن بېرى دۇكاننىڭ دېرىزىسى كۈن بويى ئوچۇق تۇرىدۇ. كەچتە قاراڭغۇ چۈشۈپ ئۇستام ئېلېكتر چىراغىنى ياققاندا، ئۇنىڭ ئۆلپەتلىرى ئاشۇ دېرىزىنىڭ ئالدىغا جەم بولۇشىدۇ، ئاچچىق كۆك تاماكىنى گېزىت قەغىزىگە ئوراپ قېنىپ - قېنىپ شورىشىدۇ. ئەلۋەتتە بۇ يەردە قىلىنىدىغان كەيپ تاماكا چېكىشلا ئەمەس، بەزىدە تۆت - بەش رومكىدىن قېقىشىۋالىدىغان ئىشلارمۇ بولۇپ قالىدۇ ۋە بەزىدە نەشىمۇ دۇكاننىڭ ئىچى - سىرتىنى ئۆزىگە خاس پۇراققا تولدۇرۇپ ئۆتىدۇ.

كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىدە ئاتمىش - يەتمىش مو چىققۇدەك ياپيېشىل كۆكتاتلىق بار. نېمىشقىدۇر كۆكتاتچىلار بۇ يەرگە ھەر يىلى بىر خىل كۆكتات — يېسىۋىلەك، پەمىدۇر، مۇچ ۋە يېشىل پۇرچاق تېرىيدۇ. ياز ۋە كۈز ئايلىرىدا ئۇستام تاڭ سەھەردە دېرىزىنى ئاچقاندا كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى ئاشۇ كۆكتاتلىقتىن كۆتۈرۈلگەن كۆكتات ھىدى ئۇنىڭ دىماقلىرىنى يايرىتىپ ئۆتىدۇ.

ئۇستام دېرىزىنىڭ ئالدىدا ماشىنىسىنى شىرىلدىتىپ ئىشلەيدۇ، كۆزلىرى تېلىپ كەتكەندە، بېشىنى كۆتۈرۈپ كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىدىكى كۆكتاتلىققا نەزەر سالىدۇ. ئۇنىڭغا كۆكتاتلىقنىڭ قىرىدىكى يالغۇز ئاپتاپپەرەسكە قونۇۋېلىپ ئۇنى زوق بىلەن چوقۇلاۋاتقان ئاق قۇشقاچنىڭ ۋىچىرلىشى ئاڭلىنىدۇ، پەمىدۇر، كۆكمۇچ ۋە يېشىل پۇرچاقنىڭ ھىدى بۇرنىغا ئۇرۇلغاندەك تۇيۇلىدۇ... ئەنە شۇ بىر مىنۇت ئىچىدە ئۇنىڭ كۆزلىرى يېشىللىق تارتۇق قىلغان ئاللىقانداق راھەتتىن ھوزۇر ئالىدۇ. ماشىنىنىڭ شىرىلدىغان ئاۋازى يەنە ياڭراشقا باشلايدۇ. كۆزلىرى تالغاندا، يەنە ئاشۇ يېشىللىققا تىكىلىدۇ... ئۇنىڭ كۈنلىرى، ئۇنىڭ تۇرمۇشى، ئۇنىڭ تىرىكچىلىكى مانا شۇنداق ئۆتىدۇ. ئونبەش يىلدىن بېرى، ياق، ئۇنىڭدىنمۇ ئۇزۇنراق ۋاقىتتىن بېرى ئەنە شۇنداق ئۆتتى، بىر خىل رىتىم، بىر خىل مۇقام داۋام قىلدى...

ئۆتكەن يىلى ئەتىيازدىن باشلاپ بۇ خىل رىتىم بىردىن بۇزۇلۇپ كەتتى. ئۇستامنىڭ دېرىزىسى ئالدىدىن ئۆتىدىغان ۋە دېرىزە ئالدىدا توختايدىغان ماشىنا - تراكتورلار كۆپىيىپ قالدى. ئۇلارنىڭ چاقىدىن كۆتۈرۈلگەن چاڭ - توزان دېرىزە ئارقىلىق دۇكان ئىچىگە پۇرقىراپ كىرىشكە باشلىدى، ئۇستام چاڭ - توزاندىن يەتكۈچە

بىزار بولدى، لېكىن ئېمىشقىدۇر دېرىزىنى يەنىلا ياپمىدى.

كۆپ ئۆتمەي كۆكتاتلىقنىڭ ئورنىدا كۆك خىشتىن قوپۇرۇلغان ئۇن ئېگىزلىك ئۆي قەد كۆتۈردى. يېڭى ئۆي چىرايلىق، ھەشەمەتلىك ئىدى، ئۆيلەرنىڭ تورۇسلىرىغىلا ئەمەس، ھەتتا پىشايۋاننىڭ تورۇسلىرىغىچە قېقىلغان رەڭلىك گەج تاختاي كۆزنى قاماشتۇراتتى. ساڭگىلاتما قۇۋۇقلىق دېرىزىلەرگە، پىشايۋاننىڭ يۇمىلاق تۈۋرۈكلىرىگە، تۈۋرۈك ۋە دېرىزىلەردىكى ئاجايىپ گۈزەل نەقىشلەرگە، تۈۋرۈك بىلەن تورۇسنى تۇتاشتۇرۇپ تۇرىدىغان ئەگمە كۇنگۇرىلارغا بېرىلگەن ئالتۇن ھەل قۇياش نۇرىدا جىلۋىلىنەتتى. گۈلتاش ئورنىغا قويۇلغان يىگىرمە مېتىر ئۇزۇنلۇقتىكى يۆلەنچۈكلۈك ئورۇندۇقنىڭ قىپقىزىل سىرى ئوتقاشتەك چاقنايتتى...

باسىت ئۇستا بۇنداق ھەشەمەتلىك ئۆينى نەدە كۆرگەنلىكىنى ئەسلىيەلمەيتتى. راستىنى ئېيتقاندا، زادىلا كۆرۈپ باقمىغانىدى. مۇشۇ مەھەللىلىك، يۈز ياشتىن ئاشقان بىر مويسىپىت كىچىك ۋاقتىدا كۆرگەن مۇشۇ مەھەللىگە سېلىنغان نىياز ھېكىمبەگنىڭ سارىيىنى ئەسلەپ «ئۇمۇ بۇنچىلىك ھەشەمەتلىك ئەمەس ئىدى» دېدى. قارقاشتىن كەلگەن بىر يولۇچى: «ئاقسارايدىكى مەمتىلىخان غوجامنىڭ سارىيىدىنمۇ چىرايلىق ئىكەن» دەپ ئۆتۈپ كەتتى. يەنە كىمدۇر بىرى 47 - يىلى سىرىنغىزغا سېلىنغان خې دىڭباڭنىڭ ئۆيىنى كۆز ئالدىغا كەلتۈرۈپ: «ئۇ ھېچنېمە سالالماپتىكەن» دېگەن گەپنى قىلدى. يېڭى ئۆينى كۆرۈش ئۈچۈن كىشىلەر يىراق - يىراقلاردىن ئاتايىتەن كېلىشەتتى. ھەشەمەتلىك نەرسە دېگەن ئادەمنى ھەقىقەتەنمۇ جەلپ قىلىدىكەن، كىشىلەر بۇ ھەشەمەتلىك سارايغا خۇددى قىزىلگۈلنى كۆرگەن قىزلاردەك، چىرايلىق قىزلارنى كۆرگەن شەھۋەتپەرەسلەردەك تىكىلىشەتتى... شۇنداق قىلىپ باسىت ئۇستامنىڭ دېرىزىسىنىڭ ئالدى بىر مەزگىل بازاردەك ئاۋاتلىشىپ كەتتى. كۆزلىرى تېلىپ كەتكەندە، بېشىنى كۆتۈرۈپ كوچىنىڭ ئۇ تەرىپىگە نەزەر سالاتتى، لېكىن ئۇنىڭ كۆز نۇرلىرى قىزىل خىشتىن قوپۇرۇلغان ئېگىز ھويلا تېمىدا، ئالتۇندەك سېرىق تۇچتىن نەقىشلەر قىلىنغان ھالقىلار ئورنىتىلغان قوش قاناتلىق ھەيۋەتلىك دەرۋازىدا توختاپ قالاتتى، ئەتىگەن تەرەپلەردە قۇياشنىڭ تۇچ نەقىش ھالقىلاردىن قايتقان نۇرلىرى ئۇستامنىڭ كۆزىگە چۈشۈپ، ئۇنىڭ كۆزلىرىنى چېقىپ كېتەتتى. ئۇستامنىڭ ئىككى چېكىسىدە پۈرۈم - پۈرۈم قورۇقلار پەيدا بولۇپ كۆزلىرى ئىختىيارسىز قىسىلاتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇستامنىڭ كۆڭلىدە قانداق پىكىرلەرنىڭ كېزىپ يۈرگەنلىكىنى بىلگىلى بولمايتتى. ئۇ ئاشۇنداق كۆزلىرى قىسىلغان ھالدا بىرەر مىنۇتتەك تىكىلىپ تۇراتتى - دە، يەنە ماشىنىنى شىرىلدىتىشنى باشلايتتى.

يېڭى ئۆي پۈتكەن بولسىمۇ كوچىدىن ئۆتىدىغان ماشىنا - تراكتورلارنىڭ ئايىغى يەنىلا ئۈزۈلمىدى، يېڭى ئۆينىڭ ئەتراپىغا يېڭى - يېڭى ئۆيلەرنىڭ، يېڭى - يېڭى سارايلارنىڭ سېلىنىشى توختىمىدى، خىش - تاش، قۇم - شېغىل، سېغىز - سېمونت، ياغاچ - بورا توشۇيدىغان ماشىنىلار توختىماي كېلىپ كېتىپ تۇراتتى. چاڭ - توزان تېخى پىچىلمىغان رەختلەرنى، يېڭى تىكىلگەن كىيىملەرنى بۇلغايتتى، ئۇستام چاڭ - توزاندىن يەتكۈچە بىزار بولدى، لېكىن دېرىزىسىنى ياپمىدى.

2. يېڭى قوشنا

كاتتا ئەربابلار بىلەن قوشنا ئولتۇ-
رۇش ياخشى ئىشمۇ ياكى يامان ئىشمۇ؟
باسىت ماشىنچى بۇنى زادىلا ئويلاپ كۆر-
مىگەن. ھۈنەرۋەن - تىجارەتچى ئادەم ئۇ-
چۇن بۇنداق ئىشلارنى ئويلاپ يۈرۈشنىڭ
زۆرۈرىيىتىمۇ يوق ئىدى. لېكىن ئەمدى ئوي-
لىمىسا بولمايدىغان بولۇپ قالدى، قوشنا
ئولتۇرغان ئىكەنسەن، ئويلاپ قويۇشۇڭ
كېرەك. قانداق سالا قىلىشنى، قانداق پا-
راڭلىشىشنى، قانداق مۇئامىلە قىلىشنى ئوي-
لاپ بېقىشىڭ كېرەك... يېڭى قوشنا يېڭى
ئۆيگە كۆچۈپ كەلگەندە ئۇ راستىنلا ئاشۇ-
لارنى ئويلىدى. «ياخشىلىق يەتمىگەندىمۇ
يامانلىق تەگمەس، چىقىشىپ ئىززىتىنى قى-
لىپ ئۆتكەن تۈزۈك، خۇدا قوشنا بولۇشقا
نېسىپ قىلسۇن...»

يېڭى قوشنا ئۆي كۆچكەن كۈنى —
باسىت ئۇستا ئوغلىنى باشلاپ چىقىپ ماشى-
نىدىن چۈشۈرگەن نەرسىلەرنى ھويلىغا تو-
شۇشۇپ بەرمەكچى بولغانىدى، لېكىن
ئۇلارغا ئىش تەگمىدى، ياردەملىشىپ يۈر-
گەنلەرنىڭ ھەممىسى چاققان ئادەملەر ئى-
كەن. قولى - قولىغا، پۇتى - پۇتىغا تەگمەيلا
ماشىنىلارغا لىقمۇلىق بېسىلىپ كەلگەن
نەرسىلەرنى بىر دەمدىلا توشۇپ بولۇشاتتى.
ئۇلارغا قاراپ تۇرغان باسىت ئۇستا «بۇلار
ئۆي كۆچۈشنى ھۆددە ئالغان بولسا كېرەك.
ئۇنداق بولمىسا شۇنچىۋالا جان كۆيدۈرۈپ
ئىشلىشەتتىمۇ» دەپ ئويلىدى، لېكىن ئۇنى
بۇ ئايىغى چاققانلارنىڭ سالاپىتى — ئۇلار-
نىڭ سىپىنگە يېڭى - يېڭى سالاپەتلىكلەرنىڭ
قوشۇلۇپ تۇرۇشى ئەجەبلەندۈرەتتى. ئۆي
كۆچۈرۈشۈۋاتقانلار ئىشنى كۆڭۈلدىكىدەك ھۆد-
دىگە ئالىدىغان مەدىكارلارغىمۇ، قارا ئىش
قىلىدىغان ئىشچىلارغىمۇ ئوخشىمايتتى. باسىت
ماشىنچى قاراپ تۇرغان شۇ چاغدا ئايىغى
چاققانلارنىڭ سىپىگە قورسىقىنى كۆتۈرەلمى-
گۈدەك دەرىجىدە سەمرىگەنلەردىن ئىككىسى
كېلىپ قوشۇلدى. لېكىن نەرسە - كېرەكلەر-
نى توشۇشقا كىرىشكەندە ئۇلار ئورۇقلىرى-
دىنمۇ بەكرەك چاققان چىقتى... ئەگەر
بۇلار ئۆي كۆچۈرۈشنى ھۆددىگە ئالغانلار
بولسا، ھەممىسى بىرلا ۋاقىتتا ئىشقا چۈش-
مەيتتىمۇ؟ ئىشقىمۇ مۇنچىۋالا ياسىنىپ كەل-
گەن بارمۇ؟ ياق، بۇلار ھۆددىگە ئالغانلار
ئەمەس ئىكەن. ئۇنداقتا بۇلار كىملەر؟...

شۇ كۈنى بىر كۈن ئىچىدىلا ئۆي
كۆچۈش ئاياغلاشتى، باسىت ماشىنچىغا يار-
دەملەشكۈدەك ئىش چىقمىدى، ئۇ بىرەر
سائەتچە قاراپ تۇرغاندىن كېيىن دۇكانىغا
يېنىپ كىردى، دۇكانىنىڭ دېرىزىسىدىن قا-
راپ ئولتۇردى. نېمىشقىدۇر قولى ئىشقا
بارمىدى. قوشنىلار شۇنچە ئالدىراش ئۆي
كۆچۈۋاتسا، ئۇ قانداقمۇ بىخارامان ئۆز
ئىشىنى قىلالىسۇن؟ ئاخىرى ئۇ يېڭى قوش-
نىلىرى بىلەن كۆرۈشۈپ كۆڭلىنى ئىزھار
قىلىپ قويماقچى بولدى. لېكىن ئۇ ئۆي
كۆچۈۋاتقان ئاشۇ سالاپەتلىكلەر ئارىسىدىن
ئۆز قوشنىسىنى ئايرىۋالالمىدى، ئۇنىڭ قوش-
نىسىمۇ ئەلۋەتتە سالغان ئۆيىگە لايىق سا-
لاپەتلىك بولۇشى كېرەك. ئۇ زادى قايسى؟
ھەممىسى يېڭى ئۆيگە لايىق سالاپەتلىك،
ھەممىسى ئۆز ئىشىنى قىلغاندەك جان كۆي-
دۈرۈپ ئىشلەيدۇ، قوشنام زادى كىم؟
باسىت ماشىنچى ئاشۇ سالاپەتلىكلەرنىڭ
بىرسىدىن تارتىنىپراق سوراشتۇرغانىدى،
قوشنىسى ئۆي كۆچۈرۈۋاتقانلارنىڭ ئىچىدە
يوق بولۇپ چىقتى. ئۇ نەدىدۇر بىر يەردە

يىغىنغا ئىشتىراك قىلىۋاتقانمىش...

يېڭى قوشنىلار ئۆي كۆچكەن ئاشۇ كۈنى باسىت ماشىنچى ئۇلارنىڭ ئۆي كۆچۈشىگە ياردەملىشەلمىدى. كۆڭلىنىمۇ ئىزھار قىلالمىدى، ھاردۇق ئېشىغىمۇ چىدىيالمىدى. ھەتتا ئۇلارنىڭ ئۆزىنىمۇ كۆرەلمىدى. ئۇ پەقەت دېرىزىسىنى تاقاپ، چىراغنى ئۆچۈرۈپ بولغاندا كىچىك ماشىنىنىڭ گۈرۈلدىگەن ئاۋازىنى ئاڭلىدى. ھەشەمەتلىك دەرۋازىنىڭ بوش غىچىرلىشىدىن كىملەرنىڭدۇ يېڭى ئۆيگە كىرىپ كەتكەنلىكىنى ھېس قىلدى ۋە قوشنام ئەمدى كەلگەن بولسا كېرەك دەپ ئويلىدى.

باسىت ماشىنچىنىڭ ئۇيقۇسى كەلمىدى. ئۇنىڭ ئۆلپەتلىرى بۈگۈن نېمىشقىدۇر دۇكان دېرىزىسى ئالدىغا يىغىلمىغانىدى. ئۇلار كەلمىسە ئۇ ھاراقمۇ ئىچمەيتتى. نەشىمۇ چەكمەيتتى. ھاراق ئىچمىگەن ياكى نەشە چەكمىگەن كۈنلىرى ئۇنىڭ ئۇيقۇسى قاچاتتى. بۈگۈنمۇ شۇنداق بولدى. كۈندۈزدىكى ئىشلار خىيالىغا كېلىۋالدى. ھەممىسى سىرلىق ۋە چۈشەنگىلى بولمايدىغان ئىشتەك بىلىندى. يېڭى قوشنام زادى قانداقراق ئادەم؟ بىزگە قانداق مۇئامىلە قىلار؟ ئۇنىڭ كاللىسىدا مانا شۇ سوئاللار چۆگىلەيتتى، ھويلىنىڭ ھەشەمەتلىكلىكىگە قارىغاندا، ئۇ چوقۇم كاتتا ئەرباب. لېكىن زادى قايسى دەرىجىدىكى كاتتا ئەرباب؟ قايسى ئىدارىنى سوراپ، قايسى دائىرىنى شۇلۇپ يەيدۇ ۋە ياكى...

ئۇ قايسى ۋاقىتتا ئۇخلاپ قالغانلىقىنى بىلمىدى، سەھەردە ئويغىنىپلا بىرىنچى قىلغان ئىشى كۈندىكىدەك دۇكاننىڭ دېرىزىسىنى ئېچىش بولدى. ئۇ مۇشۇ سەھەردە يېڭى قوشنىسى بىلەن سالاملىشىشنى، ھېچ بولمىسا ئۇ ئىشقا ماڭغاندا يىراقتىن بولسىمۇ قارىسىنى كۆرۈپ قېلىشنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى. ئالاھەزەل ئىككى سائەت ئۆتكەندىن كېيىن چىرايلىق بىر پىكاپ ئۇنىڭ دېرىزىسىنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. قوشنىسىنىڭ قوش قاناتلىق، تۈچ ھالقىلىق دەرۋازىسى قىيا ئېچىلدى، ئۇنىڭدىن كېيىن پىكاپنىڭ ئىشىكى ئېچىلىپ ئارقىدىن جاققىدە قىلىپ يېپىلدى. باسىت ماشىنچى دەرۋازىدىن چىققان ئادەمنىمۇ، پىكاپقا چۈشكەن ئادەمنىمۇ ئېنىق كۆرەلمىدى، شۇ كۈنى كەچتىمۇ، ئۇنىڭدىن كېيىنكى كۈنلەردىمۇ ئوخشاش بولدى. پىكاپ چاڭ - توزان چىقىرىپ كېلەتتى - دە، ئۇستامنىڭ دېرىزىسى ئالدىدا (ياق، ئەمدى بۇ يەر ئۇستامنىڭ دېرىزىسىنىڭ ئالدى ئەمەس، كاتتا ئەربابنىڭ دەرۋازىسىنىڭ ئالدى بولۇپ قالغانىدى) توختايتتى. ئەتىگەندە ئاۋۋال قوش قاناتلىق دەرۋازا، ئۇنىڭدىن كېيىن پىكاپنىڭ ئىشىكى ئېچىلاتتى، كەچتە ئاۋۋال پىكاپنىڭ ئىشىكى، ئۇنىڭدىن كېيىن قوش قاناتلىق دەرۋازا ئېچىلاتتى، ئېچىلاتتى - يۇ، يەنە يېپىلاتتى... شۇنداق قىلىپ باسىت ئۇستا خېلى كۈنلەرگىچە يېڭى قوشنىسىنى كۆرەلمىدى. ئۇنىڭ بىلەن سالاملىشىش، پاراڭلىشىش نىيىتى ئىشقا ئاشمىدى. قوشنىسى بىلەن دىدارلىشىش پۇرسىتى كەلمىگەنسېرى ئۇنىڭغا قوشنىلىرى شۇنچە سىرلىق بىلىنەتتى.

گەرچە ئۇ ئەر قوشنىسى بىلەن دىدارلىشالمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئۇنىڭ ئايالىنى تۇنجى كۈنىلا كۆرۈشكە مۇيەسسەر بولدى. قوشنىلار كۆچۈپ كېلىپ ئەتىسى چۈشكە يېقىن دېرىزىگە تىرەپ قويۇلغان كىيىم پىچىش شىرەسىنىڭ ئۈستىگە ئوتقاشتەك

بىر توپ قىزىل دوخاۋا گۈپپىدە قويۇل ـ
دى. ئۇستامنىڭ كۆزىگە دەسلەپتە راستىنلا
قىپقىزىل ئوتتەك كۆرۈندى. ئارقىدىن
ئۇ ئاشۇ قىيا بېقىشلىرىدا ئۇنىڭ ئوت ئە ـ
مەس قىپقىزىل، نەپىس ۋە يۇمشاق
دوخاۋا ئىكەنلىكىنى ئىلغا قىلدى. ئۇ بېشى ـ
نى كۆتۈرۈپ قارىغاندى، ئالدىدا تۇرغان
ئېگىز بويلۇق، بولاق كۆزلۈك ئايالغا كۆزى
چۈشتى. ئايال ئىچكى كىيىم بىلەن ـ چى ـ
رايلىق كەشتىلەنگەن رۇباشكا بىلەنلا چىق ـ
قانىدى. رۇباشكىنىڭ ئويما ياقىسىدىن
ئۇنىڭ قاشتېشىدەك سۈزۈك بويىنى، لى ـ
غىرلاپ تۇرغان كۆكرىكىنىڭ يېرىمى كۆرۈ ـ
نۈپ تۇراتتى. ئۇستامنىڭ يۈرىكى بىردىن
جىغ قىلىپ قالدى. ئايالنىڭ بىلەكلىرىمۇ
يالىڭاچ ئىدى. سۈزۈك، ئاپئاق بودرۇق
مۇسكۇل ھېقىقەتەك جىلۋىلىنىپ تۇراتتى.
ئايال باشتاق ئىدى، ئۇنىڭ تۇم قارا، بى ـ
لىنەر ـ بىلىنمەس بۈدۈر قىلىنغان قىرقىم
چاچلىرى ئاپئاق دولىسىدا يېيىلىپ تۇراتتى.
ئايال ھېچقانداق گىرىم قىلمىغان، بولاق كۆز ـ
لىرى تەبىئىي قارا، لەۋلىرى تەبىئىي قىزىل
ئىدى. سۈزۈك ھۆسنىدە گۈزەللىكنىڭ يار ـ
قىن نۇرلىرى جىلۋە قىلاتتى. ئۇنىڭدىن
دىماققا ھۇزۇر بەرگۈچى بىر خىل ئەتىر ـ
نىڭ خۇش ھىدى تارقىلىپ تۇراتتى.

ئۇستام تاشتەك قېتىپ تۇرۇپ قالغا ـ
نىدى. ئەقلىمۇ، پۈتۈن ھېس ـ تۇيغۇلىرىمۇ
لال. كۆزلىرى بولسا خۇددى چوڭقۇر خى ـ
يالغا غەرق بولغان ئادەمنىڭ كۆزلىرىدەك
بىر نۇقتىغا ـ ئايالنىڭ ئۈستىدىكى رۇباش ـ
كىنىڭ ئويما ياقىسىغا تىكىلىپ قالغان... ئۇ
ھەممىنى كۆرۈپ ئۈلگۈرگەنىدى. ئايال ـ
نىڭ ۋۇجۇدىدىن يېغىپ تۇرغان ئايدىڭ
كېچىدەك گۈزەللىكنىمۇ، ئۇنىڭ كۆزلىرى ـ
دىن ئۇچقۇنداپ تۇرغان ھاكاۋۇرلۇقنىمۇ،
خوجايىنلارچە قاراشنىمۇ كۆرۈپ ئۈلگۈر ـ
گەنىدى. ئۇ يەنە ئاشۇ كۆزلەردىن ئاجايىپ
سىرلىق بىر نەرسىنىمۇ كۆرۈپ ئۈلگۈردى.

ــ ئۇستام، مۇنۇ دوخاۋىدا پەردە تى ـ
كىدىغان گەپ ئىدى...

ئايالنىڭ ئاۋازى ئۇنى چۆچۈتۈۋەتتى.
ئۇ كۆرۈۋاتقان شېرىن چۈش بىردىن ئۈ ـ
زۈلدى. كۆزلىرىنى رۇباشكىنىڭ ئويما ياقى ـ
سىدىن دوخاۋىغا يۆتكىدى. دوخاۋا ئۇستام ـ
نىڭ كۆزلىرىگە راستىنلا قىپقىزىل كۆ ـ
رۈندى.

ــ تىكىپ بېرەيلى، ئۆلچەملىرى قان ـ
داقكىن؟

ــ مۇنۇ ئۇدۇلدىكى ئۆي بىزنىڭ،
ئۆزلىرى كىرىپ ئىشىك ـ دېرىزىلەرنى ئۆل ـ
چەپ چىقسىلا...! پەردىلەرنى ئەتىگىلا تى ـ
كىپ بولمىسىلا بولمايدۇ. ئۆيىمىزگە مېھمان
كۆپ كېلىدۇ. ئىلگىرىكى پەردىلەر ئەمدى
ياراشماي قالدى...

ئايال قېنى ئەمىسە مەرھەمەت دې ـ
گەندەك قىلىپ بېشىنى يان تەرەپكە ئەگ ـ
دى، ئاندىن ئارقىسىغا بۇرۇلۇپلا ماڭدى،
ئۇستام ئەگەشتى. ئايالنىڭ قىسقا رۇباش ـ
كىسىدىن چىقىپ تۇرغان يالىڭاچ پاچاق ـ
لىرىمۇ ھېقىقەتەك سۈزۈك ئىدى. كېلىش ـ
كەن ساغرىسى چوڭ ئۆستەڭدىكى قاينام ـ
دەك تولغىنىپ باراتتى. ئۇستامنىڭ يۈ ـ
رىكى يەنە جىغ قىلىپ قالدى. ۋۇجۇدىغا
ئاللىقانداق تىترەك ئولاشقاندەك بولدى.
ئۇ ئۆينىڭ ئىشىك ـ دېرىزىلىرىنى ئۆلچەپ
يۈرگەندىمۇ بۇ تىترەك ئۇنىڭدىن يىراق ـ
لاشمىدى ـ ئۇنىڭ ۋۇجۇدى، ئۆلچىگۈچ تۇت ـ
قان قوللىرى، ئېگىز ئورۇندۇققا دەسسەپ

تۇرغان پۇتلىرى تىترەيتتى، يۈرىكى، ھېس-
تۇيغۇلىرى نېمىگىدۇر ئىنتىلەتتى. ئۇنىڭ
ھېس - تۇيغۇلىرى قەپەستىن قۇتۇلۇپ چىق-
ماقچى، ئۆزى ئارمان قىلغان گۈل شېخى-
غا، گۈل بەرگىگە قونماقچى، گۈل تاجى-
نى چوقۇلىماقچى بولاتتى... شۇ مىنۇتتا
ئۇستامنىڭ ئەقلى يەنىلا جايىدا ئىدى.

ئۇ ئۆزىنىڭ كونا كېسىلىنىڭ قوزغالغانلىقى-
نى ھېس قىلدى. ئاللىقانداق بىر خىجىل-
لىق ئۇنىڭ ھېس - تۇيغۇلىرىنى يەنىلا قە-
پەس ئىچىدە تۇتۇپ تۇراتتى. شۇنداقتىمۇ
شۇ كۈنى، شۇ كېچە ھەتتا كېيىنكى
كۈنلەردىمۇ ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدىن ئاشۇ
تىترەك زادىلا يىراقلاشمىدى.

3. كەيىپ ئىچىدە

باسىت ئۇستام تۇنجى قېتىم ئۆل-
چەتسىز ئولتۇرۇپ نەشە چەكتى. يالغۇز
بولغاچقا چىلىم بىلەن چەككۈسى كەلمى-
دى. نەشىنى ئۇششاق - ئۇششاق ئۈزۈپ
كۆك تاماكىغا ئارىلاشتۇردى. ئۇنىڭدىن كې-
يىن گېزىت قەغىزىگە ئوتتۇرا بارماقتەك
توم ۋە ئۇزۇن قىلىپ يۆگىدى، تۇتاشتۇ-
رۇپ قېنىپ - قېنىپ شورىدى. ئۇ ھەر
قېتىم كۆچەپ شورىغاندا تاماكىنىڭ ئۇ-
چىدىن لاپ، لاپ قىلىپ يالقۇن كۆتۈرۈ-
لەتتى. «ياغ - دە، كاساپەت، ياغ، بولمىسا يال-
قۇن كۆتۈرۈلەمدۇ؟ بۇ نۆۋەت سېتىۋالغى-
نىم ھەقىقەتەنمۇ بەلەن چىقتى...» ئۇ
قېنىپ - قېنىپ شورايتتى. ئۇنىڭ شورىغان-
لىرى كانىيىدىن ياغدەك سىلىق ئۆتۈپ
ئۆپكىسىگە توشاتتى، ئۇنىڭدىن كېيىن ئاغ-
زى - بۇرنىدىن كۆپكۆك ئىس بولۇپ
يېنىپ چىقاتتى، ئۇ بىر يۆگەمنىڭ ھەم-
مىسىنى چېكىپ بولدى. ئاخىرقى قالدۇقى-
نى بېگىز بارمىقى بىلەن چوڭ بارمىقى-
نىڭ ئۇچى ئىتتىن سارغايغىچە، يىڭنە
ئىشى بىلەن قېتىپ كەتكەن بارماق مۇس-
كۇللىرى بىلىنەر - بىلىنمەس كۆيگىچە
شورىدى...

ئۇنىڭ كۆزلىرى خۇمالاشتى، ۋۇجۇ-
دى ئاللىقانداق بىر راھەت ئىلكىدە يايى-
رىدى. پۇت - قوللىرى يېنىكلىشىپ، بەدىنى
ئولتۇرۇۋاتقان ئورۇندۇقتىن ئۆزلۈكىدىن
كۆتۈرۈلۈپ كېتىۋاتقاندەك بىلىندى. نې-
مىگىدۇر كۈلگۈسى كەلدى. يۈزىدىكى تې-
رە مۇسكۇللار تارتىشىپ كۈلۈمسىرىدى.

ئۇ ئوبدانلا كەيىپ بولغانىدى. لېكىن
ھوش - كاللىسى جايىدا ئىدى. ئورنىدىن
تۇرۇپ بىر پارچە رەختنى قولغا ئالدى،
دۇكان ئىچىنى يەلپۈپ نەشىنىڭ پۇرىقى-
نى دېرىزىدىن چىقىرىۋەتتى. ئەگەر بىرەر
ساقچى نەشە ھىدىنى سېزىپ قالسا، ئۆ-
زىنىڭ بالاغا قالىدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۇ
يەنە كېيىم تىكىش ماشىنىسىنىڭ ئالدى-
دىكى ئورۇندۇقتا ئولتۇردى. ئۇ ھېلىمۇ
كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى. لېكىن كۆزلىرى
ئويما ياقىلىق رۇباشكا كىيىكەن ئايال قوش-
نىسى ھېلىلا كىرىپ كەتكەن دەرۋازىغا
تىكىلىپ تۇراتتى. ئۇستام ئۆلۈشكۈن
سەھەردە ئورنىدىن تۇرۇپ، نېمىشقىدۇر
ئۆز - ئۆزىگە قوشنىدەك قوشنا بولمەن،
دەپ ۋەدە بەرگەنىدى. شۇنىڭدىن كېيىن،
قوشنىسىنىڭ پەردىلىرىنى تىكىشكە باشلىدى.
ئايال قوشنىسى دېگەن قەرەلگە تىكىپ بولال-
مىغان بولسىمۇ، بۈگۈن چۈشكە تىكىپ بولدى.
ئون تۆت چوڭ دېرىزە، ئون تۆت ھاۋادان،
ئون ئىشىك ئۈچۈن كېرەك بولىدىغان پەردى-

لەرنى ئۇنچىۋالا ئوڭاي تېكىپ بولغىلى
بولمايدىكەن. يەنە كېلىپ ئۇلارنىڭ ھەم-
مىسى ئۇزۇنلۇقى يەرگىچە تېگىپ تۇرىدى-
غان، قاتلام - قاتلام ۋە كەڭ پەردىلەر
ئەمەسمۇ؟ ئۇستام ئاخشاملىرىمۇ ئىشلەپ
بوگۈن چۈشكە ئاران تۈگەتتى. ئىزما
بېكىتتى، ھالقىلارنى ئۆتكۈزدى. ھەممىنى
تەخ قىلدى. مانا ھېلىلا ئايال قوشنا تىكى-
لىپ پۈتكەن، ئۆز تەلىپى بويىچە دەزمالان-
غان پەردىلەرنى ئەكىرىپ كەتتى. ئايال
قوشنا پەردىلەرنى ئېلىشقا چىققاندا،
ئۇستام نېمىشقىدۇر ئۇنىڭغا تىكىلىپ قا-
رىمىدى. ئاپئاق بويىنىغىمۇ، رۇباشكىسىنىڭ
ئويما ياقىسىغىمۇ، ئۇنىڭدىن يېرىمى
كۆرۈنۈپ تۇرغان ئاق ئالمىلارغىمۇ قارى-
مىدى، پەقەت پەردىلەرنى كۆتۈرۈپ ماڭ-
غاندا ئارقىسىدىن يالىڭاچ ئاپئاق پۇتلى-
رىغا قاراپ قالدى. بۇغداي تاسقاۋاتقان
غەلۋىردەك چۆگىلەپ، تولغىنىپ كېتىۋاتقان
ساغرىلىرىغا قاراپ قالدى... قاراپ قالدى-
يۇ، ئايالنىڭ نېمىشقىدۇر نىمكا ھەققىدە
ھېچنېمە دېمىگەنلىكىنى ئويلاپ قالدى،
ئارقىدىنلا ئۆزىنىڭ ئۇنىڭ يالىڭاچ پۇتلى-
رىغا، سېمىز سۆڭگەچلىرىگە ھاياسىزلارچە
قارىغانلىقى ئۈچۈن ئۆزىنى ئەيىبلىدى،
قوشنىدەك قوشنا بولماقچى بولغان ئا-
دەم قوشنىنىڭ ئايالىغا ئاشۇنداق يامان
كۆزدە قارىسا بولامدۇ؟ بۇ قانداق قوش-
نىدارچىلىق؟ تۇۋا قىل، خۇدا كۆڭلۈڭگە
ئىنساپ بەرسۇن...
مانا ئەمدى نەشىنى چېكىپ، ئوب-
دانلا كەيىپ بولغاندا، كۆزلىرى يەنە قوش-
نىسىنىڭ تۈچ ھالقىلىق، قوش قاناتلىق
يوغان دەرۋازىسىغا تىكىلىپ قالدى... ئۇ-
نىڭ يۈرىكى يەنە جىغىلداپ كەتتى.

يۈرىكىدىكى قانلار دولقۇنلاپ مەۋج ئۇر-
دى، ئاللىقانداق بىر خىل تەقەززالىق
ۋۇجۇدىنى تىترىتىشكە باشلىدى...
قوشنىسىنىڭ دەرۋازىسى يەنە ئې-
چىلدى. ئاۋۋال بىلىنەر - بىلىنمەس بۇدۇر
قىلىنغان قىرقىم چاچ، ئۇنىڭدىن كېيىن
رۇباشكىنىڭ ئويما ياقىسى، يالىڭاچ پاقالچاق
ئۇستامنىڭ كۆز ئالدىدا پەيدا بولدى.
ئۇستامنىڭ ۋۇجۇدى يەنىمۇ بەكرەك تىت-
رەپ كەتتى، قوللىرى، پۇتلىرى، بارلىق مۇس-
كۇللىرى قايناق بىر تۇيغۇنىڭ تەقەززالىقىدا
تىترەيتتى، ئۇ يەنە نېمىشقا چىققاندۇ؟...
— ئۇستام، پەردىلەرنى ئېسىپ بەر-
گەن بولسىلا، بويۇم يەتمەيدىكەن. ئورۇن-
دۇققا چىقىشتىنمۇ قورقىدىكەنمەن،
يۈرسىلە...
ئايال ئارقىسىغا بۇرۇلدى. ئۇنىڭ
ئاۋازىدا ئۆتۈنۈش ۋە ئىلتىماستىن كۆرە
تەلەپ ۋە بۇيرۇق كۆپرەك ئىدى. ئۇستام
ئىختىيارسىز ئورنىدىن قوزغىلىپ ئايال-
نىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى. ئۇنىڭ ۋۇجۇ-
دى شامال سوققان ياپراقتەك تىترەپ
تۇراتتى.
ئوتقاشتەك قىزىل خۇرۇم دىۋان
تام ياقىلىتىپ تىزىلغان مېھمانخانا ئۆي-
نىڭ تۆر تېمىغىمۇ ئوتقاشتەك قىزىل
ئەدىيال نۇسخىلىق گىلەم چىپپىدە كەل-
گەنىدى. ئۇستام مېھمانخانىنىڭ دېرىزە -
ھاۋادانلىرىغىمۇ ئوتقاشتەك قىزىل دۇخا-
ۋا پەردىلەرنى ئېسىپ چىقتى. پەردە
ئېسىش دېگەن تەس ئىش ئەمەسكەن،
ئۇستام، مېھمانخانىدىكى ئىشنى ھەش -
پەش دېگۈچە تۈگەتتى. پەردىلەر يېپىي-
ۋېتىلگەنىدى. مېھمانخانا ئۆينىڭ ئىچى
قىپقىزىل تۈسكە كىردى. پۈتۈن ئۆيدە

قىپقىزىل ئوت يالقۇنلاۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇستامنىڭ يۈرىكىمۇ يالقۇنلايتتى. ئۇ كەيىپ ئىدى، شۇڭا پەردىلەرنى سۇنۇپ بېرىۋاتقان ئايالنىڭ ئۆزىگە يېقىملىققىنا تىكىلىپ تۇرغانلىقىنى سەزمىدى.

ئۇلار ئەمدى ياتاق ئۆيگە چىقتى، ياتاق ئۆينىڭ يېرىمىنى ئالغان كارىۋاتنىڭ ئۈستىدە كەلكۈن نۇسخىلىق كېلەم چاقناپ تۇراتتى. ئۇستام تامغا قارىدى. تامدىمۇ ئانارگۈللۈك كېلەم ئوت چېچىپ تۇراتتى. پۈتۈن ئۆيدە قىپقىزىل ئوت يالقۇنلاۋاتقاندەك كۆرۈنەتتى. ئۇستام بۇرۇلۇپ ئايالغا قارىدى. ئايالنىڭ قۇچىقىدىكى دۇخاۋا پەردىلەرمۇ يالقۇندەك قىپقىزىل ئىدى. بولاق كۆزلەردىنمۇ ئوت يېنىپ تۇراتتى، ئايال بىردىن ئۇلۇغ - كىچىك تىنىۋەتتى...

ئۇستام ئۇنىڭ قۇچىقىدىكى پەردىلەرنى ئالماقچى بولدىمۇ، قولىنى ئۇزاتتى. لېكىن ئۇنىڭ قوللىرى پەردىنى ئەمەس، ئايالنىڭ سۆزۈك، يۇمشاق، ئىسسىق بىلەكلىرىنى تۇتۇپ قالدى. پەردىلەر يەرگە سىيرىلىپ چۈشتى...

باسىت ئۇستا كەيىپ ئىدى. ئۇ كەيىپلىكتە ئۆزىنىڭ نېمە قىلغانلىقىنىمۇ، نېمە قىلىپ قويغانلىقىنىمۇ بىلمەيتتى. ھەر ئىككىلىسى كەيىپ ئىدى...

4. قوشنىلاردا خۇشاللىق

يېڭى قوشنىلارنىڭ يېڭى ئۆيگە كۆچۈپ كەلگىنىگە ئالتە ئاي بولدى. بۇ ئالتە ئاي باسىت ئۇستا بىلەن ئۇنىڭ قوشنىلىرى ئوتتۇرىسىدا ئۆزئارا ياردەملەشكەن، ئۆزئارا بەخت پايدا يەتكۈزگەن، خۇشاللىق بېغىشلاشقان ئالتە ئاي بولدى.

باسىت ئۇستىنىڭ خۇشاللىقى شۇكى: ئۇنىڭ ئايالى يېڭى خوشنىلارنىڭ ياردىمىدە تىجارەت كېنىشكىسى ئالدى. بازارنىڭ ئەڭ ئاۋات يېرىدە دۇكان ئاچتى. يەنە ئاشۇلارنىڭ ياردىمىدە ئەڭ بازارلىق ماللارنى دۇكانغا سېلىپ نۇرغۇن پايدا ئالدى. ئۇ دۇكىنىدا ھەر خىل چەرچىن ماللارنى ساتاتتى، ئەرزان، خىل، بازارلىق ماللارنى بولسا يەنە ئاشۇ قوشنىسىنىڭ تەستىقى ئارقىلىق ئالاتتى. قايسى مالنىڭ باھاسى قاچان ئۆسىدىغانلىقى ۋە قانچىلىك ئۆسىدىغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەرلەرنىمۇ ئاشۇلاردىن ئاڭلايتتى ۋە ئالدىنئالا نۇرغۇن مىقداردا بېسىۋالاتتى... باسىت ئۇستىنىڭ تولۇقسىز ئوتتۇرىنى پۈتتۈرگەن، ئۆيدە ئىشسىز ئولتۇرغان ئوغلىمۇ ئاشۇ قوشنىسىنىڭ ياردىمىدە بىر زاۋۇتقا ئىشقا ئورۇنلاشتى. ئۇلار يەنە باسىت ئۇستىنىڭ ئۆزىنىمۇ ئىشقا ئورۇنلاشتۇرۇپ قويماقچى بولغانىدى. لېكىن باسىت ئۇستا «مېنىڭ ھۈنىرىم بار. ئۆز ھۈنىرىمنى قىلاي» دەپ ئۇنىمىدى. بۇ ئىشلارنىڭ ھەممىسى ئايال قوشنىسىنىڭ تەۋسىيەسى، ئەر قوشنىسىنىڭ تەستىقى ئارقىلىق ئەمەلگە ئاشاتتى، شۇنداق قىلىپ باسىت ئۇستىنىڭ يېڭى قوشنىسى، «ئىككى قولۇڭ ماي بولسا قوشناڭغا سۈۋا» دېگەننى ئوبدان بىلىدىغان ئادەمدىن چىقتى.

يېڭى قوشنىلارنىڭمۇ خۇشاللىقى بار ئىدى، ھەشەمەتلىك ئۆيگە ئۇلارنىڭ ئايىغى يارىشتى. ياق، ئۇلارنىڭ ئايىغى ھەشەمەتلىك ئۆيگە ئەمەس، ھەشەمەتلىك ئۆينىڭ ئۇلارغا ئايىغى يارىشتى، ئايىغى يارىشقانلىق

دېگەن ھەقىقەتەنمۇ ئاجايىپ خاسىيەتلىك ئىشكەن. نى - نى ئارزۇ - ئارمانلار ئۆزلىرىكىدىن ئەمەلگە ئاشىدىكەن... ئۆتكەندىكى رەتكە سېلىشتا ئەر قوشنىسى ئۆز ۋەزىپىسىگە قايتا تەيىنلەندى. ھەشەمەتلىك ئۆي بىلەن ئۇلارنىڭ داڭقىمۇ پۈتۈن شەھەرگە تارقىلىپ ئىناۋىتى ئۆستى. بىر ئىش ئايال قوشنىسىغىلا ئەمەس، ئەر قوشنىسىغىمۇ ئالەمچە خۇشاللىق ئېلىپ كەلدى. ئۇنىڭ ئون بەش يىلدىن بېرى قورساق كۆتۈرمىگەن ئايالى قوساق كۆتۈردى. شۇنداقكەن، ئۇ قانداقچىسىغا خۇشال بولمىسۇن؟ بۇ يېڭى ئۆيىنىڭ ئايىغى ياراشقانلىق ئەمەسمۇ؟

بۇنىڭدىن بىرەر ئايچە ئىلگىرى، ئاخشىمى بىر يوتقانغا كىرگەندە ئايالى بۇ خۇش خەۋەرنى ئېرىگە يەتكۈزدى. ئۇ دەسلەپ ھاڭ - تاڭ بولۇپ قالدى. ئارقىدىنلا خۇشال بولۇپ كەتتى. ئۇ خېلىدىن بېرى يېڭى ئۆيىنىڭ ئايىغى يارىشىۋاتقانلىقىنى سېزىپ يۈرەتتى. ئەمدى مۇنۇ كارامەتنى كۆرۈڭ: ئۇ بالا يۈزى كۆردىكەن، دادا بولىدىكەن... ئۇ 25 يىلدىن بېرى بالا يۈزى كۆرۈشنى زارىقىپ كۈتەتتى. ئۆز بالىسىنى، ئۆز پۇشتىدىن بولغان بالىنى قۇچىقىغا ئېلىپ ئەركىلىتىشنى ۋە ئۇنى يېتىلەپ كوچىلاردا ئايلىنىشنى كۈتەتتى. ئۆز بالىسىنىڭ ئات تويىنى، بۆشۈك تويىنى... ئۆتكۈزۈشنى كۈتەتتى، لېكىن نېمىشقىدۇر ئاشۇ بەخت ئۇنىڭغا ياش ۋاقتىدا نېسىپ بولمىدى، ئۇ ئاشۇ بەختكە ئېرىشىش ئۈچۈن نۇرغۇن سەۋەب قىلدى: پال ئاچقۇزدى، ئوقۇتتى، دورا يېدى. ھەتتا ئۈچ قېتىم خوتۇن يەڭگۈشلىدى، لېكىن ئۇ كۈتكەن بەخت ئۇنىڭغا ئالدىنى قىلمىدى، كۈلۈپ قارىمىدى، ھەتتا قارىسىنىمۇ كۆرسەتمىدى...

ئۇ چاغدا ئۇ ئىدارىنىڭ ئائىلىلىكلەر قورۇسىدا ئولتۇراتتى. كېيىنىرەك ئەمەلى ئۆسۈپ مەخسۇس سېلىنغان ئۆيىگىمۇ كۆچۈپ چىقتى. ئۇنىڭدىن يىرىمىراق كېيىنرەك بولسا، شەھەر مەركىزىدىن بەش فۇڭ يەر ئېلىپ ئۆي سالدى ۋە ئۇنىڭغىمۇ كۆچۈپ چىقتى. ئۇ چاغدا ئۆي كۆچۈشنىڭمۇ كۆچكەن، ھەي، ئۇ ئۆتكەن كۈنلەرگە ...

كېيىن ئۇ شەھەر ئىچىدىكى ئاشۇ بەش فۇڭلۇق ھويلىسىنىڭ كىچىكلىكىنى، ئۆيىنىڭمۇ ئۆزىگە لايىق كەلمىگەنلىكىنى ھېس قىلدى ۋە ئۇنى سېتىۋەتتى. يەنە ئۆي سېلىش كېرەك ئىدى. ئۆي سالمىسا نەدە ئولتۇرىدۇ؟ ئىدارىنىڭ ئاشۇ توخۇ كاتىكىدەك ئۆيلىرىگە قانداق پاتىدۇ؟ ئىككى قېتىم تېلېفون ئۇرۇۋىدى، توپتوغرا بىر مو يەر ئاجرىتىپ قويۇلغانلىق توغرىسىدا خەۋەر كەلدى. ئۇنىڭ يەر ئالغانلىقى توغرىسىدىكى خەۋەر سىرتىغا شۇنداق چىقىۋىدى، ھەرقايسى بىناكارلىق ئەترەتلىرىنىڭ باشلىقلىرى ئۇنىڭ ئەتراپىدا پىرقىراشقا باشلىدى. چۈنكى ئۇلارغا ئىش كېرەك ئىدى، ئىش تاپالماي پايپېتەك بولغانلارغا ئۇنىڭ ئىككى ئىلىك خېتىلا كېرەك ئىدى. ئاشۇ ئىككى ئىلىك خەت بولسىلا ئۇلار بىر يىلغا، ھەتتا ئىككى يىلغا يەتكۈدەك ئىش تېپىۋالاتتى...

شۇنداق قىلىپ ئۇنىڭ ئۆيى ئۆزلۈكىدىن پۈتتى. ئۇ يەر ئاجرىتىلغاندىن كېيىنمۇ، ئۆي سېلىنىۋاتقان چاغلاردىمۇ ئاشۇ يەرگە بىرەر قېتىم چىقىپ باقمىدى.

پەقەت ئىشخانىسىدا ئولتۇرۇپ ئۆيىنىڭ خەرىتىسىنىلا كۆرۈپ چىقتى. ئۆي پۈتكەندىن كېيىن ئۇمۇ باشقا ئادەملەرگە ئوخشاشلا ئۆز ئۆيىنىڭ داڭقىنى باشقىلاردىن ئاڭلىدى. باشقىلاردىن خېلى كېيىن كېلىپ ئۆز ئۆيىنى كۆردى، خۇشال بولدى ۋە كۆچۈۋالدى.

ئەمدى مانا ئۇنىڭ قەلبىنى پۇشايمانغا ئوخشاش بىر خىل تۇيغۇ چىرماپ تۇرۇپتۇ، بۇ ئۆيىنىڭ ئۇنىڭغا شۇنچىۋالا ئايىغى يارىشىدىغانلىقىنى كىم ئويلىغان؟ ئەگەر ئۇ باشتىلا ئويلىغان بولسا، دەسلەپتىلا چىقىپ كۆرمەيتتىمۇ؟ قۇرۇلۇشنىڭ ئۈستىدە ئۆزى نازارەت قىلىپ تۇرمايتتىمۇ؟ ئۆي پۈتۈش بىلەنلا كۆچۈپ چىقىۋالمايتتىمۇ؟...

ئۇنىڭ قەلبىدىكى خۇشاللىق كەلكۈن كەلگەن دەريادەك ئۆركەشلەيتتى. ھەشەمەتلىك ئۆيگە ئىگە بولدى. ئۇنىڭ ئايىغى ياراشتى، ئورنى مۇستەھكەملەندى. ئىناۋىتى ئۆستى، كىرىمى كۆپەيدى. ئەڭ مۇھىمى بالا يۈزى كۆرۈش ئالدىدا تۇرۇپتۇ، شۇنداقكەن، ئۇنىڭ قەلبىدىكى شادلىق نېمىشقىمۇ دەريا بولۇپ ئۆركەشلىمىسۇن؟

ئۇ ئايالىنىڭ قورسىقىنى بوشقىنا سىيلاپ قويدى، ئۇنىڭ يېنىدا ياتقان ئايالى ئېرىنىڭ قورسىقىنى سىيلاشلىرىدىن، «راستىمۇ؟ نەچچە ئاي بولدى؟» دېگەن ھاياجانلىق ئاۋازىدىن ئۇنىڭ خۇشال بولغانلىقىنى سەزدى. كۆڭلىدىكى ئەندىشە كۆتۈرۈلۈپ كەتتى. ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان قىزغىنلىق بىلەن ئېرىگە سۇۋاندى، چىڭ قۇچاقلىدى. لېكىن ئېرى شۇ ھامان:

— ھوي، ئاۋايلا، بالىغا تەسىر يېتىپ قالمىسۇن، — دېدى. ئۇنىڭدىن كېيىن يەنە ئايالىنىڭ قورسىقىنى ئاۋايلاپ سىيلاشقا باشلىدى...

ئۇنىڭ مانا شۇ خۇش خەۋەرنى ئاڭلىغىنىغىمۇ بىرەر ئايدىن ئاشتى. شۇنىڭدىن بېرى ئۇ كۈن بويى خۇشال يۈرەتتى، ھەممىلا يەردە يېڭى ئۆيىنىڭ ئايىغى ياراشقانلىقى توغرىسىدا سۆزلەيتتى. ئارقىدىنلا قاقاقلاپ كۈلەتتى.

قوشنىلارنىڭ ھەر ئىككىلىسىمۇ خۇشال ئىدى. ئەزەلدىن باشقا قوشنىلىرىغا ياردەملەشمەيدىغان باسىت ئۇستا يېڭى قوشنىلىرىغا ياردەملىشىشنى خۇشاللىق دەپ بىلىدىغان بولۇپ كەتتى. ئۇ ئەر قوشنىسى بىلەنمۇ ئالىلىقاچان تونۇشۇۋالدى. ئوتتۇرا بوي، بۇغداي ئۆڭ، سالاپەتلىك ئاشۇ ئادەم كاتتا ئەرباب بولۇشقا قارىماي، ئىللىق چىراي، ئوچۇق سۆز ئىدى. باسىت ئۇنىڭ ئاشۇ ھەشەمەتلىك ھويلىسىنى كۆكەرتىشكە، خىلمۇ خىل مېۋىلىك دەرەخلەرنى تىكىشكە، سۇغىرىشقا، چاناپ - ئۆتىشىغا ياردەملىشىپ يۈردى. ئۇنىڭغۇ ياردەملىشىدىغان ئادەملىرى جىق ئىدى، شۇنداقتىمۇ باسىت ئۇستا ئۆيىنىڭ يېقىنلىقىدىن جىقىراق ياردەملىشەتتى.

ئۇ ئايال قوشنىسىغا ھەر خىل كىيىملەرنى، لازىمەتلىكلەرنى تىكىپ بېرەتتى. كىيىملەرنى كىيىپ بېقىشقا، پەردىلەرنى ئېسىشقا ياردەملىشەتتى، ئەر قوشنا ئەمەل ئىشى بىلەن ئۆي ئىشىغا قارىيالمايدىغان تۇرسا، ئۇ ياردەملەشمىسە كىم ياردەملىشىدۇ؟

شۇنداق قىلىپ ئۇلار ئىناق قوشنىلاردىن بولۇپ قالدى.

5. سومكىلىق مېھمانلار

يېڭى كۆچۈپ كەلگەندە، ئايال قوشـ
نا: «بىزنىڭ ئۆيگە مېھمان كۆپ كېلىدۇ»
دېگەنتى. بۇ زادىلا ئاشۇرۇۋېتىلگەن گەپ
ئەمەس ئىدى. كېيىنكى كۈنلەردە باسىت
ئۇستا، دېرىزىسىنىڭ ئالدىدا ماشىنچىلىق
قىلىپ ئولتۇرغان تالاي ئاخشاملاردا بۇ گەپـ
نىڭ راست ئىكەنلىكىنى چوڭقۇر ھېس قىلـ
دى. ھەقىقەتەنمۇ ئۇلارنىڭ ئۆيىگە مېھمان
كۆپ كېلەتتى ۋە شۇنىسى ئەجەبلىنەرلىك
ئىدىكى، بۇ مېھمانلارنىڭ ھەممىسى قاراڭغۇ
چۈشكەندە، كۆز باغلانغان، كوچىدا ئەل
ئايغى شالاڭلىشىغان ۋاقىتتا كېلەتتى. ئۇلارـ
نىڭ بەزىلىرى پىيادە كەلسە، يەنە بەزىلىـ
رى ھەر خىل قاتناش قوراللىرىغا ئولتۇرۇپ،
مىنىپ كېلەتتى. باسىت ئۇستا ماشىنا،
تراكتور ۋە ھارۋىلاردا كەلگەنلەرنىڭ نېمىدۇر
بىر نەرسىلەرنى چۈشۈرۈشۈپ، كۆتۈرۈشۈپ
ئەكىرىپ كېتىشكەنلىرىنى كۆرەتتى. كېيىنـ
چە ماشىنا - تراكتور، ھارۋىدا كېلىدىغانلار
بارا - بارا ئازايىدى. موتسىكلىت، ۋېلىسىـ
پىت ۋە پىيادە كېلىدىغانلار كۆپەيدى. ئۇـ
لارمۇ ئوخشاشلا قاراڭغۇ چۈشكەندە كېلىـ
شەتتى. دەرۋازا ئالدىغا قادالغان چىراغنىڭ
يورۇقىدا خۇددۇكسىنىشىپ گەۋدىلىرىنى قورۇـ
شاتتى - دە، دەرۋازىدىن غىپپىدە كىرىپ كېـ
تىشەتتى. ئاشۇ موتسىكلىت بىلەن، ۋېلىسىپىت
بىلەن، پىيادە كەلگەنلەرنىڭ ھەممىسى سومـ
كا كۆتۈرۈشۈپ كېلەتتى. ئۇلارنىڭ كۆتۈـ
رۈۋالغانلىرى ئىچىدە چوڭ سومكىمۇ، كىچىك
سومكىمۇ، قارا سومكىمۇ، قىزىل سومكىمۇ
بولاتتى.

ئاشۇ قورۇغا كېلىدىغانلار ئىچىدە،
باسىت ئۇستا تونۇيدىغان ئادەملەرمۇ، زادىلا
كۆرمىگەن، تونۇمايدىغان ئادەملەرمۇ بار
ئىدى. بەزىلىرىنى باسىت ئۇستا ئاستا - ئاستا
تونۇپمۇ قالدى، چۈنكى ئۇلار مۇشۇ دەرۋاـ
زىدىن بىر نەچچە قېتىم كىرىپ كېتىشكەن.
ئۇلار ھەتتا بەزى ھەپتىلەردە ئىككى - ئۈچ
قېتىممۇ كېلىشەتتى. ھەر قېتىم كەلگەندە
چوقۇم قوللىرىدا سومكا بولاتتى؛ بەزىدە
قارا سومكا كۆتۈرۈپ كەلسە، بەزىدە قىـ
زىل سومكا كۆتۈرۈپ كېلىشەتتى...

نېمىشقىدۇر ئاشۇ سومكا كۆتۈرۈپ كەلـ
گەنلەر سومكىلىرىنى ئۇنتۇپ قېلىپ كېتىشەتـ
تى. قايتا كەلگەندە يەنە سومكا كۆتۈرۈپ كېلىـ
شەتتى - يۇ، يەنە ئۇنتۇپ قېلىپ كېتىشەتتى...

باسىت ئۇستا ھەيران ئىدى. ئۇ ئەـ
زەلدىن «قاراڭغۇدا دوست - يارانلىرىنى يوقـ
لىغان ئادەملەر ئۇنتۇغاق بولىدۇ» دېگەن
گەپنى ئاڭلاپ باقمىغان، ئۇنىڭ ئۆيىگىمۇ،
دۇكىنىغىمۇ بەزى ئاخشاملاردا ئۇلپەتلىرى
ھاراق قاچىلانغان، نەشە ۋە چىلىم قاچىـ
لانغان سومكىلىرىنى كۆتۈرۈپ كېلىشەتتى،
لېكىن ئۇلار قايتىدىغان چاغدا كەيىپ بوـ
لۇشقانلىرىغا قارىماي ئاشۇ ياغلاش سومكىـ
لىرىنى زادىلا ئۇنتۇپ قالمايتتى. مۇنۇ ئادەمـ
لەر نېمىشقا ئۇنتۇپ قېلىشىدۇ؟ ئۇلار شۇنـ
چىۋالا ئۇنتۇغاقمۇ؟... ئۇنىڭ ھەيرانلىقى
بارغانچە ئاشاتتى. ئۇنىڭغا گويا مۇشۇ ھەشىـ
مەتلىك ھويلىنىڭ ئىچىدە ئادەملەرنى ئۇنـ
تۇغاق قىلىپ قويىدىغان ئاجايىپ بىر سېـ
ھىر باردەك، ئاشۇ ھەشەمەتلىك ھويلىنىڭ،
ئاشۇ قىپقىزىل زىننەتلەنگەن ئۆيلەرنىڭ
ئىچىگە ئادەملەرنى ئۇنتۇغاق قىلىپ قويىدىغان
سېھىرلىك بىر خىل دورا چېچىپ قويۇلغاندەك
تۇيۇلاتتى، ئۇ كۆپ ئويلايتتى، ھەر كۈنى

ئاخشامدا سومكا كۆتۈرۈپ دەۋازىدىن كىـ
رىپ كېتىۋاتقانلارنى كۆرگەندە مۈشۈ ئىش
ئۈستىدە ئويلاپ قالاتتى. لېكىن بۇ سىرنى
يېشەلمەيتتى. يېشەلمىگەنسېرى سىرلىق
تۇيۇلاتتى.

باسىت ئۇستا بۇ سومكىلارغا نېمە
قاچىلانغانلىقىنى كېيىنرەك غۇۋا ھېس قىلـ
دى. چۈنكى ئۇ ھەر قېتىم ئايال قوشنىسىـ
غا ياردەملەشكىلى كىرگەندە، مەززىلىك توخۇ
گۆشى، تونۇر كاۋىپى، پىشۇرۇلغان بېلىق
ۋە باشقا ئېسىل يېمەكلىكلەر بىلەن مېھمان
بولاتتى، بەزى كۈنلىرى ئايال قوشنا گېـ
زىت قەغىزىگە ئورالغان توخۇ گۆشىنى ئىشقا
مېڭىش يولىدا ئۇنىڭ دۇكىنىغا تاشلاپ ئۆتۈـ
تۈپ كېتەتتى. ئەلۋەتتە ئۇ مەززە قىلغان
بۇ نەرسىلەر بىر كېچە قونۇپ قالغان، لېكىن
بۇزۇلمىغان نەرسىلەر ئىدى. باسىت ئۇستا
گەرچە نەشە چېكىپ يۈرۈيدىغان ئادەم
بولىسىمۇ، لېكىن بازاردىن ھېچنېمە، ھەتتا
ئاشلىق دۇكىنىدىن ئۇنىمۇ، قاسساپتىن گۆشمۇ
سېتىۋالمايدىغان بۇ قوشنىلىرىنىڭ ئۆيىگە
بۇنداق ئېسىل يېمەكلىكلەرنىڭ قايسى يول
بىلەن كېلىپ قالىدىغانلىقىنى پەرەز قىلالمىـ
غۇدەك دېۋەڭ ئادەممۇ ئەمەس ئىدى. ھەتتا
ئۇنىڭ پەرىزى ئەمەلىيەتتىمۇ ئىسپاتلاندى.
دەرۋازىدىن خۇرۇم سومكىلار كۆپرەك كىرـ
گەن ئاخشاملىرى قوشنىلىرى باسىت ئۇسـ
تىنى ئويغىتىپ ئۇنى ئۆزلىرىگە ياردەملىـ
شىشكە تەكلىپ قىلاتتى، ئالتە ـ يەتتە توخۇـ
نىڭ گۆشىنى، ئون كىلولاپ تونۇر كاۋىپىـ
نى سېتىۋېتىپ كېلىشكە ئەۋەتەتتى. بۇنداق
ياردەمگە تەكلىپ قىلغىلى ئەلۋەتتە يەنىلا
ئايال قوشنىسى چىقاتتى. ئۇستامغا تاتلىقـ
قىنە ئەركىلەيتتى. ئەگەر ئۇستام بۇنداق
چاغلاردا ئۇنىڭغا ئېسىلسا، «ئەتە، ئەتە چوـ
قۇم ...» دەيتتى ـ دە، كاۋاپ ۋە توخۇ گۆشى
سېلىنغان سومكىنى ئۇنىڭ قولىغا تۇتقۇزاتـ
تى. ئارقىدىنلا «مېھمان كېلىدۇ دەپ ئالـ
غان ئىكەنمىز، كەلمەي قالدى. ئەتىگە قالسا بۇـ
زۇلۇپ قالغۇدەك، ئۆزلىرى ئېغىر كۆرمەي...»
دەيتتى. ئۇستام ئۇنىڭ يالغان سۆزلەۋاتقانـ
لىقىنى بىلەتتى. شۇنداقتىمۇ يەنىلا ياردەمـ
لىشەتتى، يېرىم كېچىدە قاۋاقخانىلارنى ئارىـ
لايتتى ـ دە، كەيپلىكتە مەردلىشىپ كەتكەن
مەستلەرگە سېتىۋېتىپ كېلەتتى. ئۇ قوشـ
نىلىرى ئۈچۈن يېرىم كېچىدە كاۋاپ ۋە
توخۇ گۆشى سېتىشقا بەش ـ ئالتە قېتىمدەك
چىققتى. ھەر قېتىم چىققاندا، ئايال قوشنىـ
سىنىڭ ھېلىقى: «مېھمان كېلىدۇ دەپ ئالـ
غان ئىكەنمىز ...» دېگەن يالغان سۆزى
تەكرارلىناتتى، لېكىن ئۇنىڭ «ئەتە، ئەـ
تە...» دېگەن سۆزى يالغان ئەمەس ئىدى.
ئەتىسى ئۇستام پۇلنى ئەكىرىپ بەرگىلى
كىرگەندە، ئۇ ۋەدىسىنى ئۆزلۈكىدىن
ئورۇندايتتى.

يېقىنقى ئىككى ئايدىن بېرى ئۇستام
ئۇلار ئۈچۈن توخۇ گۆشى سېتىشقا چىقماس
بولدى. چۈنكى ئىككى ئايدىن ئىلگىرى بىر
ئاخشامدا كىمدۇر بىرىسى ماشىنا بىلەن كېـ
لىپ ئۇلارنىڭ ئۆيىگە توكلاتقۇدىن بىرنى
تاشلاپ كەتكەنىدى. شۇنىڭدىن كېيىن
ئۇستام گۆش سېتىپ بېرىشكە چىقمىدى.
لېكىن ھەر كۈنى ئاشۇ خۇرۇم سومكىلاردا
كەلگەن يېمەكلىكلەردىن ياغ چايناپ
يۈرۈۋەردى.

ئۇستام ئۇنتۇلۇپ قالغان سومكىلارنىڭ
نەگە كەتكەنلىكىنى بىلمەيتتى. ئۇستام ئاشۇ
ئۆيلەرنىڭ ھەممىسى — مېھمانخانىلارمۇ، ياتاق
ئۆيمۇ، ھەتتا ئايال قوشنىنىڭ ھۇجرىسىمۇ
ئۇنىڭغا ئايان ئىدى. ئاشخانىمۇ، باشقا ھۇجـ

را، قازناقلارمۇ ئۇنىڭغا ئايان ئىدى ... لېكىن ھېچقايسىسىدا ھېلىقى سومكىلار كۆرۈنمەيتتى. ئۇستام سومكىلار توغرىسىدا ئويلىغاندا، ھەيران بولاتتى. ھەر كۈنى ئاخشامدا كىرىپ كېتىدۇ - يۇ، چىقمايدۇ. زادى نەگە كېتىدۇ؟ ئۆتكەندە كىيىم تىكتۈرگىلى كەلگەن بىر مۇئەللىم، دۇنيادا ئەينەك يەيدىغان، نوغۇچ لامپىنى بىر باشتىن چايناپ يەۋېتەلەيدىغان ئادەملەرنىڭ بارلىقى توغرىسىدا سۆزلەپ ئولتۇراتتى، قوشنىلاردىمۇ ئاشۇنداق خىسلەت بارمىدۇ؟ ... ئۇستام ئالتە ئايدىن بېرى، ياق، سەككىز ئايدىن بېرى مانا شۇنداق ئويلايتتى.

بۇ ئۇستام ئۈچۈن ھەقىقەتەن بىر سىر، تاپقىلى بولمايدىغان بىر تېپىشماق بولۇپ قالغانىدى. لېكىن دۇنيادا يېشىلمەيدىغان سىر - تۈگۈنچەك، تاپقىلى بولمايدىغان تېپىشماق بولمايدىكەن. بۈگۈن ئاخىر بۇ سىر يېشىلدى، تېپىشماق تېپىلدى.

قوشنىسىنىڭ دەرۋازىسى بوش غىچىرلاپ ئېچىلدى، ئەر قوشنا چىقىپ كەلدى. ئۇ باشتاق، كۆكلەكچان ئىدى، چاچلىرى چۈشۈپ تاقىر بولۇپ قالغان بېشى كەچكى شەپەق نۇرىدا پاششا كاۋىسىدەك پارقىرايتتى. ئۇ باسىت ئۇستىنىڭ دېرىزىسى ئالدىغا كەلمىدى، دەرۋازىسىدىن چىقىپلا توختاپ قالدى. قوللىرىنى بەللىرىگە تىرەپ ئاسمانغا، دەرەخلەرنىڭ ئۇچىغا، ئۆيلەرنىڭ ئۆگزىسىگە نەزەر سالدى. ئۇ شامالدىغلى چىققان ئادەمگىمۇ، نېمىدۇر بىر نەرسىنى ئويلاۋاتقان ئادەمگىمۇ ئوخشايتتى. خېلى ۋاقىت ئۆتكەندىن كېيىن ئۇ ئۇڭ قولىنى كۆتۈرۈپ باسىت ئۇستىغا ئىشارەت قىلدى. ئۇنىڭغا كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدا نەزەر سېلىپ تۇرغان باسىت ئۇستا قوشنىسىنىڭ ئۆزىنى چاقىرىۋاتقانلىقىنى شۇ زامان چۈشەندى، ئۇ نېمىگە چاقىرىدىكىنە؟ ياردەملىشىدىغان ئىشى بارمىدۇ ياكى بىرەر ئىشنى سېزىپ قالغانمىدۇ؟ باسىت ئۇستىنىڭ قەلبىدە ئەنسىزلىك بوش داۋالغۇدى. ئۇ دۇكاندىن چىقىپ قوشنىسىنىڭ يېنىغا كەلدى.

دۇكاننى تاقىۋېتىپ بىزنىڭكىگە كىرسىلە، گەپ بار ...

ئۇستامنىڭ قەلبىدىكى ئەنسىزچىلىك كۈچەيدى، ئەگەر ياردەملىشىدىغان ئىش بولسا، ئايال قوشنا ئۆزى چىقاتتى، ئەر قوشنا چىقىپتۇ، زادى نېمە ئىشتۇ؟

باسىت ئۇستا ھويلىغا كىرىپ كەلگەندە، قوشنىسى ھويلىنىڭ بىر بۇرجىكىدىكى ئاشخانا ئۆيىنىڭ ئىچىدە تۇراتتى، ئۇستام ئۇدۇل شۇ يەرگە كىردى. ئاشخانا ئۆيىنىڭ ئىچىدىكى كۆكتات ساقلايدىغان يەر ئاستى ئۆيگە چۈشىدىغان پەشتاقنىڭ قاپقىقى ئېچىپ قويۇلغانىدى.

— ئۇستام، سېتىۋېتىدىغان ئازراق بىر نەرسە بار ئىدى، ئۆزلىرى بىلىلا، ھۆكۈمەت خىزمىتىنى قىلىدىغان ئادەم ئۇياق - بۇياققا كۆپ بارىدىغان گەپ ئىكەن. ھەر قېتىم ئۇنى - بۇنى ئالىدىكەنمىز، قاچىلىغىلى سومكا بولمىسا بولمايدىكەن، سومكىمۇ ئالىدىكەنمىز ... شۇنداق قىلىپ بىرمۇنچە سومكا يىغىلىپ قاپتۇ، ئۆزلىرىنى ئاشۇ سومكىلارنى سېتىپ بېرەرمىكىن دەپ چاقىرغانىدىم. ئەرزان باھادا بولسىمۇ سېتىۋەتسەك ...

ئۇستامنىڭ كۆڭلىدىكى ئەندىشە كۆتۈرۈلۈپ كەتتى.

— بولىدۇ، سېتىپ بېرەيلى، دۇكىنىمىزدىمۇ ئاشۇنداق نەرسىلەر سېتىلىدۇ، سىلىگە ياردەملىشىش ئۆز ئىشىمىز. سومكىلار نەدىكىن؟

— يەر ئاستى ئۆيدە.

ئۇستام سېمونت پەشتاق بىلەن تۆۋەنلەپ يەر ئاستى ئۆيگە چۈشتى. يەر ئاستى ئۆي سومكا بىلەن پەۋەس توشۇپ كەتكەن. سومكىلار بىرىنىڭ ئۈستىگە بىرى قالايمىقان تاشلاپ قويۇلغانىدى، ئۇستام ھەممىنى چۈشەندى، ئۇنىڭ سومكىلار توغرىسىدىكى گۇمانى بىردىن يېشىلىپ كەتتى. ئۇنىڭغا ئايان بولدىكى، قوشنىلاردا سومكا يەيدىغان خىسلەت يوق ئىكەن، ئۇلار سومكىلارنى يېمەپتۇ، يەر ئاستى ئۆيگە يىغىپ ساقلاپتۇ...

ئۇستام قوشنىسىنىڭ «بازاردىن سېتىۋالغان» دېگەن گېپىنى ئەسلەپ پىسسىڭىدە كۈلۈپ قويدى.

ئۇستام سومكىلار بىلەن بىرەر سائەتچە ھەپىلەشتى. ئۇ سومكىلارنى ئىلغىماقچى، پۇلغا يارىغۇدەكلىرىنى خىللىماقچى بولغانىدى، لېكىن خىللىيالمىدى، چۈنكى سومكىلارنىڭ ھەممىسى پۇلغا يارىغۇدەك، يېڭى ئىدى. پەقەت قېلىن چاڭ - توزاندىلا بۇلغىنىپ تۇراتتى. ئۇستام ئاخىرى كىچىك سومكىلارنى چوڭ سومكىلارنىڭ ئىچىگە، چوڭ سومكىلارنى بولسا تاغارغا قاچىلىدى، تۇپتوغرا بەش تاغار بولدى. بۇلارنى قانداقمۇ سېتىپ بولغىلى بولار دېگەن خىيالدا كۆڭلىگە لەپپىدە ۋەھىمە چۈشۈپ ئۆتتى. لېكىن شۇزامان يوق بولدى. كەچتە قاراڭغۇدا سومكا كۆتۈرىدىغانلار تۈگىمەيدۇ، ئۇلارنىڭ ھەممىسىگە سومكا كېرەك. شۇنداق ئىكەن، نېمىشقا سېتىپ بولغىلى بولمىسۇن؟ ئۇلار كېلىپ سېتىۋالىدۇ ۋە ئاشۇ قورۇدا ئۇنتۇپ قالىدۇ. مەن يەنە ساتقىلى ئېلىپ كېلىمەن، ئۇلار يەنە ئالىدۇ ... بۇ ئايلانما سودا ئاياغلاشمايدۇ ... ئۇ شۇ مىنۇتتا مانا شۇنداق ئويلىدى، شۇ ئوي ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى غەمنى يوق قىلىپ تاشلىدى.

ئۇستام تاغارلارنى ھارۋىغا بېسىپ ئېلىپ ماڭغاندا، ئاللىقاچان قاراڭغۇ چۈشۈپ كەتكەنىدى. يۇلتۇزسىز ئېگىز ئاسمان تەگسىز ھاڭدەك قارىيىپ كۆرۈنەتتى. شۇنداق قىلىپ مۇشۇ دەرۋازىدىن قاراڭغۇدا كىرگەن سومكىلار يەنە قاراڭغۇدا چىقىپ كەتتى.

6. ئامەت

ئۇستام شەھەرنىڭ ئاۋات كوچىسىدا ئايالى ئاچقان چەرچىن مال دۇكىنىدا خېلى ئۇزۇن ھايال بولۇپ قالدى. ئۇ ھارۋىدىن تاغارلارنى چۈشۈرۈپ بولۇپلا ئايالىنى ئۆيگە قايتۇرۇۋەتتى. دۇكاننى كېچىسى ساقلاپ ياتىدىغان ئوغلى بىلەن ئىككىسى سومكىلارنى تاغاردىن چىقىرىپ بىر - بىرلەپ سۈرتۈپ چىقتى. ئىچىنى ئۆرۈپ قاقتى. گۆش - كاۋاپلاردىن قالغان داغلارنى، مېۋە - چېۋە شالتاقلىرىنى ھۆل لۆڭگە بىلەن سۈرتتى. ئۇلارنى خېلى كۈچەپ ئىسكەتلىدى. ئۇلار دەسلەپتە پەقەت بىر تاغاردىكى سومكىلارنىلا پەشتاختىغا تىزماقچى، قالغان سومكىلارنى تاغار بىلەن كاردىۋاتنىڭ ئاستىغا قويۇپ قويماقچى بولدى، ئۇ بىرىنچى تاغاردىكى ئاخىرقى سومكىلارنىڭ بىرىنى تازىلاۋاتقاندا، ئۇنىڭغا سومكا ئىچىدە بىر نەرسە باردەك تۇيۇلدى. ئۇ سومكىنىڭ سىرتمىسىنى ئېچىپ ئىچىگە قاراپ باقتى، سومكىنىڭ ئىچىدە ھېچنېمە يوق ئىدى. كىچىك يانچۇقىنىڭ سىرتمىسىنى ئاچتى. قولىنى تىقىپ سۇلياۋغا ئورالغان بىر نەرسىنى ئالدى. ھىم، سېھىرلەنگەندەك قېتىپ تۇرۇپ قالدى، قوللىرى تۇتسا بولمايدىغان بىر نەرسىنى تۇتۇپ سال-

غاندەك تىتىرىدى. قولىغا قىپقىزىل چوغنى ئالغاندەك چۆچۈدى.

— دادا نېمىكەن ئۇ؟

— پۇل ...

— پۇل؟

ئۇستامنىڭ ئوغلى دادىسىنىڭ قولىدىن سۇلياۋ بولاقنى ئالدى. پۇل سۇلياۋ خالتىنىڭ ئىچىدە ئىدى. پۇلنىڭ رەڭگى، سان - نەقىشلىرى روشەن كۆرۈنۈپ تۇراتتى. ئوغۇل سۇلياۋ خالتىنى تېگىدىن تۇتۇپ دۈم قىلىۋىدى، بىر باغلام ئون يۈەنلىك پۇل يەردە ياتقان سومكىنىڭ ئۈستىگە پوككىدە چۈشتى. ئارقىدىنلا بىر ۋاراق قەغەز ئۇنىڭ ئۈستىگە لەيلەپ قوندى.

— خەت؟

ئاتا - بالىنىڭ كۆزلىرى خەتكە تىكىلدى: «ھۆرمەتلىك رەھبىرىمىز، ئۆتكەن قېتىم كەلگىنىمىزدە، ئوغلۇمنىڭ خىزمەت مەسىلىسىنى ئۆزلىرىگە دېگەنىدىم. بالىمىزنىڭ كەلگۈسى ئىستىقبالى پەقەت ئۆزلىرىگە قاراشلىق، ئۆزلىرى يولىيورۇق بەرسىلىلا دەرھال ئىش پۈتىدۇ، ئۆزلىرىنىڭ ياخشىلىقلىرىنى ئۇ دۇنيا، بۇ دۇنيا ئۇنۇتمايمىز. مەڭگۈ خىزمەتلىرىدە بولۇشقا تەييارمىز. ئۆزلىرىنىڭ خىزمەتكارلىرى مەھەممەت». قەغەزگە يېزىلغىنى پەقەت شۇلا ئىدى. ئاتا - بالا قەغەزگە بىر ھازا تىكىلىپ تۇرۇپ قېلىشتى. باسىت ئۇستا ھەممىنى چۈشەنگەنىدى. «ھەي، بىچارە، ئۇلار پۇلنىمۇ، خەتنىمۇ كۆرمەپتۇ. بالىنىڭ خىزمەت مەسىلىسى ھەل بولغانمىدۇ؟...» ئۇنىڭ قەلبىدە ھەيرانلىقمۇ، ئېچىنىشمۇ، ئىچ ئاغرىتىشمۇ بار ئىدى، كۆزلىرى بولسا سومكا ئۈستىدە ياتقان بىر باغلام پۇلغا تىكىلىپ قالغانىدى. شۇ مىنۇتتا ئۇ پۇلنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنىمۇ، خەتنى قانداق بىر تەرەپ قىلىشنىمۇ بىلمەيتتى. پۇلنى ئىگىسىگە تاپشۇرۇپ بەرسۇنمۇ؟ ئۇنداقتا پۇلنىڭ ئىگىسى زادى كىم؟ مەھەممەت دېگەن قايسى مەھەممەت؟ جاھاندىكى شۇنچە جىق مەھەممەتلەر ئىچىدىن پۇلنىڭ ئەسلى ئىگىسى بولغان مەھەممەتنى قانداق تاپقىلى بولىدۇ؟ ياكى پۇلنىمۇ، خەتنىمۇ قوشنىسىغا تاپشۇرۇپ بېرىشى كېرەكمىكىن؟

باسىت ئۇستا ئۇزۇنغىچە ئويلىنىپ قالدى. ئاخىرى ئامەت، ماڭا كەلگەن ئامەت دېگەن يەرگە كەلدى. راستىنى ئېيتقاندىمۇ ئۇ ئۆزىگە كەلگەن ئامەتنى قاچۇرۇپ قويغۇدەك، تەقدىر ئۆز رىسقىغا پۈتكەن نېمەتتىن ۋاز كەچكۈدەك ھاماقەت ئەمەس ئىدى. ئاخىرى پۇلنى ئېلىپ سۇلياۋ خالتىغا سالدى. نېمىشقىدۇر ھېلىقى خەتنىمۇ سېلىپ قويدى. ھەممىنى قوشۇپ قوينىغا تىقتى. ئۇنىڭ قەلبىدە خۇشاللىق ئارىلاش ھاياجان ئۆركەشلەيتتى. ئۇ قەلبىدە يەنە ئېچىنىشقىمۇ، ئىچ ئاغرىتىشقىمۇ، ھېسداشلىققىمۇ ئوخشايدىغان بىر تۇيغۇنىڭ شولىسىنى كۆرگەندەك بولدى. شۇنداق قىلىپ باسىت ئۇستا دۇكاندا ئۇزۇنغىچە خايال بولۇپ قالدى. ئاشۇ ئامەت ئۇنىڭ قەلبىگە يېڭى قىزىقىش، يېڭى ئۈمىد سوۋغا قىلغانىدى. ئۇلار ئاتا - بالا ئىككىيلەن ھەممە سومكىلارنى ئاختۇرۇشقا باشلىدى. ئەمدى ئۇلار سومكىلارنى سۈرتۈشنىمۇ، پەشتاختىغا تىزىشنىمۇ ئۇنتۇپ، سىرتىمىسىنى ئېچىپ ئىچىگىلا قارايتتى. ھەممە يانچۇقلىرىغىچە قاراپ چىقاتتى. ئاختۇرۇش — ئامەت ئاختۇرۇش ئۇزۇنغىچە داۋاملاشتى. لېكىن كېيىنكى سومكىلاردىن ھېچنېمە تېپىلمىدى.

باسىت ئۇستا ئۆيىگە قايتىۋاتقاندا، ئاللىقاچان ئەل ئايىغى بېسىققانىدى.

شۇنداقتىمۇ ئۇ كوچىلاردا شادلىقتا چۆمگەن
كىشىلەرنى كۆرگەندەك كۈلۈمسىرەپ باراتـ
تى. قوينىدا تومپىيىپ تۇرغان ئامەت ئۇنى
خۇشال قىلاتتى. ئۇ كېتىۋېتىپ يېڭى قوشـ
نىلىرىدىن كەلگەن ياخشىلىقلارنى بىر ـ بىرلەپ
ئويلاپ ماڭدى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئاق بېلىقتەك
ئاپئاق ئايال قوشنىسىنى، ئۆز ئايالىنىڭ تىـ
جارەت كېنىشكىسى ئېلىپ دۇكان ئاچقانلىـ
قىنى، پايدا تاپقانلىقىنى، ئوغلىنىڭ خىزمەتكە
ئورۇنلاشقانلىقىنى، بۇگۈنكى ئامەتنى ... ھەمـ
مىسىنى ئويلاپ ماڭدى. يېڭى ئۆينىڭ يېڭى
قوشنىلارغا ئايىغى ياراشقاندەك، يېڭى قوشـ
نىلارنىڭ ئۇلارغىمۇ ئايىغى ياراشقانىدى.
ئۇستام مۇشۇلارنىڭ ھەممىسىدىن مەمـ
نۇن ئىدى. خۇشال ئىدى. يەنە ئۇستامنىڭ
قەلبىدە بىر خىل غەشلىكمۇ بار ئىدى. ئاشۇ
ھەشەمەتلىك ئۆيلەرنى، ئاشۇ دەرۋازىدىن
تۈن قاراڭغۇلۇقىدا كىرىپ كېتىۋاتقان سومـ
كىلارنى، ئاشۇ ئۆيلەردە يېيىلىۋاتقان، ئىسـ
تېمال قىلىنىۋاتقان نەرسىلەرنى ئويلىسىلا
ئۇستامنىڭ قەلبىدە ئاللىقانداق بىر خىل
نەپرەت ئويغىناتتى. بۇ ھەسەتمۇ؟ چىدىماسـ
لىقمۇ؟ ئۇستام بۇنى بىلمەيتتى. لېكىن ئۇـ
نىڭغا ئاشۇ ئاق بېلىقتەك چىرايلىق ئايالنىڭمۇ
ئەركىلەشلىرىمۇ نەپرەتلىك بىلىنەتتى، ھەتتا
قوشنىسىنىڭ ئۆزلىرىگە قىلغان ياخشىلىقلىرىـ
مۇ نەپرەتلىك بىلىنەتتى.

7. بەختسىزلىك

«بىز خۇشاللىقنىڭ بىر يىغىسى بار»
دېگەن گەپ راستمۇ؟ بىرەر ئىلمىي ئاساـ
سىي بارمۇ؟ بۇنىڭغا ھازىر ئېنىق بىر نەرـ
سە دېگىلى بولمايدۇ. لېكىن بۇ يەردە ھەـ
قىقەتەن ئاشۇنداق ۋەقە يۈز بەردى.
يېڭى قوشنىنىڭ تويلاشقىلى ئون بەش
يىل بولغان خوتۇنى بىرىنچى قېتىم قورـ
ساق كۆتۈرۈپ، توققۇز ئاي، توققۇز كۈن
توققۇز سائەت، توققۇز دەقىقە تولاي دەپ
قالغان چاغدا ئۆي ئىگىسىنىڭ خۇشاللىقى
پەلەككە كۆتۈرۈلۈپ، ئۇنىڭ پەرزەنت يۈـ
زى كۆرۈش ئارمىنى چېچەك ئاچاي دەپ
قالغان چاغدا، بەختسىزلىك يۈز بەردى.
خۇدا پۈتكەن قىسمەت بىلەن بەندىدىن
كەلگەن كەلمىش بىرلا ۋاقىتتا ئۆزىنى ئاشـ
كارىلىدى. توغرىسىنى ئېيتقاندا ئالدى بىـ
لەن بەندىدىن كەلگەن كەلمىش، ئارقىدىن
خۇدادىن كەلگەن كەلمىش يېتىپ كەلدى.
خۇددى «بالا كەلسە قوش، ئامەت كەلسە
تاق» دېگەنىنىڭ ئۆزى بولدى.
باست ئۇستا قوشنىسىنىڭ دەرۋازىسى
ئالدىدا پىكاپنىڭ توختىمايدىغان بولۇپ
قالغانلىقىنى بايقاپ قالدى. قوشنىسىمۇ خىزـ
مەتكە بارمايدىغان بولۇپ قالدى. ھەتتا
ئۆيدىن تالاغىمۇ چىقمايتتى. شۇنىڭ بىلەن
بىر ۋاقىتتا ئاخشاملىرى ئۇنى يوقلاپ كېـ
لىدىغانلارنىڭ ئايىغى ئۈزۈلدى. باست ئۇستا
مانا شۇ ئىشلاردىن ھەيران بولۇپ يۈرگەندە
كىملەردۇر ئۇنى ئىزدەپ كەلدى. ئەتىۋارـ
لىق ماللارنى سېتىپ بېرىش توغرىسىدىكى
بەش ـ ئالتە پارچە تەستىق، ئوغلىنى ئىشقا
ئورۇنلاشتۇرۇش توغرىسىدىكى تەستىق ...
دېگەندەك قەغەزلەرنى ئۇنىڭغا كۆرسىتىپ
«بۇنى سىزگە تەستىقلاپ بەرگەنمۇ؟» دەپ
سوراشتى. باست ئۇستا «ھەئە!» دەپ جاـ
ۋاب بەردى. ئۇ بۇلارنى ئىنكار قىلىشقا ئاـ
جىز ئىدى. چۈنكى ئاشۇ قەغەزلەردە ئۇنىڭ
ئىسمى بار ئىدى. كەلگەنلەر خاتىرىلىرىگە
ئاشۇ «ھەئە» نى يېزىپ، ئۇنى قول قويدۇـ
رۇپ قايتىپ كېتىشتى. ئۇستا قوشنىلىرىغا

كىلىۋاتقان بەختسىزلىكنى غوۋا سەزگەندەك
بولدى. لېكىن ئۇ ئۇلارغا ئۇنىڭدىنمۇ چوڭ ـ
راق بەختسىزلىكنىڭ يوپۇرۇلۇپ كېلىۋاتقان ـ
لىقىنى زادىلا ئويلىمىدى.

قۇربان ھېيتنىڭ ئىككىنچى كۈنى ئى ـ
دى. باسىت ئۇستا قوشنىدارچىلىق بۇرچى ـ
نى ئادا قىلىپ ئەتىگەندىلا ئۇلارنىڭكىگە
ھېيتلاپ كىردى. ئۇ كىرگەندە ئەر قوشنى ـ
سى مېھمانخانىدىكى قىپقىزىل ساپاغا
چۆكۈپ ئولتۇرۇپ، ھېلىلا پىشۇرۇلغان ئىس ـ
سىق گۆشتىن يەۋاتقانىكەن. ئايال قوشنا
ئاشخانىدىمىكىن، كۆرۈنمەيتتى. ئۇستامنى
ئەر قوشنا ئۆزى كۈتۈۋالدى. ساپاغا تەك ـ
لىپ قىلدى. ئالدىدىكى گۆشنى ئۇستامنىڭ
ئالدىغا قويدى. لىگەندىكى گۆش ـــ بىر قوي ـ
نىڭ يېرىمىنى ئون پارچىلاپلا پىشۇرغاندەك
كۆپ ئىدى. قوشنا ئۇستامنى گۆشتىن بې ـ
قىشقا، ئازادە ئولتۇرۇپ ھېيتلاشقا ئۈندىدى،
ئۆزىمۇ بىرلىكتە لىگەنگە قول ئۇزاتتى ...

بۇ باسىت ئۇستىنىڭ بۇ يىلقى ھېيتتا
تۇنجى قېتىم باشقىلارنىڭكىگە ھېيتلىشى ئى ـ
دى. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ بۇ ئۆيدە زادىلا
قورۇنمايتتى، شۇڭىمۇ تارتىنمىدى. گۆشتىن
تويغۇچە يېدى. يوغان بىر پارچە سانىنى
پۈتۈن يەپ بولدى. گۆشكە تويغاندا ئاندىن
بولدى قىلدى. ئاغزىنى، قوللىرىنى سۈرتۈپ
بۇ يىلقى ھېيتنىڭ تولىمۇ باياشات بولغان ـ
لىقى، شۇغىنىسى ھاۋا ئىسسىق بولغاچقا،
گۆشنى ساقلىماق تەس بولىۋاتقانلىقى توغ ـ
رىسىدا گەپ قىلىپ ئولتۇردى. ئۇ قوشنىسى ـ
نىڭ «بۈگۈنچە ئىشلەتمەيدىغان گۆشلىرىنى
بىزنىڭ توڭلاتقۇغا ئەكىرىپ قويسىلا» دې ـ
يىشىنى كۈتكەنىدى، لېكىن قوشنىسى
ئۇنداق دېمىدى. ئۇ «ھە، ھە» لا دەيتتى،
ھە دەپ گۆش يەيتتى. ئۇ پۈتۈن ئىشتىياقى

بىلەن، ئۇزۇندىن بېرى گۆش يېمىگەن
ئادەمدەك گۆش يەۋاتاتتى. ساڭزا يېگەچ
گەپ قىلىپ ئولتۇرغان باسىت ئۇستا دەس ـ
لەپتە ئۇنىڭ گۆش يېيىشلىرىدىن ھېچ نې ـ
منى ھېس قىلمىدى. كېيىن لىگەندىكى
گۆشنىڭ پاك ـ پاكىزە يېيىلىپ بولغانلىقىنى
كۆرگەندە بولسا ھەيران قالدى. ئۇنىڭ
ئىشتىھايى، ھەزىم قىلىش ئىقتىدارى، ئاشقا ـ
زىنى بەلكىم ئاشۇنداق ياخشىدۇ. يېرىم
قوينىڭ گۆشىنى يەپ بولسا نېمە بوپتۇ؟
ئۇنىڭدەك ئىشتىھالىق ئادەملەر جاھاندا ئاز ـ
مىدى؟ بۇنچىلىك ئىشتىھالىق بولمىسا، مۇنچى ـ
لىك سەمرىگىلى، قورساق سالغىلى، قوش
ئېڭەك چىقارغىلى بولاتتىمۇ؟

ئىككىسى كونا ـ يېڭى قوشنىلارنى بىر ـ
لىكتە ھېيتلاشقا كېلىشتى. بۇنداقتا ھەر
ئىككىلىسىگە ئاسان بولاتتى. بىرسى تونۇمى ـ
غاننى يەنە بىرسى تونۇشتۇراتتى. ھەر ئىك ـ
كىلىسىمۇ تونۇشمىغان قوشنىلىرى بىلەن تو ـ
نۇشۇۋالاتتى. شۇنداق قىلىپ ئۇلار بىرلىكتە
يولنىڭ شەرقىدىكى كونا قوشنىلار بىلەن
يولنىڭ غەربىدىكى يېڭى قوشنىلارنى ھېيت ـ
لاشقا باشلىدى.

بىرىنچى ئۆيدە، لىگەن پاكىزە قۇرۇق ـ
دالدى. ئىككىنچى ئۆيدىكى لىگەنمۇ پاك ـ
پاكىزە قۇرۇقدالدى. ئۈچىنچى ئۆيدىمۇ
شۇنداق بولدى. باسىت ئۇستىنىڭ يېڭى
قوشنىسى «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم»، «ھېيتلىرىغا
مۇبارەك بولسۇن» دېگەن سۆزلەردىن كې ـ
يىنلا لىگەندىكى گۆشلەرگە تۇتۇش قىلاتتى،
تاكى لىگەندىكى گۆش تۈگىمىگۈچە توختى ـ
مايتتى. ئۇ ساڭزىمۇ چاينىمايتتى، ياغلىق
توقاچ يەيتتى. شورپا ئىچەتتى. قوغۇن ـ تا ـ
ۋۇز يەيتتى. ئۈزۈم ـ شاپتۇلغا باقاتتى، ئاغ ـ
زى زادىلا جىم تۇرمايتتى. ئاغزى چاينايتتى،

گېلى يۇتاتتى، يۇتۇپ توختىمايتتى. خۇددى مەڭگۈ تويماس لەھەڭدەك توختىماي يۇتاتتى.

باسىت ئۇستىنىڭ ھەيرانلىقى ئىككىنچى ئۆيدىلا ئەجەبلىنىشكە كۆتۈرۈلگەنىدى. ئۈچىنچى ئۆيدە ئۇنىڭ ئەجەبلىنىشى ئاجايىپ ئەجەبلىنىشكە كۆتۈرۈلدى.

ئۇلار ئۈچىنچى ئۆيدىن ئۆزدىغاندا، باسىت ئۇستا «ئەمدى قايتىپ چۈشتىن كېيىن ھېيتلىساقمىكىن» دېگەن تەكلىپىنى ئوتتۇرىغا قويدى، لېكىن بۇ رەت قىلىندى. ئۇنىڭ قوشنىسى ئۈزلۈكسىز ھېيتلاشنى تەشەببۇس قىلاتتى. ئۇستام ئۇنىڭغا ئەگىشىپ تۆتىنچى ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلاشقا مەجبۇر بولدى. لېكىن ئۇنىڭدىكى ئاجايىپ ئەجەبلىنىش ئەمدى قورقۇنچلۇق بىر ئەندىشىگە ئورۇن بوشىتىپ بېرىۋاتاتتى. بىچارىنىڭ قورسىقى يەل كۆپ ئۇرۇلغان بالوندەك پاڭگىدە يېرىلىپ كەتمىسە بولاتتىغۇ، ھەرە يۇتۇپ سالغان پاقىدەك ئېتىلىپ كەتمىسە بولاتتىغۇ دەپ ئويلاتتى. تۆتىنچى ئۆي تېۋىپنىڭ ئۆيى ئىدى. ئۇلار كىرىپ كەلگەندە تال بوستانلىق ھويلىدا ھېچكىم يوق ئىدى. دەرۋازىنىڭ يېنىغىلا ئورۇنلاشتۇرۇلغان سۇ جۈمىكىنىڭ ئاستىدا لىقمۇلىق سۇ قاچىلانغان بىر چېلەك تۇراتتى. ئەر قوشنا ئۇنىڭ پاكىزە سۇ چېلىكى ئىكەنلىكىنىمۇ ياكى پاسكىنا چېلەك ئىكەنلىكىنىمۇ ئۇقماستىنلا ئۆزىنى چېلەككە ئاتتى. چېلەكنىڭ ئالدىدا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، ئىككى قولى بىلەن چېلەكنىڭ گىرۋەكلىرىدىن تۇتتى - دە، بېشىنى چېلەككە تىقىپ سۇنى غۇرتىلدىتىپ سۇمۇرۇشكە باشلىدى. ئۇنىڭ ياستۇقتەك يوغان قورسىقى تېخىمۇ ساڭگىلىدى. سۇ ئىچىۋاتقان كالىغا ئەجەبمۇ ئوخشايدىكەن دەپ ئويلىدى باسىت ئۇستا. شۇنچىۋالا سۇ ئىچكەنمۇ بارمۇ؟ يېگەنلىرىدىكە قارىغاندا ئىچكىنى تېخى ئانچە جىق ئەمەس، بىراق ... ئۇستا ھەيرانلىق، ئەنسىزلىك ئىچىدە قاراپ تۇراتتى. چېلەكتىكى سۇ ئوبدانلا يېرىمداپ قالدى. ئۇنىڭ قوشنىسى ئوق تەگكەن قوتازدەك چېلەكنىڭ يېنىغا گۈپپىدە يىقىلدى. چېلەك ئۆرۈلۈپ سۇ ئۇنىڭ ئاستىغا يالاپ كەتتى.

— ھوي، نېمە بولدىلا؟ نېمە بولدىلا؟ — باسىت ئۇستا ھودۇقۇپ قالدى. ئۇ قوشنىسىنىڭ بېشىنى يۆلىدى. قۇلىقىغا خۇددى چالا بوغۇزلانغان كالىنىڭ خارقىرىشىدەك دەھشەتلىك ئاۋاز ئاڭلاندى، ئۇنىڭ نەپەس يوللىرى بوغۇلۇپ جان تالىشىۋاتقانلىقىنىمۇ ياكى ئۇخلاپ خورەك تارتىۋاتقانلىقىنىمۇ بىلگىلى بولمايتتى.

— ھوي، ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟ ئۆيدە ئادەم بارمۇ؟ بىرسىگلار چىقىڭلار ... — ئۇستا ۋەھىمە ئىچىدە توۋلىدى. ئۆيدىن پاختەك تۈكى سارجىدا يەكتەك كىيگەن تېۋىپ ئاخۇنۇم پالاخشىپ چىقىپ كەلدى. ئۇستا بىلەن تېۋىپ ئاخۇنۇم ئۇنى كۆتۈرۈپ سوپىغا ئاپىرىپ ياتقۇزدى. ئۇ ھېلىمۇ دەھشەتلىك خارقىراپ ياتاتتى.

تېۋىپ ئۇنىڭ تومۇرلىرىنى تۇتتى، چىرايىغا ئۇزۇنغىچە تىكىلىپ قاراپ تۇردى. كۆز - قاپاقلىرىنى يېرىپ كۆزىنىڭ ئىچىگە نەزەر سالدى. شۇنىڭدىن كېيىن خورسىنىپ بېشىنى چايقىدى.

— نېمە بوپتۇ ئاخۇنۇم؟

— ھېچنېمە، ھېچنېمە بولماپتۇ، ئۇخلاپ ئويغانمىسىلا تۈزۈلۈپ قالىدۇ.

— ئۇنىڭدا ھېچقانداق كېسەل يوقمىكەن؟

ــ بارىكەن، بولغاندىمۇ دەھشەتلىك
كېسەل، ئۇ دۆي كېسەلگە مۇپتىلا بوپتۇ.
ــ دۆي كېسەل؟ ــ باسىت ئۇستا ھېچ-
نېمىنى چۈشەنمىدى. ئۇ خەلق چۆچەكلىرى-
دە تەسۋىرلەنگەن بىر ئۇخلىسا قىرىق كې-
چە - كۈندۈز ئۇخلايدىغان، بىر ئولتۇرۇشىدا
قىرىق ئادەمنىڭ گۆشىنى يەپ بولىدىغان،
بىر سۈمۈرۈشتىلا قىرىق دەريانىڭ سۈيىنى
ئىچىپ بولىدىغان دەھشەتلىك مەخلۇق دې-
ۋىنى دۆي دەپ ئاتايدىغانلىقىنى بىلەتتى.
لېكىن دۆي كېسەل دەپ زادىلا ئاڭلاپ
باقمىغانىدى، ئۇ تېۋىپ ئاخۇنۇمنىڭ
ئاغزىغا ھاڭ - تاڭ بولۇپ قاراپ قالدى.
ــ ھەئە، دۆي كېسەل، ئۇ دۆي كې-
سەل بوپتۇ، بۇنداق كېسەل يېسە-
يېسە قورسىقى تويمايدىغان، بىر تونۇر نان-
نى، بىر قوينىڭ گۆشىنى يەپ بولۇپمۇ
قورسىقىنىڭ تويغىنىنى بىلەلمەيدىغان، چې-
لەكتىكى سۇنى ئىچسە بىرەر كىم چېلەكنى
قولىدىن تارتىۋالمىغۇچە توختىماي ئىچىۋېرى-
دىغان كېسەل. ئۇنىڭ چىرايىغا قاراپ باقسىلا،
بۇنداق كېسەللەرنىڭ چىرايى ئاپئاق ئاقىرىپ
پاختىدەك يۇمشاپ كېتىدۇ. خۇددى يەل
بەرگەن قويغان توپتەك بوردىلىپ سەمرىيدۇ،
ئاشقازان - ئۈچەيلىرى، قورساق تېرىلىرى
رېزىنكىدەك سوزۇلىدىغان بولۇپ قالىدۇ، لې-
كىن ھەر قانداق سوزۇلۇشچانلىقىنىڭمۇ چېكى
بولىدۇ. بۇنداق كېسەللەرنىڭ ئاقىۋىتى قور-
سىقى يېرىلىپ ئۆلۈش ... بۇنداق كېسەل
ئۇزۇن مۇددەت نەپسىنى يىغماسلىقتىن، ھەد-
دىدىن ئارتۇق كۆپ ئوزۇقلىنىشتىن، تاتلىق
تۇرۇملارنى يېيىشكە ئارتۇق بېرىلىپ كې-
تىشتىن پەيدا بولىدۇ. بۇ داۋاسى يوق دەھ-
شەتلىك كېسەل. خۇدا بەندىسىنى بۇنداق
كېسەلگە نېسىپ قىلمىسۇن ... ھېلىمۇ ياخشى
ئۇ سۇ ئىچىۋېتىپ ئۇخلاپ قاپتۇ، بولمىسا
دەھشەتلىك ئاقىۋەت بۈگۈنلا يۈز بېرى-
دىكەن ...
باسىت ئۇستا ئەمدى بىرئاز چۈشەنـ-
گەندەك بولدى. لېكىن كۆڭلىنىڭ بىر يې-
رىدە قانداقتۇر بىر تۈگۈن باردەك تۇيۇ-
لاتتى. ئۇ بۇرۇلۇپ سۇپىدا خارقىراپ ياتـ-
قان قوشنىسىغا نەزەر سالدى. ئۇنىڭ سا-
مان قاچىلانغان خالتىدەك بوش ۋە يوغان
قورساقلىرى ئىككى يېنىدىن ساڭگىلاپ، سۇ-
پىدىكى بۆز گىلەمگە تېگىپ تۇراتتى. ئۇس-
تامنىڭ كۆز ئالدىدىن ئاشۇ ساناقسىز ئاخ-
شاملاردا دەرۋازىدىن كىرىپ كەتكەن نەر-
سىلەر بىر - بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى. تا-
غارلار، سومكىلار، ساندۇق - يەشىكلەر خۇد-
دى يىپقا تىزىلغان مارجاندەك بىر - بىرلەپ
ئاشۇ دەرۋازىدىن كىرىپ كېتەتتى. ئاشۇ
تاغارلارغا قاچىلانغان پۈتۈن - پۈتۈن قوي
گۆشلىرى، ئاشۇ سومكىلارغا قاچىلانغان تو-
خۇ گۆشى ۋە تونۇر كاۋاپلىرى، باغلام -
باغلام پۇللار، يەشىك - سېۋەتلەرگە قاچى-
لانغان ئانار، ئالما، شاپتۇللار قوشنىسىنىڭ
خارقىراپ تۇرغان ئاشۇ گېلىغا كىرىپ كې-
تەتتى. ئۇلار كىرىپ توختىمايتتى. ئاشۇ
ساڭگىلاپ ئىككى بىقىنىدىن گىلەمگە تېگىپ
تۇرغان - چوڭلۇقى ئاران چېپىتا تاغارچىلىك
كېلىدىغان ئاشۇ قورساق خۇددى تەگسىز
ھاڭدەك مەڭگۈ تولمايتتى ...
ئاھ، مانا بەختسىزلىك! ئۇ ئاشۇ مەڭ-
گۈ توختىماي كىرىپ كېتىشلەرنىڭ نەتىجى-
سىدە دەھشەتلىك كېسەلگە گىرىپتار بولۇپ-
تۇ ئەمەسمۇ؟ دۆي كېسەلگە، داۋاسىز كې-
سەلگە گىرىپتار بولۇپتۇ ئەمەسمۇ؟
باسىت ئۇستىنىڭ قەلبى ئېچىنىش
بىلەن تولدى. ئۇ نېمىشقىمۇ ئېچىنمىسۇن؟
يېگى ئۆيىنىڭ ئايىغى ياراشقان، بالا يۈزى

كۆرۈش ئالدىـدا تۇرغان، بەخـت ئـىچـىدە
يايراۋاتقان بىر ئادەم تۇيۇقسىز ئاشۇنـداق
داۋاسىز كېسەلگە گىرىپتار بولسا، كىمـمۇ
ئېچىنماي تۇرالايدۇ دەيسىز؟ ئۇنىڭ ئۆپكى-
سىدىن كۆچلۈك ھاۋا ئېتىلىپ چىقـتى. ئۇ
ئېغىر خورسىنغانىـدى.

8. ئـاخىرقـى ئىشلار

ماشىنىچىلىق دۇكىنىنىڭ دېرىزىسى ھې-
لىمۇ كۆن بويى ئوچۇق تۇراتـتى باسـت
ئۇستا ئاشۇ دېرىزىنىڭ ئالدىدا ئولـتۇرۇپ
يېڭى - يېڭى كىيىملەرنى، يېڭى - يېڭى پو-
سۇندىكى كىيىملەرنى تىكەتتى. كـۆزلـىرى
تېلىپ كەتكەندە بېشىنى كۆتۈرۈپ ئاشۇ دې-
رىزىدىن سىرتقا قارايتتى. ئەمدى ئاشۇ دەر-
ۋازا پات - پات غىچىلداپ ئېچىلمايـدۇ. ئۇ-
نىڭدىن ئويما ياقىلىق رۇباشكا كىيگەن ئا-
يالمۇ چىقمايدۇ، كەچلىكلىرى سومـكىلارمۇ،
تاغارلارمۇ، يەشىك - سېۋەتلەرمۇ كىرىپ كەت-
مەيدۇ. ئۇ مەھكەم قۇلۇپلىنىۋېتىلگەن. ئۇنىڭ
تۈچ ھالقىلىرىدىن مۇشۇكـنىڭ بـېـشـىدەك
يوغان قارا قۇلۇپ ئېسىلىپ تۇرىدۇ ... باسىت
ئۇستىنىڭ كۆزلىرى ھەر قېـتـىم ئاشۇ قارا
قۇلۇپقا چۈشكەندە، ئېغىر خورسىنىدۇ. قەل-
بىدە ئېچىنىش قويۇنلىرى پىرقىرايدۇ ... يا-
دىغا ئاخىرقى كۈنلەردىكى ئىشلار چۈشىدۇ ...
كاتتا ئەربابنىڭ داۋاسىز كېسەلگە گىرىپتار
بولغانلىقى توغـرىـسـىدىكى خەۋەر قۇربان
ھېيتنىڭ 2 - كۈنىـلا پۈتۈن شەھەرگە پۇر
كەتتى. كىملەردۇر: «بىز ئۇنىڭ ئاشۇنـداق
كېسەلگە گىرىپتار بولغانلىقىنى ئاڭـلىـغاچان
سەزگەنـىـدۇق» دېيىشـتى. يەنە كـىـمـدۇر
بىرى: «مەن ئۇنىڭ چوقۇم ئاشۇنداق كې-
سەلگە گىرىپتار بولىدىغانلىقىنى بىلەتـتـىم»
دېدى. بولۇپمۇ دۆي كېسەلنىڭ داۋاسىزلىقى
ئۇنىڭ دوست - يارانلىرىنى قاتتىق ئۈمىد-
سىزلەندۈردى. ئۇلار ھازىرچە بۇنداق كې-
سەلنىڭ يۇقۇملۇق ياكى يۇقۇملۇق ئەمەس-
لىكىنى بىلمەيتتى. يۇقۇش ئېھتىمالـىنـىـمۇ
چەتكە قاقالمايتتى. مانا شۇ ۋەجىدىن ئۇنىڭ
خېلىدىن بېرى ئۆزلىرىنى چەتكە ئـېـلـىـپ
كەلگەن دوست - يارەنلىرى ئۆزىنى يەنىمـۇ
تولۇق چەتكە ئېلىشتى. ئۇنى ھېچكىم يوق-
لاپ كەلمىدى. دوختۇرخانىغا ئاپىرىـدىـغان
ئادەممۇ چىقمىدى. شۇنداق قىلىپ، بۇ ئىش
باسىت ئۇستىنىڭ گەدىنىگە چۈشتى.
قۇربان ھېيتلىق دەم ئېلىـش ئاياغ-
لاشقان كۈنى باسـت ئۇسـتا ئۇنى ھـارۋا
بىلەن ئېلىپ بېرىشنى لايىق كۆردى. بى-
مارغۇ ئۆزى ماڭالايتتى، لېكىن كېسـەلنىڭ
كېسەللىك ھۆرمىتىنى قىلمايمۇ بولمايتتى.
ھارۋىغا قاتـقىلى ئېشەك بولمىغاچقا باسىت
ئۇستا ھارۋىنى ئۆزى سۆرىدى. بىمار ھار-
ۋىدا جىمغىنە ياتاتتى. قارىغاندا ئۇنى دوخ-
تۇرخانىغا ئېلىپ بېرىش خېلىلا ئوڭۇشلۇق
بولىدىغاندەك كۆرۈنەتتى. ئوڭۇشلۇق بولغان-
مۇ بولاتتى، لېكىن ئىشنى مەسچىتنىڭ ئال-
دىدىكى ئاشۇ كالـتە بازار بۇزۇپ قويـدى،
دوختۇرخانىغا بېرىشتا مۇشۇ كالتە بازاردىن
ئۆتمەي بولمايتتى. بازارغا يېقىنـلاپ كەل-
گەنسېرى باسىت ئۇستىنىڭ قەلبىدە يوشۇ-
رۇن بىر ئەندىشە ئۇلـغىيىپ كـېـلەتـتى.
«ھەي، يەنە سەتچىلىك بولمـىسا بولاتـتى»
دەپ ئويلايتتى ئۇ ئـىچىدە. سېرىق لەغمەن
ساتىدىغان، ئۆپكە - زاسۋي، كاللا - پاقالچاق،
لـەنپۇڭ - گازىر ساتىدىغان غالتەكچىلەرنىڭ
ئالدىدىن ئۆتۈۋاتقاندا بىمار ھارۋىدىن ئىر-
غىپلا چۈشۈۋالدى - دە، ئاۋۋال سېرىق لەغ-

مەنگە ئۆزىنى ئاتتى. باسىت ئۇستا ھارۋىـ
نى تاشلاپ ئۇنىڭ يېنىغا بېرىپ بولغىچە
ئۇ ئاللىقاچان ئىككى قولى بىلەن سېرىق
لەغمەننى ئاغزىغا تىقىشقا باشلىغانىدى،
ئاش ئۇنىڭ ئېڭەكلىرىگە، بۇرۇتلىرىغا چاپـ
لىشىپ تۇراتتى، ئۇ ماچىلدىتىپ چاينايتتى.
ئاشنىڭ ئىگىسى ۋارقىراپ كەتتى:

— ھەي، ماۋۇ نېمە ئادەم؟ ساراڭمۇ
بۇ؟ ئاشنى بۇزۇۋەتتى دەيمەن، تۇت ماۋۇ
ساراڭنى ...

باسىت ئۇستا قوشنىسىنىڭ كېلەڭسىز
گەۋدىسىنى قۇچاقلاپ، ئۇنى سېرىق لەغمەن
ساتىدىغان غالتەكتىن يۇلۇپ ئالدى. ئۇ پۇـ
شۇلدايتتى. ھاسىرايتتى، ئاغزىغا لوڭگە
كەپلەپ قويغاندەك خارقىرايتتى:

— ئاش ـ ئاش! ماڭا ئاش بېرىڭلار،
مەن ئاش يەيمەن ...

شۇنداق كېسەل بولۇپ قالدى، — دېدى. ئۇ
ئاشۇ گەپنى كەچۈرۈم سوراش ئۈچۈن دې
گەنلىكىنىمۇ ياكى ئەھۋالنى چۈشەندۈرۈش
ئۈچۈن دېگەنلىكىنىمۇ بىلەلمىدى. ئۇ ھو-
دۇقۇپ قالغانىدى.

شۇ ئەسنادا بىمار ئۇنىڭ قولىدىن
يۇلقۇنۇپ چىقىپ كەتتى. ئۇ خۇددى قىل
يورغىدەك يورغىلاپ يۈگۈردى ـ دە، لەن-
پۇڭچىنىڭ غالتىكىدىن ئىككى ئۇرۇچ لەن-
پۇڭ تۇغرىمىسىنى ئېلىپ ئاغزىغا تىقتى.
باسىت ئۇستا ئۇنىڭ ئارقىسىدىن لەنپۇڭـ
چىنىڭ يېنىغا بېرىپ بولغىچە، بىمار ئۆپكە ـ
زاسۋى غالتىكىنىڭ ئالدىغا بېرىپ بولدى ...
بىمار يورغىلايتتى، يۈگۈرەيتتى. باسىت
ئۇستا يېتەلمەيتتى، ئۇ ئەمدى كالله ـ پاقالـ
چاق ساتقۇچىنىڭ دېسىدىن ئېلىۋالغان قارا
قوينىڭ يوغان كاللىسىنى چىشلەپ كالتە
بازارنىڭ ئىچىدە يۈگۈرەپ يۈرەتتى. پۈتۈن

خىجىللىقتىن نېمە قىلارىنى بىلمەي
قالغان باسىت ئۇستا، ئاشنىڭ ئىگىسىگە:
— كەچۈرسىلە، بۇ ياق كېسەل، مۇـ

بازار قالايمىقانلىشىپ كەتتى. كىشىلەر ئالاـ
چۇقان كۆتۈرۈشۈپ، غالتەكلىرىنى ئىتتىرىشىپ
داس، قاچىلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ قېچىشاتتى ...

كېسەلنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرەپ يۈرگەن باسىت ئۇستا ھېرىپ كەتكەنىدى. ئۇ ھاسىرايتتى. سېمىز ئادەمنىڭمۇ شۇنچىۋالا يۈگۈرەلەيدىغانلىقىغا ھەيران بولاتتى. شۇ ئەسنادا تۆت - بەش كاۋاپچى يىگىت ياردەمگە كەلدى. ئۇلار تۆت تەرەپتىن قورشاپ كەلدى. ئۇ قورشاۋنىڭ ئوتتۇرىسىدا توختاپ قالدى، ئۇ پارچىلانمىغان كاللىنىڭ قۇلاقلىرىدىن تۇتۇپ، تومشۇقىدىن چىشلەپ يەپ تۇراتتى ...

يىگىتلەر دۆي كېسەلنى تۇتۇپ ھارۋىغا باسقان چاغدا، باسىت ئۇستا ئاندىن ئۇھ دېدى. ئۇ ھەقىقەتەن ھېرىپ كەتكەنىدى. شۇنداقتىمۇ بىمارنىڭ يەنە قېچىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەپ ئۇنى ھارۋىغا چىڭ بېسىپ تۇراتتى. كىمدۇر بىرى بىر تال كولا تېپىپ كەلدى. يىگىتلەر كولا بىلەن ئۇنى ھارۋىغا چەمبەرچەس باغلىدى. ئۇ ۋارقىرايتتى:

— ... كاللا ... كاللا ... مەن كاللا يەيمەن، ماڭا كاللا ...

كېسەل يول بويى ئاشۇنداق ۋارقىراپ ماڭدى. باسىت ئۇستا ئۇنى قۇچاقلاپ كۆتۈرۈپ، دوختۇرنىڭ يېنىغا ئېلىپ كىرگەندىمۇ ئۇ يەنىلا ئاشۇنداق ۋارقىراپ تۇراتتى:

— كاللا ... كاللا ... ماڭا كاللا بېرىڭلار...

دوختۇرلار پايپېتەك بولۇپ كېتىشتى، ئۇلارنىڭ ھەممىسى بۇ كاتتا ئەربابنى تونۇيدىكەن. شۇڭىمۇ دەسلەپ نېمە قىلارىنى بىلىشەلمەي خېلىلا ھودۇقۇشتى. شۇ ئارىدا قايسىبىر دوختۇر تىنچلاندۇرۇش ئوكولى ئۇرۇشنى تەكلىپ قىلدى ۋە دەرھال ئوكۇل ئۇرۇلدى، ئۇ تېزلا جىمىپ، خارقىراپ ئۇيقۇغا كەتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن دوختۇرلار ئۇنىڭغا نېمە بولغانلىقىنى سوراشتۇردى. باسىت ئۇستا ئۆز كۆزى بىلەن كۆرگەن ئىش ۋە ھېلىقى تېۋىپتىن ئاڭلىغان گەپلەرنى بىر-بىرلەپ سۆزلەپ بەردى. دوختۇرلارمۇ ئاشۇ تېۋىپقا ئوخشاشلا باش چايقاشتى:

— بىزنىڭ دوختۇرخانىدىمۇ دۆي كېسەلگە داۋا يوق.

دوختۇرلار ئۇنى بالنىستقا قوبۇل قىلىش - قىلماسلىقنى مەسلىھەتلىشىۋاتقاندا كىمدۇر بىرى:

— ھۆكۈمەت ئۇنى خىزمەتتىن توختىتىپ تەكشۈرۈۋاتىدۇ، — دېدى.

شۇنىڭ بىلەن دەسلەپ ھودۇقۇشۇپ نېمە قىلارىنى بىلەلمەي قالغان دوختۇرلار بىردىنلا ئۇنى كۆزگە ئىلماي قويۇشتى. باسىت ئۇستا بىر تالاي چىرايلىق گەپلەرنى قىلىپ ئۇلارغا يالۋۇردى. كېسەلنىڭ ئازابىنى ۋاقىتلىق يېنىكلىتىش ئۈچۈن بولسىمۇ بالنىستقا ئېلىشنى تەلەپ قىلدى. يالۋۇرۇشنىڭ رولى بولدىمۇ ياكى كاتتا ئەربابنىڭ تېخىچە ھايات ئىكەنلىكى نەزەردە تۇتۇلدىمۇ، دوختۇرلار ئۇنى ئاخىرى ياتاققا ئېلىشقا قوشۇلدى.

باسىت ئۇستا ئۇنى بەلگىلەنگەن كارىۋاتقا ياتقۇزۇۋاتقاندا، ئۇنىڭ بوش ئاۋازدا جۆيلىگىنىنى ئاڭلىدى:

— كاللا ... كاللا ... مەن كاللا ... يەيمەن...

ئارىدىن ئون كۈن ئۆتكەندە، باسىت ئۇستا ھارۋىنى سۆرەپ دوختۇرخانىغا يەنە بىر قېتىم باردى. ئەمدى ھارۋىدا قورسىقىنى چىڭ تۇتۇۋالغان ئايال قوشنىسى ئېڭىراپ ياتاتتى، مەسچىتنىڭ ئالدىدىكى كاللە بازاردىن ئۆتۈۋاتقان چاغدا، باسىت ئۇستىنىڭ كۆڭلىدە يەنە ئەنسىزلىك باش كۆتۈردى. ئۇ ئايال قوشنىسىنىڭمۇ دۆي كېسەلگە گىرىپتار بولغان ياكى بولمىغىنىنى بىلمەيتتى. باسىت ئۇستا ئۇنى دۆي كېسەلگە گىرىپتار بولمىغان دەپ ھۆكۈم قىلالمايتتى،

شۇڭا ئۇ ئەندىشە قىلدى ... لېكىن ئايال
ھارۋىدىن چۈشۈۋالمىدى، سېرىق لەغمەن-
گىمۇ، ئۆپكە ـ زاسۇيىگىمۇ ئۆزىنى ئاتمىدى.
ئۇنى سۆرەپ كېتىۋاتقان باسىت ئۇستا ئۇنى
كالتە بازاردىن تىنچقىنا ئۆتكۈزۈپ تۇغۇت
بۆلۈمىگە ئەكىرىپ ياتقۇزۇپ قويۇپ قايتىپ
كەلدى.

باسىت ئۇستىنىڭ ئايال قوشنىسىنى
دوختۇرخانىغا ئاپىرىپ قويۇپ كەلگىنىگىمۇ
مانا بۈگۈن تـوپـتـوغرا يەتتە كۈن بولدى.
ئۇ قوشنىلىرىنى ئەسلىسىلا كۆڭلى غەش بو-
لاتتى. ئۆزىنى ئۆز ئۆتمۈشىدىكى ئالل-قان-
داق بىر سەتچىلىكىنى ئەسلىگەندە يىرگە-
نىچ ـ ئۆكۈنۈش ئىچىدە ھېس قىلاتتى. ئۇ-
لارنى زادىلا يادىغا ئالماسلىققا تىرىشاتتى.
مانا ھازىر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا يېڭى تۇغۇت-
لۇق ئايال ۋە يېڭى تۇغۇلغان بوۋاق گەۋ-
دىلىنىۋىدى، ئۇ ئاشۇ خىيالىي مەنزىرىنى
يوق قىلماقچى بولغاندەك بېشىنى ئىككى
تەرەپكە قاتتىق چايقىدى.

كىيىم تىكىش ماشىنىسى يەنە شىرىل-
داشقا باشلىدى. باسىت ئۇستىنىڭ توختىماي
يۇقىرى ـ تۆۋەن سەكرەپ تۇرغان يىڭنىگە
تىكىلگەن كۆزلىرىگە يان تەرەپتىن قىپ ـ
قىزىل ئوت كۆرۈنگەندەك بولدى. ئۇنىڭ
پۇتلىرى تەپكىنى تېپىشتىن توختىدى، شى-
رىلدىغان ئاۋاز ئۆچتى ...

كىيىم پىچىش شىرەسىدە ئوتقاشتەك
بىر توپ قىزىل دۇخاۋا تۇراتتى. ئۇستام
بېشىنى كۆتۈرۈپ دېرىزە ئالدىغا قارىدى.
ئۇ يەردە ئىچ كىيىم ـ ئويما ياقىلىق رۇباشكا
بىلەنلا چىققان ئايالنىڭ بۇلاق كۆزلىرى
كۈلۈمسىرەپ تۇراتتى، ئۇستام يېڭى قوشنىسى-
نى تۇنجى كۆرگەن كۈنىنى ئەسلىدى.

ئۇستام بۇلاق كۆزلەرگە دىققەت بى-
لەن تىكىلدى. بۇلاقنىڭ ئەڭ تىرەن جاي-
لىرىغا نەزەر سالدى، تونۇغاندەك، نەدىدۇر
بىر يەردە كۆرگەندەك بولدى. ئېھتىمال كۆ-
مۈش ھالقىلىق دەرۋازىنىڭ ئايال خوجايى-
نى بولسا كېرەك، دەپ ئويلىدى.

ـــ ئۇستام مۇنۇ دۇخاۋىدا پەردە تى-
كىدىغان گەپ ئىدى ...

ـــ تىكىپ بېرەيلى، ئۆلچەملىرى قان-
داقكىن؟

ـــ ئەنە ئاۋۇ ئۆي بىزنىڭ، ئۆزلىرى
كىرىپ ئىشىك ـ دېرىزىلەرنى ئۆلچەپ چىق-
سىلا. پەردىلەرنى ئەتىلا تىكىپ بولمىسا بولماي-
دۇ. ئۆيىمىزگە مېھمان كۆپ كېلىدۇ. ئىلگىرىكى
پەردىلەر ئەمدى ياراشماي قالدى ...

ـــ ماقۇل، مەن كەينىلىرىدىن كىرەي.
ئايال ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ مېڭىپ كەت-
تى. ئۇستام ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قال-
دى، چىلىڭ ۋە كېلىشكەن ساغرا ئىككى تە-
رەپكە «لىك، لىك، لىك» سەكرەپ باراتـ-
تى. ئۇستامنىڭ يۈرىكى جىغغىدە قىلىپقالدى.

ئۇستام يانچۇقىدىن نەشىنى ئالدى،
ئۇنى ئۇششاق ئۈزۈپ كۆك تاماكىغا ئار-
لاشتۇردى. گېزىت قەغىزىگە ئەپچىل قىلىپ
ئورىدى، تاماكا تاشتەك چىڭ تۈگۈلدى،
ئۇستام دېرىزىدىن بېشىنى چىقىرىپ يولنىڭ
ئىككى تەرىپىگە قارىدى. يولدا ھېچكىم
يوق ئىدى. ئۇ خاتىرجەم بولۇپ تاماكىنى
تۇتاشتۇردى ۋە قېنىپ شۇراشقا باشلىدى.

ئۇ تېخىچە دېرىزىدىن سىرتقا قاراپ
ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزلىرىگە ئاشۇ يېڭى
سېلىنغان قاتار ـ قاتار ئۆيلەرنىڭ ئورنىدا
ياپيېشىل كۆكتاتلىق كۆرۈنگەندەك بولدى.
كۆكتاتلىقنىڭ قىرىدىكى يالغۇز ئاپتاپپە-
رەس مەيىن شامالدا بوش ئېغاڭلىغاندەك،
ئاپتاپپەرەسنى چوقۇلاۋاتقان ئاق قۇشقاچ
شوخلۇق بىلەن ۋىچىرلاۋاتقاندەك تۇيۇلدى.
ئۇنىڭ قەلبى سېغىنىشقا تولغانىدى.

مەسئۇل مۇھەررىر كامىل تۇرسۇن

روزى سايىت

شېئىرلار

ئۆزۈمگە خىتاب

مەيلى سەن تەسپايى① بول، كۆك ماھى بول،
مەيلى يۇرتىنىڭ شاھى بولغىن، داھىي بول.
كېتىسەن «دەرگاھى ھەق» نىڭ ئالدىغا،
كەتكىچە پۇرسەتنى تۇت، ئاگاھى بول:
گەر غېنى بولساڭ غېرىبقا ياپ چاپان،
گەر ھوقۇقدار سەن ئاۋام ھەمراھى بول.
دەردى بارنىڭ دەردىگە يەت - باش سىيلا،
قالسا «ئاپتاپ»تا «شامال» بول «سپايى» بول.
ئەل بىلەن كۈل كۈلسە، يىغلا يىغلىسا،
ھەم گۇۋاھلىق پەيتىنىڭ لىللاھى بول...
روزى، سەن يا باي ئەمەس، يا شاھ ئەمەس،
ئال قەلەمنى، ياز، خەلقىنىڭ ئاھى بول.
ئۇر خاتالار يىلتىزىغا تىغ - قىلىچ،
ھەق - ئادالەت جارچىسى مەدداھى بول.
قالسا بەس ئەل قەلبىدە راستگۇيلىقىڭ
باشقىسى ھېچگەپكى — بولما، گاھى بول.

بىلىپ قوي...

ئەجەب بىر قىزىق بۇ جاھاننىڭ ئىشى،
قىشىدا باھار، گاھ باھاردا قىشى.
ھېلى جەننىتىدىن قىلار بەھرىمەن،
تۇرۇپلا بېشىڭدا دوزاخ تەشۋىشى.
«ئۇلۇغ - كاتتا» ئەيلەر ھېلى ھەممىدىن،
ئېتەر گاھى مىسكىن، بىچارە كىشى.
جاھان كارى - بارى — سەنەڭ جىلۋىسى
ئاڭا ئالدىنار كىم يوقالغاي ھوشى.
ئۆتەي شاد دېسەڭ نەپسى شەيتاننى ئۇر،
(سىگەر ھەر قورساققا ھالاللىق ئىشى.)
ھارام نەپكە بەرمە كۆڭۈل مەيلىنى،
چىرىيدۇ بۇرۇنراق ياغاچنىڭ بوشى.
بىلىپ قوي، سازاۋەر ئاتاققا داۋام
ئىسىل، ساپلىقىدىن گىرانىت تېشى.
بۇ يەڭلىغ مىسالنى دېمەكتىن مۇراد:
ئەجىر - تەردە ئۇستۇن كىشىنىڭ بېشى.
ياشاپ ئۆت دىيانەتتە پاك، بىغۇبار،
دېسەڭ باشقا قونسۇن ھومايۇن قۇشى.
قارا، نەپسى غالىب تالاي نوچىنىڭ
يۈزى چۈشتى يەرگە، تۆكۈلدى چىشى.
خەلق ئاھى تۇتسا يامان ھەممىدىن،
قىلار «تاغ» نى تۇپراق خەلقنىڭ مۇشى.
دەۋر ئۆچ چىرىككە، «قولى ئەگرى» گە،
چىرىكلىككە يوق بۇ دەۋرنىڭ خوشى.

① تەسپايى — سۆرەلمە، سۆرۈلمە يوركولچى.

زامانىنىڭ راۋاجى ئۈچۈن قىل كۈرەش،
«تۈزەش» — مۇددىئا، بول ئۇنىڭ ئۇل خىشىر
قېنى، روزى، چەندان سۆخەن ئەيلىدىڭ،
ئەمەل قىل، مۇھەممەدۇر ئەمەلنىڭ ئىشى!

بۇ كىشى

ئىدى بۇ كىشى ياخشى يۇرت باشلىقى،
تەشەككۇرغا نائىل ئىدى ياشلىقى.
هالال، پاك تەرىدە چىمەن راستلىغاچ،
بىلىنگەنىدى ئۇستا نەققاشلىقى.
ئاۋام دەيتتى: ئادىل، «قىزىل كۆز» ئەمەس، -
يارايدۇ خەلققە قېرىنداشلىقى! ...
ئەجەب ئىش، بۇزۇلدى يېقىندىن بېرى،
ئۇنىڭ پەيلى - پاكلىققا يولداشلىقى.
هېيقمايدۇ ئەلدىن، هالاللىققا ئۆچ
سەمرىتتى هارام نەپكە يانداشلىقى.
ئەمەس ئاددىي - ساددا، خەلققە چاكار.
كىبىرلىك خاقان خۇددى بىباشلىقى①
«يېڭى زومىگەر، ئوغرى» دەپ قويدى ئات،
ئۇنىڭ نەپسى شەيتانغا ئوخشاشلىقى.
ئۆيى ئالتە يەردە، يەنە ئالدى يەر.
كېلەر ئىككى مو باغچە، ئوتياشلىقى.
كۆزدىگە بۇ كەمدە كۆرۈنمەيدۇ ئۇز
بۇرۇن تەستە ئالغان قەلەمقاشلىقى.
كېتەۋەرسە شۇنداق يولىدىن تېيىپ،
چاتاق سالىسا ماڭدامدا پۇتلاشلىقى؛
چىرىدىپ كەتسە ئەخلاقى، ئەقلى تامام،
زامانغا مۇشت ئاتسا قارام - شاشلىقى،
بولالامدۇ ئۇ ياخشى يۇرت باشلىقى؟!
تۈزەلمەمدۇ بۇ پۇتىنىڭ ئالماشلىقى؟!

ئاقىۋەت

(ئايىنىپ كەتكەن كادىرنىڭ ئېيتقانلىرى)

ئەسلىدە بىر ئەقلى ساقتىم، ئاقىۋەت،
ساق ئەقلىنى چەتكە قاقتىم ئاقىۋەت،
«ئايىنغان» دەپ پەتتە تاقتىم ئاقىۋەت،
ئۆز پۇتۇمغا پالتا چاپتىم ئاقىۋەت،
يۈز تۆكۈلدى - يەرگە باقتىم ئاقىۋەت.

ئەينى يىللاردا تەمەسىز ئەر ئىدىم،
كىر - غۇبارى يوق جۇلالىق زەر ئىدىم،
ئۆز غېمىم دەپ ئەل غېمىنى يەر ئىدىم،
پاك ئۆتتۈشتە بارچە قىممەت — دەر ئىدىم،
قىممىتىمنى ئوتقا ياقتىم ئاقىۋەت.

پۇشتى ئەۋلادىم ئىكەن يوقسۇل كىشى،
تىرنىقى ئۆسمەپتىكەن يازۇ - قىشى،
هۆر زامان يۆلەپ، قونۇپ ئامەت قۇشى،
ئۆستۈرۈپ، قىلىسا مىنى يۇرتنىڭ بېشى،
ئۆزگىرىپ پاتقاققا پاتتىم ئاقىۋەت.

«داشقازاننى چاق!» دېسە، «ياق، ياق!» دېدىم،
بىز نېمە يەرمىز ئۇنى چاقساق، دېدىم،
«داشقازان — تىللا قازان» ساپ - ساپ دېدىم،
توشىدۇ چۆنتەك ئۇنى قاقساق، دېدىم،
ئۆزنى بىلمەي شىلتىڭ ئاتتىم ئاقىۋەت.

ياچۆۋكتەك يول توسۇشلار ئاقمىدى،
چوڭ ۋەزىيەت توسقىنىمغا باقمىدى،
ئەل - ئاۋامغا كونا كاللام ياقمىدى،
هۆددىگەرلىك خۇددى كۈندەك چاقنىدى،
نەپنى كۆزلەپ قول ئۇزاتتىم ئاقىۋەت.

قول ئۇزاتتىم كۆز قىزارتتىم «خەپ!» بىلەن،
ھەممىنى باستىم پوكانغا ئەپ بىلەن،
ئۇچرىشىپ كۆلدۈم بەدەلسىز نەپ بىلەن،
پايدا - مەنپەئەت سۆيدى لەۋگە زەپ بىلەن،
«مەن» چىرىتكەچ «بىز» نى ساتتىم ئاقىۋەت.

«هۆددىگەر»—مەن كەتمىدى سۆلھى - سالا،
بىر تىراكتور، يۈز تۇياق قوي، ئون كالا،

① بىباش — باشسىز، يولگەنسىز مەنىسىدە.

كاتتا بىر باغ، يەر ـ زېمىندىن يوق چالا،
«مېۋە» تەگدى شۇنچىلىكلا، بوپتىلا،
«بوپتىلا» دەپ دەرتىنى تارتتىم ئاقىۋەت.

باغ، ئېتىزغا باشقىلارنى ئىشلىتىپ،
مالنى خەققە باققۇزۇپ ھەم قىشلىتىپ،
رەنجىسە قەھرىم ئىتىغا چىشلىتىپ،
قول قاپارتماي باي بولۇپ، ئالقىشلىتىپ،
يۇرت بېشىدا پىستە چاقتىم ئاقىۋەت.

يەپ ـ ئىچىشنىڭ تورىنى چەكسىز يېيىپ،
ئەقلى ھوشتىن ئايرىلىپ، بېشىم قېيىپ،
قاقشىتىپ ئەلنى ئۆزۈم ئالدىم بېيىپ،
پۇلنى كۆرگەن چاغدا پۇت، يولدىن تېيىپ،
شۇ «تېيىش» تا ئوگدا ياتتىم ئاقىۋەت.

ئۇردىياغا ھەم ئۆسۈمسىز ئاقچىغا،
چاڭ سېلىپ، تويغۇزمىدىم «پاچاقچى» غا،
گەر بىلىپ قالسا قىسىپ كۆز ساقچىغا،
ھەيدىدىم ھاشارغا ـ بوز يەر باغچىغا،
مۇتقا كۆندۈم، مۇتنى تاپتىم ئاقىۋەت،

ئۆتتى يىللار، سەمرىدىم ـ سالدىم قورساق،
يۇرت ماڭا جەننەت، بۆلەكلەرگە دوزاق،
«ئەتكىنىم ـ ئەتكەن» ـ ئىشىمغا يوق توساق،
مەن ئۆزۈم بەگ، «مەن» دېمەك ـ «قانۇن ـ ياساق»،
قارشىلاشقانىنى يوقاتتىم ئاقىۋەت ...

ئاقىۋەت غۇرتىلدىدى دەندانلىرىم،
غەمگە ئالماشتى مانا خەندانلىرىم،
سۇندى يوق بولدى ئېسىل قەندانلىرىم،
بولدى پاش قىڭغىر قەدەم ـ چامدانلىرىم،
پۇت ـ قولۇمنى بەندىگە چاتتىم ئاقىۋەت.

قىلغان ـ ئەتكەن بولدى بۇرنۇمدىن بۇلاق،
مىڭ يوشۇرماي مەن گۇناھكار، مەن قالاق،
توۋا قىلدىم، ئەسكى پەيلىم مىڭ تالاق!!!
بولغىنىمچۇن يولدىن ئازغان بەز قۇلاق،
ھۇرلۇكۇمگە ئىشىكنى ياپتىم ئاقىۋەت ...

تۇردى ئەخمەت

جەننەت بۇ ماكان

قىش مەنزىرىسى

قارلارغا ئوراپ تاتلىق ھېسلىرىمنى
كېلىمەن يىراقلاردىن يۇرت ئارىلاپ.
سوزۇلۇپ چىققان ئوتلۇق تىنىقلىرىم
كېتىدۇ ئاق بولۇتلۇق كۆككە تاراپ.

توزۇتۇپ ئېلىپ كېلەر سوغۇق ھىدىنى
دالىدا ناخشا ئېيتىپ ئۇچقان شامال.
داللار ياتار گويا، ئاق پەرىشتە
قىلغاندەك تەبىئەتنى سۆيۈپ قامال.

كۆكمۇ ئاق، زېمىنمۇ ئاق، ھەممە يەر ئاق...؛
جاھانغا ئاپئاق شايى يېپىلغاندەك.
پاخپىيىپ ئولتۇرىدۇ شاختا پاختەك
ھېسلىرى قار ئۈستىگە چېچىلغاندەك.

ئاڭلانماس يۇرەكلەرنىڭ تارىنى چېكىپ،
جىرادا تورغايلارنىڭ چۇ ـ چۇلىشى،
قېنى ئۇ ئىپار ھىدلىق مەيىن شامال؟
قىيادا مۆڭگىدەيدۇ بوران قۇشى.

دەريالار ناخشا ئېيتماس مۇڭغا چۆكۈپ،
يالتىرار قاتقان سۇلار ئەينەكسىمان.
پەرىشتە تاماشا قىپ تۇرار كۈلۈپ،
زېمىنغا كۈمۈش چاچقۇ چېچىپ ئاسمان.

شامالغا تەڭكەش بولۇپ تەۋرىگەنچە،
چۆش كۆرۈپ ياتار ئەنە قار لەيلىسى.

ئالدىمدا تۇرار مۇڭلۇق يالىڭاچ باغ،
كۆرۈنمەس ئۇندا قايناق باغ سەيلىسى.

دىللارنى ئوراپ سۆيگۈ ھىسلىرىغا،
باللار سەكرىشىدۇ، چىپىشىدۇ.
سەبىيلەر ۋۇجۇدىدا ھەۋەس شادلىق،
يۈرەكتىن - يۈرەكلەرگە ئېقىشىدۇ!

رەگەتكە تۇتقان ئوماق شوخ باللار،
شاخلاردىن قونقاچ قوغلاپ ئوينىشىدۇ.
بوۋايلار ھەم مومايلار مەش تۇۋىدە،
ياشلىقنى ... ھەم بەختىنى كۈيلىشىدۇ.

قىنىغا پاتماي خۇشال قىيغىتىشىپ
باللار ئوينىغاندا قار بوۋاينى،
ۋۇجۇدۇم ھىسلار ئارا بولۇپ مەجنۇن،
يۈرىكىم سىېغىنىدۇ نەۋ باھارنى...

قارلارغا ئوراپ تاتلىق ھىسلىرىمنى
كېلىمەن يىراقلاردىن دالا ئارىلاپ.
خۇش ئىپار چېچىپ كۆتكەن باھار گۈلى
قەلبىمنىڭ ئۇپۇقىغا كىرەر تاراپ!

يىراقتىن توي تارتىپ كېلىدۇ كارۋان

1

چۆل دەيدۇ بەزىلەر بىزنىڭ بۇ يۇرتنى
نە چۆل بۇ، گويا كى بىر گۈزەل جەننەت،
قۇملارنىڭ كۆكسىگە چېكىدۇ نەقىش
خەلقىمنىڭ كۆكسىدىن تۆكۈلگەن مېھنەت!

مېھرى بال، ئاتەشلىك ئېسىل ماكان بۇ،
دىللارنى كۈلدۈرەر ياڭزا - ياڭزا گۈل.
تاغلىرى ئالتۇنلۇق، باغلىرى بېھىش،
ئاجايىپ خىسلەتتە سايرىسا بۇلبۇل.

بۇ يۇرتتا خىسلەتلىك ئالىم، ئەدىبلەر
دۇنياغا ئاجايىپ شۆھرەت تاراتقان.
ئەسىرلەر قوينىدا مەھمۇد ۋە يۈسۈپ
غۇلماس ھەيۋەتلىك مۇنار ياراتقان!

بەرگەنكەن ئاھ بىزگە كۆز چاقنان بىھىش،
باغرى كەڭ ئاجايىپ سېخىي تەبىئەت.
دىللاردا، تومۇردا ئۇرغۇيدۇ كۈلكە.
ھەر ۋۇجۇد ئىلكىدە چاقنايدۇ خىسلەت!

2

تەگرىتاغ باغرىغا سالسىڭىز نەزەر
سۆيۈشەر ئورمانلار سېلىشىپ گىرە.
تارىمغا ھەر بىقىش باشقا مۆجىزات،
كۆزىڭىز تورلىشىپ بولىدۇ خىرە.

بولسىز بىر سىرلىق خىسلەت كۆرگەندەك
باقسىڭىز خوتەننىڭ ياڭىقىنى يەپ.
سورايسىز: «قايسى بىر ئۇستا ياغاچچى —
بۇنداق بىر مۆجىزىنى كەشپ قىلغان؟» دەپ.

ئاھ، ئەجەب بىر لەززەت بېرىدۇ سىزگە
تۇرپاننىڭ كىشمىشى — ئۈزۈم مېۋىسى.
كاپ قىلىپ يۈرەكنىڭ بېغىنى تۇتار!
كورلىنىڭ نەشپۈتى، ئىلى ئالمىسى.

ئاقىدۇ ئېتىلىپ تەكلەر تەكتىدىن
ئاشىقلار سىردىشى زەم - زەم بۇلاقلار.
يۈيۈنار ئاھ ئۇنىڭ زۇمرەت سۈيىدە
مەست بولۇپ شامادىن ئاققان چىراغلار.

تەگرىنىڭ نامىدا بولار باش پاناھ
بولۇتقا باش قويغان گۈزەل تەگرىتاغ.
گۈللەرنىڭ قوينىدا كۈلمەكتە ھايات
كىم دەيدۇ«ھاجەت» دەپبۇندىن ئۆزگە باغ».

«كۈيۈكلار تۈگىدى» دەمسىلەر بىزنى
كەتسىلا تۇردىكام، ئامانىساخان.

كۆيىمىز توختىماس ئەسىردىن ئەسىر،
كۆي توۋلاپ تۇغۇلار بۇندا مىلىيون جان.

ئاھ، بىزنىڭ ئادەملەر گوياكى بۇلبۇل
يېقىملىق ناۋاسى ئەسلا ئۈزۈلمەس.
شۇ ئۇلۇغ ئەجدادتىن قالغان مىراس ئۇ،
تىنك تاغلار كۆچسىمۇ ئەسلا كۆمۈلمەس!

3

بەرگەنكەن ئاھ بىزگە كۆز چاققان بېھىش
باغرى كەڭ ئاجايىپ سېخىي تەبىئەت،
دىللاردا، تومۇردا ئوخچۇيدۇ كۆلكە
ھەر ۋۇجۇد ئىلكىدە چاقنايدۇ خىسلەت!

قارىڭا ئانار دەك قىزىل يۈزلەرگە
ھەر نەپەس ئۆرلىتەر شىددەتلىك يالقۇن!
قارىڭا بۇلاقتەك خۇما كۆزلەرگە
يۈرەكنى كۆيدۈرۈپ چاچىدۇ ئۇچقۇن!

كۆرگەنسىز قايەردە قۇمغا گۈل چېكىپ،
جاھانغا جان قوشقان ئادەمزاتىنى؟
كۆرگەنسىز قايەردە يۈرەك ئۇۋۇلغان
ئۇيغۇرنىڭ قىزلىرى ھۆر پەرىزاتىنى؟

ھەر كۆزدىن نۇر ئاقار، توختىماس گويا
شۇ نۇردا ياشنايدۇ بىزنىڭ تەبىئەت.
تومۇردا جۇش ئۇرار مۇقەددەس سۆيگۈ
يۈرەكتىن يۈرەككە ئاقار مۇھەببەت.

4

بەرگەنكەن ئاھ بىزگە كۆز چاققان بېھىش
باغرى كەڭ ئاجايىپ سېخىي تەبىئەت.
دىللاردا، تومۇردا ئوخچۇيدۇ شادلىق
ھەر ۋۇجۇد ئىلكىدە چاقنايدۇ خىسلەت!

ئاھ بۈگۈن بوغدىدا ئۈنىنغان ئاق قۇ
ئەتىلا سايرامدا ۋىسال تاپىدۇ.
جۈپ كۆزدىن توختىماي ئاققان بەخت ياش
خىسلەتلىك بىر گۆھەر بولۇپ قاتىدۇ!

....

ھېسلىرىم جاھانغا قىلار تەنتەنە
ئاھ يۇرتۇم ئاجايىپ خىسلەتلەرگە باي.
يۈرىكىم قانغۇچە كۈيلىمەي ئۇنى،
مەن تىترەپ قانداقچە قەلەم توختىتاي!

كۆرسىڭىز بۇ يۇرتنىڭ يايلاقلىرىنى
كۆزىڭىز تورلىشىپ دەيسىز: «ئوھو - ھوي!»
بۇلۇتلار كۆچكەنمۇ بۇ يەرگە قاراڭ،
مىغىلداپ سەكرىشەر ئاق بۇلۇتتەك قوي!

5

دېڭىز يوق دېسەڭلار بىزنىڭ بۇ يۇرتتا،
خۇدانىڭ ئالدىدا بولىدۇ گۇناھ.
تەكلىماكان تەكتى ئۇ پايانسىز دېڭىز،
چايقىلىپ ياتىدۇ نېفىتلەر ئۇندا.

دەپتىكەن بىر چاغدا ئەقىللىق مورگان:
«بۇ يەردە تىلسىمنىڭ ئاچقۇچى بار» دەپ.
ئاقىلنىڭ كۆكسىدىن چىققان بۇ ھېكمەت
ئەمەستۇر ھەرگىزمۇ يالغان - قۇرۇق گەپ!

6

بەرگەنكەن ئاھ بىزگە كۆز چاققان بېھىش
باغرى كەڭ ئاجايىپ سېخىي تەبىئەت،
دىللاردا، تومۇردا ئوخچۇيدۇ كۆلكە
ھەر ۋۇجۇد ئىلكىدە چاقنايدۇ خىسلەت!

كەلمەكتە توزانلار توزۇتۇپ خۇشال
ئاخىرى ئۈزۈلمەس بىر بۈيۈك كارۋان،
كولدۇرما كۆيىگە جور بولۇپ لەرزان،
ئۇسسۇلغا چۈشمەكتە گۈل تۇتۇپ بارخان!

بەزىلەر چۆل دەيدۇ بىزنىڭ بۇ يۇرتنى
چۆل ئەمەس، دۇر ئاققان جەننەت بۇ ماكان.
مەنزىلنى ـ مەنزىلگە چېتىپ توختىماي
يىراقتىن توي تارتىپ كېلىدۇ كارۋان!...

ئاھ، كۆيلەر ئۇچماقتا سامانى قۇچۇپ،
ئۇ كۆيلەر زەپەرنىڭ شانلىق ناخشىسى.
كۆيلەرنىڭ مەۋجىدە تەۋرەيدۇ كۆلۈپ،
تارىمنىڭ، جۇڭغارنىڭ گۈلگۈن ۋادىسى!...

......

ماۋزۇسىز

ئۆلۈپ قاپتۇ دەريانىڭ بۈگۈن
ئېيتىلمىغان غېرىپ ناخشىسى.
خادا تاشتا تۇرار چوڭچىيىپ
ئەزرائىلنىڭ جازا تاختىسى!

غەنىزات غەيۇرانى

شۇ باشلىق ئورنىغا تىكىلگەن كۆزۈم

داشۆنى تۈگىتىپ ئىشلىدىم ئون يىل،
بىرنى بىر، ئىككىنى جەزمەن ئىككى دەپ.
بەزىلەر كۈلۈشتى، دېدى ئارقامدىن:
«ھەم ساددا ھەم ئەخمەق بالىكەن ئەجەب.»

راست «ئەخمەق» ئىكەنمەن ئويلىسام كېيىن
بوپتىمەن ئاۋارە ھەقنى تالىشىپ.
بەزىدە ھەتتاكى باشلىق بىلەنمۇ
قاپتىمەن ھېيىقماي قاتتىق ئېلىشىپ.

شۇ سەۋەب يا «ئابروي» يا «ئىناۋىتىم».
بولمىدى رەھبەرلىك ـ تەشكىل ئالدىدا.
«تەشكىلسىز، يارىماس، گەدەنكەش» دېگەن
نام بىلەن قېپ قالدىم بۇلۇڭ ـ دالدىدا.

1

ئون يىلىم ئاشۇنداق ئۆتتى، ئاخىرى،
«چۈشەندىم» يولنى مەنمۇ «ياشاش» نىڭ.
بولماسكەن «بەختىيار» ياشاپ جاھاندا،
تۇتماستىن رەھبەرلەر پەشلىرىنى چىڭ.

ماختاشۇ، ئۇچۇرۇش، ئېگىلىش، تەزىم،
بولدى ئەڭ ئىشەنچلىك «ئېپسىل» ئادىتىم.
توپ كەبى ئۆرلىدى شادلىنىپ باشلىق
ماختىسام پەيتىدە ئۇنى ھەر قېتىم.

ئاشۇنداق يول بىلەن ئايلاندىم بىردىن
«تەشكىلچان، خىسلەتلىك، قابىل» كادىرغا.
ئۇنۇتتۇم ئۇلارنىڭ ئالدىدا «ياق» نى
شۇ يوسۇن يارىدىم باشلىق ـــ نازىرغا.

2

ئىچمەيدۇ مېنىڭسىز قايناقسۇ بۈگۈن
تونۇغۇن «گەدەنكەش» دېگەن شۇ باشلىق.
ئۆستۈردى باشقارما باشلىقى قىلىپ،
شۇڭا كۆپ «مۇھىم» ئىش ماڭا قاراشلىق.

بارغانچە ئۆسمەكتە، ئۆرلىمەكتە ھەم
رەھبەرلىك ئالدىدا ئابرويۇم، يۈزۈم.
باشلىقمۇ پەللىگە قالدى يېقىنلاپ،
شۇ باشلىق ئورنىغا تىكىلگەن كۆزۈم.

مۇمكىنمۇ؟

بىرسىگە ئەجەبمۇ ئېگىلدىڭ دوستۇم
تېخىمۇ پەسلىدى سېنىڭ پەس بويۇڭ،
ئېگىلىش ئارقىلىق بىرەر مەنسەپكە —
ئېرىشىش ئىكەنغۇ ئەسلىدە ئويۇڭ.

ئېيتقىنا بۇرادەر يولۇقتۇڭ قاچان،
بۇ ئېغىر ساقايماس كېسەلگە ـ دەرتكە؟
مۇمكىنمۇ جېمىكى ئېگىلگەكلەرنىڭ
يېتىشى شۇنىيەت، ئاشۇ مەقسەتكە؟

ئوسمانجان ساۋۇت

ئالماشمايدىغان بېكەتلەر

(ياشلىق خاتىرىلىرى)

سوزۇلغان بۇ يوللار سېنىڭ يوللىرىڭ
بىر تارماق كۆي قوشقان مېنىڭ كۆيۈمگە.
يوللارنىڭ بىر بېشى مېنىڭ يۈرىكىم،
بىر بېشى تۇتاشقان سېنىڭ ئۆيۈڭگە.

ماڭىسەن ھەر كۈنى بۇ يوللار ئارا،
بېشىڭنى پۈركىگەن بەختىڭنى تۇيۇپ.
ماڭىسەن،
بىر باشقا شادلىق ۋە سابا،
بىر باشقا ئەلەم ۋە ھەسرەتنى قويۇپ.

ھەسرەتلەر قويۇلغان مېنىڭ يۈرىكىم،
شادلىق ۋە سابالار ئۇنىڭدىن يىراق.
ماڭىسەن تاڭدىكى چۈشلەردەك غايىپ،
باغرىمنى كېمىرىپ تۇرىدۇ پىراق.

بۇ يوللار ئېلىپ كېلەر، ئېلىپ كېتەر سېنى
شادلىقنى سېزىمەن پەقەتلا ئەسلەپ.
بىر بېكەت بېشىڭدا تۇرسا بىر بېكەت
پۇتۇڭدا، سەن ئۇنى ئۆتۈسەن دەسسەپ.

ماڭىسەن چاقلارنىڭ ئاستىدا رېلىس،
بۇ مېنىڭ يۈرىكىم (باھار خۇي ـ پەيلى)
ئالماشسۇن، بېكەتلەر شۇدۇر سوڭغى ھېس
بىر قېتىم، بىر ئەسلا بولسىمۇ مەيلى!

* *

بىر دەستە گۈلۈك بار، بەرمىدىڭ ماڭا،
تەلپۈنۈپ، بىتاقەت ئۆكۈندۈم بىكار.
ھەيرانلىق ئىلكىدە تىكىلدىم ساڭا،
سەن ئىزدەپ تۇرۇسەن ئۆزگە خېرىدار.

بىر دەستە گۈلۈك بار، بەرمىدىڭ ماڭا،
ھەيرەتلەر قىلىشتى بېشىمنى ئۇچاق.
تۈمەنىمىڭ زەررە بوپ تەلمۈردۈم ساڭا
ۋە لېكىن رەھىم قىپ ئاچمىدىڭ قۇچاق.

بىر دەستە گۈلۈك بار، بەرمىدىڭ ماڭا،
يەر بىلەن يەر بولدۇم كۆك بىلەن مانان.
ئېگىلمەس ئىدىمكى، ئېگىلدىم ساڭا،
ئېگىلىش قەدرىنى بىلمىدىڭ جانان.

بىر دەستە گۈلۈك بار، بەرمىدىڭ ماڭا،
بېرەيمۇ دەردىمنى ئوت. سوغا سۆزلەپ.
بىر مۇڭلۇق نىگاھتا قارىدىم ساڭا،
تۇرۇسەن يىراقتا كىمنىدۇ كۆزلەپ.

بىر دەستە گۈلۈك بار، بەرمىدىڭ ماڭا،
كۈندۈزۈم تۈن بولدى، چىمەنىم ياۋان.
تەتۈرگە ماڭارمىش چۈشلەر تەبىردە،
دېمەك گۈل مېنىڭكى، يوللىرىم راۋان.

* *

بىلمەيمەن قەلبىڭدە نېمە بارىنى
بارمىدۇ ـ يوقمىدۇ ئىزدىگەن نەرسەم؛
تىللىرىڭ چەكمىدى دىلىڭ تارىنى،
مەن ھەممە سىرىمنى قولۇڭغا بەرسەم.

ئىرەنسىز قارىدىلىك ئەجەپكى ماڭا،
دەشتلەردە كەۋسەرنى شەيتانغا بۆلدۇم.
ۋەھىمۇ كەلمىدى تەڭرىدىن ساڭا،
ياشاي دەپ سۆيگەنتىم، شۇ زامات ئۆلدۇم.

مازاق قىل ھالىمنى، تىگىرقا مەيلى،
خالىساڭ شەنىمنى شەرەپسىزگە قوش.
ۋە لېكىن تۇتمىسۇن ئىشتىياق پەيلى،
تىلەيمەن يۈرىكىڭ مەڭگۇ بولسۇن بوش!

چۈنكى سەن نازۇكسەن، قانىتىڭ يۇمران
سەبىيلىك سەزگۈنى يىتتۇرەلمەيسەن.
سەبىيلىك مەندىلا بولسۇنچۇ گۇمران،
سەن سۆيمە، مەن سۆيەي، سۆيگۈ يۈكىنى
سەن بەلكى ئازادە كۆتۈرەلمەيسەن!

* *

مەن كۈنلەرنى ساناپ ئۆتكۈزدۇم
سەن ئۆتكۈزدۇڭ بەلكى پەرۋاسىز.
سەن ئۆتكۈزسەڭ خۇشال ئۇلارنى،
مەن ئۆتكۈزدۇم مىسكىن، ھەمراھسىز.

مېھرىم بىلەن تەلمۈردۇم ئۇزاق
سەن ھەر كىرنى يۈرگەن يوللارغا.
دوستلىرىڭغا قادالدىم مۇشتاق
ۋە قارىدىم ئوڭ ـ سوللارغا.

يوقلۇقىڭ راست، كەتتىڭسەن يىراق،
ئۆرتىنىدۇ يۈرەكلەر بەرھەق.
روھنى داغلاپ تۇرىدۇ يىراق،
نەپەسلىرىم ئاتەش نەقمۇنەق.

يەنە چۈشلەر، يەنە خىياللار
يەنە شېرىن ۋىسالنى كۆكسەش.
لەك ئۇزىدۇ ھېستا قىيانلار،
مۇمكىن ئەمەس ھېسلارنى يۆتكەش!

مۇمكىن ئەمەس ئەمدى قۇتۇلۇش،
ئۆچمەيدۇ بۇ ئىلاھىي گۈلخان.
بۇ ئاي ئۆچۈن يوقتۇر تۇتۇلۇش،
يۈرەك بايقۇش ئۆزى بىر ۋولقان ...

سەن مېنىڭ قېنىمدا سەن، جېنىمدا سەن

(بىر شائىرنى دوراپ)

سەن مېنىڭ قېنىمدا سەن، جېنىمدا سەن،
قان ـ جانسىز تۇگەيدىغۇ ھايات دېگەن.
ھەربىر تال ھۈجەيرەمدە ئۆزۈڭ بارسەن،
دارىماس شۇڭا ماڭا مامات دېگەن،

مەن سېنى يات كۆزلەردىن قىزغىنىمەن،
سۆكمىگىن ھەرگىز بۇنداق قىزغىنىشنى.
ئالەمدەك زورايغاندۇر كۆيگەن يۈرەك،
بىلمەيدۇ دۈشمەنىگە تىزلىنىشنى.

ئېيكەل دەپ قۇچىقىمغا سېنى دەرھال
يېنىڭغا ئەۋەتىمەن خىيالىمنى.
كۆزۈمنى يۇمدۇم دېمەك ئەمرىم بىجا
ھېچكىمدىن تاپالمايسەن تىمسالىمنى.

سەن مېنىڭ باغرىمدا سەن، يادىمدا سەن،
باغرىمدا ۋە يادىمدا قالغىن ئەبەد.
ئالەمدە بىر چاناقسىز دان كەبىمەن،
سەن مېنى يۈرىكىڭگە سالغىن ئەبەد.

سەن مېنى ئاۋايلىغىن، ئەركىلەتكىن،
بۇ نازۇك كۆڭۈللەرگە سالما يارا.
يىراقتىن كەلگىنىڭدە ئاستا كەلگىن،
ئوت يانغان كۆزلىرىمگە ئاستا قارا.

سەن مېنىڭ قېنىمدا سەن، جېنىمدا سەن،
ۋۇجۇدۇم، تېنىمدا سەن، يېنىمدا سەن.
بار بەخت قەيت قىلىنغان مەڭگۇ نۇردەك،
مەڭگۈگە ئۇيقۇ بىلمەس ئېڭىمدا سەن.

* *

پەرۋاسىز قارايسەن ماڭا ھەر قاچان،
مىڭ پەرۋا قىلساممۇ بىردەمدە ساڭا.
سۆيۈلۈش بەختىنى بەرمىگەن سۇبھان،
سۆيۈشنىڭ بەختىنى بېرىپتۇ ماڭا.

شۈكرىلەر ئېيتىمەن شۇ بەختكە مۇ،
شۇ بەخت ئەبەدىي بولسۇن ئىلاھىم.
ئەلەملىك تەركىبى كۆپتۇر ھاياتنىڭ،
ئۇنىڭسىز كۈلۈشكە يوقتۇر ئىلاجىم.

بار گەپنى قىلمەن مېنىڭ ئۆيۈلۈپ،
يوق گەپكە چىقىرىپ تۇرۇسەن ھامان.
يالغانغا ئۆگەنگەن مۇشۇ جاھاندا،
يالغانغا ئۆگىنىپ ياشامدۇق جانان.

ئايايسەن ئۇدۇمنى، ئۆزگە كۆڭۈلنى،
ئايايسەن ئالۋۇنى ۋىلىلداپ تۇرغان.
ئۆزۈڭنىڭ كۆلىنى ئۆزۈڭ ئۆزەلمەي،
بىقارار شامالغا قىلىسەن قۇربان.

ھەر كىمنىڭ شادلىنىش ھەق - ھوقۇقى بار،
بەختىيار ياشىسۇن ھاياتتا ھەركىم.
مەن ساڭا تىلەيمەن يۈكسەك جاسارەت،
ئۇنىڭدىن بەختلىك بولارسەن بەلكىم.

ياسىنجان قاسىم

تۆگمەس گەپلەر

مۇھەببەتنى يازدى كىملەر،
قىز - يىگىتنى قىلىپ تېپىشماق،
ئېچىپ بەردى ئۇلار سىرىنى
ئەل ئىچىگە تارالغان قوشاق.

ئولتۇرىدۇ قىز بىلەن يىگىت
تال تۈۋىدە، بۇلاق بېشىدا.
كۆز بېقىشسا گاھى مەنىلىك،
گاھى چۆكەر چوڭقۇر خىيالغا.

نېمە سىرلار بار ئىكىن يەنە
يېشىلمىگەن ئۇلار قەلبىدە.

ئاشىق بولۇپ قالدىمىكىن يە
ئۇلار ئاشۇ بۇلاق سۈيىگە؟!

تۈگىمەيدۇ نېمىشقا گەپلەر
تۈگىمەيدۇ سىرلىق قاراشلار.
قۇياش چىقىپ پاتقىلى نىكەم
بوزغۇنلاردا مېھمان يۇلتۇزلار.

ئولتۇرىدۇ قىز بىلەن يىگىت
سىرداشقانچە بۇلاق بېشىدا.
سۆزلىرىدىن مەست بولغان بۇلاق
دالىلارغا ئۆگىتەر ناخشا.

تۇرسۇن موسا

ئىككى شېئىر

باھار ئىرىكىسى

گەز باغلىغان لېۋىنى يالاپ،
زېمىن قوپتى ئېغىر ئۇھ تارتىپ.
ئۈنسىز ئاققان كۆمۈش رەڭ دەريا
چۈشلىرىنى قويدى يوقىتىپ.

چېكەتكىلەر سازلاپ ئۈنىنى،
دالىلاردا چۈشتى مەشرەپكە،
داڭگاللارغا بەرمەكتە سېزىم،
سىرلىق تىۋىش، كۆركەم مەنزىرە.

ئاۋاملارنى كەزگەن شامالار،
ئادەملەرگە ساتار يېشىللىق.

قېتىپ قالدى يارقىن بىر سۈرەت،
چېچەكلەردە، بەكمۇ يېقىملىق.

ئۇيقۇدىكى پەرى

ياتسەن ئۇيقۇدا چۆكۈپ ياستۇققا،
چۆككەندەك تاغلارنىڭ قوينىغا قۇياش.
كىرپىكىڭ قۇياشنىڭ ئاخىرقى نۇرى،
لەۋلىرىڭ گوياكى شەپەققە ئوخشاش.

شامالار ئىزدەيدۇ چۈشۈڭگە تەبىر.
تېچلىقنىڭ قىلدۇ زېمىننى باغاش.

تىلسىمدەك يۇمۇلغان ئاشۇ كۆزلىرىڭ،
قوزغىدى دىلىمدا ئالەمچە غەليان.
ئاۋازىڭ جاراڭلاپ قوڭغۇراق ئوخشاش،
ئويۇققا قادىدى سۆيگۈمدىن توغبان.
ئاھ پەرى، ئۇيقۇدا ئالدىڭ ئىشقىمنى،
ئويغانساڭ قىلامسەن جېنىمنى پەيخان...

ئۆمەرجان مۇھەممەدى

سەھرا ناخشىلىرى

مەن سەھرا بالىسى ـ سەھرا ئاشىقى

مەن سەھرا بالىسى ـــ سەھرا ئاشىقى
سەھرادا تۇغۇلۇپ سەھرادا ئۆسكەن.
نېمىشقا تۇرىسەن شەھەردە دېمەڭ،
سەھرايىم ئۈچۈنلا شەھەرگە كۆچكەن.

سەھرايىم ئۈچۈنلا شەھەرگە كۆچكەن؛
سەھرايىم يەنىلا قەلبىمدە مېنىڭ.
كىندىكىمنىڭ قېنىنى سۈمۈرگەن تۇپراق،
ئېيتقىنا! ئېسىڭدىن چىقامدۇ سېنىڭ؟

باغلار

شەھەردىمەن قەلبىمدە بىراق،
سەھرايىمنىڭ گۈزەل باغلىرى.
ئۆتكەن ئاشۇ باغچىلار ئارا،
باللىقىنىڭ خۇشال چاغلىرى.

سەبىي دىلغا ئاشۇ گۈل باغلار،
گۈزەل ھېسلار بەرگەنتى دەسلەپ.
شۇڭا ئۇلار چىقماس ئېسىمدىن،
ئۆمۈر بويى تۇرىمەن ئەسلەپ.

يۇرتۇم توپىسى

قاياقىلا باقساڭ تەبەسسۇم،
مېھرى ئىسسىق ـ بۇلاقتەك كۆزلەر.
دىلغا ھۇزۇر بەرمەسمۇ نېچۈن،
گۈل رەڭگىنى ئالغان شۇ يۈزلەر.

گۈل رەڭگىنى ئالغان شۇ يۈزلەر،
يوقتۇر ئۇندا پەرداز ئۇپىسى.
قىلار خىجىل داغلىق ئۇپىنى،
ئاڭا قونغان يۇرتۇم توپىسى.

بولالمايمەن سىلەرگە سىرداش

ئاھ! گادىرماش ـ بەڭباش خىياللار،
قىينىماڭلار مېنى بىھۇدە.
مەنزىلىمنى تۇمانلاشتۇرۇپ،
يۈرىكىمنى قىلماڭلار زىدە.

يۈرىكىمنى قىلماڭلار زىدە،
ئارمان قۇشۇم ھەريان ئۈركۈتۈپ،
مەنزىلىمگە يېتەي مەن ئامان؛
تۇرماقچىدى مېنى يار كۈتۈپ.

تۇرماقچىدى مېنى يار كۈتۈپ،
بولالمايمەن سىلەرگە سىرداش.
ۋىسال پەيتى كەتسە گەر ئۆتۈپ،
بىرەلمەيمەن ھىجرانغا بەرداش.

قەدەم قويدۇم

بالدىقىم كەتكەچكە تاشلاپ،
قەدەم قويدۇم مەنمۇ ياشلىققا.
كۆزلىرىنى ياشلاپ كەلسىمۇ،
ئالدانمايمەن قەلەم قاشلىققا.

قەدەم قويدۇم گۈزەل ياشلىققا
يول قويمايمەن بىراق شاشلىققا.

ئەجىر - ئەمگەك قىلىپ ياشايمەن
تۆكۈپ پاك تەر، قاقاس - تاشلىققا...

نەدىن تاپارسىز؟

بۇ دۇنيانى دەيسىز ۋاپاسىز،
«بەخت» نەدە تەرسىز - جاپاسىز؟
ئەجىر قىلماي خام خىيال قىلىپ
سىز بەختنى—
نەدىن تاپارسىز...؟

ئابدۇلئەھەد قادىرى

يۈرىكىمدىن چىققان سادالار

شائىرلىرىم ياشاپ كەتكىن تۈمەنمىڭ

(مەلۇم بىر سورۇندا شائىرلارنى ھاقا-رەتلىگەنلىكىنى ئاڭلاپ بۇ شېئىرنى يازدىم)

مەيلى تىللا چىشلەپ ئۆرۈق - پۇشتۇمنى،
مەيلى كۆمگىن قارغىش بىلەن ئۇستۇمنى.
ھەرنە قىلساڭ پەرۋايىمغا ئالمايمەن،
مەيلى سويغىن ھەتتا تېرە - پوستۇمنى.
بىراق، نىشان قىلما يامان كۆزۈڭگە،
شائىر ئاتلىق شۇ ئىجادكار دوستۇمنى.

گاھى سېنى تەلۋىلىكتە كۆرۈمەن،
كۆرۈمەن -دە، ئاچچىق كۈلۈمەن.
پالان - پۇستان دېگىنىڭنى ئاڭلىسام،
ئىچ - ئىچىمدىن دەرغەزەپكە تولۇمەن.
ئىتتەرمەكچى بولساڭ ئۇتقا مۇبادا،
شائىر ئۈچۈن مەنمۇ تەڭلا كۆيۈمەن.

شائىر بىر تىغ، بىسلىرى قۇچ كېلىدۇ،
(شۇ سەۋەبتىن ھەسەتخور ئۆچ كېلىدۇ.)
ئۇ يارالغاچ سۆيگۈ - نەپرەت ئوتىدىن،
سۆزى ئاتلىق، بەزىدە مۇچ كېلىدۇ.
ئەلگە دۈشمەن بولسا كىمكى تەخىرسىز،
شائىر ئاتقان پەشۋاغا دۇچ كېلىدۇ.

شائىر پىكرى ئەسكە سالار بىر قۇشنى،
قۇشكى بۈركۈت كەبى سۈرگەن ھوقۇشنى.
تۆر تالاشماس قالغاندىمۇ پەگادا،
باش كەتسىمۇ بىلمەس ئەسلا قورقۇشنى.
شائىر دېگەن شۇنداق ئىنسان، تاغ يۈرەك،
بىراق، بىلمەس نەپسىگە چوت سوقۇشنى.

تۇغۇلىدۇ شائىر غۇرۇر، ۋىجداندىن،
چۈشمەس بىراق ۋىجدان دېگەن ئاسماندىن.
شائىر دېمەك ئەلنىڭ ئاھى، كۈلكىسى،
ئىزدە ئۇنى ئەل قەلبىدىن، گۈلخاندىن.
ۋەتەن، ئەل دەپ سوقار تىنماي يۈرىكى،
ئۇستۇن شۇڭا ھۆرمەتتە شاھ، سۇلتاندىن.

شائىر دېگەن بۇلبۇلى يۇرت - چىمەننىڭ،
نە چىمەنكى، كۆيچىسى ئەل - ۋەتەننىڭ.
ئۆزگىلەرنىڭ پوشكىنى بار، بىزنىڭچۇ؟
ئاغزىڭغا تاش! شائىر «پالان...»—دېگەننىڭ،
كۆرەلمەسلەر، كۈلەلمەسلەر قان قۇسسۇن.
شائىرلىرىم، ياشاپ كەتكىن تۈمەنمىڭ...!

قەقىدە

پىراقىڭغا بولۇپ مۇپتىلا،
ئۆتەر كۈنۈم ھەسرەتتە - غەمدە.
بولدى ھاسىل مەگزىمدە دەريا،
گۆھەرىمدىن ساقىغان نەمدە.

ھىجرانىڭدا ئېگىرىسام ئاچچىق،
سەن بىخەۋەر قىلىسەن خەندە.
يىغلاتقىلى مۇنچە رەھىمسىز،
نېمە ئۆچۈك بار ئىدى مەندە؟

مەيلى يىغلات، مەيلى ئازابلا،
مېنىڭ ۋىسال ئۈمىدىم سەندە.
شۇ ئازابلىق سۆيگۈ دەشتىدە،
سەن بىر ئىلاھ، مەن ساڭا بەندە.

يۈرەكتە

نېمىشقىدۇر ئويناپ چېچىڭنى،
سوراپ قالدىڭ نىگار يېشىمنى.
ئوتتۇز ئالتە — دېسەم جىم بولۇپ،
قويدۇڭ يېنىك چايقاپ بېشىڭنى.

ئاشىق ئۈچۈن راستلىق كېرەك - تە،
ئىشەنمىسەڭ پاكىت - ئېگەكتە.
بىراق جېنىم تۇرار لاۋۇلداپ،
ئون سەككىزنىڭ ئوتى يۈرەكتە.

تۇراپ دايىم

شېئىرلار

بۇ يەر تونۇشلۇق بالىلىق چاغدىن

بۇ يەر تونۇشلۇق بالىلىق چاغدىن،
قۇمساڭغۇ دالىدا تالاي چېلىشقان.
چۆمۈلۈپ سۇغا ئۇلاشسا تىترەك،
قۇمنى قۇچاقلاپ قاشتا يېتىشقان.

ئارزۇ باغرىدىن ئىستەپ كېلەچەك،
بېدە تېرىپ ھەم كېپىنەك تۇتقان.
كاككۇك گۈلىنى ئۈزۈپ بەس - بەستە،
«ئاداش بولايلى» دېگەن تۇتۇشقان.

كۆلگەندە ئېتىز زەرنىڭ رەڭگىدە،
قويلىرىمىزنى ئوتلاتقان توقاي.
سىلكىپ سۆگەتكە بېلەكلىرىنى،
بىزنى ئوقۇشقا ئۇزاتقان بۇ جاي.

كۆككە پۈت ئاتسا بوز تورغاي بىر پەس
قىرنى چىڭداپ بىز مۇڭداشقان تالاي.
كۆپ يىللار ئۆتتى ئىككى جايدا بىز،
تېپىشتۇق يەنە بولغاندا بوۋاي.

ئۇنتۇمايمەن ئانا مېھرىنى

ئايرىۋېتىپ تەقدىر - قىسمەت ئانامدىن،
مېنى قويغان ئانام ئۈچۈن يىغلىتىپ.
توققۇز ئايلىق چېغىم ئىمىش ئاڭلىسام،
باققان ئىكەن دادام بۆشۈك تەۋرىتىپ.

قاتتىق سېغىنى يىللار ئۆتتى بولدۇم چوڭ،
ئوت كۆرۈندى ئانام مېنىڭ كۆزۈمگە.
«ئانا!» دېسە ئانىسىنى باشقىلار،
كۆرەلىدىم ئۇنى پەقەت چۈشۈمدە.

كىرگىنىدە ئانام مېنىڭ چۈشۈمگە،
قۇچاق ئېچىپ ئوغلۇم مېنى سۆيگىن دەر.
قانالمىدىڭ مېنىڭ ئىللىق مېھرىمگە،
چىرايىمنى قېنىپ ئېنىق كۆرگىن دەر.

چۆچۈپ شۇئان كۆز ئاچىمەن ئۈمىد تە،
كۆرەلمەيمەن بىراق ئانام چېھرىنى.
تىنىقىمدىن ئانام سۈتى ھىد چاچار،
ئۇنتۇمايمەن توققۇز ئايلىق مېھرىنى.

توققۇز ئايدا توقسەن يىللىق تارتىپ دەرد،
جەننەت ھەمدە دوزاخىمۇ ئۇ بىرىپ.
كۆرەلىگەن گۈل يۈزۈمنى جان ئانام،
پەقەت بىرلا دەردنى يېگىپ قايرىلىپ.

توققۇز كۈنمۇ، دەققىقىسى ئېسىمدە.
ئانام تارتقان قاتتىق تولغاق دەردىنى،
قارىچۇقۇمدا ئانام قاتقان زەر ھەيكەل،
ئۇنتۇمايمەن دەريا كەبى قەلبىنى.

مېھرى چوڭقۇر ئادەملەرنىڭ ئادەمگە

ئادەملەرنىڭ تىلى باشقا ئەزەلدىن،
دىلى تۇتاش، شۇڭا چوقۇم قانداشمەن.
دوستلۇق دەمسەن، قولداش دەمسەن
يارايمەن،
ھەممىسىگە ئامراق شۇنچە ياندىشمەن.

دوستلۇق رىشتى چاتتى مەھكەم جىسمىمنى،
نۇرغا ئوخشاش يولۇم تولا ئالەمدە.
ئىشىنەمسەن جېنىم دوستلار، جان دوستلار،
مېھرى چوڭقۇر ئادەملەرنىڭ ئادەمگە.

قىيا تاش ۋە مەن

زەڭگەر كۆككە بوي سوزۇپ،
تۇرار مەغرۇر قىيا تاش.
دولقۇنلاردىن قورقمىغاچ،
كۆتۈرگەن ئۇ شۇڭا باش.

قىيا تاشقا ئويۇلار
دولقۇنلارنىڭ ئىزلىرى.
بىراق، ھۇجۇم ئالدىدا
ئېگىلمەيدۇ تىزلىرى.

ئۆلگە ماڭا ھەر ئىشتا
مەغرۇر تۇرغان قىيا تاش.
مۈشكۈلاتلار دۇچ كەلسە،
ئەگمىگەيمەن ئاڭا باش.

ئىزىزە

ئۆيدە ئۇخلار ئوماق قىزچاق يىگانە،
تىرىق - تىرىق تىرىقلىدى دېرىزە.
تىرىقلىدى سۇندى ئەينەك ئاخىرى،
چۆچۈپ شۇئان كۆز ئاچتى - دە، ئەزىزە.

يىگىت كەتتى ئەيمەنگەنچە يىراقلاپ
سۇنۇق ئەينەك، قالدى پۇچۇق مەنزىرە.
ياش تۆكمەكتە شۇنچە قاتتىق ئۇيانتى
ئۇخلىغانغا پۇشمان قىلىپ ئەزىزە.

جالالىدىن بەھرام

نومۇسسىزلىق

(پوۋېست)

1

دورا زاۋۇتىنىڭ باشلىقى ئەدھەم مىللىي تىبابەت دورىگەرلىك يىغىنىغا قاتنىشىش ئۈچۈن يولغا چىقماقچى بولغان مەۋلان ھاجىم، مۇنىردىدىن ئاخۇنۇملار بىلەن خوشلىشىش ئۈچۈن بىنانىڭ ئالدىغا كەلگەندە قۇياش ئەمدىلا كۆتۈرۈلگەن بولۇپ، ئالتۇندەك تاۋلانغان ھەيۋەتلىك قۇببە ئۈستىدە بىر توپ ئاپئاق كەپتەر پەرلىرىنى تازىلىشىپ، گۈكگۇلىشىپ يۈرەتتى. نىل رەڭلىك تىنىق ئاسماندا پاختىدەك بۇلۇتلار مۇئەللەق ئېسىلىپ تۇراتتى. ئەدھەم رەڭدار تاش پەلەمپەيلەر ئارقىلىق كۆتۈرۈلۈپ، مەۋلان ھاجىمنىڭ ئىشخانىسىغا قەدەم قويدى. ئىشخانىغا سىلىنغان ئىران نۇسخا گىلەم چوغدەك تاۋلىناتتى، دېرىزىلەرنى قاپلاپ غۇچچىدە ئېچىلىپ كەتكەن ياقۇت گۈللەر بۇ كەڭ ئىشخانىنى جەزىبىلىك تۇسكە كىرگۈزگەنىدى. ئىككى ئالىم يۇمشاق دىۋانغا چۆككىنىچە ناشتا قىلىۋاتاتتى.

— ئەسسالامۇئەلەيكۇم، — ئەدھەم ئىشىكتە تۇرۇپ سالام قىلدى.

— ۋائەلەيكۇم ئەسسالام، كىرىڭ ئوغلۇم.

ئەدھەم مەۋلان ھاجىم بىلەن مۇنىردىدىن ئاخۇنۇمنىڭ يۇمشاق دىۋاندىن تۇرۇپ بوشىتىش تەرەددۇتىغا رەھمەت ئېيتىپ، قاتلانما ئورۇندۇقتا ئۇلارغا روبىرو ئولتۇردى ۋە كاستۇمىنىڭ ئىچ يانچۇقىدىن ئانچە قېلىن بولمىغان ماتېرىيالنى ئېلىپ مەۋلان ھاجىمغا سۇندى:

— بۇ شىپاخانىمىزدا ئىسلاھ قىلىنغان مىللىي دورىلارنىڭ يەككە ماتېرىيالى.

— ئۆزىڭىز تەھلىل قىلغان سەككىز خىل توكۇننىمۇ كىرگۈزدىڭىزمۇ، ئوغلۇم؟ — سورىدى مۇنىردىدىن ئاخۇنۇم سىركايىنى قولىغا ئېلىۋېتىپ.

— ياق، بۇ قېتىمقى يىغىن مەخسۇس تىببىي دورىگەرلىك يىغىنى بولغاچقا ئۇ توكۇنلىنى كىرگۈزمىدىم.

— بۇنى دۇرۇس قىلماپسىز، ئوغلۇم، — دېدى مەۋلان ھاجىم جىددىي قىياپەتتە، — سىز تەھلىل قىلغان بۇ ئوكۇللار شىپاخانىمىزنىڭ ئىپتىخارلىق مەھسۇلاتى ئەمەسمۇ؟

مەۋلان ھاجىم مەشۇتتەك يۇمشاق، تال - تال پارقىراپ تۇرغان پاكىز ساقاللىرىنى سىيپىغىنىچە بىر پەس جىمىپ قالدى. ئۇ قەددى - قامىتى نازۇك، يۇمشاق مۇئامىلىلىك، خۇش خۇي، ئېغىر تەبىئەتلىك ئەدھەمگە بىر پەس قارىغاندىن كېيىن، قاپاقلىرى سۇزۇلۇپ، نۇرلۇق يۈزىدە ئىنچىكە بىر كۈلۈمسىرەش پەيدا بولدى.

— كەلتەرلىكىڭىزمۇ چېكى بولىدۇ، ئوغلۇم، — دېدى ئۇ مۇنبىرىدىن ئاخۇنۇمغا راستىمۇ، دېگەندەك مەنىدە قاراپ قويۇپ، — يېقىندا سەھىيە مەجمۇئەسىگە بېسىلغان «تالقان دورا توغرىسىدا»، «قاينىتىلما دورا توغرىسىدا» دېگەن ئىلمىي مۇتالىئەڭىزنى كۆرۈپ كۆپ خۇرسەن بولدۇم.

— «ئۇيغۇر تىبابەت دورىگەرلىك تېخنولوگىيىسى» دېگەن كىتابىڭىزمۇ قارارىنى تاپقاندۇر؟ — دېدى مۇنبىرىدىن ئاخۇنۇم ئىلتىجا بىلەن.

— نېمە ۋەجىدىن؟ ياكى باشقا بىرەر ئىشقا بەل باغلىدىڭىزمۇ؟

ئەدھەمنىڭ قىزىرىپ دەماللىققا بىر نەرسە دېيەلمەيۋاتقانلىقىغا نەزەر تاشلىغان مەۋلان ھاجىم ئۇنىڭ يەنىلا بىر مۇھىم ئىشقا تۇتۇش قىلىۋاتقانلىقىغا كۆزى يېتىپ، ئىچىدە ئاپىرىن ئوقىدى.

— باشلىغان ئىشىڭىزنى خۇپىيانە تۇتۇۋاتسىڭىز كېرەك، ئوغلۇم؟

— تېخى پېشمىغان خام پىكىرلەرنى كۆتۈرۈپ چىقىش سەل ئەپسىزرەك ئىكەن.

— بەللى، بەللى، — دېدى مۇنبىرىدىن ئاخۇنۇم كۈلۈپ، — ئۇنداقتا راستىنلا يېڭى مۇتالىئەگە بەل باغلاپسىز دە؟ بىر توپ گۈل يۈز غۇنچە بېرىدۇ دېگەن شۇ - دە.

— سىزگە ئاللا كۆڭگە ئوخشاش ئۆمۈر بەخشەندە قىلسۇن، — دېدى مەۋلان ھاجىمۇ رازىمەنلىك بىلەن.

ئەدھەم ئورۇمچىدە ئېچىلىدىغان تۇنجى قېتىملىق تىببىي دورىگەرلىك يىغىنى ھەققىدە بىرئاز سۆزلەشكەندىن كېيىن، ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ قايتىپ چىقتى، ئىككى ئالىم ئۇنى كارىدورغىچە ئۇزىتىپ چىقتى.

ئەدھەم شىپاخانا ھويلىسىدا كېتىۋېتىپ، ئوكۇل ئىشلەش تېخنىكا بۆلۈمىنىڭ باشلىقى ھامىلىنى كۆرۈپ قالدى. ئۇ شىپاخانىنىڭ باشلىقى خالىقنىڭ ھويلىسىغا ئالدىراپ كىرىپ كېتىۋاتاتتى. ئەدھەم ئىچىدە: خالىق يۈەنجاڭ ئانىسىنى كۆرگىلى يۇرتىغا كەتكەن تۇرسا، ھامىل ئۇ يەردە نېمىش قىلىدىكىنە؟ دەپ ئويلىدى ۋە بىر پەس تېڭىرقاپ تۇرۇپ، ئاندىن تەجرىبەخانىسىغا يول ئالدى.

تەجرىبەخانا كەڭ، ئازادە بولۇپ، كۈنچىقىش تەرەپتىكى ھاۋارەڭ پەردە تارتىلغان دېرىزىدىن چۈشۈۋاتقان قۇياش نۇرى تەجرىبەخانا ئىچىدە سۈت رەڭ سىرلانغان ئىشكاپلارنى پارقىرىتىۋەتكەنىدى. ئىشكاپ تەكچىلىرىدە ئاغزى ھىم بېكىتىلگەن كوزىلار، دورا ئۆسۈملۈك ئۇرۇقلىرى قاچىلانغان ئەينەك پىروبىركىلار، ھەرخىل نەيچىلەر، سوۋۇتۇش ۋە تىندۇرۇش ئەسۋابلىرى، ئىسپىرت لامپىلىرى رەت - رېتى بىلەن تۇراتتى.

ئەدھەم ئۈستەل ئۈستىدىكى خاتىرىسىنى ئاچتى، خاتىرىنىڭ بىرىنچى بېتىدە مۇنۇ سۆزلەر كۆزگە ياققال چېلىقتى:

«قۇشقاچ مېڭىسى؟؟؟»

ئەدھەم ئېيتىلماققا ئاددىي بولغان بۇ سۆزلەرنى ئىچىدە يەنە بىر قېتىم ئوقۇدى. لېكىن ئۇنىڭ كەينىگە قاتىرىسىغا قويۇلغان سوئال بەلگىلىرىگە نەزەر تاشلاپ، چېكىسىنى بىر هازا ئۇۋۇلىدى.

ئەدھەم 9 ـ قېتىملىق كەشپىياتىنىڭ تۈگۈنى بولغان مۇشتۇمدەك قۇشقاچ ۋە ئۇنىڭ ئاق قوناق دانىسىدەك كىچىككىنە مېڭىسىنىڭ سىرلىرى ھەققىدە يەنە چوڭقۇر خىيالغا پاتتى، ئۇ دورا زاۋۇتىنىڭ باشلىقى بولغان بۇ بىرنەچچە يىل ئىچىدە كەشپ قىلغان «ھۇمما» «قىچا»، «سىيادانە»، «ئەتىرلال» قاتارلىق 8 خىل ئوكۇل دورا ئۆسۈملۈك ـ لىرىدىن ياسالغانىدى. لېكىن بۇ قېتىم ئۇنىڭ تەتقىق قىلىۋاتقىنى گۆش تىمىغا كىرىدىغان كىچىك جانىۋار قۇشقاچ ئىدى، مىلىي تىبابەتنىڭ بىر قىسىم مۇھىم دورىلىرىغا قۇشقاچ مېڭىسى قوشۇلۇپ ياسىلىمۇ، لېكىن نېمە ئۈچۈن قوشۇلىدىغانلىقى، قۇشقاچنىڭ مېڭە تەر ـ كىبىدە قانداق شىپالىق ماددا بارلىقى ھەققىدە ئېنىق جاۋاب يوق ئىدى. تېۋىپلار: «قۇشقاچ سەگەك، ھوشيار جانىۋاردۇر، ئۇنىڭ تەبىئىتى ئىسسىق بولۇپ، مېڭىسى ئۆتكۈر قۇۋۋەتلەندۇرگۈچ دورىدۇر...» دېيىشەتتى، خالاس.

ئەدھەم ئىشكاپ تارتمىسىنى ئېچىپ، پېشقەدەم تېۋىپلار يېزىپ قالدۇرغان رېتسېپ ـ لارنى ئالدى. ئۇ بۇ رېتسېپلارنى ئۇزۇندىن بېرى تولپاپ كېلىۋاتاتتى، ئۇنىڭ قولىغا مەۋلان ھاجىمنىڭ بىرنەچچە يىل بۇرۇن يېزىپ قالدۇرغان بىر رېتسېپى چىقتى.

«لوبۇبى كەبىر① نېرۋا ئاجىزلىقىدىن كېلىپ چىققان پالەچ، جىنسىي ئاجىزلىق، لەقۋا، بۆرەك سوغۇپ كېتىش، خاپىغان، سەرئى كېسەللىكلىرى ئۈچۈن مەشھۇر شىپالىق دورىدۇر، بۇ دورا بادام مېغىزى، قاپاق مېغىزى، سۆلەپ مىسر، بەھمەن سېپى، بەھمەن سۇرۇغ، شاقاقۇل قاتارلىق قىرىق نەچچە خىل دورا ئۆسۈملۈكلىرىدىن تەركىب تاپقان بولۇپ، بۇنىڭ تەركىبىدىكى ئەڭ ئاساسىي جەۋھەر قۇچقاچ مېڭىسىدۇر...»

ئەدھەم «نېرۋا ئاجىزلىقىدىن...» «ئاساسىي جەۋھەر ـ قۇشقاچ مېڭىسى» دېگەن سۆز ـ لەر ئاستىغا قىزىل قەلەم بىلەن سىزىپ قويدى...

2

ئەدھەم ئېرىتىلگەن قۇشقاچ مېڭىسىنىڭ سۈزۈلۈش ۋە تىنىش ئەھۋالىنى بىر ھا ـ زاغىچە ئىنچىكە كۆزەتكەندىن كېيىن، بېشىنى ئىرغىتىپ قويۇپ يەنە دېرىزە تۈۋىگە كەلدى، ئۇنىڭ نەزەرى قورۇپ قاخشالغا ئايلىنىۋاتقان گۈللەر ئارىسىدىكى يالىڭاچلانغان ئالما دەرىخىگە چۈشكەندە ئىختىيارسىزلا كۆز جىيەكلىرى قىزاردى... ئالما دەرىخى ئۇنىڭ ئۇزاقلاردا قالغان يېتىمچىلىكىنى، چاقنىغان يۇلتۇزدەك غىل ـ پال كۆرۈنۈپ ئۆتكەن شاد ـ لىقىنى، جۇدالىقىنى، ھەسرىتىنى ئېسىگە سېلىپ قويدى.

تۇغۇلۇپلا ئانىسىز قالغان ئەدھەمنىڭ بىر قەرنە ئۆمرى دادىسىنىڭ دورىپۇرۇچلۇق دۇكىنىدا ئۆتتى. دورىگەر مەسۇمخان ياشلىقىدا ھىندىستان، پاكىستان، كەشمىرلەردە ئا ـ

① لەۋبۇبى كەبىر — دورا ئىسمى.

تاۋلىق ئۈلما، تېۋىپلاردىن بىلىم ئالغان مەشھۇر تېۋىپ ۋە دورىگەرلەردىن ئىدى، ئۇنىڭ ئەرەب، پارس، ھىندى تىللىرىنى راۋان سۆزلىيەلىشى ئۇنىڭغا «مەسۇمخان تىلماچ» دېگەن نامنىمۇ ئاتا قىلغانىدى، ئەدھەمنىڭ دورىگەرلىكىدىلا ئەمەس، بەلكى ئەرەب، پارس تىللىرىنى ئۆگىنىشتىكى تىرىشچانلىقىنى كۆرگەن ئاتا پات-پاتلا: «ئەلھەمدۇلىللا، مىڭ قەتىرى شۈكرى ئوغلۇم سېنىڭ ئىلمىگە ئىجتىھاتىڭ بولۇپلا قالماي زېھنىياتىڭمۇ ئۆتكۈردۇر» دەيتتى.

ئەدھەم 19 ياشقا كىرگەن يىلى بىر كۈنى مەسۇمخان ئۇنى ئالدىغا چاقىردى:

— ئۆمرۈمنىڭ كۈنى ئېگىلىپ نامازدىگەر بولدى، — دېدى ئاتا ئېغىر بىر خورسىنىپ تۇرۇپ، — مانا ئەمدى ئىلدام سۈرئەت بىلەن خۇپتەن قاراڭغۇسىغا كېتىۋاتىدۇ.

— توۋا! دېسىلە دادا، ئۆزلىرى بىر ئوبدان تېمەن تۇرۇدلىغۇ.

— يوغۇسۇ بالام، خۇداغا ئامانەتنى تاپشۇرىدىغان مەزگىل يېتىپ كەلدى، شۇڭغىچە سېنىڭ بېشىڭنى ئوڭلاپ، بويىنۇمدىكى قەرزنى ئادا قىلىشىم زۆرۈر.

بولۇنغان گەپ شۇ بولدى، ئارىدىن ئۇزۇنمۇ ئۆتمەي مەسۇمخان بىر شىرەم تۇغقىنىنىڭ چىنارگۈل ئىسىملىك 17 ياشلىق قىزىنى ئەدھەمگە چېتىپ قويدى، چىنارگۈل ئورۇق، كېسەل چىراي، ياۋاش، كەم سۆز بىر قىز بولۇپ تۇخۇمدەك سوزۇنچاق يۈزىدە ئۇششاق قارا سەپكۈنى بار ئىدى. لېكىن ئۇنىڭ ئۇزۇن كىرپىكلەر قاپلاپ، ھەممىشەم خۇمارلىشىپ تۇرىدىغان كۆزلىرى بۆلەكچىلا چىرايلىق ئىدى. ئەدھەمنىڭ بۇ ناتىۋان قىزغا نە مۇھەببىتى، نە نەپرىتى يوق ئىدى، پەقەت دادىسىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈنلا ئۇنىڭ بىلەن كۈندىلىك ھاياتنى ئۇرۇش-جېدەلسىز، تىنچ ۋە تىۋىشسىز ئۆتكۈزەتتى. قىز كېيىن كېسەلگە مۇپتىلا بولدى. ئۇ قىسقا-قىسقا يۆتىلەتتى، نېپىز لەۋلىرى سىزۇلۇپ، ئەينەكتەك پارقىراپ تۇراتتى، كېيىن دوختۇر قىزنىڭ ئۆپكە تۇبېركۇليوزى ئىكەنلىكى، ئەگەر ئەدھەم ئاجرىشىپ كەتمىسە، ئەر-ئايال ئىككىسىنىڭلا ھاياتى خەۋپكە ئۇچرايدىغانلىقىنى ئېيتتى.

— ئامال يوق، ئاللانىڭ قىسمەت-يازمىشى شۇنداق ئوخشايدۇ. — دېدى مەسۇمخان ئوغلىغا، — قىزىمىز چىنارگۈلنىڭ كۈن تەگمىگەن گىياھتەك كامال تاپماستىن سارغىيىپ سولىشى سىل كېسەلدىن ئىكەن، ئايرىلىپ كەت ئوغلۇم...

چىنارگۈل ئەدھەمدىن ئايرىلىپ، مانا مۇشۇنداق كۆز كۆزلىرىنىڭ بىرىدە ياش ھاياتى بىلەن ۋىدالاشتى.

كونىلار «تەقدىرنىڭ قىسمەتلىرى تۈرلۈك-تۈمەندۇر» دېگىنىدەك، ئەدھەم چىنارگۈل ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنى سېغىنىدىغان بولدى. بۇ سېغىنىش ئۇچقۇنلىرىنى پەسىل شاماللىرى پۈۋلەپ ئۇلۇغ يالقۇنغا ئايلاندۇردى بولغاي، بەزىدە ئەدھەم تاقەتسىز مىنۇتلارنى باشتىن كەچۈرەتتى، ئۇ چىنارگۈل بىلەن بىللە بولغان ئاشۇ بىر يىلنىڭ ھەربىر كۈن، دەقىقىلىرىدىچە ئەسكە ئېلىشقا تىرىشاتتى... چىنارگۈل: «ئەدھەم. سىز ئالمىغا نېمانچە ئامراق؟» دەپ دائىم ئالما ئاقلاپ بەرگىنىدە: «سىزمۇ ئالمىغا ئوخشايسىز ئەمەسمۇ» دەپ نېمىشقا دېمىگەن بولغىيدى... ئەدھەم ھەر قېتىم سىرتقا چىققاندا، كىنىمىلىرىنى ئالماشتۇرۇپ يانچۇقىغا پاكىز قول ياغلىقىنى سېلىپ قويغان چىنارگۈلگە رەھمەتمۇ دېمەپتا!...

ئەدھەم توي-تۆكۆنلەردىن كەچ قايتقىنىدا، «ئەدھەمگە ئىسسىق ئاش سېلىپ بېرىمەن» دەپ كېچىچە كىرپىك قاقماي يولغا قارىغان چىنارگۈلدىن «جاپا چېكىپسىز» دەپ ئۆزرىمۇ سورىماپتىم!...

ئەدھەم بۇ خاتىرىلەرنى ھېلھەم ئۇنۇتقىنى يوق، ئۇ دادىسى ئۆلگەندىن كېيىن مىللىي شىپاخانا تەرىپىدىن مېدىتسىنا ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ مىللىي دورىگەرلىك سىنىپىغا ئەۋەتىلدى، ئۆزى سۆيگەن كەسپىنىڭ ئوتلۇق مېھرى بارا-بارا كونا ھەسرەتلەرنى بېسىپ چۈشتى...

ئەدھەم ئاشۇ قايغۇلۇق خاتىرىلەر ئىلكىدە ياپراقسىز ئالما كۆچىتىگە تىكىلىپ قالغىنىدا تەجرىبەخانىغا تۇيدۇرماي قۇددۇس مۇدىر كىرىپ كەلدى. شىپاخانىنىڭ ھەممىشەم قاپىقى ئېچىلمايدىغان، كۆڭلىگە نېمە كەلسە ئۇدۇللا دەۋېرىدىغان بۇ ئىشخانا مۇدىرىنى ئەدھەم ياخشى كۆرەتتى. ئۇ پۇتىنىڭ ئۇچىدا مېڭىپ، ئۈستەل ئۈستىدىكى ئېچىقلىق خاتىرىدىكى ئەدھەم يازغان تەپسىرلەرنى ئىچىدە ئوقۇشقا باشلىدى:

«ھاۋايى نەسىمە①، ھاۋايى لەتىپە② ئەڭ ساپ گازدۇر. بۇ گازلار ئادەم مېڭىسىگە تەسىر كۆرسەتكەندە، مېڭە ئىنتايىن ئۆتكۈر، سەزگۈر، ئوچۇق بولۇپ، ئادەم تېنى ھۇزۇرلىنىپ كېتىدۇ. ئەمما بۇ ھەر ئىككىلا گاز يانغۇچى گازدۇر. ئەمىسە قۇشقاچ نېمە ئۈچۈن سەگەك، ھوشيار، چاققان جانىۋار؟ بۇ ئۇنىڭ مېڭىسىدە فوسفور ماددىسى بارلىقىدىنمۇ؟ چۈنكى فوسفورمۇ يانغۇچى ماددىدۇر.»

قۇددۇس پىروبىركىدىكى سۇيۇقلۇققا ۋە سىرلىق قاچىدىكى مېڭە قاپقىقى ئاجرىتىلغان قۇشقاچ باشلىرىغا قارىدى-دە، يېڭى تەتقىقات ئىشتىياقىدا ھەممىنى ئۇنۇتقان ئەدھەمنىڭ خىياللىنى بۆلمەسلىك ئۈچۈن ئاستا كەينىگە چېكىندى. لېكىن بۇ ئەسنادا ئەدھەممۇ كەينىگە قايرىلىپ ئۇنى كۆرۈپ قالدى.

— ۋۇي قۇددۇسكامغۇ؟ قېنى ئولتۇرۇڭ.

— خىيالىڭىزنى بۆلۈۋەتتىم - ھە.

— يا - ياق، ئۇنداق بولمىدىغان.

قۇددۇس ئۈستەل ئۈستىدىكى تەجرىبە سايمانلىرىغا، قۇشقاچ باشلىرىغا قايتا زەن قويۇپ چىققاندىن كېيىن، ئەدھەمگە مەنىلىك قاراپ قويدى.

— تەمسلان، ئالغاندا بۇمۇ ئوكۇل بولامدۇ؟

— شۇنداق.

— قانداق كېسەللەرگە شىپا بولار؟

— تەتقىقاتىمىزنىڭ نەتىجىسىگە قارىغاندا، نېرۋا ئاجىزلىقىدىن كېلىپ چىققان ئۇيقۇسىزلىق، سەپرا-خاپىغان، بەدەندىكى مەلۇم ئەزالارنىڭ ھەرىكەتتىن قېلىشى قاتارلىق كېسەللەرگە شىپالىق ئۈنۈمى بار.

— ئىشلەپ بولغان ئوخشىمامسىز؟

① ھاۋايى نەسىمە — ئوكسىگېن.

② ھاۋايى لەتىپە — ھاۋايى نەسىمەدىن ئايرىۋېلىنغان ئەڭ ساپ ۋە نازۇك قىسمىدۇر.

— ئېرىتمىگە ئايلاندۇرۇپ بولدۇم، — دېدى ئەدھەم پروبىركىنى ئىما قىلىپ، — لېكىن سۇزۇلمەيۋاتىدۇ. تاشپاختىنا سۇزگۈچ، بېسىم بىلەن سۇزۇش ئەسۋابلىرىنى ئىشلىتىپ كۆر-دۇم. ئۈنۈمى بولمىدى.

— تەمسىلان زادى ئۈمىد يوقمۇ؟

— ئامالىنى تاپىمىز، — دېدى ئەدھەم ئىشەنچ بىلەن، — ھەرخىل خىمىيىلىك ئۇسۇللاز ئارقىلىق نەتىجىسىنى كۆرۈمىز، ئوكۇلدىكى مۇھىم ئۆتكەل سۇيۇقلۇقنى ئايلاندۇرۇپ ئۇنى سۇزۇپ، ئادەم مۇسكۇللىرىدا تولۇق سىڭدۈرۈلگۈدەك ھالەتكە كەلتۈرۈش.

— ۋاھ، خەنزۇچىغىمۇ كامىل بولۇپ كېتىپسىز، — دېدى قۇددۇس بىر چەتتە ئېچىلىق تۇرغان خاتىرىنى قولىغا ئېلىپ.

— ياق، بۇ ھامىلنىڭ خاتىرىسى، ئۇ ئوقۇغان چاغلىرىدا بەزى دورا ئۆسۈملۈك ئۇرۇقلىرىنى تەتقىق قىلىپ باققان، كۆرۈپ بېقىڭ دەپ بېرىۋىدى.

ئەدھەم بىلەن قۇددۇس ئۆرۈمچىگە يىغىنغا كەتكەن مەۋلان ھاجىم، مۇنىرىدىن ئاخۇنۇملارنىڭ قايتىپ كەلگەندىن كېيىنكى مىللىي دورىگەرلىك ھەققىدە بەرگەن دوكلاتى، شىپاخانىدا ئىجاد قىلىنغان ئوكۇل ۋە دورىلارغا ئاجرىتىلغان پۇل ھەققىدە بىر پەس سۆزلەشتى.

— قارىڭ ئىنىم، — دېدى قۇددۇس ئەدھەمگە يېقىن كېلىپ، — خالىق يۈەنجاڭ بىلەن تۇتۇشۇپ قالدىم. خالىق باشقىلارنىڭ ھاي دېگىنىگە ئۇنىمىدى. مەنمۇ ئىككى پاي قويۇۋەتتىم. تەمسىلان ئالغاندا مۇشۇ ھامىل دېگەن بالىمچۇ تازا ئوت قۇيرۇقى بالىكەن، ئۇنى ھەدەپ پۇۋلەپ تازا سەكرەتتى.

— نېمە سەۋەبتىن تۇتۇشۇپ قالدىڭلار؟

— ئۆتكەندە يەرلىك مىللىي شىپاخانىلارغا بىر قىسىم مەجۇنات تەستىقلاپ بەرگەنىدىم.

— ئۇ ئىش يۈەنجاڭ يوق چاغدا مەسلىھەت بىلەن قارار قىلىنغان تۇرسا.

— شۇنى دېمەمسىز؟ — قۇددۇس ئاچچىقى بىلەن ئورنىدىن تۇردى. ئەدھەم قۇددۇسنى ئۇزىتىۋېتىپ، ئوكۇل ئىشلەش بۆلۈمىگە كەلدى. بۆلۈمدە ھامىلدىن باشقا ئاغزى ئىتتىك ئايىۋۆى ئىسىملىك 24 ياشلىق بىر ئايالمۇ بار ئىدى. ئايىۋۆى بىر ئاينىڭ ئالدىدا ھامىل بىلەن ئەدھەمنىڭ ئاچچىقىنى كەلتۈرۈپ قويغانلىقى ئۈچۈن ھازىر دورا شىشىلىرىنى تازىلاش، دېزىنفېكسىيە قىلىش ئىشىنى قىلىۋاتاتتى. ئەدھەم بۆلۈمگە كىرگەندە ھامىل ئۈستەلدە كىتاب كۆرۈپ ئولتۇراتتى. ئايىۋۆى بولسا بۇلۇڭدا زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ، دورا شىشىلىرىنى تازىلاۋاتاتتى.

— ھامىل، سىزمۇ بارىكەنسىز، مۇنداق بىر ئىش بار ئىدى، — دېدى ئەدھەم، — بىز قۇشقاچ مېڭىسىدە ئوكۇل ئىشلىمەكچىمىز، شۇڭا بىر قىسىم كېتەرلىك سايمانلارنى تەييارلاپ قويساق.

— قۇشقاچ مېڭىسىدە؟

— شۇنداق.

— بۇ قانداق كېسەللەرگە شىپا بولار؟

— نېرۋا ئاجىزلىقتىن كېلىپ چىققان كېسەللەرگە.

— قۇشقاچ دېگەن گۆش تىپىغا كىرىدۇ. بىز بۇ چاققىچە گۆش تىپلىق ھايۋانلار ئەزالىرىدىن ئوكۇل ئىشلەپ كۆرمىگەن تۇرساق، قانداق بولار؟

— ياۋروپاچە داۋالاشتا ئاياللار كېسەللىكلىرىگە ئىشلىتىلىدىغان تەيپەن زۇجىيۇ دېگەن ئوكۇلنىمۇ بالا ھەمرىيىدا ئىشلەيدۇ. شۇنى ئىشلەش ئۇسۇلىدىن پايدىلانساقمۇ بولىدۇ.

— بولىدۇ، مەن تەييارلىق قىلىپ قوياي.

— ئايبۇۋى، ئەمدى سىزمۇ ئۆز خىزمىتىڭىزنى ئىشلەڭ.

— رەھمەت، — دېدى ئايبۇۋى تەئەددى بىلەن قايرىلىپ، — مەن تېخى دورا شىشىلىرىنى تازىلاش تېخنىكىسىنى تولۇق ئىگىلەپ بولغىنىم يوق...

— بۇ... نېمە دېگىنىڭىز! — دېدى ھامىل چاچراپ تۇرۇپ، — بۇ دېگەن خىزمەت ئېھتىياجىدە.

ھامىل يەنە نېمىلەرنىدۇ دېمەكچى ئىدى، لېكىن ئەدھەم شەرەت بىلەن ئۇنى توختىتىپ قويدى. چۈنكى ئۇ ئۆز ۋاقتىدا يېڭىلىك بىلەن ھامىلنىڭ سۆزىگە كىرىپ ئايبۇۋىگە قوللانغان چارىسىگە ئۆزىنىمۇ خىجىل ئىدى.

— ئايبۇۋى!

— بولدى گەپ قىلماڭ، — دېدى ئايبۇۋى ئەدھەمنى سىلكىپ، — مېنىڭ تىببىي مەكتەپنىڭ تىبابەتچىلىك كەسپىدە 4 يىل ئوقۇپ، بىرلا ئۆگەنمىگىنىم شىشە يۇيۇش ئىدى، بۇ ھۈنەرنى تولۇق ئۆگىنىۋېلىپ ئاندىن ئۆز ئورنۇمغا قايتاي...

ئايبۇۋى ئىشىكنى زەرب بىلەن يېپىپ تالاغا چىقىپ كەتتى. ھامىل بىلەن ئەدھەم خۇددى قاققان قوزۇقتەك بىر ھازا ئىشىككە قاراپ قالدى. خىجىل بولغان ئەدھەم ئۈستەل ئۈستىدىكى «دورىگەرلىك بىلىملىرى» دېگەن كىتابنى ئېلىپ ھامىلغا سۇندى.

— مېنىڭ خەنزۇچە كىتابلارنى كۆرۈشۈم سىزگە قارىغاندا سەل ئاستىراق، — دېدى ئەدھەم كىتابنىڭ خەلپەت سېلىنغان يېرىنى ئېچىپ، — مانا بۇ گۆش جىنسلىق ھايۋانلارنىڭ ھەرخىل ئەزالىرىدىن ئوكۇل ئىشلەشكە ئائىت قىسمى، سىز ئۇنى ئەستايىدىل كۆرۈپ چىقىڭ، گۆش جىنسلىق ھايۋانلارنىڭ ئەزالىرىدىن ياسالغان ئوكۇل قانداق خىمىيىلىك ماددىدا سۈزۈلىدىغانلىقى بۇنىڭدا بولۇشى مۇمكىن.

ئەدھەم شۇنداق دېدى-دە، چىقىپ كەتتى. ھامىل كىتابنى خۇشياقمىغان ھالدا ئۈستەل ئۈستىگە تاشلاپ قويدى. ئۇنىڭ ئايبۇۋىگە بولغان ئاچچىقى تېخى يانمىغانىدى.

ھامىل بېيجىڭ جۇڭيى تىبابەتچىلىك مەكتىپىنى پۈتتۈرۈپ كېلىپ مىللىي شىپاخانا تاشقى بۆلۈم دورىخانىسىدا ئىشلىدى. بۇ ئەدھەم سىياھدانە ئوكۇلنى جىددىي ئىشلەۋاتقان مەزگىل ئىدى. كېيىن ھامىلنىڭ خىزمەتتىكى جۇشقۇنلۇقىنى كۆرگەن ئەدھەم ئۇنى دورا زاۋۇتىنىڭ ئوكۇل ئىشلەش بۆلۈمىگە يۆتكەپ ئېلىپ چىقتى. كېيىن ئۇ ئەدھەمنىڭ كۆرسىتىشى بىلەن تېخنىكا بۆلۈم باشلىقلىقىغا ئۆستۈرۈلدى، ھامىل باشلىق بولۇپ ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئايبۇۋى ئوقۇش پۈتتۈرۈپ كېلىپ مىللىي شىپاخانا ئوكۇل ئىشلەش بۆلۈمىگە تەقسىم قىلىندى. ئۇ نۇرغۇنلىغان تېخنىكىلىق تەجرىبىلەردە ئۆزىنىڭ باشلىقى ھامىلنى لەت قىلىپ قويدى، ھامىلنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن بولسىمۇ بىرەر قېتىم يول قويمىدى،

«ئۇ نېمىسكە يوقانلىق قىلىدىكەن؟ مەن يەرلىك كومىتېتتىكى بىر بوۋاڭنىڭ ئوغلى، خەنزۇچىنى ياخشى بىلىمەن، بېيجىڭدا مەخسۇس كەسىپ پۈتتۈردۈم، ئايبۈۋىچۇ؟ ئۇ دېگەن بىر تۇل خوتۇننىڭ قىزى، يەنە كېلىپ تېبىبىي تېخنىكومدا ئارانلا 4 يىل ئوقۇغان، ئۇنى يوغان سۆزلەتكىنى ئالىي مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسىغا تېگىۋالغىنىدۇ؟! ئاشۇ ئەپەندىمۇ تازا قاملاشمىغان ئەخمەق نەرسىكەن، مۇشۇنداق شاقشاق سېغىزخاننى ئېلىۋالغاندىن كېيىن...»

— هامىل.

— ۋۇي، خالىق يەڭنجاڭ، كېلىڭ...

چۆچۈپ كەتكەن هامىل مەڭدەپلا قالدى. ئۇ ئورنىدىن تۇرغانچە هېلى ئورۇندۇقنى قويسا، هېلى ئۇستاكانغا قايناقسۇ قۇياتتى... خالىقفا سەزدۈرمەسلىكىنى ئىشپلا كىرىپ كەلگەن ئايبۈۋى هامىلنىڭ قىلىقلىرىغا غىجىنىدى بولغاي، ئارقىسىنى قىلىپ دورا شىشىلىرىنى تازىلاشقا باشلىدى.

— نېمانداق خىيالغا چۆكۈپ كەتتىڭ؟ يا زەينۇرە بۈگۈن ئۆيگە كىرگۈزمىدىمۇ؟

— يا... ياق يەڭنجاڭ، مەن... مەن...— هامىلنىڭ كۆزلىرى ئالدىدىكى كىتابقا چۈشتى،— مەن بۇ كىتابنى كۆرۈپ بەزى نەرسىلەرنى ئويلاۋاتاتتىم.

— نېمىنى؟

— قۇشقاچ مېڭىسىنى!...

— قۇشقاچ مېڭىسى؟

— شۇنداق، قۇشقاچ مېڭىسى، ئۇنىڭدىن ئوكۇل ئىشلەش...

— ۋۇي بۇ قالتىس گەپقۇ، ئۇنداقتا نېمىگە پايدا قىلىدىغانلىقىنىمۇ ئېنىقلاپ چىققانسەن؟

— چىقتۇق... چىقمىز... ئەلۋەتتە نېرۋا ئاجىزلىقىدىن...— هامىل تۇيۇقسىز قىزىرىپ كەتتى. چۈنكى ئايبۈۋى قايرىلىپ ئۆزىگە قاراپ تۇراتتى.

— هازىرچە مەخپىي،— دەپ پىچىرلىدى هامىل.

خالىقمۇ هامىلنىڭ ئۆز كەشپىياتىغا نىسبەتەن ئېهتىياتچان پوزىتسىيە تۇتۇشىغا كۆڭلىدە خۇش بولۇپ چىقىپ كەتتى...

3

ئىككى كۈن ئىلگىرى يېزىغا چىقىپ كەتكەن ئەدهەم كۈن قايرىلغاندا شىپاخانىغا قايتىپ كەلدى. ئۇ تەجرىبەخانە بىناسى ئالدىغا ۋېلىسىپىتىنى توختىتىپ تۇرۇشىغا قۇددۇس كېلىپ قالدى.

— هە ئەدهەم، يېزىدىن ياڭاق ئەكىردىڭىزمۇ نېمە؟— دېدى ئۇ ۋېلىسىپىت باغىشىدىكى سومكىنى تۇتۇپ بېقىپ،— هۇي شاراقلىمايدىغۇ، تەمسىلان ئالغاندا شىپەكلىك ياڭاق ئوخشىمامدۇ؟

— بۇ قۇشقاچ ياڭىقى...

— نېمە؟ مەن «قەغەز ياڭاق»، «كولىما ياڭاق» دېگەن ياڭاقلارنى ئاڭلىغان، لېكىن «قۇشقاچ ياڭىقى» دېگەننى ئاڭلىماپتىكەنمەن.

— بۇ قۇشقاچ بېشى.

— مۇنداق دەڭ. ھە راست، بۈگۈن ھامىل سىزنى كۆپ ئىزدەپ كەتتىغۇ. بىر يولۇقۇڭ، مەن كەتتىم.

ئەدھەم سومكىنى كۆتۈرۈپ تەجرىبەخانىغا ئېلىپ كىرگەندىن كېيىن قۇشقاچ باشلىرىنى توڭلاتقۇغا قاچىلاپ، يۈز-قوللىرىنى يۇيۇپ تۇرۇشىغا ھامىل كىرىپ كەلدى.

— ئەدھەمكا، تېپىپ چىقتىم، 0.5 پىرسەنتلىك تۇز كىسلاتاسىدا سۈزۈلىدىكەن.

— ئۇنداقتا ئەتىلا ئىشنى باشلايمىز،—دېدى ئەدھەم ۋە توڭلاتقۇنى ئېچىپ ھامىلغا كۆرسەتتى، — دەسلەپكى تەجرىبە ئۈچۈن يېتىدىغۇ دەيمەن.

— يېتىدۇ. يېزىدىن ئەپكەلدىڭىزما؟

— ھەئە، ھازىر قۇشقاچلارنىڭ كونا خامانلاردا بەزمە ئوينايدىغان ۋاقتى - دە. دېھقانلار تور قويۇپ بىر كۈندىلا تۇتۇپ بەردى. ھە راست، ئوكۇلىنى سىناق قىلىپ ئىشلەشتە ئادەم ئازلىق قىلىدۇ، ئايبۇۋىڭىزمۇ ئېيتىپ قويۇڭ، ئۇمۇ قاتناشسۇن.

— قويۇڭ ئۇ خوتۇننىڭ گېپىنى، ئادەمنىڭ بۇ بېقىنىدىن كىرىپ ئۇ بېقىنىدىن چىقىپ كەتكۈدەك سېسىق گەپلەر بىلەن قىرىچە - يېنىچە تېگىپ يۈرۈيدۇ.

— ئۇنىڭ ئاچچىقلىنىشى يوللۇق، بىز ئۆز ۋاقتىدا ھېسسىياتقا بېرىلىپ خاتا ئىش قىلىپ قويغان. بۇ ئىش ئۇنىڭ غۇرۇرىغا تەگدى. ئايبۇۋى ئىقتىدارلىق ئايال، سىز ئۇنى چاقىرىۋېتىڭ، مەن سۆزلىشىپ باقاي.

«ئايبۇۋى ئىقتىدارلىق ئايال» دېگەن سۆزدىن قاپىقى غۇژژىدە تۈرۈلگەن ھامىل چاندۇرماي چىقىپ كەتتى. ئۇ كارىدۇرغا چىقا-چىقمايلا ئايبۇۋى ئۆزىمۇ كىرىپ كەلدى، ئايبۇۋىنىڭ يۇمىلاق ئاق يۈزى تۇتۇلغان بولۇپ، ئىنچىكە قاشلىرى ھېمىرىلگەنىدى.

— كېلىڭ ئايبۇۋى.

ئايبۇۋى گەپ - سۆز قىلماي يانچۇقىدىن بىر پارچە قەغەزنى ئېلىپ ئەدھەمگە سۇندى. ئەدھەم خەتنى ئوقۇپ بىر ھازا جىمىپ كەتتى. خەت يۆتكىلىش ئىلتىماسى ئىدى. ئەدھەمنىڭ ۋۇجۇدىنى خىجالەتچىلىك ئوتى كۆيدۈرۈپ ئۆتتى. ئۇ نېمە دېيىشىنى بىلمەيتتى.

— تەستىقلاپ بەرسىڭىز، شىپاخانا رەھبەرلىكىگە ئەكىرىپ بېرىمەن،— دېدى ئايبۇۋى ناھايىتى تەمكىن ھالدا.

— ئايبۇۋى، ئۆتكەنكى ئىشلارنى ئۇنتۇڭ، بۇ ھەقتە مەن سىزدىن ئەپۇ سورىماقچى ئىدىم...

— رەھمەت، ئەپۇ سوراشقا ئەرزىمەيدۇ، مەن سىزنىڭ جاۋابىڭىزنى كۈتىمەن...

ئايبۇۋى ئارقىسىغا قايرىلىپلا سىرتقا چىقتى - دە، ئەدھەمنىڭ ۋارقىراشلىرىغىمۇ قۇلاق سالماي، يۈگۈرگىنىچە كېتىپ قالدى.

ئەدھەم دېرىزىدىن ئالقانلىرىدا يۈزىنى توسقىنىچە دورا زاۋۇت تەرەپكە يۈگۈرۈپ كېتىۋاتقان ئايبۇۋىنىڭ دورا ئۆسۈملىكلىرى تېرىلىغان قىر تۈۋىدە «ھۆ» بولۇپ قەي قىلغانلىقىنى كۆرۈپ قالدى، ئەدھەم ئىچىدە، ئۇ سېزىك ئۈستىدە ئىكەن - دە، بۇنداق چاغدا ھەرقانداق ئايالنىڭ ئاۋۇ يېزىك بولۇپ قالىدۇ، دەپ ئويلىدى.

ئايبۈۋىنىڭ كەسپىي ئۇنۋانى فېلدشېر ئىدى. ئۇ 3 ئاي ئىلگىرى بىر ئالىي مەكتەپ ئوقۇتقۇچىسى بىلەن توي قىلدى. ئەدھەمنىڭ يۈرىكىنىڭ بىر يەرلىرى قاتتىق ئېچىشتى... ئەمما بىلىندۇرمىدى، لېكىن بۇنىڭدىن بىر ئاي ئىلگىرىكى بولغان ئىش ئايبۈۋىگە تولىمۇ ئېغىر كەلدى. دوست - دۈشمەننىڭ ئالدىدا ئەدھەم ئۇنىڭ يۈزىنى چۈشۈردى، ئىززەت - نەپسىنى يەرگە ئۇردى. ئۇ بۇ ئاھانەتنى قانچە قىلىپمۇ كۆڭلى - كۆكسىدىن چىقىرالمىدى.

ئىش ئەسلى مۇنداق بولغانىدى: ئەدھەم ۋىلايەتتە يىغىنغا قاتنىشىۋاتقان پەيتتە، شىپاخانا بويىچە يېرىم يىللىق مۇكاپات تارقىتىلدى، دورا زاۋۇت خادىملىرىنىڭ كېلىش-كېتىش جەدۋىلىنى ھامىل باشقۇرۇپ خۇلاسىلەپ چىققانىدى، خۇلاسە ئۇتتۇرىغا قويۇلۇپ ھەربىر خادىم ئۆزىنىڭ ئىشقا كېلىش-كېتىش ئەھۋالى ۋە ئېلىشقا تېگىشلىك پۇلىنى ئاڭلىغاندا بىردىنلا غۇلغۇلا كۆتۈرۈلدى.

— مېنىڭ پىكرىم بار، — دېدى ئايبۈۋى ئورنىدىن چاچراپ تۇرۇپ، — مېنىڭ رۇخسەت ۋاقتىمدىن ئۆتۈپ كەتكەن بىر كۈنگە ئىككى ئايلىق مۇكاپاتنى تۇتۇپ قاپسىزغۇ، بەلگىلىمىدە 3 كۈنگە يەتسە بىر ئايلىق مۇكاپات تۇتۇپ قېلىنىدۇ، دېيىلگەنتىغۇ؟

— رۇخسەت ۋاقتىدىن ئۆتۈپ كەتكىنى ئىش قالدۇرغان ھېسابلىنىدۇ، بىر ئايلىق مۇكاپات بېرىلمەيدۇ، ئەگەر شەخسىي رۇخسەت ياكى دوختۇر رۇخستى بولسا 3 كۈنگە بىر ئايلىق مۇكاپات تۇتۇپ قېلىنىدۇ.

— توي دېگەن ئادەم ھاياتىدا بىر قېتىملىق ئىش، مەن تويۇمدا بىر ھەپتە سورىدىم، يۈەنجاڭ 5 كۈن تەستىقلىسا سىز نېمە ئۈچۈن 3 كۈن ھېسابلايسىز؟ سىز خوتۇنىڭىز تۇغقاندا بىر ھەپتە كەلمىدىڭىزغۇ، بالىنى سىز تۇغقانمۇ، خوتۇنىڭىزمۇ؟

مەجلىسخانىنى بىر ئالغان كۈلكە ھامىلنى مەڭدىتىپ قويدى.

— سىز... سەن...

— سەتلىمەڭ، مېنىڭ ئېرىممۇ مېنى سەنلەپ باققىنى يوق... — دېدى ئايبۈۋى غەزىپىنى باسالماي، — «ئوغرى بولساڭ ئىنساپ بىلەن بول، قازىنىنى ئالساڭ، تۈۋىقىنى قوي» دېگەن گەپ بار، ئەدھەمكام بىلەن ئىككىڭلار مۇكاپاتنى ئىككى قاتلاپ ئاپسىلەر، بۇنىڭغا نېمە ئاساسىڭلار بار؟ ياكى كېسەل بولغان، سورىغان يولداشلارنىڭ قالدۇرغان ئىشىنى سېلەر قىلىۋەتكەنمىدىڭلار...

— سەن غەرەزلىك ھالدا قوتراتقۇلۇق قىلىۋاتىسەن، مانا ئال، — ھامىل ئالدىدىكى دەپتەر بىلەن كونۋېرتلارغا قاچىلانغان پۇللارنى غەزەپ بىلەن يەرگە ئاتتى-دە، ئىشخانىدىن قاڭقىغان توپتەك چىقىپ كەتتى.

كەچقۇرۇن ھامىل ئەدھەمنى ئىزدەپ تاپتى، ئۇنىڭ چىرايى بۇلۇتتەك تۇتۇلۇپ كەتكەنىدى.

— بۇ رەسۋا سېغىزخانىدىن جېنىم جاق تويدى، — دېدى ھامىل ئاتىرىپ، — ھەممە ئىشىمىزدىن پۇتاق چىقىرىۋاتقان... باشقىلارنى قۇتراتىپ بىزگە قارشى قويۇۋاتقان... ھېچ ئايانمايلا رەھبەرلەرنىڭ يۈزىنى يەرگە ئۇرۇۋاتقان...

ھامىل سۆزگە چېچەن ئىدى، مانا ھازىرمۇ سۆھبەتدىشىنىڭ يۈزىدىكى ئۆزگىرىش ھالىتىدىن ئۆز سۆزىنىڭ تەسىرىنى ئېنىق كۆردى. ئەلۋەتتە، باشقىلارنىڭ ئۆزىگە نىسبەتەن خەيرىخاھلىقىنى قولغا كەلتۈرۈپ، قارشى نىشانغا نەپرەتىنى قوزغاش ئۈچۈن بىرلىك قوشۇمچىلىرىغا قارىغاندا كۆپلۈك قوشۇمچىلىرىنىڭ سالمىقى ئېغىر، تەسىرى چوڭقۇر، قايىللىقى كۈچلۈك بولاتتى. شۇڭا ئۇ «ھەممە ئىشىمىزدىن پۇتاق چىقىرىۋاتقان» دېگەندە ئەدھەمنىڭ تۇيغۇسى سىقىراپ قوشۇمىلىرى غۈژژىدە تۈرۈلدى. «باشقىلارنى قۇترىتىپ، بىزگە قارشى قويۇۋاتقان» دېگەندە ئەدھەم غەزەپتىن قۇلاقلىرىغىچە قىزىرىپ، لەۋلىرىنى چىڭ يۇمدى. «ھېچ ئايانمايلا رەھبەرلەرنىڭ يۈزىنى يەرگە ئۇرۇۋاتقان» دېگەن بۇ ئاخىرقى ئىنتوناتسىيىسى كۈچلۈك ئېيتىلغان سۆزنىڭ تەسىرى تېخىمۇ ئۆزىنى كۆرسەتتى بولغاي، بۇ ياش ئېكسپىراتچى رەھبەرنىڭ كۆز ئالدىدا بۇنىڭدىن بۇرۇنقى بەزى ئىشلار قايتا گەۋدىلەندى.

كىتابخانىلىرىمىز يۇقىرىدا خەۋەر تاپقىنىدەك، ئايىۋۇي ھامىلنىڭلا ئىشلىرىدىن قۇسۇر چىقىرىپ قالمىدى، ئەدھەمنىڭ خىزمەت ئۇسۇلىغا قارىتا يېزىتۇرانە خىللا قاتتىق تەگكەن چاغلىرىمۇ بولدى. ئۇنىڭ بىر قېتىم: «سىز سەكسىنىنچى يىللارنىڭ رەھبىرى... بۇنى ئۇنتۇپ قالماڭ. خىزمەتچىلەردە سەۋەنلىك ئۆتۈلسە قولدارلاردەك ۋارقىراپ كەتمەڭ، ياردەم بېرىش، رىغبەتلەندۈرۈش، يول كۆرسىتىش سىزنىڭ بۇرچىڭىز...» دېگەن سۆزى ئەدھەمنى قىزارتىپ قويدى، ئۇ بۇنى ھازىرغىچە ئۇنتالمىغانىدى.

— ئۇ ھەتتا ھېچ تەپ تارتماستىن كۆپچىلىك ئالدىدا ئىككىمىزنى، — دېدى ھامىل تېخىمۇ داۋىللىشىپ، — مۇكاپاتنى ئىككى قاتلاپ ئالىدىغان ئوغرى دەۋاتىدۇ. ئىناۋىتىمىزنى بۇنداق چۈشۈرگىلى تۇرسا قانداق خىزمەت ئىشلەيمىز؟... گېپە مىز ئاقامدۇ؟... ئۇنىڭغا ئۆزىمىزنى بىر تونۇتۇپ قويمىساق زادى بولمايدۇ...

— سىزچە قانداق قىلساق بولىدۇ؟

— مېنىڭچە دورا شىشىلىرىنى تازىلاشقا سالايلى....

... دېرىزىدىن ئايىۋۇينىڭ قىر ئۇستىدە ئېگىشىپ ھېلىدىن ـ ھېلىغا «ھۆ» بولۇپ قەي قىلىۋاتقانلىقىغا قاراپ تۇرغان ئەدھەمنىڭ يۈرىكى ئېچىشتى. ئويلاشمايلا ئۇنىڭغا كۆرگەن چارىسى ئاز كەلگەندەك، ئەتىسى ئايىۋۇينىڭ يولدىشى ئۇنىڭ مۇكاپات پۇلىنى ئالغىلى كەلگەندە، ئەدھەم يېنىكلىك بىلەن ئۇنىڭغا بىرمۇنچە ئەستەرلىك سۆزلەرنى قىلىۋەتتى. ئارقا ـ ئارقىدىن قىلىنغان بۇ ئاھانەت ـ زەربىلەر ئايىۋۇينىڭ كۆڭلىدە ئېرىمەس مۇز بولۇپ قاتقانىدى.

4

ئەل ئايىغى جىمىققان چاغ. ئادەتتە يار، زىچ كۆرۈنىدىغان شەھەرنىڭ ئاسفالتلىق كوچىلىرى ھازىر شۇنچىلىك ئازادە ئىدى. ئۇچقۇنداۋاتقان قار كوچا چىراغلىرىنىڭ گۈگۈم يورۇقىدا پەرۋانىلەردەك پىلىلدايتتى ۋە يەرگە چۈشە ـ چۈشمەيلا ئېرىپ تۇرغاچقىمۇ، ئاسفالت يول پارقىراپ كەتكەنىدى.

كىچىلىك ئولتۇرۇشتىن قايتىپ كېلىۋاتقان ھامىل ئايالى زەينۇرەنى قولتۇقلىۋال‍

غانىدى. ئۇنىڭ بۈگۈن كەيپى چاغ، روھى ئۈستۈن، قەلبى شادلىققا تولغانـدى. ئاسـ
ـفالت يولغا تەكشى تاقىلداپ چۈشۈۋاتقان قەدەملەر كېچىنىڭ بۇ جىمجىتلىقىدا ئۇزاق ـ ئۇ-
زاقلارغا ئاڭلىناتتى.

— زەينۇرە، — دېدى ھامىل سۈۋارى تۇتۇلۇپ كەتكەن ئاسمانغا قاراپ، — مەن مۇشۇ تۇرقىدا نېمىلەرنى ئويلاۋاتىمەن، بىلەمسىز؟

— ئولتۇرۇشتا زەي سالماي ئاتقان پولىرىڭىزنى ئويلاۋاتقانسىز.

— سىز ـ زە، — ھامىل ئۇھ تارتىپ قويدى، — ماڭا ھازىر زەڭگەر ئاسمان غۇچچىدە يۇلتۇزلار بىلەن قاپلانغاندەك... باش باھارنىڭ ئارامبەخش شامالىرى يۈزۈمنى سۆيۈپ ئۆتۈۋاتقاندەك... نەمخۇش يەر، قىشچە قار ئاستىدا چىرىگەن خازانلارنىڭ ھىدى... بىخ سۈرگەن نوتا... لەرزان يېشىللىق باھار كەچلىكى... قىسقىسى نېمە دېسەم بولار. بۇ جاھان ماڭا تولىمۇ گۈزەل، يېقىملىق، كۆڭۈللۈك تۇيۇلماقتا...

— مەستىنىڭ خىيالى، — دېدى زەينۇرە پەرۋايى پەلەك ھالدا، — ئىچكەنسېرى «ئۇنداق ئوكۇل ئىجاد قىلىۋاتىمەن، مۇنداق ئوكۇل ياسىدىم، جاپالىق ئەجىر بىلەن تاپتىم...» دېگىلى تۇرۇپتىكىز، مەن نومۇستىن ئۆلگىلى تاس قالدىم.

— ئەمىسە مېنىڭ تاپقىنىم يالغانمۇ؟ ئەگەر مەن تاپمىغان بولسام...

— بۇ دېگىنىڭىز ئورۇنلۇق، 0.5 پىرسەنتلىك تۇز كىسلاتاسىدا سۇيۇلدۇرغانلىقىنى تېپىپ چىققىنىڭىز، — دېدى زەينۇرە ئېغىر خورسىنىپ، — بۇنى ئىجاد قىلدى دېگىلى بولامدۇ؟ بىرەر تۆھپىنىڭ مەيدانغا كېلىش جەريانى بولىدۇ ـ دە.

— يېزىدىن بىر نۆۋەت قۇشقاچ بېشى ئېلىپ كەلدىم. بۇنى يەنجاك كۆرگەن، — دېدى ھامىل ئاغزىغا غەيرەت قىلىپ يانغان ھاراقنى يۇتۇۋېتىپ، — قۇشقاچ مېڭىلىرىنى ئۆزۈم ئاجراتتىم، ئۆزۈم ئېرىتىپ، سۇيۇلدۇرۇپ تەييار قىلدىم، ناھايىتى ئۇ تەركىبىنى تەكشۈرۈپ شىپالىق ئۈنۈمىنى بېكىتىپ چىقتى، خالاس.

— شۇڭا بۇ تۆھپە سىزنىڭ ئەمەس ـ تە.

— لېكىن مېنىڭمۇ ھەسسەم بار ـ دە.

— نېمە؟!

— ھەسسەم بار دەۋاتىمەن.

— ئالدىڭىزدا پاتقاق، كۆزۈڭىزنى يوغان ئېچىپ مېڭىڭ، — زەينۇرە تۇيۇقسىزلا ھامىلغا زەھىرىنى سانجىدى، — خۇدايىم كالىنىڭكىدەك كۆز بەرگىنى بىلەن كۆرمىسە تام تۆشۈكىدىن پەرقى يوق، ھى...

زەينۇرەنىڭ ھامىلنى سىلكىشلەشلىرى ئادەتتە ئايلانغان ئىش، شۇڭا ئۇ «يارىمىنىڭ تىللىغىنى — چىللىغىنى» دەپ كۆڭلىگە ئالمايتتى. لېكىن ئۇنىڭ دىماغ قېقىشى بىرەر كۆ-ڭۈلسىزلىكتىن دېرەك بېرەتتى. ھامىل بۇنداق دىماغ قېقىشتىن ھەزەر ئەيلەيتتى، شۇڭا ئۇ ھېجايغىنىچە زەينۇرەنىڭ مۈرىلىرىنى قۇچاقلىدى.

— ھى... ھى... ھى... نېمە بولدىڭىز، جېنىم... سىز مېنىڭ...

— قويۇۋېتىڭ، — زەينۇرە بىرلا يۇلقۇنۇپ ئۆزىنى چەتكە ئالدى، — نېمانداق سەتلىشىدۇ ماۋۇ...

زەينۇرە زامانغا لايىق ئۆسكەن قىز بولۇپ، ئائىلىدىكى تۆت بالىنىڭ كەنجىسى ئىدى، ئۇنى ئاتا-ئانىسى «كەنجە قىزىم» «كەنجەتاي» دەپ ئەركىلىتىپ چوڭ قىلغانىدى، زەينۇرە ئۆزىمۇ شوخ، ئەركىن چوڭ بولدى. باشلانغۇچ مەكتەپتىن تا سەككىزىنچى سىنىپنى پۈتتۈرگەنگە قەدەر ئەلا ئوقۇيالمىسىمۇ دوستلىرىدىن كېيىن قالمىدى، ئۇنىڭ مەكتەپ ئىچىدە ئويلاپ تاپمايدىغان ئويۇنلىرى يوق ئىدى. تۇنجى يامغۇردا «ياغلىق تاشلاش»، دەسلەپكى قاردا «قارلىق تاشلاش» ئىشلىرىدا دوستلىرىنى ئويۇشتۇرۇپ ھەرخىل قىزىقارلىق ئويۇنلارنى كەشپ قىلاتتى. ھەتتا بىر قېتىم ئۇ غەلىتە ياسىنىپ قولىغا ماتېرىيال پوپكىسىنى تۇتۇپ ئوقۇتقۇچىسىنىڭ ئۆيىدە يوقلۇقىدىن پايدىلىنىپ، ئۇنىڭ ئانىسىغا «ئوغلىڭىزنى ساقچىدىن چاقىرىۋاتىدۇ» دەپ ئىشەندۈرىدۇ. ئەخمەق بولغان ئوقۇتقۇچى كېيىن زەينۇرەگە تەنبىھ بەرمەكچى بولغاندا زەينۇرە: «رەنجىمەيسىز مۇئەللىم، ئالتە ياشلىق بىر بالا لېنىننى ئالدىغانىكەن. بىز بۈگۈن 4-ئاينىڭ 1-كۈنىنى خاتىرىلەپ لېنىننى ئەسكە ئېلىشتۇق» دەپ ئوقۇتقۇچىسىنىڭ ئاغزىنى تىزۋاقلاپ قويغان.

زەينۇرەگە قىز دوستلىرىلا ئەمەس، ئوغۇل ساۋاقداشلىرىمۇ چېقىلالمايتتى. چۈنكى ئۇنىڭ تىلى ئاچچىق بولۇپلا قالماي، ھەر خىل ئۇسۇللاردا ئۆچ ئالاتتى. گەپنىڭ قىسقىسى، زەينۇرە قىلمەن دېگىنىنى قىلىدىغان، بىر ئىشقا بەل باغلىسا ھېچنېمىدىن تەپ تارتمايدىغان بىر قىز ئىدى.

زەينۇرە ھامىلنى بىر تويدا ئۇچراتقانىدى. ئۇ ھامىلنىڭ دولقۇنسىمان چاچلىرىغا، ئاجايىپ يوغان قارا كۆزلىرىگە، خۇددا ئاياللارغىمۇ ئىلتىپات قىلمىغان كىرپىكلىرىگە بىرلا قاراپ، دوستلىرىغا «مەن ئۇنىڭ بىلەن تونۇشىمەن» دېدى. دېگەندەك ھايال ئۆتمەي تونۇشتى، ھەپتە ئۆتمەيلا ئۇلار باغچە يوللىرىدا ئىز قالدۇرۇپ، كىنو-تىياتىرخانىلارنىڭ پەلەمپەيلىرىدە جۈپ قەدەم تاشلايدىغان بولۇپ قالدى...

زەينۇرە ئاكىسىنىڭ ئۆيىدە بولغان بۈگۈنكى ئولتۇرۇشنى ئەسلىمەكتە ئىدى، كەلگەن مېھمانلارنىڭ ھەممىسى دېگۈدەك بىلىملىك كىشىلەر ئىدى.

مېھمانلار كىمنىڭدۇر رومانى، كىمدۇر بىرسىنىڭ «خىمىيە ئاساسلىرى» دېگەن ئىلمىي كىتاب يېزىپ چىققانلىقى، بىر مېيىپ ئادەمنىڭ يېڭىدىن ئىجاد قىلغان تۆھپىسى مەملىكەتلىك پەن-تېخنىكا مۇكاپاتىغا ئېرىشكەنلىكى قاتارلىقلار ھەققىدە پاراڭ قىلىشتى. ھامىلمۇ بوش كەلمىدى. شىشە ئىچىدە ياۋاشلىق بىلەن تۇرغان ھاراق ئۇنىڭ قورسىقىغا كىرگەنسېرى كۈچىنى كۆرسەتتى، زەينۇرە ئېرىنىڭ ئېتىۋاتقان لاپلىرى قۇرۇق ماختىنىش ئىكەنلىكىنى بىلەتتى، لېكىن كۆڭلىدە ئۇنىمۇ يوق ئەمەس ئىدى. ھامىل «قوشقاچ مېڭىسى ئۆكۈلىنىڭ 0.5 پىرسەنتلىك تۈز كىسلاتاسىدا سۇزۇلىدىغانلىقىنى تېپىپ چىقتىم، ئەتىدىن باشلاپ ئوكۇلنى رەسمىي ئىشلەيمەن» دېگەن خۇش خەۋەرنى ئېلىپ كەلگەن كۈنى زەينۇرە بىر كېچە ئۇخلالمىدى... شۇنداق، ئۇ داۋاملىق تۆھپىكارلارنىڭ نەق پۇل، مادىي بويۇم، شەرەپلىك ناملار بىلەن مۇكاپاتلىنىدىغانلىقىنى كۆرۈپ تۇرۇۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ يەككە ماتېرىيال، جەدۋەللەشكەن ئاتكىتلىرى، مۇكاپات بويۇملىرى، پەن-تېخنىكا كومىتېتىنىڭ كاتىپلىق ئورۇندۇقىدا ئولتۇرغان زەينۇرەنىڭ قولىدىن ئۆتۈپ تۇرۇۋاتىدۇ. شۇڭا

هامىلنىڭ خۇش خەۋىرىنى ئاڭلىغان زەينۇرە شۇ كۈنى تېگى كۆرۈنمەس شېرىن خىياللار قاينىمىدا بىر كېچە ئۈزگەنىدى. مانا ئەمدى هامىلنىڭ «مېنىڭمۇ ھەسسەم بار» دېيىشى ئۇنىڭ ئۇغىسىنى قاينىتىپ قويدى.

ـــ ئۆيگىمۇ كېلىپ قالدۇق، ـــ دېدى هامىل ۋە ئالدىغا ئۆتۈپ ئىشىكنى ئاچتى، زەينۇرەنىڭ كىيىملىرىنى سېلىشىغا ياردەملەشتى، ئۇ ئايالىنىڭ كۆزىگە قاراپ قويۇپ، ـــ هى... هى... هى... ئاپئاقنىڭ ئالا كۆچۈكلىرى كېلىپ قاپتۇ، كۆڭلىنى بىر ئېلىپ قويايى، قېنى شىياۋشىياڭبېلىڭ ئىچمەمسىز ياكى مەيلىڭىز پىۋىغا تارتامدۇ؟ ئەڭ ياخشىسى ئۆزىمىز سالغان مۇسەللەستىن بىر سىركايىدىن ئىچەيلى، تىترەپ تۇرغاندا بەدەنلەرنى قىزىتىدۇ، ـــ دېدى.

زەينۇرە سەل ئېرىگەندەك قىلدى، ئۇ مۇسەللەسنى ئاز ـ ئازدىن سۈمۈرۈۋېتىپ هامىلغا بىر ـ ئىككى قېتىم كۆز تاشلىۋالدى، ھەتتا هامىلغا كۈلۈمسىرىگەندەكمۇ تۇيۇلدى. گۈلقەقەلىرى ئېچىلغان هامىلنىڭ تارقالغان كەيپى ئەكسىگە يانغاندەك بولدى ـ دە، يەنە چاقچىقىنى باشلىدى:

ـــ جۇدۇن ئۆتۈپ كەتتى، ئاسمان سەتھىسى غۇچچىدە يۇلتۇزلار بىلەن تولدى. قەلبىمدە كۆكىدىمۇ بىر چولپان ئۆرلىدى... بۇ چولپان تېنىمگە مادار، كۆزلىرىمگە نۇر، ئىجادىمغا سەكسەن ئاياغ ئاتا قىلغۇسىدۇر...

ـــ قاپاقباش، ـــ زەينۇرە كۈلۈۋەتتى، ـــ سىزنىڭ قايسىبىر ئىجاد ـ تۆھپىلىرىڭىز بولسۇن، ئۆمرىڭىزنىڭ ئاخىرىغىچە، ياردەمچىمەن، ھەسسەم بار، دەپ باشقىلارنىڭ چېكىدا سۆرۈلۈپ يۈرۈيسىز...

ـــ سىز مېنى ئۇنچىۋالا قولىدىن ئىش كەلمەس، دەپ چاغلىماڭ جېنىم، مەن دېگەن ئوقۇغان ۋاقتىمدىن تارتىپ خېلى ـ خېلى دورىلارنى ئىسلاھ قىلىش نەزەرىيىلىرىنى تۈزۈپ چىققان...

ـــ ئۇنى خاتىرىڭىزدىن كۆرگەن، ـــ زەينۇرە نېمىشقىدۇر ئويلاپ خېلى ئۇزۇن جىمىپ كەتتى ـ دە، كۈلۈمسىرىدى، ـــ توغرا، مەن خاتىرىڭىزدە «قوشقاچ مېڭىسى» دېگەندەك بىر تېمىنى كۆرگەندەك قىلىۋىدىم. نەلكىم سىزنىڭ يادىڭىزدىمۇ باردۇر؟...

هامىل تېڭىرقاپ قالدى، «ياق» دەي دېسە تىلى «ياق»قا بارمىدى. لېكىن ئۇنداق تېمىنى ئوكۇل بۆلۈم ئىشخانىسىدىكى ئەدھەمنىڭ ئۈستەل تارتمىسىدىكى كۆك تاشلىق خاتىرىدە كۆرگەندەك قىلىۋىدى... ياكى ئۆزىمۇ يېزىپ قالدۇرغان بولۇشىمۇ مۇمكىن... هامىل مەست كاللىسىنى بىر سىلكىپ باقتى... لېكىن ئۇ ھېچبىر قارارغا كېلەلمىدى...

ـــ بۇ...

ـــ قاراڭ، سىزنىڭ ئۇنۇتقاقلىقىڭىزنى، ئۇبدان ئويلاپ كۆرۈڭ، مەن ئېنىق كۆرگەن، ئۇ خەنزۇچە يېزىق بىلەن يېزىلغان. ھەتتا ۋاقتىمۇ خېلى بۇرۇندەك قىلىۋىدى...

ـــ...

ـــ ئەمدى يادىڭىزغا كەلگەندۇ؟ تولا ھىجايماڭ... ئاشۇ قول يازمىڭىزنىڭ كەم يەرلىرىنى تولۇقلاپ، ئانچە ـ مۇنچە ئىشلەپ قويسىڭىز... ئۇنىڭ ئۈستىگە سىز ئەدھەمدىن بۇرۇن تېپىپ چىققان ـ دە...

ــ لېكىن ئۇ خاتىرە هازىر ئەدھەمكامدا، كۆرۈپ باقاي دەپ ئېلىۋىدى.

ــ نېمە؟!! ... ــ زەينۇرە ئۈزۈنغىچە سىركايىدىكى تىنىق مۇسەللەس ئۈستىدىكى كۆپۈكچىگە تىكىلىپ قالدى، ــ بېرى كېلىڭ ...

زەينۇرە خۇددى تۆت تام، بىر تورۇستىن ئېھتىيات قىلغاندەك، ئۈزۈنغىچە هامىلنىڭ قۇلىقىغا كۇسۇرلىدى، هامىلنىڭمۇ كۆزلىرى بىردە چەكچىيىپ، بىردە تەلۋىلەرچە ھىجىياتتى ...

هامىل ئۆزىنى ساپاغا تاشلاپ ئارقا - ئارقىدىن 3 قېتىم تاماكا چەكتى. ئۇنى بىردە كۆڭۈلسىز ئاقىۋەتلەر كۈتۈپ تۇرغاندەك، تۇرۇپلا ھەممە ئىشلار ئۆز يولى بىلەن ئاسانلا ئىزىغا چۈشىدىغاندەك ھېسسىياتلار چىرمىۋالدى. ئۇنىڭ كاللىسىغا: «دۇنيادا نۇقسانسىز، ئۇزۇل - كېسىل پاك نەرسىلەر مەۋجۇت ئەمەس» دېگەن ئوي كېلىشى بىلەن بىردىنلا دېدىللىشىپ، يېنىك تىن ئالدى. توغرا، نۇرغۇن - نۇرغۇن ئالىملارمۇ قەدىمكىلەرنىڭ ئەمگەكلىرىدىن پايدىلانغانغۇ! بۇ ئارقىلىق مۇكەممەل بولمىغان كەشپىياتلار كامالىغا يەتكەنغۇ؟! ئۈرۈمچىدىكى دورا ئانالىز قىلىش ئىدارىسىدىن كەلگەن ھېلىقى خەنزۇمۇ ئەدھەمنىڭ سىياھدانە ئوكۇلىنى ئىشلىشىپ بەرمىدىمۇ؟ كەشپىياتنىڭ ئوخشاپ قېلىشى نورمال هادىسىغۇ... بىر - ئىككى، ھەتتا ئۈچ - تۆت كىشىمۇ بىرلا نەرسىنى تەتقىق قىلىشى ھەيران قالارلىق ئىش ئەمەس، بەلكى مۇمكىنغۇ! ...

هامىل بىردىنلا ئۆزىنى ھەشەمەتلىك مۇنبەردە ۋىلايەت، ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىدىن مۇكاپات ئېلىۋاتقان، ئۇنىڭ قولىنى سىقىپ تەبرىكلەۋاتقان هالەتتە كۆردى. گېزىت - ژۇرناللاردا ئارقا - ئارقىدىن ئېلان قىلىنىۋاتقان ماقالىلەر ... ھەۋەس ۋە ھەسەت نەزەرىدە قاراۋاتقانلار ... ئولتۇرۇشلاردىكى ماختاشلار كۆز ئالدىدا نامايان بولدى. هامىل ئىنسانىيەتكە مەلۇم بولمىغان يېڭى بىر يۇلتۇزنى تېپىپ چىققان ئاسترونومىيە ئالىمىدەك هاياجان ئىلكىدە ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى، ھەتتا ئۇنىڭ چىرايىدىكى مەستلىك ئىپادىسى تارقىلىپ كۆلۈەسىرەشكە باشلىدى. زەينۇرەنىڭ يۈزىدە بولسا ھەر قاچانقىدەك پەرۋاسىز، مەسخىرىلىك، تەكەببۇرلۇق تەبەسسۇمى بار ئىدى.

ــ شۇنداق هامىل، ــ دېدى زەينۇرە يېشىنىۋېتىپ، ــ ياشايمەن، بۇ مۆجىزىلىك هاياتنىڭ ھەددى - ھېسابسىز گۈزەللىكىدىن تولۇق بەھىر ئالىمەن دەيدىكەنسىز، ھوشيار، چاققان، زېرەك، رەھىمسىز بولۇشىڭىز كېرەك...

هامىل يېشىنىپ يوتقان ئىچىگە كىردى. ئۇ تورۇسقا تىكىلىپ نېمىدۇر ئويلاپ ياتقان زەينۇرەنىڭ كۈن تەگمىگەن ئاپئاق كۆكسىگە لەۋلىرىنى باستى ۋە ئاستاغىنا:

ــ سىز نېمىدېگەن ئەقىللىق، ــ دەپ پىچىرلىدى ...

5

خالىق يۈەنجاڭ بىلەن قۇددۇس جۈرىنىڭ گەپ تەگىشىپ قالغانلىقىنى ئاڭلىغان ئەدھەم ئىشخانا ئالدىغا كېلىشىگە ئىشىك تاراقلاپ ئېچىلىپ، خالىق بىلەن هامىل چىقىپ كەلدى. چىرايى تاتىرىپ، كالپۇكلىرى تىترەپ تۇرغان خالىقنىڭ دۈمبىسىدىن يۆلەشتۈرۈپ تەسەللىي بېرىۋاتقان هامىل ئەدھەمنى كۆرۈپ: «قارىماسىز بۇ كېلىشمەسلىكنى»

دېگەندەك مۇرنىسنى چىقىرىپ غەلىتىلا ھىجىيىپ قويدى.

ئەدھەم ئۇلار كارىدور بويلاپ ئۇزاپ كەتكەندىن كېيىنلا ئىشخانىغا قەدەم ئالدى.

قاشلىرى قارا چۇمۇلىدەك غۇژمەكلىشىپ تۇرۇلگەن، كۆزلىرى پولدىكى يۇمىلاق پۇتاق ئىزىغا تىكىلىپ قالغان قۇددۇس ئىشخانا ئوتتۇرىسىدا ئۆرە تۇراتتى. تېۋىپلاردىن مەۋلان ھاجىم، مۇنىردىن ئاخۇنۇم، سەدىردىن قارىي، ئاقمۇللا خەلپىتىم، قاراجىم ۋە بۇغالتىر روزنىيازلار باشلىرىنى ساڭگىلىتىپ ئورۇندۇقلاردا ئولتۇراتتى.

— ئەپسۇس، ناھايىتى ئەپسۇس، — دېدى مەۋلان ھاجىم خاپا ھالدا، — بۇ ئىككى رەھبىرىمىز ئوتتۇرىسىدىكى تېتىقسىز غەۋغا قاچانمۇ ئاياغلىشار ...

— شەمسى - قەمەرنىڭ تۇتۇلۇشىمۇ تەبىئىي ھالغۇ، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى كاۋاكىمۇ بىر كۈنى ئېتىلەر. كۆڭۈللىرىنى چاچمىسىلا، تەقسىر، — دېدى مۇنىردىن ئاخۇنۇم ساقاللىرىنى سىيپاپ.

— قۇددۇسكا، يېزەنجاڭ بىلەن يەنە بىر نېمە دېيىشىپ قالدىڭىزمۇ؟ — سورىدى ئەدھەم پەسرەك ئاۋازدا.

— قارىماسسىز، — دېدى قۇددۇس قولىدىكى مىجىقلانغان دورا تالونىنى كۆرسىتىپ، — ئۈچ ئاي ئالدىدا بۇنى مەن تەستىقلاپ بەرگەن، تەمسىلان ئالغاندا، مۆمىن ئاخۇنۇمنىڭ ئۆمرى مۇشۇ شىپاخانىدا ئۆتتى، ئۇ زاتنى دەم ئېلىشقا چىققاندىن كېيىن كۆزدىن سىلىۋەتسەك بولامدۇ؟ باشقىلار بىلەن بىر قاتاردا مۇئامىلە قىلساق، بۇ ئادىللىقمۇ؟ نېمە ئۈچۈن نەق پۇلغا ساتىدىغان دورىلارنى دۆلەت ھېسابىغا تەستىقلاپ بېرىسەن، دەپ قايناۋاتىدۇ.

— بەرھەق، — دېدى سەدىردىن قارىي قۇددۇسقا باش لىڭشىتىپ، — مۆمىن ئاخۇنۇم ئىنسانىي كامىل كىشى، ئۇ مۆھتەرەمنىڭ ئەل ئامانلىقى ئۈچۈن چېچى ئاقاردى، چىشى سارغايدى، كۆزىدىن نۇر، بېلىدىن مادار كەتتى. مانا ئەمدىلىكتە ئۇنىڭغا ئالقىنىمىزنى ئازتولا ھىممەت بىلەن ئېچىپ قويساق دىيانىتىمىزنىڭ پاكلىقى، دىلىمىزنىڭ خاسلىقى، پېئىلىمىزنىڭ دۇرۇسلۇقى بولماسمىدى؟!

— تېگىل شۇنداق، — دېدى مۇنىردىن ئاخۇنۇم بىرئازچېچىلىپ، — «ھىممەتتىن قانىتى بولغان قۇش تۆۋەن ئۇۋۇغا نەزەر سالمايدۇ» دېگەن سۆز بار. ھىممەت قىلىش ئىنساننىڭ ئېسىل پەزىلىتى.

ئەدھەم خالىقنىڭ مۆمىن ئاخۇنۇمغا نىسبەتەن كۆزى كىچىكلىك قىلمايدىغانلىقىنى بىلەتتى. پەقەت ئۇنىڭ بۈگۈنكى ھەرىكىتى قۇددۇس بىلەن ئۆزى ئوتتۇرىسىدىكى نەچچە ۋاقىتتىن بېرى داۋاملىشىپ كېلىۋاتقان مەنمەنلىكنىڭ غالىب كېلىشى ئىدى. خالىق ئۇخلىسىمۇ قۇددۇسنى سەھۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ، ئۆزىنىڭ ئالدىدا مۇلايىملىق بىلەن باش ئېگىپ تۇرغان «مېنى ئەپۇ قىلسىلا» دەپ يالۋۇرۇۋاتقان ھالەتتە چۈشەيتتى. قۇددۇس بولسا: «باشلىق بولساڭ دۇرۇس بول، تەمسىلان ئالغاندا، خەق ئالدىدا ئۆزۈڭنى كۆرسىتىپ مەنمەنلىك قىلما، بولمىسا ئاتام بولساڭمۇ ئاياپ ئولتۇرمايمەن» دەپ گەۋدىسىنى كېرىپ يۈرىدىغانلاردىن ئىدى ...

— قۇددۇسكا، دورا تالونىنى ماڭا بېرىڭ، مەن سۆزلىشىپ كۆرەي.

ئەدھەم ئوكۇل ئىشلەش بۆلۈمىنىڭ ئالدىغا كەلگەندە، بۆلۈم ئىچى ئادەم يوقتەك جىمجىت ئىدى، ئىشىكنىڭ تاراقلاپ ئېچىلىشى بىلەن ئۈستەلگە مەيدىسىنى يېقىپ ئاستا سۆزلىشىۋاتقان ھامىل بىلەن خالىق چۆچۈپ كەتتى، يەنجاڭ بۇ چاقىقچە ھېچ كۆرۈلمىگەن گۇمان زەررىلىرى ئۇچقۇنداپ تۇرغان كۆزلىرى بىلەن ئەدھەمگە تىكىلدى. ھامىلمۇ قانداقتۇر ئوڭايسىز ھالەتتىن قۇتۇلالمىدى...

— خالىقكا، مۆمىن ئاخۇنۇمنىڭ دورا تالونىنى قايتا ئويلىشىپ كۆرسىڭىز، — دېدى ئەدھەم تالوننى خالىققا تۇتقۇزۇپ، — بۇ دورىلار بەزى رەھبىرىي كادىرلارغا دۆلەت ھېسابىغا يېزىپ بېرىلىدۇ ئەمەسمۇ، مۆمىن ئاخۇنۇم بولسا شىپاخانىمىزغا ئاز ئەجىر سىڭدۇرمىدى.

— سىزمۇ قۇددۇس «تەمسىلان»نىڭ دېپىنى چالىدىغان بولۇپ قاپسىز - دە.

— بۇنى قۇددۇسنىڭ دېپى دېمەي، شىپاخانىمىزنىڭ ئۇلىنى قۇرغان مۆمىن ئاخۇنۇمنىڭ دېپى دېسىڭىز خاتا بولمىغان بولاتتى، — دېدى ئەدھەم سەل تەئەددى بىلەن، — خالىقكا، شەخسىي ئاداۋەت - ئارازلىقنى خىزمەتكە ئارىلاشتۇرۇپ قويمىسىڭىز ... سىز بولسىڭىز رەھبەر ...

— ياخشى، ناھايىتى ياخشى، سىزدىن بەك خۇرسەنمەن، — دېدى خالىق ئورنىدىن تۇرغانچە چېچىلىپ، — مېنىڭ خىزمىتىمدە نۇقسانلار كۆرۈلگىلى تۇرۇپتۇ - دە. نەق پۇلغا سېتىلىدىغان دورىلارنى دۆلەت ھېسابىغا يېزىپ دۆلەتنىڭ خەزىنىسىنى شورايدىغان سۈلۈكلەرنىڭ تۇمشۇقىغا ئۇرۇشۇم خاتا ئىكەن - دە؟ ھىم، ماقۇل، بۇ تۇرقىدا 30 كۈن روزى تۇتۇپ پوقتا ئېغىز ئېچىپتىمەن...

خالىق ئەدھەمگە ئەزەلدىن بۇنداق چېچىلىپ باققان ئەمەس ئىدى. ھاڭ - تاڭ بولۇپ تېڭىرقاپ قالغان ئەدھەم يەنجاڭنىڭ كۆكەرگەن سوغۇق تەلەتىگە، چاپىنىنىڭ پېشىدىن خېلىلا ئېشىپ ساڭگىلاپ تۇرغان ئۇزۇن قوللىرىغا، سەل تىترەۋاتقان قامەتلىك گەۋدىسىگە بىر ھازا تىكىلىپ قالدى. ئۇنىڭ بۇ قارىشىدىن «خىزمەتكە قىزغىن، مەسئۇلىيەتچان، مۇئامىلىسى ھەممىگە باراۋەر، ئېغىر - بېسىق، تەشەببۇسكار خالىق يەنجاڭ شۇمۇ - ئەمەسمۇ؟!» دېگەن مەنە چىقىپ تۇراتتى. لېكىن ئۇنىڭ ئالدىدا، نەچچە يىللاردىن بېرىقى مۇلايىم رەھبەر ئەمەس، بەلكى شەخسىيەتچى، مەنمەنلىك ۋە ئاداۋەت ئوتلىرى كۆزىنى قارىغۇ، قۇلىقىنى پاڭ، ئۆزىنى ئەسەبىي ھالەتكە كەلتۈرگەن باشقىلا بىر ئادەم تۇراتتى. خالىقنىڭ ئۆزىنى ئىدارە قىلالماي چالۋاقاپ كېتىشلىرى ئەدھەمنى دەسلەپتە ئېسەنكىرىتىپ قويغان بولسىمۇ، لېكىن ھامىلنىڭ بىنورمال غەيرىي ھالىتى ۋە بۇنىڭدىن بۇرۇنقى خۇش - خۇشچىلىقى كۆز ئالدىغا كېلىپ، گويا بىر نىجاسەتنىڭ ھىدى دىمىقىغا ئۇرۇلغاندەك سەسكىنىپ كەتتى - دە، سوغۇققىنا كۈلۈپ قويدى.

— ناھايىتى ئەپسۇس، خالىقكا، — دېدى ئەدھەم خالىقنىڭ تاشتەك قېتىپ قالغان چىرايىغىمۇ قارىماي، — ياخشى نىيەت بىلەن قىلغان سۆزۈمنىڭ سىزنى رەنجىتىدىغانلىقىنى ئويلىماپتىكەنمەن. لېكىن ئاچچىقىڭىز كەلسىمۇ يەنە شۇنى ئەسكەرتىشنى بۇرچۇم دەپ

تونۇيمەن، سىز شىپاخانىمىزنىڭ تۆۋرۈكى، تۆۋرۈكنىڭ ئاستى قىڭغىر بولسا ئۈستى رۇس بولمايدۇ.

ئەدھەم قايرىلىپ تاياقتەك قاتقان ھامىلغا قارالدى. ھامىل كۆزلىرىنى نەگە ئېلىپ قېچىشنى بىلمەي، ئۈستەل ئۈستىدىكى چاپلىشىپ قالغان بىر نەرسىنى ئېلىۋەتمەكچى بولغاندەك، ئۈستەلنىڭ سىيلىق يۈزىنى تىرنىقى بىلەن تاتىلىدى.

— ھامىل، — دېدى ئەدھەم ئۆزىنىڭ ئۈستەل تارتمىسىدىن بىرماتېرىيالنى ئېلىپ، — ئامپۇللارغا قاچىلانغان ئوكۇل سۇيۇقلۇقىنى دورا تەكشۈرۈش پونكىتىغا يوللىدىڭىزمۇ؟

— يوللىۋەتتىم ... — دېدى ھامىل ئەدھەمنىڭ قولۇپلانمىغان تارتمىسىغا لەپپىدە قارىۋېلىپ.

ئەدھەم چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئاياغ تىۋىشى ئۇزاقلاشقاندىن كېيىنلا ھامىل يۈەنجاڭنىڭ چىرايىغا قارىدى. خالىقنىڭ ئەدھەمگە ئاچچىقى كەلگەنلىكى ياكى ئۆزىنىڭ ئورۇنسىز چېچىلىپ كەتكەنلىكىگە پۇشايمان قىلغانلىقىنى بىلگىلى بولمايتتى. بۇ ئىككىسى بىر خىل ئەپسىز ھالەتتە تۇرغىنىدا ئايىپۇۋى كىرىپ چوك ئاق داسقا تازىلاقسىز دورا شىشىلىرىنى شاراقلىتىپ ئېلىشقا باشلىدى.

— خالىقكا، كۆڭلىڭىز ئارامىدا ئەمەس، ئارام ئالامسىز؟ — دېدى ھامىل.

— ھەئە ... — دېدى خالىق خوشياقمايلا، — دورا تەكشۈرۈش پونكىتىغا ئەۋەتكىنىڭ قايسى ئوكۇل سۇيۇقلۇقى؟

— يېقىندا سىناپ ئىشلەنگەن قوشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى.

— ۋۇي، ئىشلەپ بوپسەندە. كارامەت ئىشقۇ بۇ، توغرا، بىر چاغدا تەتقىق قىلىۋاتقىنىڭ ئېسىمدە، سەنمۇ بوش كەلمەپسەن. ئېيىزدىن قوشقاچ كاللىسى ئەكىرگىنىڭنى كۆرۈپ قانداق بولار، دەپ ئانچە ئىشەنچ قىلالمىغانتىم.

— شىپاخانىمىز ئۈچۈن ئاز - تولا تەر تۆكمىسەم بولامدۇ ...

ھامىلنىڭ كۆزى بىردىنلا ئايىپۇۋنىڭ كۆزى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى، زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ داسلارغا شىشە ئېلىۋاتقان ئايىپۇۋى ئاتايىتەن ئارقىسىغا قايرىلىپ ھامىلغا مەسخىرىلىك نەزەر بىلەن قاراپ تۇراتتى ...

خالىق ئۇزاپ چىقتى. ئايىپۇۋىمۇ داسنى كۆتۈرۈپ سىرتقا چىقتى، ئۇ داسنى يەرگە قويۇپ يۈەنجاڭنىڭ ئالدىدا توغرا تۇردى.

— يۈەنجاڭ، سىزگە بىر ئىلتىماسىم بار ئىدى. ئەدھەم يەستىمقىلغىلى ئۇنىمىدى، شۇڭا سىزگىمۇ بىردىنى يازغان، — ئايىپۇۋى پوپايكىسىنىڭ يانچۇقلىرىنى ئاختۇرۇپ ئىلتىماسنى تاپالمىدى، — بىر مىنۇت تەخىر قىلسىڭىز، ئىشخانىدىكى چاپىنىمدا قالغان ئوخشايدۇ.

ئايىپۇۋى ئىشخانىغا يېنىپ كىرگەندە، چوڭچوپ كەتكەن ھامىل ئەدھەمنىڭ ئۈستەل تارتمىسىدىن ئالغان كۆك تاشلىق خاتىرىنى ئىتتىك ئارقىسىغا يوشۇرۇۋالدى. ئۇ ئايىپۇۋنىڭ چاپىنىدىن بىر پارچە قەغەزنى ئېلىپ چىقىپ كەتكەنگە قەدەر ئورنىدىن قىمىرلىمىدى. ھامىل ئايىپۇۋى چىقىپ كەتكەندىن كېيىن تىترەپ تۇرغان كالپۇكلىرىنى يالىدى. ئۇ ئۆزىگە مىختەك قادالغان مەسخىرىلىك كۆزلەر يەنىلا يۈرىكىگە سانجىلىپ تۇرغاندەك بىئارامىلىق

ھىس قىلدى. كۆز دىل پىنھانىدىكى سىرلىرىڭىنى ئاشكارىلايدۇ. ئۇ خەنجەردەك قادىلىپ تۇرۇپ، ئىغىزغا قارىغاندا تېخىمۇ چوڭقۇر، تېخىمۇ نازۇك مەقسەتلەرنى ئۇقتۇرۇپ، رەقىبلىرىدىن شەپقەتسىز قىساس ئالسا، دوستلىرىغا ئالەمچە شادلىق ئاتا قىلىدۇ. شۇڭا شائىرلارنىڭ «گەپ قىلىشنى بىلىدىغان كۆزلەر...» دەپ تەسۋىرلىگىنى بىكار ئەمەس - تە. ئايىبۇۋىنىڭ بۇ قارىشىمۇ: «ۋاي قاپاقباش، بىرۋۇنىڭ گۈل دەستىسىدىن غۇنچە، ئۆزۈش نومۇس! باشقىلار مېڭىپ چاك كۆتۈرۈۋەتكەن يوللاردىن مېڭىش ئەپلىك ئەمەس» دېگەندەك، مانا ئاپ - ئاشكارىلا چىقىپ تۇرامدۇ. توغرا، مەن قاپاقباش، دەپ پىچىرلىدى ھامىل خىيالىنىڭ خەۋپكە سۆرەۋاتقان كەلكۈنىگە بارغانسېرى شۇڭغۇپ. ھېلىقى چاغدا ئەدھەم «دورىگەرلىك بىلىملىرى» دېگەن كىتابنى ئەكىرىپ بېرىپ قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى ئىشلەيمىز دېگەندە نېمە ئۈچۈن «قۇشقاچ مېڭىسىدە؟...» دەپ ھەيرانلىق ئىلكىدە چۆچۈپ كەتكەن بولغىيتتىم؟!... شۇ چاغدا مۇشۇ ئالۋاستى ئىشخانىدا بار ئىدى! ھەتتا «قۇشقاچ دېگەن گۆش تېپىغا كىرىدۇ، بىز بۇ چاققىچە گۆش تېپىلىق ھايۋانلارنىڭ ئەزالىرىدىن ئوكۇل ئىشلەپ كۆرمىگەن تۇرساق، قانداق بولار...» دېگىنىمچۇ تېخى. ھەي ئېست... ھەي ئېست. بۇ خوتۇن ئۆزى جاپ - جاپ بولغىنى بىلەن خاتىرىسى ياخشى. ئۇ ئىشلار ئۇنىڭ كۆڭلىدە سەتىراچنىڭ ئەينىكىدەك مانا مەن دەپلا تۇرغاندۇ! ... بولمىسا كۆزلىرىنى نەشتەردەك تىكەمدۇ، ماڭا؟!...

ھامىل قانداق قىلىش توغرىلىق خېلى ئويلىدى. ئايىبۇۋىنىڭ ناھىيىلىك مىللىي ئامبولاتورىيىگە يۆتكىلىش توغرىلىق ئەدھەمگە، يۈەنجاڭغا تۇتقان ئىلتىماسى ئېسىگە كېلىش بىلەن ئۇنىڭ پۈلتىيىپ تۇرغان بېلىق كۆزلىرىدە ئۈمىد ئۇچقۇنى يالتىرىدى.

ھامىل تارتمىغا قولۇپ سېلىپ چايخانىغا يانداش سېلىنغان سۇخانىغا كىردى. ئۇ ئاپئاق پار ئىچىدە سېمونت كۆلچەكتە دورا قۇتىلىرىنى قايناقسۇغا سېلىپ تازىلاۋاتقان ئايىبۇۋىگە بىردەم قاراپ تۇردى - دە، رەسمىي غەيرىي يوسۇندا يۆتىلىپ قويدى. ئايىبۇۋى بەلكىم ئۇنىڭ ئارقىسىدا تۇرغىنىنى سەزگەن بولسا كېرەك، قاراپمۇ قويماي ئۆز ئىشى بىلەن بەنت ئىدى.

— ئايىبۇۋى، ياردەملىشەيمۇ؟ سىزنىڭمۇ - زە، جۇدۇنىڭىز بەك قاتتىق جۇمۇ... ئەمدى بۇ ئىشنى قىلمىسىڭىز بولاتتى. سىزگە مۇناسىپ ئەمەس...

ئايىبۇۋى چىش يېرىپ بىر نېمە دېمىدى. ئۇ گويا يېنىدا ھېچكىم يوقتەك، شىشىلەرنى يۇيۇپ داسقا پەرۋاسىز تاشلايتتى. قۇلىقىغا كىرىۋاتقان ئاۋاز بولسا پاشىنىڭ غىڭشىلىشىمۇ ياكى چىۋىننىڭ گىڭىلدىشىمۇ ئۇنىڭ ئۈچۈن پەرقسىز ئىدى.

ھامىل دادىللىق بىلەن كۆلچەككە قول تىقىپ بىر شىشىنى قولىغا ئالدى. لېكىن ئايىبۇۋى ئۇنىڭ قولىدىن شارتلا قىلىپ تارتىۋالدى - دە، ھامىلنىڭ تۇتقان يېرىنى دەسمال بىلەن قايتا سۈرتۈۋەتتى...

— مەن ھېچ كىمنىڭ ئىچ ئاغرىتىشىغا موھتاج ئەمەس، — دېدى ئايىبۇۋى ھامىلغا

قاراپمۇ قويماي، ـ مېھرى ـ شەپقەتلىرىڭىزنى خوتۇنىڭىزغا ياغدۇرۇۋېلىڭ.

ئايبۇۋى داسنى كۆتۈرۈپ مېڭىشىغا، ھامىل يۈگۈرۈپ كېلىپ داسنىڭ بىر تەرىپىنى تۇتماقچى بولدى. لېكىن كۆتۈلمىگەندە ئۇنىڭ قولى سىلكىنىپ تاشلاندى. شۇنداقتىمۇ ھامىل ئايبۇۋىنىڭ ئارقىسىدىن ئەگىشىپ كەلدى. ئۇلار ئىشخانىغا كىرگەندىن كېيىن ئايبۇۋى سائىتىگە قارىدى ـ دە، داسنىڭ ئۈستىگە بوستا سارغايغان داكا تورىنى ياپتى.

— ئايبۇۋى، مەن سىزگە ياخشى نىيىتىم بىلەن گەپ قىلىۋاتىمەن، — دېدى ھامىل ئىشىكنى توسۇپ، — ئاڭلىسام يۆتكىلىش ئىلتىماسى يېزىپسىز. بۇرۇنقى ئىشلارنى كۆڭلىڭىزدىن چىقىرىۋەتسىڭىز. ئىككىمىز بىرلىكتە ئىشلەپ قالايلى. بۇ چاغدىكى ئىشتا باشلىق قارار قىلغاندىن كېيىن مېنىڭ نېمە ئامالىم بار!؟

— ئىشىكنى توسماڭ، — دېدى ئايبۇۋى جىددىي قىياپەتتە، — كېتىمەن دېدىم، كېتىمەن. ئىلتىماسىمغا ئەگەر تەستىق سالمايدىكەن، ئىش تاشلايمەن، ئاڭلاۋاتامسىز؟ سىلەردەك ئادەملەر بىلەن ئىشلىگىچە توخۇ فېرمىسىنىڭ ئىشچىسى بولىمەن!

ئايبۇۋى چىقىپ كەتتى. ھامىلنىڭ ئىچىدىكى خۇشاللىق سىرتىغا تەپتى. چۈنكى ئۇنىڭ مانىۋېرى غەلىبىلىك ئاياغلاشقانىدى. شۇنداق، ئايبۇۋىنىڭ يۆتكىلىشى ئاغزىدىكى گەپ ئەمەسكەن ... مانا ئەمدى يەنىچاڭ بىلەن سۆزلىشىش ئۈچۈن كۆۋرۈك سېلىندى. خوش، ئايبۇۋى ئاقىۋەتنى ئۆزىدىن كۆرسۇن! — ئۇنىڭ: «سىلەردەك ئادەملەر ...» دېگىنىنىڭ ئىچىدە، ئەلبەتتە، خالىق يەنىچاڭمۇ بار ... ئۇنىڭ رەھبەرلىكىدە ئىشلەشتىن كۆرە توخۇ فېرمىسىنىڭ ئىشچىسى بولۇشنى ئارزۇ قىلىش بىر رەھبەر ئۈچۈن ئاھانەت ... ئاھانەت بولغاندىمۇ دەھشەت ئاھانەت! ... ئۇنىڭ بۇ سۆزلىرىدىن ئەمەلىيەتتە ئۆزىنى ئىشقا باسمايدىغانلىقى، ئىنتىزامسىزلىقى، تەشكىلنى كۆزگە ئىلمايدىغانلىقى چىقىپلا تۇرمامدۇ؟! ...

ئاغزى قۇلىقىغا يەتكەن ھامىل ئىشخانا ئىشىكىنى گۈپپلا قىلىپ ياپتى ـ دە، ئىككى پەلەمپەينى بىر ئاتلاپ خالىق يەنىچاڭنىڭ ئۆيىگە يۈرۈپ كەتتى ...

6

ئايبۇۋى يۆتكىلىش رەسمىيىتىنى ئىككى كۈن ئىچىدىلا ئورۇنداپ بولدى. ئۇ بۈگۈن ئۇششاق ـ چۈششەك نەرسىلىرىنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن سەھەردىلا ئىشخانىغا كەلگەنىدى. ئۇ ئاچقۇچنى سېلىپ ئىشىكنى ئاچتى ـ يۇ، ئىشخانا ئىچىدە ھامىلنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى، ھامىل ئەدھەمنىڭ ئۈستىلى يېنىدىن ئالمان ـ تالمان قوپۇپ ئۆز ئۈستىلىگە ئۆتتى، ئۇنىڭ ھەرىكىتى سىرلىق، چىرايى ئۆمىسلە ئىدى. ھاڭ ـ تاڭ قالغان ئايبۇۋىنىڭ «تېخى ھېچكىم ئىشقا چۈشمىگەندە بۇ ئىشخانىدا نېمىش قىلىدىغاندۇ؟» دېگەن ئوي كۆڭلىدىن كەچتى ـ دە، ئەدھەمنىڭ ئۈستىلىگە قارىدى. ئۈستەلنىڭ دېرىزە تەرەپتىكى بۇرجىكىدە ئادەتتە رەتلىك تىزىلىپ تۇرىدىغان ماتېرىياللار قالايمىقان چېچىلغان بولۇپ، ئارىلىقىدىن كۆك تاشلىق خاتىرىنىڭ كىچىككىنە بىر بۇرجىكى كۆرۈنۈپ تۇراتتى ...

— ئەتىگەندىلا كېلىپ قاپسىز؟ — دېدى ھامىل نېمىدۇر بوغۇزىدا كەپلىشىپ قالغاندەك ئوڭايسىزلىنىپ.

— بۇ سوئالنى ئۆزىڭىزگە قويسىڭىز جايىغا چۈشكەن بولامدىكىن. تېخى ئىشقا چۈشۈشكە يەنە بىر سائەت بار، — دېدى ئايىۋۆۋى سائەتنى كۆرسىتىپ، — مەنمۇ بۇ شىپاخانىنىڭ ئادىمى بولمىغاندىكىن ھېچكىمگە كۆرۈنمەي نەرسە - كېرەكلىرىمنى ئالغىلى كەلدىم. لېكىن سىز بۈگۈن چۈشەكەپ قالدىڭىزمۇ نېمە!؟ ...

— قا ... قاراڭ ... چا ... چاقچىقىڭىزنى ...

كونىلار ئاياللارنىڭ مىجەز - خۇلقىغا قاراپ «سۈيى يۇمشاق»، «سۈيى قاتتىق» دەپ ئىككىگە ئايرىيدۇ، «سۈيى يۇمشاق» ئاياللار ياۋاش، كەمسۆز كېلىدۇ، بېشىغا ئالەمچە دەرد - ئەلەم كېلىپ قايغۇ تاشلىرى يەلكىسىنى باسسىمۇ ئىچىگە يۇتۇۋېتىپ، كىشىلەرگە ئۈن-تىن چىقارماي ئۆتۈپ كېتىدۇ... بىرەر ھەقامسايىسى ھەتتا ئۆزىگە پالاكەت ياغدۇرغان ئادىمى ئۆززە ئېيتىپ، كەچۈرۈم سورىسا، ئەقەللىسى ئېغىز ئۇچىدا بولسىمۇ ھال سوراپ قويسا، كۆڭۈل - كۆكسىدىكى ھەسرەت، كىناكۈدۈرەتلىرىنى بىر يولىلا ئۇنتۇپ كېتىدۇ. لېكىن بۇنداق كىشىلەر باشقىلار تەرىپىدىن بوزەك قېلىنىشتىن خالى بولالمايدۇ. «سۈيى قاتتىق» ئاياللار بۇنىڭ تەتۈرىسىچە بولۇپ، بېشىغا كۈن سالغان ئادىمى بىلەن قىلىچ تىغىدا تىك تۇرۇپ ئېلىشىدۇ. ئۆزىگە كېلىۋاتقان تۆھمەت، ئاھانەتلەرنى ئىچىگە يۇتماي قارشى تەرەپكە ياندۇرۇپ، پۇرسەت تاپسا قايتۇرما ھۇجۇمغا ئۆتۈپ ئۆزىنى تونىتىدۇ. بۇنداق ئاياللاردىن كىشىلەر تەپ تارتىدۇ، تەپ تارتىش تەبىئىي ھالدا ھۆرمەتكە يۈزلىنىدۇ. لېكىن بۇنداق ئاياللار كۆپىنچە ھاللاردا دۈشمەنلىك بولىدۇ...

ئايىۋۆۋى «سۈيى قاتتىق» ئاياللار تىپىغا كىرەتتى. ئۇ تىببىي مەكتەپنىڭ تىبابەتچىلىك كەسپىنى پۈتتۈرگەن ئۈچ دوستى بىلەن مىللىي شىپاخانىغا تەقسىم قىلىندى. ئۇلارنىڭ ئىككىسى ئىچكى بۆلۈمدە ئىشلىدى، يەنە بىرسى ھۆپ «تابلىت» بۆلۈمدە قالدى. چۈنكى ئۇلارنىڭ ئۇرۇق - تۇغقان، ئاتا - ئانىلىرى مىللىي شىپاخانىدا بولۇپ بىرسى پېنسىيىگە چىققان، شۇجى، بىرسى پېشقەدەم تېۋىپ ياكى ئاددىي بۇغالتىر ئىدى. ئايىۋۆۋىلا جاپالىق بولغان ئوكۇل ئىشلەش بۆلۈمىگە تەقسىم قىلىندى. ئايىۋۆۋى ئۆزىگە ئىشىنەتتى. تىبابەتچى-

لىك سىنىپىدا ئوقۇش پۈتتۈرگىچە ئۆگىنىش باشلىقى بولدى. پراكتىكا قىلغاندا تۆۋەن سىنىپ ئوقۇغۇچىلىرىغا دەرسمۇ ئۆتتى. ئۇ شىپاخانىغا كەلگەندىن كېيىن ياشلىق چەبدەسلىكى، كەسىپكە بولغان مۇھەببىتى ۋە تىرىشچانلىقى بىلەن قىزغىن ئىشقا كىرىشىپ كەتتى. خىزمەت، كەسپىي ئۆگىنىش، يىغىلىشلار ھەققىدە تەكلىپ ۋە پىكىرلەرنى دادىل ئوتتۇرىغا قويدى. ھامىلىنىڭ خىزمەتتىكى نۇقسانلىرى، كەسپىي جەھەتتىكى ئاجىزلىقلىرىنى يۈزىدىن - يۈزىگە دەپ باشقىلار ئالدىدا لەت قىلىپ قويدى، بۇ ئىشلار ھامىلدا گاھى يوشۇرۇن، گاھى ئاشكارە ھەسەت قوزغىدى. ئەدھەممۇ ئۆزى ئۆستۈرگەن ئادىمىنىڭ ئەستەرسىز گەپلىرىگە ئىشىنىپ ئايىبۇۋىگە قىرىچە - يېنىچە تېگىپ، دورا شىشىلىرىنى يۇيۇپ تازىلاشقا قويدى. بولۇپمۇ ئايىبۇۋى ئەدھەمنىڭ: «بۇ نېمىدېگەن بىشەملىك، بىر دۆلەت خادىمى ئۆزىنىڭ سالاھىيىتىنى ئۇنتۇغانلىق» دېگەن سۆزىنى ئۆلسىمۇ ئۇنتۇلمايتتى ۋە كەچۈرەلمەيتتى. بۇ سۆز ئايىبۇۋىنىڭ غۇرۇرىنى دەپسەندە قىلىپ، ئەقىدىسىنى بىكار قىلىۋەتكەندى. ئايىبۇۋى بۇ ئىشلارنىڭ باشتىن - ئاخىر ھامىلىنىڭ ھەسەتخورلۇقىنىڭ ئاقىۋىتى ئىكەنلىكىنى چۈشىنەتتى. ئەمما ئەدھەمگىمۇ نەپرىتى بار ئىدى. رەھبەر بولغانلىكى ئادەم چېقىمچى، خۇشامەتچى، سۇيىقەستچىلەرنىڭ گەپلىرىگە نېمىشقا ئاسانلا ئىشىنىدىغاندۇ؟! «نېمە ئۈچۈن بۇ ئادەم باشقىلار ئۈستىدە گەپ قىلغۇسى كېلىپ قالدى، بىرەر مۇددىئاسى بارمۇ - يوق؟» دەپ دوپپىسىنى ئالدىغا قويۇپ ئويلىنىپ باقمايدىغاندۇ؟ تېخى بۇنداق نىجاسەتلەرگە ئۇلار: «ياخشى ئىشكاسچى»، «ناتوغرا ئىشلارغا قارىتا كۆز قارىشى ئېنىق» دېگەن چىرايلىق تاجلارنى كىيگۈزۈپ قويىدۇ - دە، بىر بىگۇناھ بىچارە ئۈستىدىن ئاسانلا ھۆكۈم چىقىرىپ، تەقدىرىنى ھەل قىلىدۇ. ئايىبۇۋىمۇ بىر چاغلاردا قانداق قىلىپ كەچ بولۇپ قالغانلىقىنى تۇيماي قالاتتى. ئۇ «قاچانمۇ تاڭ ئاتار» دەپ تەقەززا بولاتتى ۋە تاڭ سەھەردىلا شىپاخانىغا قاراپ چاپاتتى ... بىر كۈنى كەچكىچىلىك خىمىيىلىك رېئاكسىيىلەر، ئوكۇللار ئۈستىدە ئانالىز قىلىش، تەجرىبىخانىلار ئارا يۈگۈرۈپ يۈرۈش ئۇنىڭ ئۈچۈن ھارغىنلىق ئەمەس بەلكى كۆڭۈللۈك پائالىيەت ئىدى، كېيىنچۇ؟! «قاچانمۇ ۋاقىت توشار» دەپ پات - پاتلا سائىتىگە قارايدىغان بولدى. تەرى سىرۇن شىپاخانا، مېھرى سوغۇق ئىشخانىدىن چاپسانراق يوقىلىش ئۈچۈن سائەت ئىستىرېلكىسىنى ئالدىغا سۈرۈۋەتكۈسى كېلەتتى... ئۇ ئىشتىن چۈشكەندە خۇددى قەپەستىن بوشىغان قۇشتەك شىپاخانىدىن چىقاتتى، ئەتىگەنلىكى بولسا پۈتۈن بەدىنى چويۇنغا ئايلىنىپ قالغاندەك شىپاخانىغا تەستە كېلەتتى...

ئايىبۇۋىنىڭ بۈگۈن سەھەر كېلىشىمۇ ئادەملەرنىڭ كۆزىگە چېلىقماسلىق ئۈچۈن ئىدى. لېكىن ئۇنىڭغا يونىغاندەك، ھامىلىنىڭ ئىشخانىدا بولۇشى ۋە ئۇنىڭ غەيرىي ھالىتى ئايىبۇۋىنى بىر ياقتىن غەزەپلەندۈرسە، يەنە بىر تەرەپتىن بۇ چاقىقچە بولغان گۇمانىنى تېخىمۇ كۈچەيتتى. چۈنكى ئۇ «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلى تەتقىقاتى مەسىلىسىدە ھامىلىنىڭ سىرلىق ھەرىكەتلىرىنى ئاللىقاچان سېزىۋالغانىدى، شۇڭا ئۇ ھازىر ئەڭ ئاخىرقى قىساسىنى ئېلىپ بىر پوخادىن چىقىۋېلىشقا پۇرسەتنىڭ كەلگەنلىكىنى ھېس قىلىپ يەتتى.

— چاقچاق؟! — دېدى ئايىبۇۋى زەردە بىلەن، — مەن سىزگە چاقچاق قىلىۋاتقىنىم يوق ... سىز «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلى تەتقىق قىلىۋاتىسىز ... ھى ... ھى ... ئەگەر

خاتالاشمىسام ئەتىقىق قىلىنىۋاتقان قۇشقاچىلىرىڭىزغا ئىشخانىدىن دان ئىزدەپ كەلدىڭىزمۇ دەيمەن ... بۇ دان ئەق مۇشۇ ئۈستەلنىڭ تارتمىسىدا بولسا كېرەك ... — ئايبۇۋى ئەدھەمنىڭ ئۈستىلىنى ئىما قىلدى، — لېكىن بۇ داننى، يۇەنجاڭ بىلەن قۇددۇس جۇرېنى ئۇرۇشۇپ قالغان كۈنىلا سىز قولىغا چۇشۇرۇپ بولغان ... بۇگۇن بەلكىم دان ساندۇقىنى ئەكىلىپ قويغانسىز... قاراڭ، كۆك ساندۇقمۇ كۆرۈنۈپ قاپتۇ... — ئايبۇۋى ماتېرىياللار ئارىسىدىن كۆرۈنۈپ قالغان كۆك تاشلىق خاتىرىنى تۇمشۇقىدا شەرەتلىدى، — چەكچەيمەڭ ... ھودۇقماڭ ... چىرايىڭىز بىر قىسىملا بولۇپ كېتىۋاتىدىغۇ ... دوختۇر چاقىرايمۇ؟

ئايبۇۋى گويا يېنىدا ھېچكىم يوقتەك، كېچىدە ياغقان قارنىڭ نەمخۇش، سوغۇق ھاۋاسى بىلەن قاپلانغان بۇ ئىشخانىدا ھېلىلا بولۇنغان كۆڭۈلسىز سۆھبەتلەرنى ئېسىدىن چىقارغاندەك، چىرايىنىمۇ بۇزماي نەرسە - كېرەكلىرىنى يىغىشتۇردى - دە، ئالدىرىماي - ئەمتىرىمەي سالماق قەدەملەر بىلەن ئىشىك تۈۋىگە كەلدى ۋە بىرەر نەرسەم ئۇنتۇلۇپ قالدىمۇ دېگەندەك ئىشخانىنىڭ بۇلۇڭ - پۇشقاقلىرىغىچە ئەمكىنلىك بىلەن نەزەر تاشلىۋېتىپ چىقىپ كەتتى ... ھامىل بولسا بوران غۇلاتقان توغراقتەك لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى.

ھامىل قانچىلىك ئولتۇرۇپ كەتكىنىنى بىلمەيدۇ. قىسقىسى ئۆزىنىڭ نەدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى، نېمە ۋەجىدىن ئىشخانىغا كېلىپ قالغانلىقى، تېخى بىر مىنۇت ئالدىدىلا نېمە ئىشلار بولغانلىقىنى ئاڭقىرالماي قالدى ... ئۇنىڭ ئەينەكتەك پارقىراپ تۇرغان كۆزلىرىگە ھەممىلا نەرسە سۇۋارى كۆرۈنگەندەك قىلاتتى ...

«ئۇنىڭ سۆزىنىڭ ئۇرانىدىن قارىغاندا، ئۇ ئۇزۇندىن بېرى مېنىڭ ئىزىمغا چۇشۇپ - تىكەن - دە، — پىچىرلىدى ھامىل، — چىشى بەندىلەر بىلەن دۇشمەنلىشىپ قېلىشتىن خۇدا ئۆزى ساقلىسۇن... بولۇپمۇ بۇ خوتۇن ئەقىللىق ھەم رەھىمسىز...»

ھامىل قۇرۇپ كەتكەن كالپۇكلىرىنى يالىدى. شىلىملىشىپ كەتكەن ئاغزىنى تامشىپ تۈكرۈكىنى يۇتماقچى بولدى، لېكىن گېلىدىمۇ نەم دېدارى يوق ئىدى. «ئەقىللىق ھەم رەھىمسىز...» بۇنى كىم دېگەن؟! توغرا، زەينۇرە دېگەنىدى. لېكىن زەينۇرەگە قارىغاندا ئايبۇۋى ئەقىللىق ھەم رەھىمسىز ئىكەن... ئۇنىڭ دىماغ قېقىشىمۇ قورقۇنچلۇق...

ئايبۇۋىنىڭ ھى ھى دەپ بىر دىماغ قېقىشى ھامىلغا مۇشتەك ئۇرۇلدى. بۇ كىچىككىنە مۇشتۇم ھامىلنىڭ مۇشەققەت بىلەن سىلىۋاتقان ئىمارىتىنى بىر ئۇرۇپ كۆكۈم - تالقىنىنى چىقاردى. ھەي، ھېلىقى كۈنى يۇەنجاڭنىڭ قېشىغا بېرىپ ئۇنى يامانلىمىسا بوپتىكەن ... ئۇ يۆتكەلمەي مەشەدە ئىشلەۋەرگەن بولسا ھامىل قولىدىن كېلىشىچە ياخشىلىق قىلىپ ھەتتا ئايبۇۋىنىڭ ئاياغلىرىغا تاشلىنىپ بولسىمۇ ئۇنىڭدا ياخشى تەسىرات قويغاتقان بولاتتى ... بۇنداقلار بىلەن تىركىشىپ نەپ ئالغىلى بولمايدۇ. مانا ئەمدى تاھېيىگە كەتسە ... تۈگىدى ... تۈگىدى ... ھەممىسى تۈگىدى.

ھامىلنىڭ خىياللىرى قاينامغا چۇشكەن خازاندەك پىرقىراۋەرگەنىمۇ بولاتتى، ئەمما ئەدھەمنىڭ كىرىپ كېلىشى ھامىلنى ئېسەنكىرىتىپ قويدى. ئۇ قانچە چاندۇرماي دېگەن بولسىمۇ ھەرىكىتى بىسەرەمجان، چىرايى تاتارغان ھالدا قويغان - تۇتقىنىنى بىلمەي ھودۇقۇپ قالدى.

— ھامىل، خۇش خەۋەر، — دېدى ئەدھەم بىرنەچچە كۈندىن بېرىقى خاپىلىقلىرىنى قىيان ئېقىتىپ كەتكەندەك خۇشال ھالدا، — قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلىنىڭ ساپلىقى سەھىيە بۆسىنىڭ ئۆلچىمىگە يېتىپتۇ. دورا تەكشۈرۈش پونكىتىدىن تېلېفون كەلدى.

— ھە! ...

— نېمە بولدىڭىز؟ ياغاچتەك قېتىپلا تۇرۇۋسىزغۇ؟ دەرھال پەن - تېخنىكا كومىتېتىغا مەلۇمات يوللايلى، مەندە بىر جەدۋەل باردەك قىلىۋىدى.

ئەدھەم ئۈستەل ئۈستىدىكى ماتېرىياللارنى ئاختۇرغاندا كۆك تاشلىق خاتىرە سېيرىلىپ چۈشتى، ئۇ ھەيران بولغانلىقىدىن تېڭىرقاپ قالدى - دە، قاچانلاردا خاتىرىنى بۇ يەرگە قويۇپ قويغانلىقىنى يادىغا ئالالمىدى. ئەدھەمنىڭ ھازىر بۇلارنى ئەسلىگۈدەك چولىسىمۇ يوق ئىدى. شۇڭا ئۇ خاتىرىنى تارتمىغا سېلىپ جەدۋەلنى ھامىلغا سۇندى.

— قېنى، جەدۋەلنى توشتۇرۇڭ.

ھامىل دەماللىققا نېمە دېيىشىنى، قانداق قىلارىنى بىلمەي قەلەمنى قولىغا ئالدى، ئۇنىڭ كۆزى «لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى»، «ياردەملەشكۈچى» دېگەن كاتەكچىلەرگە بىر ھازا قادىلىپ قالدى.

— نېمە بولدىڭىز ھامىل، تاۋىڭىز يوقمۇ نېمە؟

— ھەئە ... بىرئاز ... بېشىم ئاغرىپ ...

ئەدھەم ئوكۇل ئىشلەشكە كېتىدىغان پۇل سانى، ئىشلىتىش ئورنى، دەسلەپتە ئىشلەمەكچى بولغان مىقدار قاتارلىقلارنى ھامىلغا ئېيتىپ بېرىپ دورا زاۋۇتىغا چىقىپ كەتتى. ھامىل جەدۋەلگە قارىغىنىچە قىمىر قىلماي ئۇزۇن ئولتۇردى. ئۇنىڭ كاللىسى ھېچنېمىگە ئىشلىمەيتتى. «لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى» دېگەن كاتەكچىگە ئۆز ئىسمىنى يازماقچىمۇ بولدى، لېكىن جەدۋەلنىڭ ھەربىر كاتەكچىسىدە ئايىۋۋنىڭ كۆزى پارقىراپ «چاۋاڭنى چىنتقا يايمەن» دېگەندەك مەسخىرىلىك قاراپ تۇراتتى. ئۇ ئەدھەمنى يازاي دېسە قولى بارمايتتى. يەنە بىر تەرەپتىن خالىق شىپاخانىنىڭ تامغىسىنى باسقاندا «ۋۇي قىزىق ئىش، لايىھەنى دەسلەپتە سەن تاپقان ئەمەسمىدىڭ» دېسە نېمە دېگۈلۈك؟! بوپتۇ، ئەدھەمنى يېزىش كېرەك، خالىقنىڭ ئالدىدا بىر يوللا چاپان سالمامدۇ ...

ھامىل تىترەپ تۇرغان قوللىرى بىلەن «لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى» دېگەن كاتەكچىگە «ئەدھەم مەسۇم» دەپ يازدى، ئۆزىنىڭ ئىسمىنى «ياردەملەشكۈچى» دېگەن كاتەكچىگە يېزىپ قويدى.

ھامىل قېقىپ قويغان قوزۇقتەك يەنىلا جەدۋەلگە قاراپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ كۆزى «لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى» دېگەن كاتەكچىگە مىخلىنىپ قالغانىدى. ئۇ قارىغانسېرى ئىچى ئېچىشاتتى. ئىنتايىن جاپادا قۇرۇپ چىققان شانۇ شۆھرەت بىناسىنى بىرلا ئۇرۇپ كۆككە سورۇۋەتكەن ئايىۋۋىنى ئىچىدە مىڭنى قاغايتتى، ھەتتائۇنىڭ ئۆلۈمىنى تىلىمەكتە ئىدى.

ئاھ خۇدا، ماشىنىنىڭ چاقى ئاستىدا مىجىلىپ ئۆلسەڭ ئىدىڭ، كاشكى ...

تېلېفوننىڭ قاتتىق جىرىڭلىشى ئۇنى سەگىتتى، ھامىل ئېرىنگەن ھالدا تىرۇپكىنى ئېلىپ، دىڭگىدە سەكرەپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— ھە ... ھە ... سىز ... سىزما ... ھە ... مەن ... ئاڭلاپسىز - دە، ھازىر شۇ توغرىلىق بېشىم قېتىپ تۇراتتى ... — ھامىل تۇيۇقسىزلا چۆچۈپ ھۇرمەت قاراۋۇلدەك تىك تۇردى، — بولىدۇ ... بولىدۇ ... ھازىر ... ھازىرلا ...

ھامىل جەدۋەلنى ئېلىپ يەن - تېخىنكا كومىتېتىنىڭ ئىشخانىسىغا كىرگەندە زەينۇرە قارا بۇلۇتتەك تۇتۇلۇپ ئولتۇراتتى. ئۇ ئېرىنىڭ سۇنغان جەدۋىلىنى قولىغا ئېلىپ بىرلا قاراپ ئۈستەلگە «پاق» لا قىلىپ ئۇردى:

— دىتى يوق ئېشەك ... كۆزىنى قاغا - قۇزغۇنلار ئويۇۋالسىمۇ مىدىرلاپ قويمايدىغان كونا تاپ. يۈرۈك، بۇ يەر سۆزلىشىشكە بىئەپ، ئۆيگە بارايلى.

ھامىل يولدا كەلگىچە ئۈنىگدىن ئەيمىنىپ، چاقچاق قىلىش ئەمەس، ئۈنىنىمۇ چىقىرالمىدى. زەينۇرە ئۆيگە كىردىش بىلەن سومكىسىنى كارىۋات ئۈستىگە تاشلاپ، پەلتۇسىنى ساپاغا پىرقىرىتىپ ئېتىۋەتتى.

— نېمە ئۈچۈن «لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى» دېگەن كاتەكچىگە ئۆز ئىسمىڭىزنى يازمىدىڭىز؟ — دېدى زەينۇرە ھامىلغا دىۋەيلەپ، — پو ئېتىڭ دېسە ئالتە ئىشەككە يۈك ... بۇ قاپاق كاللىنى خۇدايىم نېمىگە بەرگەن؟ ... ياكى سۆلەت ئۈچۈن قاداپ قويغانمۇ؟

— قېنى ئولتۇرۇڭ، ئولتۇرۇڭا، — دېدى ھامىل ئورۇندۇقنى زەينۇرەنىڭ ئالدىغا ئىتتىرىپ، — ئالدىرىماي مەسلىھەت قىلمايمىزمۇ.

— سىزدەك قاپاقباشنىڭ تېتى - مېتى گەپلىرىنى ئاڭلىغاندىن نېمە پايدا؟!...

ھامىل سۆزىنى ئەدىن باشلاشنى بىلمەي ئۇزۇن جىمىپ كەتتى. ئۇ راست گەپنى قىلىپ ئەندىشە ۋە سەۋەنلىكلىرىنى دادىل ئوتتۇرىغا قويۇپ «كەنجىتاي» دىن مەدەت تىلىمەكچى بولدى. شۇڭا ھامىل ئەدھەمنىڭ لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويغاندا ئىشخانىدا ئايىۋۇنىڭ بارلىقى، شۇ چاغدا ئۆزىنىڭ ئاغزىدىن چىقىپ كەتكەن ئىككى ئېغىز سۆزى، بۇگۈن سەھەردە بولۇنغان تاشتىن قاتتىق، ئەمەندىن سېسىق سۆزلەر ۋە ئايىۋۇنىڭ ئادەمنى تەتۈر قىينايدىغان جاھىللىقىنى بىر - بىرلەپ ئېيتىپ بەردى. ھامىل ئۆزىنىڭ «دەردى» نى ئېيتىۋاتقاندا زەينۇرە كۆڭلىدە يېڭىدىن يېڭى پىلانلارنى قۇرماقتا ئىدى.

— «بېشى يوغان ئادەمنىڭ بىر مىسقال ئەقلى ئارتۇق بولىدۇ» دەپ ئاڭلىغانىدىم، — دېدى زەينۇرە زاڭلىق ئارىلاش ئاھاڭدا، — سىزنىڭ بېشىڭىزنى يوغان كۆرسىتىپ تۇرغىنى پاخپىيىپ تۇرغان چېچىڭىز ئىكەن - دە....

— ئادەمگە نېمانچە زەردە قىلىسىز ... مېنىڭمۇ بېشىمنىڭ ئىچىمۇ - تېشىمۇ قېتىپ كەتتى.

— ئاشۇ خوتۇننىڭ گەپلىرىدىن قورقۇپ چالمىڭىز سۇغا چىلىشىپتۇ - دە، — دېدى زەينۇرە زەھىرى بىلەن، — ئەدھەم خاتىرىڭىزنى ئېلىپ كېتىپ ئاندىن لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويسۇن، خاتىرىڭىزدىن ھەغدادىغا يەتكۈزەلمىگەن تۆھپىسىنى سىز 0:5 پىرسەنتلىنىك تۇز كىسلاتاسىدا سۇزۇلىدىغانلىقىنى تېپىپ تولۇقلاپ بېرىدىڭ ... تېخى ئېرىتمىنى ئۆزىڭىز تەييارلاڭ، ئامپۇللارغا ئۆزىڭىز قاچىلاڭ ... مېنىڭ سۆزۈمنىڭ تېگىگە چۈشىنىۋاتامسىز - يوق؟!

ھاملىنىڭ كۆز ئالدىدا گۇگۇملۇق ئىچىدىن چىرايلىق بىر مەنزىرە نامايان بولماقتا

ئىدى. زەينۇرەنىڭ ئېيتقانلىرى يېمىرىلمىگەن پاكىت - تە. ئۇنىڭ ئۈستىگە دەسلەپ يۈەنجاڭمۇ خەۋەر تاپقان. ھۆسەيىن ئاكىمۇ بۇنىڭغا ئىسپات......

— سىزگە پاكىت تولۇپ يېتىپتۇ،— دېدى زەينۇرە ھامىلىنىڭ كۆزىگە قاراپ، — ئۆزىڭىزنىڭ تۈنجى كەشپىياتىنى ھېلىقى كىم دېدىڭىز؟...

— ھۆسەيىن ئاكا.

— ھە مانا شۇ ئادەمدە ئىسپاتلىغان تۇرسىڭىز، ئايىۋۋى دېگەن خوتۇندىن بەنىسەرەپ نېمە قىلىسىز؟ ئامبولاتورىيىنىڭ باشلىقىنى ئوبدان تونۇيمەن. ئالۋاستىنىڭ جۆيلۈشىنى مەن بىر كۆرەي.

ھامىل ھىجايدى... ئۇ «كەنجىتاي»غا چىن كۆڭلىدىن قايىل بولدى، بۇنداق قايىل بولۇشلار ئۇنىڭ ھاياتىدا ناھايىتى كۆپ بولغان، لېكىن بىرگۈنكىسى ھەممە «قايىل بولۇش» لارنىڭ گۆھىرى ئىكەنلىكىدە شەك يوق. ھامىل ھېلىقى ئۇنتۇتقالىق كېسىلىگە گىرىپتار بولغان ھۆسەيىن ئاكىنى نېمە ئۈچۈن ئۇنتۇپ قالىدىكىنە؟! ئۇ بىر ئوبدانلا پاكىت ئەمەسمۇ... يەنە كېلىپ ئىشەنچلىك پاكىت - تە!...

ئەدەھەم بىر كۈنى ئۆزى ئېرىتكەن ئېرىتمىنى ھامىلغا تاپشۇرۇپ ئۇنى كۆپەيتىپ ئېرىتىشنى، ئېرىتىپ بولغاندىن كېيىن 0.5 پىرسەنتلىك تۇز كىسلاتاسىدا سۇزۇلدۇرۇپ، ئامپۇللارغا قاچىلاپ، دورا تەكشۈرۈش پونكىتىغا ئەۋەتىشنى بۇيرۇغانىدى. ھامىل ئېرىتمىنى ئامپۇللارغا قاچىلاپ تۇرغىنىدا تەجرىبىخانىغا ھۆسەيىن ئاكا كىرىپ كەلدى. بۇ ئادەم بىر ئۆمۈر ھېسابات خىزمىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ مېڭىسى ئاغرىيدىغان، مىجەزى ئۆمسە، ئۇنتۇتقاق بولۇپ قالغانىدى. بولۇپمۇ كېچىلىرى ئۇيقۇسىزلىقتىن ئازابلىنىپ، ئاڭنى تەستە ئاتقۇزاتتى، ئۇنىڭ ئىچمىگەن، يېمىگەن دورىسى قالمىدى. شۇڭا پات - پاتلا ئەدەھەمگە ئۇيقۇسىزلىق ئازابىنى سۆزلەپ مەسلىھەت ئالاتتى.

ھۆسەيىن ھامىلنىڭ سۇيۇقلۇق قاچىلانغان ئامپۇللارنى ئوتكۇر قىزىتقۇچ ئەسۋاب بىلەن قىزىتىپ ئاغزىنى ئېتىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ نېمە ئوكۇل ئىكەنلىكىنى سورىدى، ھامىل ئۇنىڭ قۇشقاچ مېڭىسىدە ياسالغان ئوكۇل ئىكەنلىكى، بۇنى ئۆزىنىڭ تېپىپ چىققانلىقى، بۇ ئوكۇلنىڭ نېرۋا ئاجىزلىقىدىن پەيدا بولغان ھەر قانداق كېسەللەرگە شىپا بولىدىغانلىقى، بولۇپمۇ ئۇيقۇسىزلىق كېسىلىگە پايدا قىلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. بۇنى ئاڭلاپ ھۆسەيىن ئاكا ھامىلدىن شۇ ئوكۇلدىن بىرنى سېلىپ قويۇشنى ئېيتىپ يالۋۇردى. ھامىل «دورا تەكشۈرۈش پونكىتى» ساپلىق دەرىجىسىنى تەكشۈرۈپ رۇخسەت قىلمىغۇچە كىشىلەرگە سالسا جىنايەت بولىدىغانلىقىنى ئېيتىپ ئۇنىمىدى. لېكىن ھۆسەيىن ئاكا بەكمۇ يالۋۇرۇپ تۇرۇۋالغاچقا تەڭلىكتە قالغان ھامىل ئۇنىڭغا بىر كىنەمگە تىنىماسلىق ھەققىدە ۋەدە ئېلىپ بىرنى سېلىپ قويدى. ھۆسەيىن ئاكا ئەتىسى ئەتىگەندە ئاغزى - قۇلىقىغا يەتكەن ھالدا تەجرىبىخانىغا كىرىپ كەلدى - دە، ھامىلنىڭ قولىنى تۇتۇپ پىشىللاشتۇرغان ھالدا: «رەھمەت ئىنىم ... مەن كېچىدىن بۆشۈكتىكى بوۋاقتەك ئۇخلىدىم، بۇنى ئىجاد قىلغان بېشىڭىز كۆككە يەتسۇن، ئىشلىگەن ئالقانلىرىڭىزدىن قىزىل گۈل ئۈنسۇن» دەپ ماختىغانىدى...

— جىمىپ كەتتىڭىزغۇ؟ — دېدى زەينۇرە مەشكە كۆمۈر سېلىۋېتىپ...

— ھە؟! — چۆچۈپ كەتتى ھامىل ئۇيقۇدىن ئويغانغاندەك. — ئەمدى... ئەمدى قانداق قىلسام بولار؟...

— شان ـ شەرەپ، مۇكاپاتلارنى ئەدەممگە ئۆتۈنۈپ بېرىڭ.

— مەن... مېنىڭ دەۋاتقىنىم جەدۋەلنى قانداق قىلىمەن؟ بۇنداق جەدۋەل بولمىسا...

— يۈرۈك، مېنىڭ ئىشخانامدا بار. ئۇنى تولدۇرۇپ بولۇپ يېزەنجاڭنىڭ قېشىغا ئېلىپ كىرىڭ. تامغىنى ئۆز قولى بىلەن باسسۇن، ھە راست، «قۇشقاچ مېڭىسى» تەتقىقاتى يېزىلغان خاتىرىڭىزنى ئۇنتۇپ قالماي ئالغاچ كېلىڭ.

ھامىل ئالدىراپ چاپىنىنى كىيدى، زەينۇرە بولسا يېپىنى گاھى قويۇپ بېرىپ، گاھى يىغىۋېلىپ لەگلەكنىڭ تاماشاسىنى كۆرۈۋاتقان بالىدەك ئۇنىڭغا قاراپ ھىجىيىپ تۇراتتى...

7

يېقىندىن كەشىپ قىلىنغان «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلىغا «851» ئوكۇلى دەپ نام بېرىلدى ۋە مەملىكەت بويىچە شىپاخانىلاردا ئىشلىتىلىشكە باشلىدى. ئۇزۇن ئۆتمەيلا «851» ئوكۇلىنىڭ ئۈنۈمىنى كۆرگەن بىمارلار شىپاخانىلارغا، دورا دۇكانلىرىغا بۇ ئوكۇلنى ئىزدەپ كېلىشكە باشلىدى. مىللىي شىپاخانا ھويلىسى، دەرۋازا ئالدىلىرىغا پىكاپ، بولكىۋاي ماشىنىلار تىزىلىپ كەتتى. ھەتتا يىراق ـ يېقىندىن كەلگەن يازغۇچى ـ شائىرلار، پەن ـ تېخنىكا خادىملىرى بىر ئاماللاپ «851» ئوكۇلدىن كۆپرەك ئېلىۋېلىشنى كۆزلەيتتى. ئالغان كورۇپكىلىق ئوكۇللارنى قاتمۇقات قەغەزلەرگە ئوراپ سومكىلىرىغا ئاۋايلاپ سېلىشاتتى.

بۇ كۈنلەردە ھامىل ئىنتايىن ئالدىراش بولۇپ كەتتى. ئۇ ۋىلايەت ۋە ئاپتونوم رايوندىن كەلگەن رەھبىرىي كادىرلارنى ئۆزى باشلاپ بۆلۈملەرگە ئېلىپ كىرەتتى. ئۇلارغا ئوكۇلنىڭ ئىجاد قىلىش جەريانى، ئۆزىنىڭ ئىزدىنىشلىرى ھەققىدە كەمتەرلىك بىلەن سۆزلەپ بېرەتتى. ھەتتىڭنەي، بۇنداق كۈنلەردە خالىق يۈەنجاڭ بولغان بولسا نېمىدېگەن ياخشى بولاتتى. ئۆز كەتمىنىگىنى ئۆزۈڭ چاپقاندىن كۆرە، باشقىلار سېنىڭ كەتمىنىڭنى چاپسا تەسىرچانلىقى تېخىمۇ كۈچلۈك بولغان بولمامتى! ... ئەپسۇس ئۇ ھازىر ئاپتونوم رايونلۇق پەن ـ تېخنىكا ئىجادىيەتلىرىنى باھالاش يىغىنىغا قاتنىشىش ئۈچۈن ئۈرۈمچىگە كەتتى، كېلىدىغان ۋاقتىمۇ بولۇپ قالدى. لېكىن ماۋۇ رەھبەرلەر ئالدىدا مېنىڭ ئۆزۈمنى تونۇشتۇرغىنىمدىن ئۇنىڭ تونۇشتۇرغىنى تاشقا مۆھۈر باسقاندەك بولاتتى ـ دە.

بۇ ئىشلار ھامىلنى قانچە خۇشال قىلسىمۇ، لېكىن كۆڭلىدە بىر يېرى تۈز قويۇلغاندەك ئېچىشاتتى. كۆڭلى جايىدا بولمىغاچقا گەپ ـ سۆزى، ھەرىكىتى بىسەرەمجان ئىدى. ئۇ ئەدەھەم ئۈستەل مۇشتلاپ، ئىت ـ مۈشۈكتەك تالىشىدىغان ۋاقىتلارنىڭ قاش ـ كىرپىك ئارىلىقىدەكلا قالغىنىنى ئويلىغىنىدا پۈتۈن بەدىنىنى سوغۇق تەر باساتتى. شۇنداقتىمۇ ئەدەھەمنىڭ تۆھپىسىدىن كەچسە كېچىپ، كىشىلەر بىلەن دە تالاش قىلىپ سەتلەشمەيدىغانلىقىغا

ئىشىنەتتى. ئۇرۇش - جاڭجالسىز، قىزىرىپ - تاتىرىشماي بىر تەرەپ بولۇشتىن ھامىل ئەنسىرەيتتى. قاتتىق تالاش - تارتىشتىن كېيىن ئىسپاتلىنىپ چىققان ھەقىقەت ئالتۇن قوزۇقتەك ئۇپرىمايدۇ ... داتلاشمايدۇ... قايرىلمايدۇ... لېكىن ئەدھەم ھازىر نېمە ئۈچۈن كۆرۈنمەيدىغاندۇ، ياكى ئۇ مېنىڭ ئىشلىرىمدىن خەۋەر تاپقان بولسا ماڭا قارشى يول مېڭىۋاتامدۇ - يە! ...

باش - ئايىغى يوق خىياللار بىلەن چىرمىلىپ قالغان ھامىل ھېلىدىن ھېلىغا سائەتكە قاراپ مۇخبىرلارنى كۈتۈۋېلىش ئۈچۈن شىپاخانا دەۋازىسى ئالدىدا ئايلىنىپ يۈرەتتى، ئاخشام تاماق ۋاقتىدا زەينۇرەنىڭ: «مەن گېزىتخانىدىكى ئاكامغا ئېيتىپ قويدۇم. مۇخبىر ئەۋەتمەكچى، دوختۇرخانىدىن نېرى كەتمەڭ. ئىلاجى بار ئۆزىڭىز كۈتۈۋېلىڭ» دېگەن بۇيرۇقى ھېلىھەم ئۇنىڭ قۇلاق، تۈۋىدە كۈمۈش قوڭغۇراقتەك جاراڭلاپ تۇراتتى.

تاقەتسىزلەنگەن ھامىل خاتىرىسىنى ئېلىۋېلىش ئۈچۈن ئىشخانىغا كىردى، ئىشخانىدا ئەدھەم بېرىلىپ بىر نېمە يېزىۋاتاتتى. ھودۇقۇپ، مەڭدەپ قالغان ھامىل ئىشخانا ئوتتۇرىسىدا تۇرۇپ قالدى.

— كېلىڭ ھامىل، مەن سىزنى چاقىرماقچى بولۇپ تۇراتتىم، — دېدى ئەدھەم قەلەمنى قويۇپ، — گېزىتخانىدىن ھېلىلا تېلېفون كەلدى، ئۇ يەردىن بىر مۇخبىر ئەۋەتىپتۇ، ئۇ كىشى «851» ئوكۇلىنىڭ ئەھۋالىنى ئۇقماقچى ئوخشايدۇ. مۇخبىرنى ئۆزىڭىز كۈتۈۋالسىڭىز قانداق؟

ھامىلنىڭ كاللىسىغا، بۇ ئەخمەقنىڭ ھېچنېمىدىن خەۋىرى يوقمىكىنە، دېگەن بىر ئوي لەپپىدە سايە سېلىپ ئۆتتى.

— قانداق، ۋاقتىڭىز يوقمۇ - نېمە؟

— بۇ ... بۇ ... قا ... قانداق بولا ؟! ...

— ئوكۇلنى ئىشلەشتە كۆپ جاپا چەكتىڭىز. مەن دورا زاۋۇتىنىڭ ئىشلىرى بىلەن بولۇپ سىزگە ھەمقان بولالمىدىم. بۇ ئوكۇل سىزگە بەش قولدەك ئايانغۇ؟!

— ما ... ماقۇل ... — ھامىلنىڭ كالپۇكلىرى تىترىدى، تۈكرۈكىنى يۇتتى، گېلىدىن غۇرت قىلغان ئاۋاز چىقتى، تىزلىرى پۈكۈلدى. ئۇنىڭ كۆزى ئەدھەمنىڭ ئالدىدىكى «ئېرىك قوي① مېڭىسى ئوكۇلى تەتقىقاتى» دېگەن خەت يېزىلغان ماتېرىيالغا چۈشۈپ، كۆڭلى سەل ئىمىن تاپتى.

«ھىم بۇنى نېمىشقا كۆرۈنمەيدىكىن، ماڭا تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن بىرەر پىلان قۇرۇۋاتامدىكىن» دەپ ئويلاپ يۈرسەم بۇ يېڭى تەتقىقات بىلەن ئاۋارە ئىكەن - دە... «851» ئوكۇلىنى قوشقاندا و خىل ئوكۇل كەشىپ قىلدى، مانا بۇ ئۇنىڭچىسى ... بۇ ئورۇق ئۇزۇن تۇرا، ئۇندىمەس — ھارماسلىقتا تۆگە، تېنىم تاپماسلىقتا چۆل شامىلى، ئېتىقادىغا نىسبەتەن ئۆزىنى ئۇنۇتقان دەرۋىش ئىكەن ...

— ئەدھەم، بارمۇسىز؟

ھامىل چۆچۈپ كەتتى.

① ئېرىك قوي - پىچىۋېتىلگەن قوچقار.

ئىشخانىغا قۇددۇس جۇرېن كىرىپ كەلدى، ھامىل خاتىرىسىنى ئېلىپ ئالىمان ـ تالمان چىقىپ كەتتى.

ــ قۇددۇسكا، ئولتۇرۇڭ، قارىشىمچە ئاغزىڭىز گەپ يۇقى تۇرۇدىغۇ... قېنى سۆزلەڭ.

ــ ۋىلايەتلىك پەن ـ تېخنىكا كومىتېتىدىن تېلېفون كەلدى، ــ دېدى قۇددۇس تاماكىدىن سارغايغان تىرنىقىنى ئۇستەلگە ئۇرۇپ، ــ تەمسىلان ئالغاندا، ناھىيىلىك مىللىي ئامبولاتورىيە خام دورا قاچىلانغان تاغارلىرىنى ئامبارغا بېسىۋەتكەنىكەن، ئۇلار بىخەستەلىك قىلىپ قارىماپتۇ، ئامبارنىڭ تېگىدىن ئۆتكەن نەم بىر قىسىم دورىلارنى كۆكەرتىپ قويۇپتۇ. بۇنى ئىشلىتىشكە بولامدۇ ـ يوق، دورا زاۋۇتىدىن تەجرىبىلىك بىر كىشى كېلىپ تەكشۈرۈپ بەرسە، دەيدۇ. تېلېفوندا يەنە باشقا ناھىيىلەردىمۇ مۇشۇ ئەھۋال بارمۇ ـ يوق، تەكشۈرۈپ كەلسە دەيدۇ.

ــ شۇنداقمىكەن؟ ــ ئەدھەم بىر پەس ئويلىنىپ قالدى، ــ ماقۇل، ئەتىگىچە بېرىپ باقاي...

ــ ۋۇي قاراڭ، تەمسىلان ئالغاندا، بىر گەپ ئاڭلايمەنغۇ، ھامىل «‹851› ئوكۇلنى مەن ئىجاد قىلدىم» دەپ ئۇچرىغانلا ئادەمگە ۋالاقلاپ يۈرگۈدەك. سىزنىڭ خەۋىرىڭىز يوقمۇ؟

ــ خەۋىرىم بار، ــ دېدى ئەدھەم كۈلۈپ، ــ ياشلار ماختىنىشقا ئامراق كېلىدۇ، ئۇنىڭ ماختىنىشىغىمۇ يول قويمىساق لىللا بولماس قۇددۇسكا. ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۇ بۇ ئوكۇلنى ئىشلەشتە خېلىلا ئەجىر سىڭدۈردى.

ــ تەمسىلان ئالغاندا، ئىشلار سىز دېگەندەك ئاددىي بولسىغۇ مەيلىدى، لېكىن ھامىل بۇنچىۋالىمۇ ساددا يىگىتلەردىن ئەمەس، ئاڭلىسام ئۇنىڭ خوتۇنى بىر بالا ـ قازامىش...

ــ قۇددۇسكا، سىز ـ زە... ــ دېدى ئەدھەم بېشىنى ئېغىتىپ، ــ بىرەز ئىشقا تولىمۇ ئەستايىدىل ھەتتا چېكىدىن ئاشۇرۇپ باھا بېرىسىز...

ــ شۇنداق قارىمايمۇ بولمايدۇ، ــ دېدى قۇددۇس، ــ تەمسىلان ئالغاندا، شىپاخانىمىزدىكى بەزى كىشىلەر، بۇ قېتىمقى ئوكۇلنى ھامىل كەشىپ قىپتۇ، ئۇ خەنزۇچىدا 7 ـ 8 يىل، تىبابەتچىلىكتە 4 يىل ئوقۇغان بىلىمى ئەسقىتىپتۇ، دەپ يۈرۈشىسە.

قۇددۇسنىڭ يەنە بىرمۇنچە گەپ قىلغۇسى بار ئىدى، لېكىن ئەدھەمنىڭ بىر نەرسە يېزىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ گېپىنى ئۈزۈپ چىقىپ كەتتى. ئەدھەم ئۇنىڭ ئارقىسىدىن قارىغىنىچە، بۇ ئادەم ئۆزى قوپال بولغىنى بىلەن ئاق كۆڭۈل، بۇنداق ئاق كۆڭۈل ئادەملەر كۆپىنچە ھاللاردا ئۆزىنىڭ سەممىيلىكىدىن زىيان تارتىپ قالىدۇ، دېگەن ئوينى كۆڭلىدىن كۆچۈردى. قۇددۇس يېقىندا يۆتكىلىپ كېتىش توغرىلىق تەشكىلگە ئىلتىماس يازغانىدى، لېكىن شىپاخانا بويىچە ھەممىلا كىشى قارشى چىقتى، ئەدھەم كىچىك بولسىمۇ ئۇنىڭغا كۆڭلى تەسكىن تاپقۇدەك گەپلەرنى قىلدى. بىرئاز يۇمشىغان قۇددۇس ئېچىنغان ھالدا: «ۋاي... ئىنى، ھەر قايسىڭلارنى دېسەم ئىشلەپ كۆلدە كۆمەچ بولۇپ كەتسەممۇ ۋايسىمايمەن، لېكىن مۇشۇ خالىقنىڭ مەنمەنچىلىكى جېنىمغا پاتتى. ئالغان بىلىمى، يەكۈنلىگەن تەجرىبە ـ ساۋىقى، ئۇزۇن يىللىق رەھبەرلىك سالاھىيىتى بار تۇزۇك-

كىنە بىر رەھبەرىنگمۇ مۇشۇنداق خۇسۇمىتى قاتتىق بولامدۇ؟ ...» دېدى.

ئەدھەم يەنە يېرىم سائەتتەك ئىشلىدى - دە، ماتېرىياللىرىنى يىغىشتۇرۇپ ئورنىدىن تۇردى. ئۇ دورا زاۋۇتىنىكى ھەربىر گۇرۇپپا باشلىقى ۋە تېخنىكا بۆلۈم باشلىقى ھامىلغا خىزمەتلەرنى ئورۇنلاشتۇرۇپ بولغاندىن كېيىن، شىپاخانىنىڭ تېخى تاللىرى ئارتىلمىغان بارالك ئاستىدىن ئۆتۈپ، دورا زاۋۇتىغا قايرىلىدىغان جايغا كەلگەندە ھامىل بىلەن بىرلىكتە چىقىپ كەلگەن مۇخبىر بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى.

— سىز گېزىتخانىدىن كەلگەن مۇخبىر بولىسىزغۇ دەيمەن، — ئەدھەم قولىنى سۇنىدى، — سىزگە ھەمراھ بولالمىدىم.

— پەرەز قىلىشىمچە سىز مىللىي شىپاخانا دورا زاۋۇتىنىڭ باشلىقى ئەدھەمدەك قىلىسىز. مەن سىزنى بۇرۇن ئاڭلىغان، ئىقتىدارلىق كەشپىياتچى، شۇنداقمۇ؟!

— يا ... ياق، ئاشۇرۇۋەتتىڭىز ... يەنىلا ھامىلدەك ئىقتىدارلىق خادىملىرىمىزنىڭ بولۇشى بىلەن پەخىرلىنىمىز ...

— تولىمۇ كەمتەركەنسىز ... بۇ قېتىمقى «851» ئوكۇلنى ...

— شۇنداق، ئوكۇلنىڭ تەپسىلىي ئەھۋالىنى سۆزلەپ بەردىم، — دېدى ھامىل مۇخبىرنىڭ كېيىمىنىڭ پېشىگە تېپىپ.

— مەن تېخى ئىگىلىگەن ماتېرىيالىمغا تامغا باستۇرۇۋالماقچى ئىدىم، — دېدى مۇخبىر كۈلۈپ، — ئەمدى سىز ئىسپات بولدىڭىز - دە ...

— بولىدۇ، ئەگەر يەنە خاتىرجەم بولالمىسىڭىز، ھامىل كاتىپقا دەپ تامغا باستۇرۇپ بەرسۇن.

ئەدھەم ئۆزىنىڭ ئەتە ئەتىگەندە ناھىيىلىك مىللىي شىپاخانىلارغا ماڭىدىغانلىقى، بىرنەچچە كۈن ئىچىدە دورا زاۋۇتىنىڭ ھۆپ، دورا كومۇلاچلاش، قىيامخانا قاتارلىق بۆلۈملىرىنىڭ سۈپەت ۋە سانىنى نۇقتىلىق تۇتۇشنى ھامىلغا تاپشۇرۇپ دورا زاۋۇتىغا قايرىلدى. باياتىن بېرى كۆڭلى دەككە - دۈككىدە بىئارام بولغان ھامىل يېنىككىنە تىن ئېلىپ، مۇخبىرنى چوڭ دەرۋازىغىچە ئۇزىتىپ قويۇپ سائىتىگە قارىدى. ئىشتىن چۈشىدىغان ۋاقىت بولۇپ قالغانىدى. ئۇ ئىشخانا ئالدىدىكى ۋېلسىپىتنى ئېلىپ ئەمدىلا مىنىشى بىلەن ھۆسەيىن ئاكا يېتىپ كەلدى.

— ھامىلجان ئىنى، — دېدى ھۆسەيىن ھامىلنىڭ قولىنى تۇتۇپ، — ھېلىقى ئوكۇلىڭىزدىن ئىشكاپىڭىزدا بولسا بىرەر كورۇپكا ئىلتىپات قىلسىڭىز بوپتىكەن ... شىپاخانىدا تۈگەپ كېتىپتۇ.

— ھۆسەيىن ئاكا، سىزمۇ - زە، ئادەمنى تازا تەڭلىكتە قويىۋاتىسىز ... ئۆتكەندە بەش كورۇپكا ھەل قىلىپ بەردىمغۇ ...

— قاراڭ، مېڭەمنىڭ چىڭقىلىپ ئاغرىشى دەمسىز، ئۇيقۇسىزلىق دەمسىز، ئىشقىلىپ بارلىق كېسەللىرىمنى بىر كىم سىيرىپ - سۈپۈرۈپ ئېلىپ كەتكەندەكلا يىپ - يېنىك بولۇپ قالدىم، ھى ... ھى ... ھى، — ھۆسەيىن ئاكا خۇشامەت بىلەن كۈلدى، — ئىشكاپىڭىزنىڭ بىرەر بۇلۇڭ پۇشقاقلىرىغا قاراپ بېقىڭا ئۇكا ... قىلغان ياخشىلىقىڭىزنى مەنمۇ قايتۇرارمەن...

— بولىدۇ، — دېدى ھامىل سەل ئويلىنىپ، — ئەتە ئىشخانىغا كېلىڭ.

ھامىل ۋېلىسىپىتنى مىنىپ ئۆيگە ياندى، ئۇ بۈگۈن ئەدھەمنىڭ ناھىيىگە بارىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ تېنىگە سىغماي قالغانىدى. ئۆزىگە ھەر تەرەپتىن يار - يۆلەكتە بولۇۋاتقان قىسمەتكە رەھمەت ئېيتماي تۇرالمايتتى. لېكىن ئەدھەمنىڭ ھامىلنىڭ كۆڭۈل پىنھانىدىكى سىرلىرىنى كۆرۈپ تۇرغاندەك كۆزلىرىنىڭ مەنىلىك قىسىلىشى، غەلىتىلا كۈلۈمسىرەپ قويۇشلىرى ئۇنىڭ «ھەممە ئىشتىن» خەۋىرى بارلىقىنى بىلدۇرۇپ تۇراتتى. شۇنداق تۇرۇقلۇق ھامىلغا ھەر تەرەپتىن پۇرسەت يارىتىپ بېرىشى، تېخى سەممىيلىك بىلەن باشقىلار ئالدىدا ماختىشى نېمە سەۋەبتىندۇر؟ ئۇنىڭ كۆزلىرىدە مۇغەمبەرلىك، ھېيلىگەرلىك، مەسخىرىلىك ۋە ئاداۋەت ئۇچقۇنلىرىنىڭ ئورنىدا يەنە نېمىشقا سەممىيلىك نۇرلىرى چاقنايدىغاندۇ؟ كىشىلەرنىڭ «ئاق كۆڭۈل، ئوچۇق - يورۇق، ھەممەتلىك، قەلبىدە كىر ساقلىمايدىغان ئادەمنىڭ كۆز نۇرى ئۇنىڭ دىلىغا ئوخشاش پاك بولىدۇ» دېگىنى ھەقىقەت ئوخشىمامدۇ؟!

ھامىلنىڭ دەسلەپكى خۇشاللىقى نېمە سەۋەبتىندۇر بارا - بارا سەلكىنىگە دۇچ كەلگەن تۇزاندەك تۇزۇپ، ئورنىنى كۆڭلىنى غەش قىلىدىغان بىر خىل ئېغىر سۈكۈت باستى... بۇ كۆڭۈلسىزلىك ئۇنىڭ مادارىنى قۇرۇتقاندەك، ۋېلىسىپىت پېدالىنى تېپىپ كېتىۋاتقان پۇتلىرى سۇ چىغىرىقىدەك ئېغىر ئايلىنىشقا باشلىدى.

ھامىل ئاشۇنداق چېكىش ئوي - خىياللار بىلەن ئۆيگە كىرىپ كەلگەندە زەينۇرە ئۇستەلگە ئۈچ تەخسە ھەر خىل قورۇلما، ھورى كۆتۈرۈلۈپ تۇرغان ھورنان ۋە ھېقىقەتەك پارقىراپ تۇرغان بىر جۈپ بوكال تىزىپ قويغانىدى. ئۇ ھامىلنىڭ خامۇش چىرايىغا يالتتىدە بىر كۆز تاشلىۋالدى - دە، پىسىڭىدە كۈلۈپ قويدى.

— قانداق، باشلىقىڭىزنىڭ ناھىيىگە كېتىشىدىن كۆڭلىڭىز يېرىم بولۇۋاتامدۇ - نېمە؟ — دېدى زەينۇرە قولىدىكى بىر بوتۇلكا پىۋىنىڭ ئاغزىنى ۋاققىدە ئېچىپ، — ئەكسىچە مەندىن مىننەتدار بولىسىڭىز بولىدۇ...

— سىز ... قانداقلارچە؟ ...

— ھا ... ھا .. ھا ...، — زەينۇرەنىڭ قولىدىكى بوكالدىن يامراپ چىققان ئاپئاق كۆپۈك بارماقلىرىغا ئېقىپ چۈشتى، — ۋاي سۆيۈملۈكۈم، مەن تېخى سىزنى مېنى تولۇق چۈشىنىدۇ دەپ ئويلاپ يۈرەتتىم...

ھامىلنىڭ «كەشپىياتى» نى ھەر خىل سىرلىق ئۇسۇللار بىلەن قانۇنلاشتۇرغان زەينۇرە گېزىتخانىدىكى ئاكىسىغا ئېيتىپ شىپاخانىغا مۇخبىر ئەۋەتتى، بۇمۇ پايپاقنىڭ يىپىنى سۇغۇرغاندەك ئاسانغا چۈشتى. بۈگۈن ئەتىگەن ئاپتونوم رايونلۇق پەن - تېخنىكا كومىتېتىدىن تۇيۇقسىز بىر ئۇقتۇرۇش كېلىپ قالدى. ئۇنىڭدا، ئاپتونوم رايونلۇق پەن - تېخنىكا ئىجادىيەتلىرىنى باھالاش يىغىنىدا «851» ئوكۇلى ئىككىنچى دەرىجە بولۇپ باھالىنىپ، 300 يۈەن پۇل، ئىككى دەرىجە مائاش، بىر كۈمۈش مېدال مۇكاپات بېرىلگەنلىكى، شۇڭا لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويغۇچىنىڭ يەككە ماتېرىيالىنى دەرھال ئەۋەتىپ بېرىش ھەققىدە يېزىلغانىدى.

زەينۇرەنىڭ يۈرىكى ئاغزىغا تىقىلىپ قالغاندەك بىر ھازا ئېسىنى يىوقىتىپ قويدى. ئۇ بۇ ئۇقتۇرۇش مىللىي شىپاخانىغا يېتىپ بېرىش ئالدىدا ھامىلىنىڭ ئىشىنى تېخىمۇ مۇكەممەل ئاساسقا ئىگە قىلىش چارىلىرىنى بىردەمدىلا ئويلاپ تاپتى. زەينۇرە گېزىتخانىدىكى ئاكىسىغا تېلېفون بېرىپ شىپاخانىغا بىر مۇخبىر ئەۋەتىپ يېڭى كەشپىياتنى كەڭ تۈردە تەشۋىق قىلىشنى ئۆتۈندى. ئۇ بۇ ئىشنى بېجىرىپ بولۇپمۇ يەنە خاتىرجەم بولالمىدى. چۈنكى مىللىي شىپاخانىدىكى ئەدەھەمنى ۋاقىتلىق كۆزدىن يوقىتىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى ھېس قىلدى. زەينۇرە ھەپتە بۇرۇن پەن - تېخنىكا كومىتېتىدا ئېچىلغان يىغىندا ناھىيىلىك مىللىي ئامبولاتورىيە باشلىقىنىڭ بىر قىسىم خام دورىلار ئامباردا نەم ئۆتۈپ يۇمشاپ قالدى، دېگىنىنى ئاڭلىغانىدى. بۇ ئىش يادىغا كېلىش بىلەن ئىنتايىن نازۇك بىر ئويى ئۇنىڭ كاللىسىدا قىل سۇرەتكەندەك ئىز قالدۇرۇپ ئۆتتى. ئۇ ئىدارە باشلىقىغا: بۇ ئىشقا سەل قاراشقا بولمايدىغانلىقى، دۆلەتكە نۇرغۇن زىيان بولۇپ قالماي، بەلكى خەلقىنىڭ زىيان - زەخمەتكە ئۇچراپ قېلىش خەۋپىنىڭ يىراق ئەمەسلىكىنى ئەسكەرتىپ، باشلىقنى چۆچۈتۈپ قويدى. شۇنىڭ بىلەن باشلىق زەينۇرەنىڭ مەسلىھەتى بويىچە مىللىي شىپاخانىغا تېلېفون بەرگەنىدى. بۇ مۇرەككەپ، بېجىرمەك قىيىن ھەم نازۇك پائالىيەتلەر زەينۇرەنىڭ تېلېفون تۈۋىدىن سىلجىماي تۇرۇپ يېرىم كۈن ئىچىدە ئوينىغان ئويۇنلىرى ئىدى. 25 يېشىغىچە چاشقاننى تاخلاتمىغان زەينۇرە ئۈچۈن بۇ ئىشلار ئىنتايىن كۆڭۈللۈك ھەم قىزىقارلىق، گويا جەڭ مەيدانىدىكى جەڭگىۋار ھاياتتەك تۇيۇلاتتى...

— كېلىڭ يىگىت، بۇ خۇش خەۋەرنى چۈشۈممىكىن دەۋاتامسىز؟ — دېدى زەينۇرە پىل سۆڭىكىدىن ياسالغان بىر جۈپ چوكىنى ھامىلىنىڭ ئالدىغا تاققىدە قويۇپ.

ھامىل ئاغزىغا سېلىنىۋالغان بىر پارچە گۆشنى ئۇ قوۋۇزىدىن بۇ قوۋۇزىغا ئايلاندۇرۇپ چاينايتتى. لېكىن چايناۋاتقىنى گۆشمۇ، بىر پارچە لاتىمۇ ياكى كونا مازمۇ تەمىنى ھېچ بىلمەيتتى. ئۇنىڭ كۆرمەس كۆزلىرى قورساقلىق بوكالىنى چىڭ قامالاۋالغان زەينۇرەنىڭ قانسىز، نازۇك بارماقلىرىغا تىكىلدى. كىرىشىپ كەتكەنلىكتىن بارماق بېغىشلىرى ئاقىرىپ تۇرغان بۇ چاڭگالدىن گويا بوكال مەڭگۈ چىقىپ كېتەلمەيدىغاندەك، ئۇنىڭ ئىچىدە داۋالغۇپ تۇرغان پىۋىمۇ «تەقدىرگە تەن بەر» دېگەندەك بىلىنىپ كەتتى ...

— ئەمدى بۇنىڭدىن كېيىنكى ئىش سىزنىڭ ئۆز كەشپىياتىڭىزنى قوغداش ئۈچۈن ئىنچىكىلىك بىلەن ئەقىل ئىشلىتىشىڭىزگە باغلىق، — دېدى زەينۇرە مەرمەردەك پارقىراپ تۇرغان كۆزلىرىنى ھامىلغا تىكىپ، — لېكىن بەردەمرەك بولۇڭ، ھەرگىز يان بېرىش مۇمكىن ئەمەس، كۆكسىڭىزگە تاقىلىۋاتقان كۈمۈش مېدال، ئىككى دەرىجە مائاش، 300 يۈەن پۇل، چۈشىنىۋاتامسىز - يوق ...

— ئە ... ھەئە ... — ھامىل ھېچنېمىنى ئاڭقىرالمايلا باش لىڭشىتتى.

— ھەراست، خاتىرىڭىزنى كۆرۈپ چىقتىم، ھەممىسى جايىدا ئىكەن، — زەينۇرە قول سومكىسىدىن خاتىرىنى ئېلىپ ھامىلنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى، — كۆرۈپ بېقىڭ.

— بولدى، كۆرمىسەممۇ بولىدۇ، — ھامىل خاتىرىنى يانچۇقىغا سالماقچى بولدى،

لېكىن زەينۇرە جىددىي تەلەپپۇزدا بۇيرۇدى:

— مەن سىزنى كۆرۈپ بېقىش دەۋاتىمەن! ...

ھامىل خاتىرىنى ۋاراقلىدى. ئۆزى بىر چاغلاردا يېزىپ قالدۇرغان «ئادارىقى ۋە ئۇنىڭ تەركىبى، شىپالىق ئۈنۈمى» دېگەن تېما باشتا كۆزگە چېلىقتى، يەنە بىر لەۋچە ۋاراق ئۆرۈلگەندىن كېيىن «سولەپ مىسىر①» دېگەن ماۋزۇ يېزىلغان تۇراتتى، ھامىل ئوقۇغۇچىلىق ۋاقتىدا ئۆتۈلگەن بۇ دەرسلەر ئۇنىڭغا يادا بولۇپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ كەيىندىن «بەھمەن سىبى② » ۋە «بەھمەن سۇرۇغ③»، «شاقاقۇل④» ۋە «گۈلى سۇسان⑤»لار چىقىشى كېرەك ئىدى، ئاجايىپ كۈتۈلمىگەن ھادىسە — ھامىلنىڭ كۆزلىرى چانىقىدىن چىقىپ كەتكىلى تاسلا قالدى، سولەپ مىسىرنىڭ كەينىدە «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى تەتقىقاتى» تۇراتتى! ... قانداق قىلىپ بۇ يەرگە كۆچۈرۈپ كەلدىكىنە ؟! ... ھامىل ئالدىراپ ۋاراقلىدى. ھېچ خاتاسى يوق، خاتىرە ۋاراقلىرى، بەتلەر يىرتىلىپ چاپلانغان ئەمەس ... لېكىن «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى تەتقىقاتى» دېگەن ماۋزۇ «ھەيران بولىماڭ مېنىڭ ئورنۇم ئەزەلدىن مەشەدە» دېگەندەك بەت بېشىدا گىدىيىپ تۇراتتى ...

ھامىل تەئەججۈپ بىلەن زەينۇرەگە قارىدى، لېكىن «كەنجىتاي» ھېچنېمە بولمىغاندەك بىخارامان تاماق يەپ ئولتۇراتتى. ئەنە ئۇ ئالدىرىماي ھور ناننى چىشلەپ ئۈزدى، ئارقىدىن قولىدىكى چوكىسىدا مايلىق گۆشنى قىستى - دە، ئەپچىللىك بىلەن كىچىككىنە ئاغزىغا سالدى. بوكالدىكى پىۋىدىن غۇرتتىدە بىر يۇتۇم ئىچتى ... ئۇلىك بۇ ھەرىكىتى ئارقا ئارقىدىن داۋاملىشۋەردى ...

8

خالىق يۋەنجاڭ ئورۇمچىدىن قايتىپ كېلىپ ئىككى كۈندىن كېيىن ۋىلايەتلىك پەن-تېخنىكا كومىتېتىدىن چاقىرتىلدى. ئۇنىڭ تېخى يول ھاردۇقى چىقىپ كەتمىگەچكە شىپاخانىنىڭ كىچىك ماشىنىسىغا ئېرىنچەكلىك بىلەن ئولتۇرۇپ، مۈگدىگىنىچە شەھەرگە كىرىپ كەلدى. خالىقنى پەن - تېخنىكا كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئۆز ئىشخانىسىدا قوبۇل قىلدى. باشلىق خالىقنى ساپاغا تەكلىپ قىلغاندىن كېيىن ئۈستەل تارتمىسىدىن تولدۇرۇلغان بىر جەدۋەلنى ئېلىپ ئۇنىڭغا سۇندى.

— بۇنى كۆرۈپ بېقىڭ.

خالىق جەدۋەلگە بىرلا قاراپ ئۇنىڭ «851» ئوكۇلى تەتقىقاتىنىڭ جەدۋەللەشكەن ئانكېتى ئىكەنلىكىنى بىلدى. ئۇ «لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويغۇچى» دېگەن كاتەكچىدىكى «ھامىل كېرىم» دېگەن ئىسمىغا كۆز يۈگۈرتۈپ بېشىنى لىڭشىتتى - دە، جەدۋەلنى باشلىققا قايتۇرۇپ بەردى.

— جەدۋەل توغرا تولدۇرۇلۇپتىمۇ؟

— ھېچ خاتاسى يوق ... مەن بۇ ئوكۇلنىڭ تۇنجى تەتقىقاتى باشلانغان ۋاقتىنى تارتىپ بىلىمەن.

---

①، ②، ③، ④، ⑤ دورا ئۆسۈملۈك ئۇرۇقلىرى.

— ئەمسە بۇنى كۆرۈپ بېقىڭ...

خالىق «‹851› ئوكۇلنىڭ تەتقىقاتچىسى ئەدھەم مەسۇمنىڭ يەككە ماتېرىيالى» دېگەن سەھىپىلەرگە كۆزى چۈشۈش بىلەن ساپاغا باشقىدىن جايلىشىپ ئولتۇردى، ئۇ ماتېرىيالنى ئوقۇغانسىرى ھەيران بولماقتا ئىدى.

— بۇ زادى قانداق گەپ؟ — دېدى باشلىق خالىققا كۈلۈپ، — جەدۋەلدە ئوكۇلنى لايىھىلىگۈچى ھامىل دېيىلگەن، لېكىن يەككە ماتېرىيالدا ئەدھەمنىڭ ئىسمى يېزىلغان. بۇنىڭغا مېنىڭ ئەقلىم يەتمىدى.

— قىزىق... بۇ كىمنىڭ ئويۇنى...

— سىز جەدۋەل بىلەن يەككە ماتېرىيالنى ئېلىپ كېتىپ، باشقىدىن تولدۇرۇپ ئەۋەتىڭ. لېكىن ۋاقتىنى سوزۇشقا بولمايدۇ. ئاپتونوم رايونلۇق پەن-تېخنىكا كومىتېتىدىن ماتېرىيالنى سۈيلەپ بۈگۈنمۇ تېلېفون كەلدى.

خىيالى قويۇنغا يولۇققان ساماندەك چېچىلىپ كەتكەن خالىق ناھايىتى خاپا ھالدا شىپاخانىغا قايتتى. ئۇنىڭ ئېسىگە قايسىدۇر بىر چاغدا پەن-تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى باھالاش يىغىنىدا ۋىلايەتلىك يۇقۇملۇق كېسەللىكلەر دوختۇرخانىسىدىن قاتناشتۇرۇلغان «يۇقۇملۇق جىگەر كېسىلى» ھەققىدىكى بىر ماقالە ئۈستىدە ئىككىنچى دەرىجە بولامدۇ، ئۈچىنچى دەرىجە بولامدۇ دەپ خېلى كۆپ تالاش-تارتىش قىلىنغانلىقى كەلدى، ئەگەر بۇ قېتىمقى توقۇناقنى تېز ھەل قىلمىغاندا شىپاخانىغا كەلگەن شان-شەرەپ ئەلۋەتتە باشقىلار تەرىپىدىن ئىگىلىنىپ كېتەتتى.

خالىق شىپاخانىغا كەلدى-دە، كاتىپنى ئىزدەپ تاپتى.

— بۇ نېمە ئىش؟ — دېدى خالىق جەدۋەل بىلەن ماتېرىيالنى پاقىندە ئۈستەلگە تاشلاپ، — جەدۋەلدىن مېنىڭ خەۋىرىم بار، ئۆزۈم تامغا بېسىپ بەرگەن، لېكىن بۇ ماتېرىيال كىمنىڭ ئىشى؟

— قۇددۇسكام ماتېرىيالنى يېزىپ ئېلىپ كەپتىكەن، مەن تامغا ئۇرۇپ بەردىم.

— يەنە شۇ قۇددۇس، ئەگىلا بارسا شۇنىڭ شالتىقى! شۇلا ئىشلىگەن ئىشتىن بىرەر خاتالىق چىقماي قالمايدۇ. ئۇ نېمىشقا تەكشۈرۈپ-تەتقىق قىلمايلا قاپقارىسىغا ئىش كۆرىدۇ؟

— بۇ مېنىڭ ئىشىم ئەمەس، ئۇمۇ ئىشخانا جۇرىيى-دە.

— جۇرىيى؟! ھېلى سىز دەرھال كادىرلارغا، تېۋىپلارغا ئۇقتۇرۇش قىلىڭ. چۈشتىن كېيىن مەجلىسخانىغا يىغىلسۇن.

خالىق چۈشكىچە بولغان ئارىلىقتا ھامىل ۋە ئەدھەم بىلەن ئايرىم-ئايرىم سۆھبەتلەشتى، بۇ سۆھبەتتىن ئۇنىڭ قايمۇقۇپ تۇرغان بېشى تېخىمۇ گاراڭ بولۇپ كەتتى. ھامىل: «بۇنى مەندىن سوراش ھاجەتسىز، باشتىلا ئۆزىڭىزنىڭ خەۋىرى بار. بۇنىڭغا ئۆزىمىز گۇۋاھ-دە» دېدى. ئەدھەم بولسا «توغرا، ھامىل خېلىلا جاپا چەكتى، مەن لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، بەزىبىر تېخنىكىلىق ئىشلىرىنى ئىشلىشىپ بەرگەندىن كېيىن دورا زاۋۇتىنىڭ ئىشلىرى بىلەن بولۇپ كەتتىم، لېكىن ئۇنىڭ بۇنداق دېيىشىنى ئويلىمىغانىكەنمەن» دېدى.

خالىق چۈشلۈك دەم ئېلىشنى ئارانلا توشقۇزدى، ئۇ بۇ ئىش توپەيلىدىن قۇددۇسنى لەت قىلىپ بىرئاز بولسىمۇ ئۆزىگە ئېگىش ھۇزۇرىدىن لەززەتلەنسە، يەنە بىر تەرەپتىن، بۇ سىرلىق تۈگۈننىڭ تېخىمۇ چىگىشلىشىپ كېتىشىدىن ئەنسىرەيتتى.

مەجلىسخانا كادىرلار ۋە بىر قىسىم تېۋىپلار بىلەن تولدى. مەۋلان ھاجىم، مۇنىردىن ئاخۇنۇم، سەدىردىن قارىي، ئاقموللا خەلپىتىم، قاراجىملار ساپالارغا چۆككىنىچە جىمجىت ئولتۇراتتى. خالىق يۆەنجاڭ قۇددۇسقا قارىماسلىققا قانچە تىرىشسىمۇ، يەنىلا كۆزلىرى ئۇچرىشىپ قالاتتى، ھامىل بولسا سەھنىيە ژۇرنىلىنى كۆرۈپ ئولتۇرغان ئەدھەمگە يەر ئاستىدىن يوشۇرۇن سەپ سالماقتا ئىدى.

— ئەمىسە يىغىننى باشلايلى، — دېدى يۆەنجاڭ قاپاقلىرىنى تۈرۈپ، خالىق ئۈزۈمچىدە ئېچىلغان پەن - تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى مۇكاپاتلاش يىغىنىنىڭ قىسقىچە روھىنى ئىزاھلىغاندىن كېيىن، بۈگۈن ئەتىگەن ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتىدا بولۇنغان سۆزلەرنى ۋە «851» ئوكولى ھەققىدە ئالاھىدە توختالدى، ئۇ، بۇ ئوكولنىڭ شىپاخانىغا شان - شەرەپ كەلتۈرگەنلىكى، مەملىكەت بويىچە ئاجايىپ ئىنكاسلارنىڭ مەيدانغا كەلگەنلىكى، لېكىن بەزى كادىرلارنىڭ تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىشقا ئەھمىيەت بەرمەي، قىسمەن ئاۋارىچىلىقلارنىڭ تۇغۇلۇشىغا سەۋەبچى بولغانلىقىنى ئۇزۇندىن ئۇزۇن سۆزلىدى. ئۇ جەدۋەل ۋە ئەدھەمنىڭ ماتېرىيالىنى ئۇستەلگە پاققىدە تاشلاپ قويۇپ قۇددۇسقا مىختەك قادالدى:

— بۇ ئويىنىشىدىغان گەپمۇ؟ سىز نېمە ئۈچۈن داۋاملىق خىزمەتكە مەسئۇلىيەتسىزلىك پوزىتسىيە تۇتىسىز؟ ... جەدۋەلدە ھامىلنىڭ ئىسمى، ماتېرىيال بولسا ئەدھەمنىڭ. بۇ ... قانداق تېتىقسىزلىق ...

— مەن بۇ ماتېرىيالنى ئاخشىمى چۈشەكەپ قويۇپ يازغىنىم يوق، — دېدى قۇددۇس قولىنى شىلتىپ، — تەمسىلان تېۋىپلار بىلەن باش قوشۇپ ئاندىن يېزىپ چىقتىم ... لېكىن ھەرقانداق جەدۋەلنى كۆرگىنىم ...

— تۆھپىنىڭ كىمنىڭ ئىكەنلىكىنى بىلمەي تۇرۇپما؟......

— نېمىشقا بىلمەيدىكەنمەن. بۇ ئەلۋەتتە ئەدھەمنىڭ - دە!

— سەككىز ئوكولنى ئىجات قىلغان يەردە بۇنىمۇ ئىجات قىلىشى مۇمكىن، دەپ تەخمىن قىلىپسىز - دە.

— تەخمىن؟ ... — قۇددۇس ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، — مەن 30 يىلدىن بېرى «تەخمىن» بىلەن خىزمەت ئىشلىمىدىم. ئەدھەم تەجرىبىخانىدا تەجرىبە قىلىپ ئىش باشلىغان ۋاقتىتىن تارتىپ بىلىمەن.

— كۆزىڭىزنىڭ ئەستەر پاختىسىنى چىقارماڭ، مەنمۇ ھامىلنىڭ تۇنجى بولۇپ بۇ ئوكول ھەققىدە ئىزدىنىۋاتقانلىقىغا، يېزىلاردىن قۇشقاچ بېشى ئەكىرىپ ئەمەلىي ئىشلىگەنلىكىگە گۇۋاھ ...

— ھاي بۇرادەرلەر، — دېدى مەۋلان ھاجىم ئېغىر خورسىنىپ، — ئەگەر ئىككى رەھبەر ئۆزۈڭلارنىڭ پالۋانلىقىنى كۆرسىتىپ بىزنى چاقىرغان بولساڭلار، بىز بۇ ئويۇننى

كۆرمەياق قويايلى ... «يېگىنە يىپى بىلەن، ھەر ئىش ئېپى بىلەن» دېگەن سۆز بار. سوغۇق قان، كىچىك پېئىل، سەۋرى - تاقەتلىك بولايلى.

— شۇنداق، — دېدى كۆزلىرىدىن نارازىلىق ئۇچقۇنلىرى يېنىپ تۇرغان مۇنىرىدىن ئاخۇنوم، — ھەربىر ئىشتا سەۋرلىك ۋە سالماق بولماق كېرەك. ئاۋۋال ھامىل ۋە ئەدھەمجانلارنىڭ كۆڭۈل خەزىنىسىدىكى سۆزلىرىنى ئاڭلاپ كۆرەيلى ...

مەجلىسخانىنى جىمجىتلىق باستى. ھەممە كىشىنىڭ كۆزى ئەدھەم بىلەن ھامىلغا تىكىلىپ تۇراتتى. ئەدھەم تەمكىنلىك بىلەن كۆلۈمسىرەپ ھامىلغا كۆز قىرىنى تاشلىغىنىدا ھامىل ئالمان - تالمان كۆزىنى ئېلىپ قېچىپ خالىقا قارىدى. يۈەنجاڭ بولسا: «سۆزلە، نېمە ئاۋاق كېسىلدەك ئاقىرىپ ئولتۇرىسەن؟ ...» دېگەندەك باش لىڭشىتتى. ئۇنىڭ بۇ ئىشارىسى ھامىلغا، كاتاڭغا پېتىپ قالغان ھارۋا چاقىنى پىشاڭ بىلەن كۆتۈرگەندەك مەددەت بەردى، لېكىن ئۇ يەنىلا ئېسەنكىرەپ تۇرماقتا ئىدى. چۈنكى ھەممە كىشى سوتچىدەك ئۆزىگە قاراپ تۇرغان بۇ سورۇن — يېگىملىسەڭ شەرمەندە بولىدىغان، يەڭسەڭ شۆھرەت قازىنىدىغان مەيدان ئىدى. شۇڭا بۇ يەردە ئار-نومۇس، ۋىجدان، ئەخلاق - پەزىلەت، ئادالەت پەردىلىرىنى يىرتىپ تاشلاپ قىپيالىڭاچ مەيدانغا چۈشۈش كېرەك ... ئۇ دەسلەپ بۇنداق مەيدانغا چۈشۈشنى ئويلاپمۇ كۆرمىگەنىدى. پەقەت خالىقا ئويناشقاندەك، ياكى ماختانغاندەك، قىسقىسى گەپ تاپالماي تەمتىرەپ قېلىپ ئۆزىنى بىردەملىك خىجىللىقتىن قۇتۇلدۇرۇش ئۈچۈن دەپ سالغان بىر ئېغىز سۆزى ئۇنى شۇ دەقىقىدىلا كۆرۈنمەس يىپلار بىلەن مۇشۇ مەيدانغا باغلاپ قويغانىدى. بۇ كۆرۈنمەس يىپلار ئۇنى بىئىختىيار ھەرىكەت قىلىشقا، سۇ ئۈزۈش ماھىرىدەك مەشق قىلىشقا سۆرەپ كىردى. شۇ چاغدا «قوشقاچ مېكىسى ئوكۇلى تەتقىق قىلىۋاتىمەن» دېمىسە بوپتىكەن، «ئويلانماي تۇرۇپ ئېيتىلغان بىر سۆز، ئاۋايلىماي ئالغان بىر قەدەم پۈتۈن ئۆمرۈڭگە يەتكۈدەك پۇشايمانغا قالدۇرىدۇ» دېگەن گەپ راست ئوخشايدۇ ... لېكىن ئۇ ھازىر كېچىككەنىدى ...

— مەن بۇرۇن، — دېدى ھامىل چىڭقىلىپ، — قوشقاچ مېكىسى ئوكۇلىنى تەتقىق قىلىپ كۆرمىگەن. لېكىن ئۇ چاغلاردا مەن ئوقۇغۇچى بولغاچقا ئۇنى ئىشلەشكە شەرت-شارائىتىم يار بەرمىگەن ... بۇ قېتىم ...

— سىزنىڭ بۇ ئوكۇلىنى تەتقىق قىلغىنىڭىزنى كىم بىلىدۇ؟ — دېدى قۇددۇس.

— خالىق يۈەنجاڭنىڭ خەۋىرى بار. بۇ كۆزدىكى گەپ.

— شۇنداق، بۇ خېلى بۇرۇنقى گەپ، ھە، ئەدھەم، سىزنىڭ قانداق پىكرىڭىز بار؟

كىشىلەر ئەدھەمگە تاقەتسىزلىك بىلەن بىردەك تىكىلدى. چۈنكى ئىشتىن چۈشىدىغان ۋاقىت ئۆتۈپ كەتكەنىدى. شۇڭا ھەممىسى دېگۈدەك پات - پاتلا سائەتكە قاراپ تاماقلىرىدا چىكىلدىشاتتى ۋە بەزى سائەتتى يوقلار دېرىزىدىن ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان كۈنگە قارايتتى. قۇياش ئەمدىلا چېچەكلىرى كۈنچىلىشىپ ئېچىلايلا دەپ قالغان مېۋە كۆچەتلىرىنىڭ يالاڭ شاخلىرى ئارىسىدىن قىپقىزىل بىر پارچە ئوتتەك پاتماقتا ئىدى. دېرىزە تۈۋىدە بولسا ھۆرپەيگەن ئىككى قوشقاچ پەيلىرىنى تازىلىشىپ، ئاخىرقى بىر - ئىككى قېتىم چۇرۇقلىدى - دە، ئۇۋىسىغا كىرىپ كەتتى...

— مەن نېمە دېيىشىمنى بىلەلمەي تۇرىمەن، — دېدى ئەدھەم غەملىك كۈلۈمسىرەپ، — ھامىلىنىڭمۇ «مەن ئىشلىدىم» دېيىشكە ئاساسى بار مەن بۇرۇن گۈش تېپىلغان كېرىدىغان ھايۋانلارنىڭ ئەزالىرىدىن ئوكۇل ئىشلەپ كۆرمىگەچكە، كۆپرەك تەتقىق قىلدىم ۋە قىينالدىم. ئوكۇل سۇيۇقلۇقىنى ئېرىتىپ بولۇپ سۇزۇلدۇرۇشتە ھامىلغا مۇراجىئەت قىلدىم. سۇزۇلدۇرۇش چارە - تەدبىرلىرى «دورىگەرلىك بىلىملىرى» دېگەن كىتابتا بار ئىدى. خەنزۇچە كىتابنى ماڭا قارىغاندا ھامىل راۋان ئوقۇيالايدۇ ۋە بۇنى ھامىل تېپىپ چىقتى. كېيىن مەن ئوكۇلنى ئېرىتىش، سۇزۇلدۇرۇش، تىندۇرۇش قاتارلىق تېخنىكىلىق جەھەتتە تەجرىبە ئىشلەپ بېرىپلا دورا زاۋۇتىنىڭ ئىشلىرى بىلەن بولۇپ كەتتىم، ھامىل كۆپرەك جاپا تارتتى.

مەجلىسخانا سۈكۈنات ئىچىگە چۆمدى. خالىق يۈەنجاڭ يىغىننى ئەتە چۈشتىن كېيىن داۋاملاشتۇرىدىغانلىقىنى ئېيتىپ خۇلاسە قىلدى. كىشىلەر ئۆزئارا گۇدۇڭلىشىپ، بەزىلىرى پىچىرلىشىپ دېگۈدەك سىرتقا چىقىشتى، ئەڭ ئاخىرىدا ئەدھەم، مەۋلان ھاجىم مۇنبىردىن ئاخۇنۇملار ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى.

— ئۆزىڭىزنى بىھۇدە خاپىلىققا جورىتماڭ ئوغلۇم، — دېدى مەۋلان ھاجىم تال بوستان ئاستىدا كېتىۋېتىپ، — ھەق ھامان ئۆز ئورنىنى تاپىدۇ.

— ئەلبەتتە، ھەركىمنىڭ نام - ئەمالى بەش قولدەك ئايان تۇرسا، — دېدى مۇنبىردىن ئاخۇنۇممۇ تەسەللىي بېرىپ، — بۇرادەرلەر سىزنى چۈشىنىدۇ.

— ھەربىرلىرىنىڭ كۆڭلۈمنى ئاۋۇتقانلىرىغا مەمنۇنمەن.

ئەدھەم ئۇلار بىلەن خوشلىشىپ ئۆيىگە كەلدى، ئۇنىڭ بۇ ئىككى ئېغىزلىق ئۆيى ئانچە چوڭ بولمىسىمۇ، تال بوستانلىق ھويلىسى بار ئىدى. شىپاخانا خادىملىرى ئۈچۈن سالغان بۇ ئۆيلەر بىر يۈرۈش بولۇپ، خۇددى بىر قېلىپتىن چىققاندەك، ھەممىسىنىڭلا تال بوستانلىق ھويلىسى بار ئىدى. بەزى پەرۋىشكە سەل قارىغان ئائىلىلەرنىڭلا تاللىرى قۇرۇپ كەتكەنلىكتىن كاۋا تېرىۋەتكەنىدى.

ئەدھەمنىڭ بۇ ئۆيدە يالغۇز ياشاپ كېلىۋاتقىنىغا 11 يىل بولۇپ قالدى. شۇنداق، ئۇ چىناردىن ئايرىلغاندىن كېيىن ئۆيلەنمىدى. ئاشۇ كەم سۆز، نومۇسچان، ناتىۋان قىز ئۇنىڭ ھاياتىغا جىمجىت كىرىپ كەلدى ۋە جىمجىتلا كەتتى. توغرا، ئۇ كەتتى. ئەدھەم ئۇنى ھەتتا چۈشۈمدە بولسىمۇ كۆرەي دەپ ئارزۇ قىلدى، لېكىن ھايات چېغىدا كۈتكەن مۇھەببىتىگە نائىل بولالمىغان مەسۇمە قىز ئۇنىڭ چۈشىگىمۇ كىرمىدى، بارا - بارا ئۇنتۇلدى. ئەدھەم ئاياغ ئۇچى يوق دورا ئۆسۈملۈكلىرى، ئەينەك پروبىركىلار، ئېرىتىش ئەسۋابلىرى، توپلىغان رېتسېپلار ئىچىدە ئۆزىنىمۇ ئۇنۇتتى. ئۇ يەنە نېمە ئۈچۈندۇر گاھى - گاھىدا سۈپ - سۈزۈك سۇزۇلمىلەر ئىچىدە چىنارنىڭ مۇلايىم چىرايىنى كۆرۈپ قالاتتى. بۇنداق چاغلاردا ئۇ: «چىنار كەتتى، لېكىن ئۇ قۇرۇق كەتمەپتىكەن. قانداقتۇر بىر نەرسەمنى ئۆزى بىلەن بىللە ئېلىپ كېتىپتۇ» دەپ پىچىرلايتتى. ئەدھەم بۇ ئىشقا ئانچە كايىشمۇ قىلمىدى. ئەمما ئۇنىڭ ھاياتىدىكى ئىككىنچى قېتىملىق يوشۇرۇن سىر دېڭىزغا چۈشكەن تاشتەكلا قالدى. مەرھۇم چىنار ئەدھەمنىڭ قەلبىدە

چېچەك ئاچقان مۇھەببەتنى يىلتىزلىرى بىلەن قومۇرۇپلا ئېلىپ كەتمەكچەن چېچەك. ئايىۋۆى شىپاخانىغا كەلگەن يىلى يوشۇرۇن كۆيۈش ئوتى ئۇنىڭ يۈرىكىدە ئاجايىپ نازۇك مۇھەببەت بىخىنى يېتىلدۇردى. ئەدھەم ئۆزىمۇ بىلمەيدۇ، «ھېلىلا كۆزۈڭنى چوقۇيمەن» دەپ تۇرغاندەك تۇمشۇقىنى ئۇچلاپ يۈرىدىغان بۇ ئاغزى ئىتتىك، ئايغىنى يېنىك قىزنى قانداقلارچە ياخشى كۆرۈپ قالدىكىنە؟!... ئۆزىدىن 8 ياش كىچىك بولغان بۇ جاۋىلداق قىزنىڭ كۈنبويى ۋارقىراپ ـ جارقىراشلىرى ئەدھەمگە گويا تالانتلىق ئارتىسنىڭ قىزدقارلىق ئويۇن كۆرسەتكىنىدەك كۆڭۈللۈك، تاتلىق بىلىنەتتى. دۇنيادا ئۇنىڭدىن ئارتۇقمۇ لەززەت يوقتەك قىلاتتى. ئاخىرى سەۋرى قاچىسى تولغان ئەدھەم بىر شەنبە كۈنى پۈتۈن كۈچ ـ قۇۋۋىتىنى ئىشقا سېلىپ كونسېرت بېلىتىدىن بىرنى ئۇنىڭغا سۇنۇپ ئويۇنغا تەكلىپ قىلدى، كۈتۈلمىگەندە ئايىۋۆى:

— بۇ بېلەت يەتمەيدۇ، قولىڭىزدىكىنىمۇ بېرىڭ،—دېدى.

— نېمىشقا؟...— دېدى ئەدھەم ھەيران بولۇپ.

— چۈنكى يىگىتىم بىلەن بېرىشىم كېرەك ـ تە...

ئەدھەم قولىدىكى يەنە بىر بېلەتنىمۇ بەردى ـ دە، قاقاقلاپ كۈلۈپ كېتىۋاتقان ئايىۋۆىنىڭ ئارقىسىدىن قاراپ قالدى...

بۇ ئىشلار پات ـ پاتلا ئەدھەمنىڭ يادىغا چۈشىدۇ ۋە ئۇ ئۆزىگە مەسخىرىلىك كۈلىدۇ. بولۇپمۇ ئايىۋۆىگە «جازا» بەرگىنىنى ئويلىسا ۋىجدان ئالدىدا ئۆرتىنىدۇ. شۇ چاغدا نامەردلىك قىلغان ئىكەن، ئەلبەتتە، قەلب مۇددىئاسىغا كۆڭۈل كۈچى بىلەن يەتمەك پەزىلەتلىك كىشىلەرنىڭ ئىشى ئەمەس.

ئەدھەم بۇ كۆڭۈلسىزلىكلەرنى ئويلىغىنىدا ئۆزىنى ۋىجدان تارازىسىغا سېلىپ: «مەن مۇكەممەل ئادەم ئەمەسكەنمەن، دۇنيادا نۇقسانسىز نەرسە بولمايدۇ، دېگىنى راست ئوخشايدۇ. مېنىڭمۇ قانداقتۇر كاۋاك يەرلىرىم خېلىلا كۆپ ئىكەن» دەپ ئۆزىگە ـ ئۆزى كايىيدۇ. ئۇ شۇنىڭدىن بېرى بىرەر ئايال زاتىغا كۆز قىرىنى سالمىدى. بولمىسا ئەدھەمنىڭ يېشىنىڭ چوڭلۇقىنى دېمەستىن سۆز تاشلاپ، بېشارەت قىلىپ باققان قىزلارمۇ بولدى. ھەتتا بەزى قىزلار ئاشكارىلا: «مۇھەببىتىڭىز بارمۇ؟» دەپ سورىدى. ئەدھەم كۈلۈپ: «يۈرىكىمدە بىرلا ئوت بار» دەپ مۇجمەل جاۋاب بەردى. توغرا، چىنار ئۆلگەندىن كېيىن ئۇنىڭ يۈرىكىدە يالقۇنجاپ كۆيۈۋاتقان ئوت مۇھەببەت ئوتى ئەمەس، بەلكى غايە ئوتى ئىدى.

ئۆزىنىڭ ياشلىق ئۆمرىنى مىللىي تىبابەت دورىگەرلىكىگە بېغىشلىغان بۇ يىگىت كەسپىگە بولغان چوڭقۇر مۇھەببىتى، ئۆزى تۇتۇش قىلغان ئىشقا تەۋرەنمەس ئەستايىدىللىقى بىلەن بىرمۇنچە يەرلىك دورىلارنى تەتقىق قىلىپ چىقتى، ئۇنىڭ بۇنىڭدىن يۈرۈنقى كەشپ قىلغان 8 خىل ئوكۇلىمۇ دورا ئۆسۈملۈك ئۇرۇقلىرىنىڭ جەۋھەرلىرىنى سۈزۈۋېلىش ئارقىلىق ياساپ چىققان چاپالىق ئەمگىكىنىڭ مېۋىسى ئىدى. بۇ ئوكۇللارنى مۇكاپاتلاپ بېرىلگەن مەخمەل تاشلىق كىنىشكىلىرى ھېلىھەم ئۇنىڭ ساندۇقىدا ساقلىنىپ تۇرۇپتۇ. مانا ئەمدىلىكتە و ـ قېتىملىق ئىجادىيىتىنىڭ بۇنداق بورانغا دۇچ كېلىشىنى ئۇ

ئويلاپمۇ كۆرمىگەنىدى. ھامىلنى دورا زاۋۇتىنىڭ ئوكۇل بۆلۈمىگە ئۆزى يېتەكلەپ چىقتى، رەھبەرلىككە ئارقا - ئارقىدىن دوكلات سۇنۇپ، ئېخنىكا بۆلۈمىنىڭ باشلىقىمۇ قىلدى. لېكىن ئۇ ھازىر نېمە ئوي-ئويلارنى ئويناۋاتىدۇ. ئەدھەم ناھىيىگە دورا تەكشۈرۈش ئۈچۈن باردى. ناھىيىلىك مىللىي ئامبولاتورىيىنىڭ باشلىقى دورىلارنى ئالماقچان ئۆزلىرىنىڭ بىر تەرەپ قىلىپ بولغانلىقىنى، يۇقىرىدىن ئادەم تەلەپ قىلمىغانلىقىنى ئېيتتى. ئۇ باشقا ناھىيىلەرگە تېلېفون بېرىپ بۇنداق ئەھۋال مەۋجۇت ئەمەسلىكىنى بىلدى. ئەدھەم قايتىشىدا ئايبۇۋى بىلەن كۆرۈشتى. ئۇنىڭدىن كەچۈرۈم سورىدى. ھامىلنىڭ ئالدىراقسانلىقىنى كۆڭلىگە ئالماسلىقىنى، ئەگەر ئۇ ماقۇل بولسا شىپاخانىغا يېتەكلەپ كېتىشىنى ئېيتتى. لېكىن ئايبۇۋى قەتئىيلىك بىلەن: «ھامىل دېگەن ئىسمىنى ئېغىزغا ئېلىش ئەمەس، ئويلىساممۇ سەسكىنىپ كېتىمەن، سىز تېخى ئۇنى ئاقلاۋاتامسىز؟ مەن سىزگە ئېيتىپ قوياي، ئۇ سىزنىڭ ئۆپكىڭىزنى ئىچىڭىزدىن قېقىپ، ئۇچىيىڭىزنى سۇغۇرۇۋالغاندىلا ئاندىن ھوشىڭىزنى يىغىسىز... ئەمما كېچىككەن بولىسىز...» دېدى - دە، شارتلا بۇرۇلۇپ كېتىپ قالدى. ئەدھەم ئەتىسىلا ۋىلايەتلىك پەن - تېخنىكا كومىتېتىغا كىرىپ باشلىق بىلەن كۆرۈشتى ۋە بۇ ھامىلنىڭ ئايالىنىڭ قويۇۋاتقان ئويۇنلىرى ئىكەنلىكىگە كۆزى يەتتى. ئۇ ئالدىنقى كۈنى شىپاخانىغا تېلېفۇنىيە ئىستانسىسىدىن مۇخبىرلار كېلىپ سۆرەتكە ئالغانلىقىنى ئۇققاندىلا ئايبۇۋىنى قايتا ئەسلەشكە مەجبۇر بولدى. بۇ ھەرگىز ھامىلنىڭ ياشلىقىغا ئېلىپ بىرەر قېتىم ماختىنىۋالغانلىقى، كۆرەڭلىك قىلغانلىقى ئەمەسكەن، بۇنىڭ تېگى، يىلتىزى، چارە - تەدبىرلىرى بار مۇكەممەل پىلانىكەن.

ئەدھەم ئورۇن سېلىپ ياتتى، لېكىن ئۇيقۇسى كەلمىدى. ئۇ ئەتىكى كۆڭۈلسىز غەش قىلىدىغان مۇنازىرىنى ئويلىغىنىدا ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن ھامىل، زەينۇرە، ئايبۇۋى، قۇددۇس، مەۋلان ھاجىملار بىر - بىرلەپ ئۆتتى. بۇلارنىڭ ئىچىدە خالىق دۆڭچاڭ گويا مۇقەددەس تاش ھەيكەلدەك تىك قەد كېرىپ تۇراتتى...

9

ئەدھەم يىغىن مەيدانىغا كىرىپ كەلگەندە كىمدۇر بىرى گېزىتنى ئوقۇۋاتاتتى:

...«ھامىل كېرىم شىپاخانىغا كېلىپ ئانچە ئۇزۇن ئۆتمەيلا ئۆزىنىڭ خىزمەتتىكى ئاكتىپلىقى، تىرىشچانلىقى ئارقىلىق كەسپىي جەھەتتە ئالاھىدە نەتىجە يارىتىپ تەشكىل ۋە ئاممىنىڭ ئالقىشىغا سازاۋەر بولدى، ئۇ ھازىر دورا زاۋۇت تېخنىكا بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولۇپ ئىشلەۋاتىدۇ. يولداش ھامىل كېرىم ياشلىق باھارى ۋە بىلىمىنى مىللىي تىبابەت دورىگەرلىك ئىشلىرىغا بېغىشلاپ، ۋەتەن، خەلق ئۈچۈن ئۆچمەس تۆھپە ياراتتى. ئۇنىڭ تىنىماي ئىزدىنىشى ۋە جاپالىق ئەمگىكىنىڭ مېۋىسى بولغان «851» ئوكۇلى ئاپتونوم رايونلۇق پەن - تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى باھالاش كومىتېتى تەرىپىدىن «ئىككىنچى دەرىجىلىك» مۇكاپاتقا ئېرىشتى، ھامىل كېرىم بىر كۈمۈش مېدال، 300 يۈەن پۇل، ئىككى دەرىجە مۇئاش بىلەن مۇكاپاتلاندى...»

ئەدھەم بوسۇغىدا تۇرۇۋەرگەنىمۇ بولاتتى، لېكىن خالىق، قۇددۇس، مەۋلان هاجىملار بىلەن كۆزى ئۇچرىشىپ قېلىپ بىرئاز ئوڭايسىزلاندى... مەۋلان هاجىم سەل چېچىلىۋراق لوقما سالدى:

— بۇ ماقالىدىن رەھبەرلىرىمىز ئالدىن خەۋەر تاپقانمىكىن؟

— مېنىڭ خەۋرىم بار، — دېدى ئەدھەم مەيۇس چىرايى بىلەن كۆلۈمسىرەپ.

— يېزىلغان ماقالىنى كۆرۈپ ماقۇللۇق بەرگەنمىدىكىنمىز ياكى...

— مەن هامىل ۋە مۇخبىرغا ئىشەنگەنىدىكەنمەن...

هامىلنىڭ كۆزلىرى ئالاقزادە بولدى، مەۋلان هاجىمنىڭ گېزىتنى مىجىقلاپ ئۈستەل ئۈستىگە تاشلاپ قويۇشى، يىغىننى داغدۇغا بىلەن باشلاشنى نىيەت قىلىپ تۇرغان خالىقنى پەسكويغا چۈشۈرۈپ قويدى. ھەممىنىڭ ھۆرمەت ـ ئېتىبارىغا سازاۋەر بولغان بۇ راست سۆز، يۇمشاق دىل ئالىمدىن خالىقمۇ ئەيمىنەتتى، خالىق «يىغىننى باشلايمىز» دەپ ئېلان قىلغاندىن كېيىن، «851» ئوكۇلنى لايىھىلىگۈچىنىڭ يەككە ماتېرىيالىنى يەكۈنلەپ، تەستىقلاپ چۈشۈرۈشتە بىر تەرەپلىمىلىك كۆز قاراش بولغانلىقى، بۇنىڭغا هامىل قاتناشتۇرۇلمىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، كېچىچە بىلەپ چىققان نەيزە ئۇچىنى يەنىلا قۇددۇسقا قاراتتى.

— مەن قارشى، — دېدى قۇددۇس شۇ هامانلا، — تەمسىلان ئالغاندا، شۇ كۈنى هامىلنى تاپالمىدۇق، مەن رەيھانەمنى ئەۋەتتىم. هامىلنى ئايالى تېلېفوندا چاقىرىپ ئېلىپ كېتىپتىكەن.

— مېنىڭچە، — دېدى سەدىردىن قارىي كوسا ئېڭىكىنى سىيلاپ، — هامىلخۇن «مەن بۇ ئوكۇلنى بۇرۇنلا مۇتائىلە قىلغانمەن» دەپ ئېيتتى. شۇڭا مۇشۇ جەرەستاندا بىر ئىسپاتلاپ كۆرسە قانداق؟

سەدىردىن قارىمنىڭ سوئالى هامىلنى مەڭدىتىپ قويدى. ئۇ دەماللىققا نېمە قىلارىنى بىلمەي، ئالمان ـ تالمان خاتىرىسىنى ئالدى ـ دە، خەنزۇچە خەتلەر گىچىماچ سوۋۇشۇپ كەتكەن بەتنى ئېچىپ يىغىنىدىكىلەرگە كۆرسەتتى:

— ما...مانا...ئا... ئاللىبۇرۇنلا يېزىلغان...مۇ...مۇنداقچە ئېيتقاندا يىلىمۇ بار.

كۆپچىلىك خەنزۇچە خەتنى تونۇمىسىمۇ خاتىرىنى قولىدىن ـ قولغا ئۆتكۈزۈپ، گويا ئۇنىڭدىن «851» ئوكۇلى ئۆمۈلەپ چىقىدىغاندەك قاراشتى. ئەدھەم خەنزۇچە ماۋزۇنى كۆرۈپ تاتىرىپ كەتتى. دەرۋەقە «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى ھەققىدە دەسلەپكى چۈشەنچە» دېگەن تېما كۆزگە ياققال تاشلىنىپ تۇراتتى. ئەدھەمنىڭ خاتىرىسىدە بولسا «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى تەتقىقاتى» ئىدى. هامىل ئەدھەمنىڭ قولىدىكى كۆك تاشلىق خاتىرىغا نەزەرىنى سېلىش بىلەن توكۇرۇكنى يۇتتى. لېكىن توكۇرۇكى گېلىدىن ئۆتمەي، بۇرنى سوزۇلۇپ، كۆز چاناقلىرى جامدەك ئېچىلدى. ئەمما زەينۇرەنىڭ: «بەردەمرەك بولۇڭ، ھەرگىز يول بېرىشكە بولمايدۇ» دېگەن سۆزى قۇلاق تۈۋىدە جاراڭلىغاندەك بولدى ـ دە، يۈزىگە خاتىرجەملىك تۈسىنى بەردى.

— بىز هامىلنىڭ تەتقىقات تىزىسىنى تەرجىمە قىلدۇرۇپ سېلىشتۇرۇپ كۆرۈمىز، —

دېدى خالىق كۆپچىلىككە، — لېكىن يىلىدا خېلىلا پەرق بار. ھامىلىنىڭ 3 يىل بۇرۇن يېزىلغان.

خالىق يۈەنجاڭنىڭ «ھامىلىنىڭ 3 يىل بۇرۇن يېزىلغان» دەپ مەختەك قاراپ ئېيتقان بۇ سۆزىدىن قانداقتۇر يوشۇرۇن ۋە سىرلىق مەنىنى سەزگەن ئەدەھەم قورقۇنچلۇق بىر قارا قويۇننىڭ ئۆزىگە قاراپ بېسىپ كېلىۋاتقانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتتى. ئۇ ھامىلدىن سوئال سورىماقچى بولۇپ تۇرغىنىدا قۇددۇس گەپ ئېچىپ قالدى.

— ئۇنداقتا ھامىل بۇ تەييار ئاشنى نېمە ئۈچۈن 3 يىلغىچە ئوتتۇرىغا كۆتۈرۈپ چىقالمايدىكەن؟ ئەمىسلان ئالغاندا، مەن بۇ ئوكۇلنى ئونىنچى ئايدا تەجرىبىخانىسىدا ئەدەھەمنىڭ ئىشلەپ تۇرغانلىقىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن ھەم كۆك تاشلىق خاتىرىدىكى تەزكىرىلەرنىمۇ ئوقۇغان.

— مەن، — دېدى ھامىل تىترەڭگۈ ئاۋازدا، — ئوقۇش پۈتتۈرۈپ كېلىپلا شىپاخانىنىڭ تاشقى بۆلۈم دورىخانىسىدا ئىشلىدىم. ئۇ يەردە شەرت - شارائىت يوق ئىدى...

— سىز ئۇ يەردە بىر يىلدىن كۆپرەكلا خىزمەتتە بولدىڭىز، — دېدى مۇنىردىن ئاخۇنۇم بېشىنى ئېگىپ، - مېنىڭ خاتىرەمدە ئېنىق تۇرۇپتۇ، ئەدەھەم ئىككى يىل ئىلگىرى مۇشۇنداق كۆكلەم مەزگىلىدە سىزنى يۆتكەش ھەققىدە مەۋلان ھاجىم ۋە پېيقىرىغا مەسلىھەت سالغان. ئىككى يىل ئاز مۇساپە ئەمەس، ئوغلۇم، يەنە نېمە ۋەجىدىن مۇتاتالىيەڭىزنى كامالەتكە يەتكۈزۈشكە ھەرىكەت قىلمىدىڭىز؟...

— مەن...بۇرۇن بىر نۆۋەت تەجرىبە قىلىپ ئوكۇل سۈيۈقلۇقىنى سۈزۈلدۈرمەي تاشلاپ قويغان...

— ئۇنداقتا، — دېدى قۇددۇس، — بۇ قېتىم ئەدەھەم «دورىگەرلىك بىلىملىرى» دېگەن كىتابنى بەرگەندىن كېيىن 0.5 پىرسەنتلىك تۇز كىسلاتاسىدا سۈزۈلدۈرگەنلىكىنى تېپىپ چىقىپ بۇ كەشپىياتىڭىز ھەقدادىغا يېتىپتۇ - دە؟!

—...

مۇنازىرە بارغانسېرى چوڭقۇرلاشماقتا ئىدى. ھامىلىنىڭ بەزى ھاللاردا دۇدۇقلاشلىرىنى ھېسابقا ئالمىغاندا، ئۇ ھازىر تەمكىن، سالماق ئىدى، ھەربىر گەپنى تارازىدا تارتىپ قىلىۋاتاتتى. قىسقىسى، غەلىبە قىلىشقا ئىشەنگەن قىمارۋاز تېخى ئەڭ ئاخىرقى كوزىرىنى چىقارمىغاندەك، پۈتۈن ۋۇجۇدىدىن ئىشەنچ تېمىپ تۇراتتى. ئۇ ھەتتا ئەدەھەمنىڭ ئەمدى سۆز باشلايدىغانلىقىنى، نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى بىلىپ بولغاندەك خاتىرجەم ئىدى.

— ھامىل، — دېدى ئەدەھەم سالماق بىلەن، — مەن لايىھىنى تۇنجى قېتىم ئوكۇل ئىشلەش بۆلۈمىدە سىزگە ئېيتقاندا، سىز نېمە ئۈچۈن ئەزەلدىن ئاڭلاپ باقمىغاندەك ھەيران بولىسىز؟

— ئەلبەتتە ھەيران بولىمەندە، چۈنكى تۇنجى تەتقىقاتىمنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلۇشى ئەجەبلىنەرلىك ھادىسە دە...

— ئۇنداقتا نېمە ئۈچۈن «قانداق كېسەللەرگە شىپالىق ئۈنۈمى بار؟» دەپ سورايسىز؟

— بۇ سىزنىڭ يۈزىڭىزنىڭ قىزىرىش - قىزارماسلىقىنى سىناپ كۆرۈش ئۈچۈن!...

— سىزنىڭ ئەينى ۋاقىتتىكى قىياپىتىڭىز، تەلەپپۇزىدىكى ئاھاڭلىرىڭىز ھازىر دېگەنلىرىڭىزنىڭ پۈتۈنلەي ئەكسىچە، — دېدى ئەدھەم جىددىي ئاھاڭدا، — ھەتتا سىز «گۆش تېپىغا كىرىدىغان ھايۋانلارنىڭ ئەزالىرىدىن ئوكۇل ئىشلەپ كۆرمىگەن تۇرساق، قانداق بولار؟» دەپ ئىككىلەندىڭىز، بۇنى قانداق چۈشىنىش كېرەك؟...

— بۇ ناھايىتى ئاددىي ھەقىقەت، كەشپىياتىمنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن قانچىلىك دەرىجىدە ئىگىلەپ كېتىلگەنلىكىنى تېخىمۇ ئېنىقراق بىلىش ئۈچۈن ئەتەي كوچىلاپ كۆرگەنىدىم.

— سەۋرى قىلىڭ ھامىلاخۇن، — دېدى ئۆز سۆز ئاقمۇللا خەلپىتىم، — سىزنىڭ مۇتائالىيىڭىز قانداقلارچە ئەدھەمجان تەرىپىدىن ئىگىلەپ كېتىلىدۇ؟ سۆزلىرىڭىز روشەنرەك بولسۇن...

— بۇ سوئال ئەدھەمگە قويۇلغان بولسا جايىنى تاپقان بولاتتى. شۇنداقتىمۇ يەنە ئۆزۈم ئېيتىپ بېرەي...

زەينۇرە ھەر كېچىسى ھامىلنىڭ قۇلىقىغا قوغۇشۇن قۇيغاندەك بىر - بىرلەپ ئورنىتىۋەتكەن سوئال - جاۋابلار نەق ۋاقتىدا ئۆز تەسىرىنى كۆرسەتتى، مانا ئەمدىلىكتە غەلىبە ھامىل تەرەپكە يۈزلەندى... ھامىل خوتۇنىنىڭ ئاياغلىرىغا تاشلىنىشقا، ئۇنىڭ تاپانلىرىغا سۆيۈپ تۇرۇپ: «سەن مېنىڭ پەرىشتەم، سەن مېنىڭ جەننىتىم، سەن مېنىڭ قۇتقۇزغۇچ خۇدايىم» دەپ پۈتۈن جاھانغا توۋلاشقا تەييار. بۇنداق ئاياللار تۇرمۇشتا خار بولمايدۇ. ئۇلار ئاللا بەندىلىرى ئۈچۈن ياراتقان بارلىق مەئىشەتلەرنى ئۆزىنىڭ تەڭداشسىز ئەقلى ئارقىلىق گاھ ياخشىلىق بىلەن، گاھ يامانلىق بىلەن باشقىلار ئىلكىدىن يۇلۇپ ئالىدۇ، ئۇلار شۇنچە چەبدەس، شۇنچە چېچەن، شۇنچە پاراسەتلىك ئىكەنكى، ئۆز رىسقلىرىنى تارتتۇرۇپ قويغۇچىلارمۇ ئۆزلىرىنىڭ شور پېشانىلىكىدىن كۆرىشىدۇ، ياشىسۇن ئەقىللىق، دانىشمەن، سۆيۈملۈك، رەھىمسىز ئاياللار!...

ھامىلنىڭ كۆڭۈل ئېكرانىدىن ھەممە ئىشلار تىزىلىپ ئۆتتى. ئۇ ئەمدى يەنە بىر كوزىرىنى چىقاردى.

ھامىل «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى ھەققىدە دەسلەپكى چۈشەنچە» تەتقىقاتى يېزىلغان خاتىرىسىنى بۇلتۇر 10 - ئاينىڭ بېشىدا ئەدھەمنىڭ ئېلىپ كەتكەنلىكى، ئارىدىن بىر ھەپتە ئۆتكەندە تاسادىپىيلا «لايىھە» نى ئوتتۇرىغا قويغانلىقى، شۇ چاغدا ھامىل ئۆزىنىڭ نەچچە كېچىلەپ كۆزىگە ئۇيقۇ كەلمەي، گېلىدىن تاماق ئۆتمەي قوقاستا پۇچۇلانغاندەك ئازابلىنىپ چىققانلىقىنى تەسىرلىك قىلىپ سۆزلىدى. ئۇ ئاخىرىدا:

— مەن بۇ مەسىلىنى ئەدھەمگە ئوچۇق - ئاشكارا ئېيتماقچىمۇ بولدۇم، لېكىن بۇ نىيىتىمدىن ياندىم، چۈنكى ئەدھەم مېنىڭ باشلىقىم ۋە مېنى ئۆستۈرگەن كىشى! بۇ تەرەپلەر مېنى ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويدى. يەنە بىر تەرەپتىن ئۇنىڭ نەزىرىدىن چۈشۈپ كەتسەم ئايىۋۋىدەك بىر يارامىلىق خادىمنىڭ بېشىغا چۈشكەن ئاقىۋەت مېنىڭمۇ بېشىمغا كېلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرىدىم، — دېدى.

مۇنازىرە مەيدانى كۆرىستان جىمجىتلىقىغا چۆكتى، مەۋلان هاجىم، مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم، قۇددۇس، سەددىرىدىن قارىي، ئاقمۇللا خەلپىتىم، قاراجىملار بىر - بىرىگە قاراشتى، باشقىلار بۇلارنىڭ نېمە دېيىشىنى كۈتمەكتە ئىدى. ئەدهەم هاملىنىڭ كۆزلىرىگە لەشتەردەك قادالدى، خالىق بولسا هاملىنى بىرىنچى قېتىم كۆرۈۋاتقاندەك سىنچىلاپ قارىغىنىچە: «مۇنۇ كاززاپ نېمە دەپ جۆيلۈۋاتىدۇ. ئايىۋۋىنى ئۇنداقچى - مۇنداقچى دەپ يامانلاپ يۆتكىۋېتىشكە قول قويدۇرىدۇ - يۇ، ئەمدىلىكتە بولسا...» دەپ هاملىغا غىجىنسا، يەنە بىر تەرەپتىن ئۆزى قوللىغان ئوبىيكتىنىڭ تەۋرەنمەس پاكىتتىن بىرنى ئوتتۇرىغا قويالىلىقىغا كۆڭلىدە ئاپىرىن ئوقۇدى.

— مەنمۇ ئىككى ئېغىز پىكىر قىلاي، — دېدى خالىق گېلىنى قىرىپ، — شىپاخانىمىزدا بۇ ئوكۇل توغرىلىق هېچقانداق گەپ بولۇنمىغان ۋاقىتتا مەن بۇ ئىشتىن خەۋەر تاپقانتىم. هاملى كەشىپ قىلماقچى بولغان ئوكۇلنىڭ شىپالىق ئۈنۈمىنى بىلگەندىن كېيىن ئىختىراچىنى قوللىدىم، مەدەت بەردىم. بىر نەچچە قېتىم سۈرۈشتە قىلدىم، هاملى بىر نۆۋەت قۇشقاچ بېشى ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن يېزىغا ماڭغاندا ئۆز نامىمدىن خەتمۇ قىلىپ بەردىم. ئەلبەتتە، بىرەر مەسىلىگە دۇچ كەلگەن ئىكەنمىز ئۇنى تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلىشقا، ئانالىز قىلىشقا ئەهمىيەت بېرىشىمىز كېرەك، بۇ رەهبەرلىكنىڭ بۇرچى...

خالىقنىڭ يەنە نېمىلەرنى دېمەكچى ئىكەنلىكى ئۆزىگىمۇ ئايدىڭ ئەمەس ئىدى. مەۋلان هاجىمنىڭ «يوۋەنجاڭ» دېگەن ئىلتىجاسىدىن كېيىن ئۇنىڭ تۇترۇقسىز، مەنىسىز گەپلىرىنىڭ قۇيرۇقى ئۈزۈلدى.

— ئىنزاغا ئورۇق سالىدىغان گەپلەرنى بەس قىلايلى، ئۆزىمىزگە هاي بېرەيلى، — دېدى مەۋلان هاجىم ئاچچىقى بىلەن، — بىزنىڭ مۇباهىسە① مىز ئادالەت ۋە پەزىلەتكە موهتاجدۇر. ئېغىزىدىكى قىڭغىرلىق — دىلىدىكى قارىلىقتۇر، هەركىم ئۆز دىلىنى سەممىيەت نۇرى بىلەن بېزىگەي. شۇندىلا مۇباهىسە ئوڭۇشلۇق قارارىنى تاپىدۇ. هازىر ئەدهەمنىڭ كۆڭۈل - كۆكسىدىكى سۆزلىرىنى ئاڭلاپ كۆرسەك...

ئەدهەم ئۆزىنىڭ راستىنلا قارا قۇيۇنغا دۇچ كەلگەنلىكىگە ئىشەندى. ئۇ هازىر ئوغرىلىقتا ئەيىبلىنىۋاتىدۇ. بۇ ئۆلۈمدىنمۇ ئارتۇق ئازاب ئىدى. بۇنداق نومۇس ئۈچۈن ئۇ هاياتىدا كەشىپ قىلغان بارلىق ئىختىرالىرىنىمۇ تېگىشىۋەتكەن بولاتتى. ئەدهەمنىڭ چىرايى كۆز خازانلىرىدەك سارغىيىپ كەتتى. ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىدىكى ئىسسىق قاننىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلىپ بولمايتتى. ئەدهەمنىڭ ئىچىدىن ئۆرتىلىۋاتقان غەزەپ بىردىنلا كۆچكە ئايلاندى. چۈنكى ئۇ هاملىنىڭ «ئاخىرى يېقىلدىڭمۇ؟» دېگەندەك تەبەسسۇمىنى كۆرۈپ قالغانىدى.

— مەن هاملىنىڭ خاتىرىسىنى سوراپ ئالغىنىم يوق، — دېدى ئەدهەم غەزەپ بىلەن، — ئۇ ئۆزى ئوقۇغۇچىلىق ۋاقىتلىرىدا يېزىپ قالدۇرغان بىرنەچچە خىل دورا ئۆسۈملۈكلىرىنىڭ تەپسىرلىرىنى كۆرۈپ باقسىڭىز دەپ بەردى، مەن ئادەتتە خەنزۇچە كىتابلارنى

---

① مۇباهىسە — مۇنازىرە.

تاتىلاشتۇرۇپ ئوقۇيالايمەن، لېكىن ھامىلنىڭ خاتىرىسىنى ئوقۇيالمىدىم، چۈنكى خەتلەر بەك سۇۋاشما بولۇپ كەتكەنىكەن، شۇڭا خاتىرىنىڭ بېشىدىكى «ئاداراقى ۋە ئۈزلۈك تەرەكىبى، شىپالىق ئۈنۈمى» دېگەن ماۋزۇنى ناھايىتى قىيىنىدا ئوقۇدۇم. قالغانلىرىنى قانچە تىرىشىپ باققان بولساممۇ ئېنىق چۈشىنەلمىدىم.

بۈگۈنمۇ كەچ بولدى. يىغىن ئايىغى چىقماي تارقالدى. ھامىل خالىق بىلەن تال بوستان تېگىدە بىر ئاز كۆسۈرلاشقاندىن كېيىن ۋېلىسىپىتىنى مىنىپ دەرۋازىدىن قويۇندەك چىقىپ كەتتى.

ئەدھەم ئۆيگە كېتىۋېتىپ دورا ئۈسۈملۈكلىرى تېرىلغان ئېتىز يېنىدا قىزغىن پاراڭلىشىۋاتقان قۇددۇس بىلەن مەۋلان ھاجىمنى كۆرۈپ، يۈزىگە لاپپىدە ئوت تۇتاشقاندەك بولدى. ئۇ قايرىلىپلا ئۆز ئۆيىگە كىرىپ كەتتى.

ئەدھەم ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىدى. ئۆيدىكى ھەممە نەرسە ئۇنىڭ كۆزىگە سوغۇق، كۆڭۈلسىز كۆرۈنمەكتە ئىدى. ئۇ يىغىندىكى مەسخىرىلىك كۈلۈشلەرنى، تىنغدەك تېگىۋاتقان ئاچچىق سۆزلەرنى، بۇ ئاھانەتلەرگە شاھىد بولۇپ ئولتۇرغان ئاشۇ ھەر كۈنى ئىسسىق سالاملىشىدىغان ئادەملەرنىمۇ ئۇيلىغۇسى كەلمەيتتى. ئەدھەم كۆڭۈلسىز خىياللارنى ئۆزىدىن نېرى ئىتتىرگەنسېرى بۇ خىياللار خۇددى سايىدەك ئۇنىڭ يېنىدىن نېرى كەتمەيتتى، ئۇنى دەھشەت ساراسىمگە سېلىۋاتقىنى ھامىلنىڭ خاتىرىسى ئىدى. بۇ خاتىرە تۈپەيلىدىن قۇددۇس، مەۋلان ھاجىم ۋە دوستلىرى ئۇنىڭغا گۇمانلىق قاراۋاتىدۇ. ھامىل راستىنلا 3 يىل بۇرۇن تەتقىق قىلىپ كۆرگەنمىكىنە؟! ئۇنداقتا ئۇ نېمە ئۈچۈن تۇنجى قېتىم ئەدھەم لايىھەنى ئوتتۇرىغا قويغاندا ھەيران بولىدۇ؟ خاتىرىدىمۇ قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلىغا ئائىت بىر نەرسە يوق ئىدىغۇ! ياكى ئەدھەم دىققەت قىلمىدىمۇ - يا؟ ياق، قارىغاندەك قىلىۋىدى...

ئەدھەم تورۇسقا تىكىلگىنىچە ئېغىر ئۇھ تارتتى. قۇلاق تۈۋىدە ئايىبۇۋنىڭ: «ھامىل سىزنىڭ ئۆپكىڭىزنى ئىچىڭىزدىن قېقىپ ئۈچىيىڭىزنى سۇغۇرۇۋالغاندىلا ھوشىڭىزنى يىغىسىز... ئەمما كېچىككەن بولىسىز...» دېگەن سۆزى بىردىنلا ياڭرىغاندەك بولدى. ئۇ نېمە ئۈچۈن شۇنداق دەيدۇ؟... چوقۇم بىرەر ئىشنى سېزىپ قالغان، بولمىسا بۇنداق ھۆكۈم چىقىرامدۇ؟!...

ئەدھەم چۆچۈپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى. چۈنكى ئۇ بىر چاغدىكى كۆك تاشلىق خاتىرىنىڭ ئۈستەل ئۈستىگە چىقىپ قالغانلىقىنى ئويلاپ يەتكەنىدى. خاتىرە ئەزەلدىن قۇلۇپلانغان تارتما ئىچىدە تۇراتتى. شۇ چاغلاردا ئەدھەم خاتىرىنى بىرەر سەۋەب بىلەنمۇ ئالغىنى ئېسىدە يوق ئىدى...

ئىشىك چېكىلدى ۋە ئارقىدىن «ئەدھەمكا» دېگەن بوشراق ئاۋاز كەلدى. بۇ قۇددۇسنىڭ كىچىك قىزىنىڭ ئاۋازى ئىدى.

— كىرىڭ.

— ئەدھەمكا، دادام سىزنى بىزنىڭ ئۆيگە بىر كېلىپ كەتسۇن دەيدۇ، — دېدى قىز بوسۇغىدىلا، — ئۇلار سىزنى ساقلاپ ئولتۇرىدۇ.

ئەدھەم قۇددۇسنىڭ ئۆيىگە كىرگەندە تاشقىرقى ئۆيدە ئۇنىڭ باللىرى تېلېۋىزور كۆرۈۋاتاتتى. ئىچكىركى ئۆيدە قۇددۇس بىلەن مەۋلان ھاجىم گېلەم يېپىلغان ساپادا

ئولتۇرۇپ پاراڭلىشىۋاتاتتى. قۇددۇس ئەدھەمگە چاي قۇيۇپ داستىخانغا تەكلىپ قىلدى. لېكىن شۇ تاپتا ئەدھەمنىڭ كېلىدىن نېمە ئۆتسۇن؟! مەۋلان ھاجىم ئۇنىڭدىن «قۇشقاچ مېڭىسى ئوكۇلى تەتقىقاتى» نىڭ پۈتۈن جەريانىنى سۆزلەپ بېرىشىنى سورىدى. قۇددۇسمۇ بۇ ئىشنىڭ ئىنتايىن مۇھىم ئىكەنلىكى، شۇڭا ھەرقانداق ئىنچىكە، نازۇك تەزەپلەرنىمۇ ئويلىنىپ ئەسكە ئېلىشنى ئېيتتى.

ئەدھەم كىتابخانىلىرىمىزغا مەلۇم بولغان بارلىق جەرياننى بىر - بىرلەپ ئوتتۇرىغا قويدى. مەۋلان ھاجىم بىلەن قۇددۇس كۆك تاشلىق خاتىرىنىڭ ئۈستەل ئۈستىگە چىقىپ قېلىش ھادىسىسىنى ئۇزۇن تەھلىل قىلىپ، بۇ مەسىلە ئايبۇۋىنىڭ ئەدھەمنى ئاگاھلاندۇرۇشىدىن ئىبارەت ئاچچىق سۆزىگە مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى بېكىتىپ چىقتى.

— ئۆزىڭىزدىن ئۆتكەن، ئوغلۇم، — دېدى مەۋلان ھاجىم، — بەزى ھاللاردا تولىمۇ كەمتەرلىك غەپلەت ئۇيقۇسىنى باستۇرۇپ، يامانلىقنى تەنتەنە قىلدۇرىدۇ.

— مەن، — دېدى قۇددۇس ئاستاغىنا، — ئەتىلا ناھىيىگە بېرىپ ئايبۇۋى بىلەن سۆزلىشىمەن.

— دادا - دادا، — دېدى قۇددۇسنىڭ كىچىك قىزى يۈگۈرۈپ كىرىپ، — تېلېۋىزوردا ھامىل ئاكام چىقىۋاتىدۇ.

قۇددۇس، مەۋلان ھاجىم، ئەدھەملەر بىر - بىرىگە قاراشتى - دە، تاشقىرقى ئۆيگە چىقىشتى. تېلېۋىزوردا دەرۋەقە ھامىل ئۈستىگە تىزىلغان قېلىن كىتابلارنى كۆرۈۋاتقان، نېمىلەردۇر يېزىۋاتقان ۋە سالاپەت بىلەن كىتاب ئىشكاپلىرىنىڭ تەكچىلىرىدىكى كىتابلارنى ئېلىپ ۋاراقلىغان كۆرۈنۈشلەر ئارقا - ئارقىدىن ئۆتۈشكە باشلىدى. كۆرۈنۈشكە ئەگىشىپ دىكتور سۆزلىمەكتە ئىدى:

«... ياش تەۋەپكار ھامىل كېرىم ئىسلاھات يولىدا هارماي - تالماي ئىزدىنىپ، ھەربىر مىنۇت - دەقىقىنى قولدىن بەرمەي، ئۆز بىلىمىنى يۇقىرى سەۋىيىگە كۆتۈرۈپ مىللىي دورىگەرلىكنىڭ قالاق، ئاق ھالىتىنى ئۆزگەرتىش ئۈچۈن ياشلىق باھارىنى سەرپ قىلماقتا...»

دىكتور «851» ئوكۇلىنىڭ كەشپ قىلىنىش جەريانىنى سۆزلىگەندە ھامىل ئاق خالات كىيگەن ھالدا ئېرىتىش ۋە سۇزۇلدۇرۇش ئەسۋابلىرىنى كۆزىتىۋاتقان ھالدا كۆرۈندى... «851» ئوكۇلىنىڭ پەن - تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى مۇكاپاتلاش يىغىنىدا مۇكاپاتلانغانلىقىنى خەۋەر قىلغاندا بولسا ھامىل تېلېۋىزور ئېكرانىدا ئىنتايىن چوڭ كۆرۈندى. دىكتور ئاخىرىدا سۆزىنى مۇنداق ئىزاھلار بىلەن چۈشۈردى:

«... يولداش ھامىل ۋە ئەدھەملەر مىللىي شىپاخانا دورا زاۋۇتىدا بىرنەچچە يىللار جاپالىق كۈرەش قىلىپ «851» ئوكۇل ۋە ھۇماما، قىچا، سىياھدانە قاتارلىق 9 خىل ئوكۇل كەشپ قىلىپ كەڭ خەلق ئاممىسىغا سۇندى، بۇ ئوكۇللارنىڭ شىپالىق ئۈنۈمى...»

— نومۇسسىز، — قۇددۇس يەرگە تۈكۈرگىنىچە ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى، — ئۆزىنىڭ ئىسمىنى باشقا ئېلىپ بىر، تەمسىلان ئالغاندا 9 خىل ئوكۇلغىمۇ ئۆزىنى كىرگۈزۈۋالغىنىنى قارا. ئەدھەم ئۇ ئوكۇللارنى ئىشلىگەندە ھامىل نەدە ئىدى؟!...

— گېزىتىگە بېسىلغان «ياش تەۋەپكارنىڭ يېڭى تەۋەپپىسى» دېگەن ماقالىدىمۇ،—

دېدى مەۋلان هاجىم خاپىلىق بىلەن، — ئاشۇنداق يېزىپتۇ، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ ئىسمى باشتا. بۇ بارلىق ئوكۇللارنى لايىھىلىگۈچى هامىل، ياردەملەشكۈچى ئەدھەم دېيىلگەنلىك بولىدۇ.

— بۇ كۆپكۈندۈزدە بۇلاڭچىلىق قىلىش، — دېدى ئەدھەم ئېغىر تىنىپ.

— سەۋرى قىلىڭ ئوغلۇم، — دېدى مەۋلان هاجىم بارماقلىرىدا يۇمشاق ساقاللىرىنى سىيپاپ، - شۆھرەت ۋە ئىلتىپات خۇش - خۇشچىلارغا مەنسۇپ ئەمەس، ھەق ھامان ئۆز ئورنىنى تاپىدۇ.

— بىز سىلەرگە، — دىكتورنىڭ ئاۋازى يەنە ياڭرىدى، — «ياش تۆھپىكار هامىل كېرىمنى زىيارەت» دېگەن...

— ۋوي... ياش تۆھپىكارىڭ قۇرۇپ كەتسۇن، — قۇددۇس تېلېۋىزورنىڭ كۇنۇپكىسىنى تارسلا قىلىپ بېسىۋەتتى.

دەل مۇشۇ مىنۇتتا خالىق يېڭەنجاڭمۇ ناۋات سېلىنغان ئاچچىق چاينى راھەتلىنىپ ئىچكەن ھالدا تېلېۋىزور كۆرمەكتە ئىدى.

خالىق ساپادا ئولتۇرۇپ خىيالغا پاتتى. تاتلىق ئەسلىمىلەر ئىلكىدە كۆلۈمسىرىدى، ناۋىتى تېخى ئېرىپ بولالمىغان چاينى مەززە قىلىپ ئوتلىدى. ئۇ ئىشلارنى ئالدىرىماي - تەمكىنلىك بىلەن قىلدى، چۈنكى ئۇ ھازىر ئۆزىدىن بەكمۇ رازى ئىدى...

خالىقنىڭ «يېڭەنجاڭ» ماركىلىق تاجنى كىيگىنىگە توپتوغرا بەش يىل بولدى. ئۇ بۇرۇن ۋىلايەتتىكى بىر ئىدارىنىڭ باشلىقى ئىدى. مەدەنىيەت ئىنقىلابى مەزگىلىدە ئۇمۇ يېتەرلىك ئازار تارتتى. ئۇ سىنىپىي كۆرەشتىن قاچقانسېرى «سىنىپىي كۆرەش» دوكۇلداپ كېلىپ ئۇنىڭ ئىشىكىنى قېقىۋەردى. جېنىدىن جاق تويغان خالىق «ئەمەل» ماركىلىق دوپپىنى ئەمدى كىيمەسمەن، دەپ ئۆزىگە تالاي قېتىملاپ تەنبىھ بەردى. لېكىن ئىش ئۇنىڭ كۆتكىنىدەك بولمىدى، «تۆت ئاپەت» يوقىلىپ بىر مەزگىل ئۆتكەندە يۇقىرىدىن «يېڭەنجاڭ» ماركىلىق تاجنى يەنە ئۇنىڭغا كىيگۈزۈپ قويدى. قانداق قىلىسەن، بۇ دۇنيا شۇنداق دۇنيا ئىكەن. بەزىلەر بىر ئۆمۈر تىرىشىپ - تىرمىشىپ يېتەلمىگەن بەخت بەزىلەرگە سالجىدەك چاپلىشىۋالىدىكەن...

خالىق يېڭەنجاڭ بولغاندىن كېيىن ھوقۇقنىڭ چۈلۋۈرىدىن مەھكەم تۇتتى، ئۇنى ئاچچىقلىنىپ قاچۇرۇپ قويمىدى، قاتتىق ئىشلىتىپ يىقىتىپ قويمىدى، ئەركىلىتىپ چېچاڭ شىتىۋەتمىدى. شۇڭا كىشىلەر ئۇنى ئومۇميىلىق كۆزقارىشى ياخشى، سىياسەتچانلىقى يۇقىرى، پرىنسىپاللىقى كۈچلۈك، كىشىلەرنى رەنجىتمەيدۇ، دەپ مەدھىيىلىشىدۇ. شۇڭا ئۇ مۇشۇ بەش يىلنى بەش كۈندەك ئۆتكۈزۈۋەتتى، لېكىن ئاپئاق گۆرۈچنىڭ تېشى، ساپسېرىق بۇغداينىڭ قارابېشى بولغاندەك ھەربىر ئورۇندا قۇددۇستەك قۇلىقى قاتتىق، بىغەرەز، ئەمەلىنىڭ ئورنىنى ھېسابلاشماي ئادەمگە پوت ئاتىدىغانلاردىن بىرەر - يېرىمى چىقىپ قالىدىكەن. ئۇنىڭغا ھۆرپىيىۋېرەي دېسە رەھبەرلىك سالاھىيىتىگە توغرا كەلمەيدۇ، ئەمما ئۇنىڭ مەمەدانلىقى، يوغانچىلىقى، ئۆز بېشىمچىلىق بىلەن مەسىلىلەرنى ھەل قىلىشى كىشىگە ئەلەم قىلىدۇ-دە. مانا بۇ قېتىمقۇ بۇرنىغا سۇ كىرەر...

خالىق بۇ تاتلىق خىياللارنىڭ مەززىسىنى سۈرۈۋاتقان بولسىمۇ يەنە نېمىدۇر يېتىش

مەيۋاتقاندەك قىلاتتى. خۇددى ھەسەلنى يەۋەرسە گالنى ئېچىشتۇرغاندەك، كۆڭلىنىڭ پىنھان بىر يەرلىرى خىرە ئىدى. مۇنداقچە ئېيتقاندا بۇ ئەندىشە يەنىلا ھامىلغا ئىشىنەلمەسلىك ئىدى. گېپىنىڭ تۇتامى يوق، ئاغزىدا شەھەر ئالىدىغان ئالىقاپىنىڭ قانداق قىلىپ «851» ئوكۇلنى كەشىپ قىلغانلىقىغا ئەقلى ھەيران بولاتتى. تېخى مۇنازىرە يىغىنىدا ئەدھەمنىڭ ئاغزىنى تۇۋاقلاپ قويۇشلىرىچۇ! قارا، بۇنىڭ گەپكە ئۇستىلىقىنى «سىزنىڭ يۈزىڭىزنىڭ قىزىرىش - قىزارماسلىقىنى سىناش ئۈچۈن...» بۇ نېمە دېگەن جايىدا قايتۇرۇلغان زەربە؟ «كەشپىياتىمنىڭ باشقىلار تەرىپىدىن قانچىلىك دەرىجىدە ئىگىلەپ كېتىلگەنلىكىنى تېخىمۇ ئېنىقراق بىلىش ئۈچۈن ئەتەي كوچىلاپ كۆرۈلگەن ئۇسۇل» دېيىشلىرىچۇ! بۇ پاكىتلارغا قارىغاندا ئۇ مېنى قۇددۇس ئالدىدا ھەرگىز ئوسال ئورۇنغا چۈشۈرمەيدۇ...

خالىق ھامىل بىلەن تۇنجى قېتىم كەشپىيات توغرىلىق سۆزلەشكىنىنى ئەسكە ئېلىۋېتىپ بىردىنلا شۈركىنىپ كەتتى، ئۇ چاغدا خالىق ئۇنىڭدىن: «بۇ ئوكۇلنىڭ نېمىگە پايدا قىلىدىغانلىقىنى ئېنىقلاپ چىققانسەن؟» دەپ سورىغانىدى، ئامما ھامىل ھودۇقۇپ تاتىرىپ: «چىقتۇق... چىقمىز...» دەپ مۇجمەل جاۋاب بەرگەنىدى. ئۇ نېمە ئۈچۈن مۇنازىرە يىغىنىدىمۇ بىردە تاتىرىپ، بىردە سارغىيىپ، دۇدۇقلاپ كېتىدۇ؟ نېمە سەۋەبتىن ئايىۋۆدگە ئۆزى يامانلىق قىلىپ، ئەدھەمگە ئارتىپ قويىدۇ؟ ئاخىرىدا ئايىۋۆدنى ماختاپ كاززاپلىق قىلىدۇ؟

خالىق خۇددى چايان چاققاندەك ساپادىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى. ئۇنىڭ ئېسىگە ئايىۋۆدنىڭ يۆتكىلىش ئىلتىماسىنى ئېلىپ كىرگەنىدە دېگەن گەپلىرى كەلدى: «خالىق يولداش! شان - شۆھرەت ئۈچۈن ئۆز دوستىنىڭ بېشىنى تۇتۇپ بېرىشتىن يانمايدىغان ئادەملەر ئارىسىدا ئىشلەشتىن كۆرە توخۇ باقىمەن دېگىنىم راست. بۇنى ھەرگىز ئۆزگەرتەلمەيمەن. ئەمما ھامىلدىن ھەزەر ئەيلەڭ، ئۇنىڭ كەتمىنىنى چاپقان ھەر قانداق ئادەم ئاخىرى سېسىق پايتىمىغا ئايلىنىپ قالىدۇ...»

خالىق ئۆي ئىچىدە ئۇيان - بۇيان ماڭدى، سىركايىغا چاي قۇيماقچى بولدى، قولى تىترەپ سىركايىنى ئۆرۈۋەتتى، ئۇ ئىچىدە نېمىلەرنىدۇر پىچىرلايتتى. «توغرا، ئىنساپ - دىيانەت ئەخلاق - پەزىلەتنى ئۆزىگە ئېتىقاد قىلغان ئەدھەم ھەرگىز ھامىلدەك ئادەمنىڭ قازىنىغا قارىمايدۇ... بۇنىڭدا قانداقتۇر بىر شۇملۇق باردەك قىلىدۇ، مەن باشتىلا گۇمان قىلغانىدىم. بەلكىم ئەدھەم لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ بەرگەندۇ دەپ ئويلاپ تۇرۇپ يەنە نېمە ئۈچۈن ھامىلغا تېيىپ كەتتىم؟ ئايىۋۆى توغرا ئېيتىدۇ. بۇ ئوكۇل ئىشىنى چوڭقۇرراق، ئىنچىكىرەك، ئەستايىدىللىراق تەكشۈرۈش كېرەك... تەكشۈرۈش كېرەك... لېكىن تەكشۈرگەندە...

خالىق چاي تۆكۈلۈپ كەتكەن ساپاغا يەنە لاسسىدا ئولتۇرۇپ قالدى. ئۇ قۇددۇس ئالدىدا مات بولۇپ سېسىق پايتىمىغا ئايلىنىپ قالارمۇ؟! خەقنى تەكشۈرۈپ - تەتقىق قىلماسلىقتا ئەيىبلەپ ئەمدىلىكتە ئۆزى شۇنداق بولۇپ قالسا قۇددۇسنىڭ ئىشىكى تۆت چىشلىق بولار... تېخى ھامىلنىڭ ھىلىقى جەدۋىلىنى سۈرۈشتە قىلمايلا تامغا بېسىپ بەرگىنىچۇ!... مۇنازىرە يىغىنلىرىدا ئويلىمايلا ھامىلنىڭ دېيىنى چالغىنىچۇ!... ياق، جان كەتسە كەتسۇن، قۇددۇس ئالدىدا يۈز كەتمىسۇن! بۇ ئىشنىڭ ئىلاجى بار ئاياغ - قۇيرۇقىنى تېزرەك ئۈزۈۋېتىش كېرەك...

10

تالاش - تارتىش، ۋارقىراپ - جارقىراش، غەۋغاغا تولغان مۇنازىرە بىر قانچە نۆۋەت بولۇپ ئۆتتى، پەن - تېخنىكا كومىتېتىدىن لايىھىلىگۈچىنىڭ ماتېرىيالى سۈرۈشتە قىلىنغان تېلېفوننى ئېلىپ زېرىككەن خالىق ئاخىرى ئەھۋالنى ئېيتىپ ماتېرىيالنى ھازىرچە بېرەلمەيدىغانلىقىنى ئاشكارا جاكارلىدى. خالىق يۈەنجاڭ بۇ كۈنلەردە تېرىككەك، تولا چېچىلىدىغان بولۇپ قالدى. ئۇنىڭ ئەكسىچە قۇددۇس جىمغۇر، ھەرىكەتلىرى سىرلىق ئىدى، پات-پاتلا ئىزسىز يوقاپ كېتەتتى، ئۇ ھەل بولۇش باسقۇچىغا ئۆتكەن مۇنازىرىنى بىرلا سۆز بىلەن تىرىپىرەن قىلىۋېتىپ، بارغانسېرى ئارقىغا سۈرىمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە مەملىكەت بويىچە كېلىۋاتقان خەت - چەكلەر ئۇنى تېخىمۇ جىددىيلەشتۈرۈۋەتتى، بۇ خەتلەرنىڭ كۆپىنچىسىدە ھامىل تىلغا ئېلىنغانىدى، قۇددۇس ئايىۋۋى بىلەن ئىككى نۆۋەت سۆھبەتلىشىپ بېرەر يىپ ئۇچىغا ئىگە بولالمىدى، ھەتتا، ئايىۋۋىنىڭ يولدىشى ئايالىغا تەربىيە ئىشلەپ كۆرگەن بولسىمۇ ئايىۋۋى: «سىز ئارىلاشماڭ، ئىككى ئىت بىر سۆڭەكنى تالاشسا، تالىشىۋەرسۇن، بىزنىڭ نېمە چاتىقىمىز...» دەپ ئېرىنى سىلكىۋەتتى. ئەمما قۇددۇس ئايىۋۋىنىڭ ئاچچىق بىلەن ئېيتقان سۆزلىرىنىڭ تېگىدە چوقۇم بىرەر سىرنىڭ بارلىقىنى بايقىۋالغانىدى.

مۇنازىرە يىغىنلىرى كۈندىن - كۈنگە چېكىش، مۇرەككەپ، نازۇك مەسىلىلەر بىلەن قىيىن ئەھۋالغا دۇچ كەلمەكتە ئىدى. ھامىل بارغانسېرى قەتئىيلىشىپ مەيدانىغا يالىڭاچ چۈشتى، ئۇنىڭ تاشلاۋاتقان پاكىتلىرى تۆت پۇتى يەر دەسسەپ تۇرىدىغان پاكىتلار بولۇپ يىغىن ۋەزىيىتى ئەدھەم ئۈچۈن پايدىسىز بولماقتا ئىدى. ھامىل ھەر كۈنى يېڭى بىر پاكىتنى ئوتتۇرىغا قويىتتى. ئۇ بەشىنچى قېتىملىق مۇنازىرىدە «ئەدھەمنىڭ بۇرۇنقى ئىجاد قىلغان ئوكۇلىرىدىمۇ ئوغرىلىق بار، مەسىلەن، سىياھدانە ئوكۇلىنى ئاپتونوم رايونلۇق دورا ئانالىز قىلىش ئىدارىسىدىكى ياڭ كې دېگەن خەنزۇ يولداش ئىجاد قىلغان، ئۇ بۇ توغرىلىق شىپاخانىمىزغا ئەرزىمۇ يازماقچىكەن...» دېگەن پىكرىنى ئوتتۇرىغا تاشلىدى. كىشىلەر بارغانسېرى ھامىل تەرەپكە ياتماقتا ئىدى. بولۇپمۇ ئاقموللا خەلپىتىم بىلەن قاراجىم «ھازىرقى ئىسپاتلارمۇ يېتەرلىك، بۇ مۇتائىلەنى ھامىلغا تەھقىقلاش كېرەك» دەپ ئوچۇق ئېيتتى. بۇ گەپ خالىققا ياغدەك ياقتى، لېكىن مەۋلان ھاجىم، مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم، سەدىرىدىن قارى، قۇددۇسلارنىڭ قارشىلىقى بىلەن كەشپىيات يەنىلا ھامىلغا بېكىتىلمىدى.

ئەدھەمنىڭ توققۇز قېتىملىق كەشپىياتى توققۇز قېتىملىق مۇنازىرىگە دۇچ كەلدى. مانا بۈگۈنمۇ يىغىن زالىغا ئادەملەر ئادەتتىكىدىن كۆپرەك يىغىلدى، ھامىل يىغىن مەيدانىغا كۆز يۈگۈرتۈپ قۇددۇسنى ئىزدىدى، لېكىن ئۇ كەلمىگەنىدى. ھامىل خۇشاللىق ھاياجىنىدىن تىترەپ كەتتى، چۈنكى قۇددۇس ئالدىنقى مۇنازىرىلەردە ھامىلنىڭ تەرجىمە قىلىنغان تەتقىقات تىزىسى بىلەن ئەدھەمنىڭ كۆك تاشلىق خاتىرىسىنى پۈتۈن يىغىن تۈگىگىچە سېلىشتۇرۇپ چىقتى ۋە ئاخىرىدا ھامىلنىڭ ئەسلى خەنزۇچە يېزىلغان خاتىرىسىنى خالىقتىن ئېلىپ ئۈزۈلگىچە ئۆرۈپ - چۆرۈپ قارىدى، ھەتتا خاتىرىنىڭ باش ۋە ئاخىرىدىكى خەت رەڭلىرىنى، ئوكۇل تەتقىقاتى يېزىلغان ئوتتۇرىدىكى خەت رەڭلىرىگە سېلىشتۇرۇش ئۈچۈن ۋاراقلارنى يېرىم قاتلاپ تەپسىلىي قارىدى. قۇددۇسنىڭ بۇ ھەرىكەتلىرى ھامىلنى چوغدا ئولتۇرغاندەك

بىئارام قىلىۋەتتى، ئۇنىڭ پۈتۈن ئىچ باغرىنى سۇغۇرۇۋالغاندەك، چىرايى ئۆلۈك تۈسكە كىرگەنىدى. هازىر قۇددۇسنىڭ يىغىن مەيدانىدا بولماسلىقىدىن بۇ ئەڭ ئاخىرقى هەل قىلغۇچ جەڭدە ئۆزىنىڭ غەلىبە مەشئىلىنى كۆرگەندەك بولدى.

خالىق يىغىننى باشلىدى. ئۇ ئالدى بىلەن «851» ئوكۇلىغا بېرىلگەن مۇكاپاتنى ئاپتونوم رايونلۇق پەن - تېخنىكا مۇۋەپپەقىيەتلىرىنى مۇكاپاتلاش كومىتېتى قايتۇرۇپ كەتكەنلىكىنى ئۇقتۇردى. بۇ خەۋەرنىڭ تەسىرىدىن يىغىن مەيدانى بىردىنلا جىمجىتلىققا چۆكتى.

— بىز، — دېدى مەۋلان هاجىم ئاچچىق كۈلۈپ، — قولىمىزدىكى ناننى تۇتۇپ يېيەلمەيدىغان خەلق، «ئىككى سەگ تالىشۇر، لوقمىسىنى قاغا - قۇزغۇن ئەپقاچۇر» دېگەن شۇ - دە!

— بىز ئەمەلىي مەسىلىگە كېلەيلى، — دېدى خالىق كۆپچىلىكنىڭ دىققىتىنى ئۆزىگە جەلپ قىلىپ، — تۈنۈگۈن سۆز هامىلدا توختىغانىدى. قېنى، هازىر ئەدهەم هامىل قويغان مەسىلىلەرگە جاۋاب بەرسۇن!

بۇ كۈنلەردە ئەدهەم ئوبدانلا يادىغانىدى. ئۇنىڭ سولغۇن چىرايى پەنجىرە قەغىزىدەك ئاقارغان، ياڭاق سۆڭەكلىرى پۈلتىيىپ چىققان، چوغدەك يېنىپ تۇرىدىغان كۆزلىرىنىڭ خۇنى ئۆچكەنىدى، مانا هازىر ئۇ «ئىجادىيەت ئوغرىسى» سانىلىپ مۇنبەردىكى جاۋابكار سۇپىسىدە تۇرماقتا. بەزىلەر ئۇنىڭ هالىغا ئېچىنماقتا، يەنە بەزىلەر تەنتەنىلىك مەسخىرە كۈلكىسىنى كۈلمەكتە.

— مەن، — دېدى ئەدهەم قەددىنى رۇسلاپ، — هامىلنىڭ «خاتىرەمنى مەقسەتلىك ئالدى» دېگەن سۆزىگە ئېتىراز بىلدۈرىمەن. مەن خاتىرىسىنىڭ ئىچىدىن هېچقانداق ئوكۇلغا ئائىت نەرسىنى ئوقۇغۇنۇم يوق هەم ئۇنداق نەرسىنى كۆرگىنىممۇ يوق...يادىمدا بىلىشىچە، خاتىرىدە كۆرگەن ماۋزۇلىرىم دورا ئۆسۈملۈك ئۇرۇقلىرى هەققىدە ئىدى...

— توختاڭ، — دېدى هامىل قولىنى كۆتۈرۈپ، — ئۆتكەندە سىز «خاتىرىدىكى بىر نەچچە ماۋزۇلارنى تاتىلاشتۇرۇپ ئوقۇپ باققان» دېگەن ئىدىڭىز... بۈگۈن يادىمدا قېلىشىچە دەپ ئۆزىڭىزنى قاچۇرۇۋاتىسىز، لېكىن چېنىپ قېلىۋاتىدۇ. سىز ئەسلىدە خاتىرەمنى ئېلىپ چىقىپ كېتىپ هەپتە ئۆتكەندە «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلى لايىهەسىنى ئوتتۇرىغا قويدىڭىز. ئۆزىڭىزگە ياخشى تونۇشلۇق بولمىغان بۇ تەتقىقاتنى ئالدىراپ - تېنەپ ئىشلىگەنلىكىڭىز ئۈچۈن باش - ئۇچىنى چىقىرالماي يەنە ماڭا ئىلتىجا قىلدىڭىز، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ ئەگەر سىز بىر ئېغىز راست گەپ قىلىۋەتسىڭىز بىز يەنە كونا دوستلاردىن بولۇپ ئۆتىمىز.

— خوش شۇنداق، — دېدى قاراجىم بىپەرۋالىق بىلەن، — ئەيىب قىلىشتىن كۆرە، ئەيىبنى ئىقرار قىلماسلىق يامانىدۇر.

— تۈنىسىز كۈن يوق، داغسىز لەيلى يوق، دېگەن گەپمۇ بار، — دېدى ئاقموللا خەلپىتىم چىشسىز ئاغزىنى تامشىپ، — ئىنساپ چاپسان ئۆتۈپ كېتىدىغان شانۇ شۆهرەتكە ئويۇنچۇق بولماسلىقى لازىمدۇر.

— ئەپۇ قىلىشسىلا تەقسىرلەر، — دېدى ئەدهەم ئاچچىق بىلەن، — توغرا، مەن بىر ئىنسان، شۇڭا ۋۇجۇدۇمدا هەر خىل نۇقسانلارنىڭ بولۇشى تەبىئىي هال، ئەمما هەرقايسى

لىرى ئېيتىۋاتقان ئىپلاسلىق مېنىڭ تېنىمدىن ئۇرۇن ئالالمايدۇ. چۈنكى مال - دۇنيا ئوغرىلىقىدىن ئەقىل مېھنىتى خىيانىتى كەچۈرگۈسىز جىنايەتتۇر. بۇنداق جىنايەت يولىغا كىرمەكلىكتىن ھالال خوتۇنىنى بازارغا سېلىش ياخشىراقتۇر!...

— ئاپىرىن ئوغلۇم، — دېدى مۇنبىردىن ئاخۇنۇم، — سىزنىڭ ئېيتقان سۆزلىرىڭىز، تېگىگە يېتەلىگەن ئادەم ئۈچۈن پاك دىيانەتلىك مۇسۇلمان قەسىمىدۇر.

— مۇنبىردىن ئاخۇنۇم ھەزرەتلىرى لىللا گەپنى قىلدى، — دېدى مەۋلان ھاجىم، — ئەقىل كۆزىمىزنى روشەنرەك ئاچايلى، چىرايلىق ئىسپاتلار ئالدىدا ئەخلاق - پەزىلىتىمىزنى تۇپراق بىلەن تەڭ قىلمايلى، ھۆسنى گۈزەل نەرسىنىڭ ھەممىسى پۇراقلىق بولۇۋەرمەيدۇ. لەيلى - قازاق گۈلىنىڭ ھۆسنى گۈزەل بولسىمۇ بەدبۇي پۇراق چاچىدۇ. ھاياتتا توشقانمۇ بۆرىگە قىلتاق قويىدىغان ئىشلار بولىدۇ. يول ئۈستىدە ياتقان يىلان بەزى ھاللاردا ئارقاندەك كۆرۈنىدۇ.

خالىقنىڭ بېشى تارسىدە يېرىلىپ كەتكۈدەك چىڭقالىمافتا ئىدى. گەرچە ھامىل پاكىت جەھەتتە ئۈستۈن تۇرسىمۇ خالىقنىڭ ۋىجدانى ئەدھەمنى ئاقلاپ تۇراتتى. ئۇ ھازىر بىر ئېغىزلا گەپ قىلىپ «بۇ ئىشنى قانۇنغا يوللايمىز» دېسىلا ئىش تۈگەيتتى. لېكىن ئۇنىڭدىكى مەنمەنلىك بۇ سۆزنى قىلىشقا ئىجازەت بەرمەيتتى. ھامىل ئەدھەم ئالدىدا يېقىلغان ئىكەن، خالىقمۇ قۇددۇس ئالدىدا يېقىلىدۇ، خالىق ئۈچۈن زور يوقىتىش يۈيۈپ تۈگەتكۈسىز نومۇس، ئۆلۈم بىلەن باراۋەر. ئايىۋۇى توغرا ئېيتقان، خالىق ئاخىرى سېسىق پايتىمىغا ئايلىنىپ قالارمۇ؟!

خالىق يۈەنجاڭ گۇنسىز كۆزلىرى بىلەن ھامىلغا قارىدى. ھامىل ئۇنىڭغا: «بىرەر قېتىم يېقىلساڭ نېمە بوپتۇ؟ بۇرۇنمۇ يېقىلىپ ئۆمىلەپ قوپقانغۇ؟...» دەۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى، خالىق ئۆزىمۇ تۇيمىغان ھالدا ھامىلغا ۋارقىرىۋەتتى:

— سۆزلىمەمسەن!؟...

ھامىل نەق مۇشۇ سوئالنى كۈتۈپ تۇراتتى. ئۇ مۇنبىردىن ئاخۇنۇم، مەۋلان ھاجىم، ئەدھەملەرنىڭ سۆزلىرىدىن كېيىن يىغىن ھاۋاسىنىڭ ئۆزگىرىۋاتقانلىقىنى سەزدى. لېكىن ھامىل ئەڭ ئاخىرقى تاۋۇكاغا ئاتىغان كوزىرىنى تېخى قوينىدا ساقلاپ ياتقاچقا، غەلىبىگە بولغان ئىشەنچىسى مۇكەممەل ئىدى. خالىقنىڭ سوئالى بۇ كوزۇرنى چىقىرىشقا مەيدان ھازىرلىدى.

— مەن ھازىر بىر خاتالىقىمنى ئىقرار قىلىمەن، — دېدى ھامىل تەنتەنە بىلەن، — بۇنى جىنايەت دېسىمۇ بولىدۇ.

يىغىن ئەھلى ھامىلغا قاراشتى. چۈنكى ئۇلار ھاياجان بىلەن ئېيتىلغان بۇ خىتابقا كۈندۈزدە يۇلتۇز كۆرگەندەك ھەيران بولۇشقانىدى. ھامىل ھەممىگە تەكشى قاراپ چىققاندىن كېيىن گېلىنى قىرىپ قويۇپ تەمكىنلىك بىلەن سۆز باشلىدى:

— ئەدھەم لايىھىنى ئوتتۇرىغا قويۇشتىن ئىلگىرى مەن «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلىنى تەتقىق قىلىپ ئىشلەپ كۆردۈم، بۇنىڭ نەزەرىيىۋى ئاساسىغا ئىشەنچىم كامىل بولسىمۇ، لېكىن دورا تەكشۈرۈش پونكىتى تەرىپىدىن سايلىق دەرىجىسى بېكىتىلمىگەنىدى. شۇ ھالدا ئوكۇل سۈيۈقلۇقىنى شىپاخانىمىزدىكى ھۆسەيىن ئاكىغا سالغانىدىم. بۇ ئىشنى قىلىپ

قويۇپ نەچچە كۈنلەرگىچە كۆززۈمگە ئۇيقۇ كەلمىدى. گېلىمدىن تاماق ئۆتمىدى، ئۇززۇم مۇشۇ كەسىپنىڭ ئەھلى تۇرۇقلۇق قائىدە - تۈزۈمگە خىلاپلىق قىلغانلىقىم ئۈچۈن تەشكىل، رەھبەرلىك قانداق چارە كۆرسە قوبۇل قىلىمەن!...

يىغىن مەيداننى ئېغىر سۈكۈت باستى... ھامىلنىڭ بۇ سۆزىدىن ھەممە تېڭىر-قاپ قالغاندى. لېكىن ئۇ سۆزلىگەن «جىنايەت» ئەمەلىيەتتە غەلىبە تۇغى ئىدى. ھامىل كىشىلەرنىڭ چىرايىدىن ئۆز سۆزىنىڭ ھەقىقىي سالمىقىنى مۆلچەرلەپ بولدى، ئۇ گەرچە چىرايىغا «بىچارە جىنايەتچى» تۈسىنى بەرگەن بولسىمۇ، ئىچىدە «ياشىسۇن سۆيۈملۈك خوتۇنۇم زەينۇرە! زەينۇرەنىڭ كامالەتكە يەتكەن ئەقىل - پاراسىتىگە ھەشقاللا!» دەپ شۇئار توۋلاۋاتاتتى. بۇ زەھەرلىك ھېيلىنىڭ تېگىگە يەتكەن ئەدھەمنىڭ كۆزلىرىدىن چاقنىغان كەسكىن نەپرەت نۇرى ھامىلنىڭ خۇنۇك ئۇزۇنچاق تەلەتىگە قادالدى.

— بۇنى سەن نېمە ئۈچۈن بۇرۇنراق دېمىگەن؟ — دېدى خالىق ۋارقىراپ.

— چۈنكى بۇ بىۋاسىتە قانۇنغا تاقىلاتتى...

خالىق يۈەنجاڭ كاتىپىنى ئەۋەتىپ قاياقتىندۇر ھۆسەيىن ئاكىنى چاقىرتىپ كەلدى.

— ھۆسەيىنكا، — دېدى خالىق جىددىي تەلەپپۇزدا، — ھامىل ساڭا «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلنى ئۇرغانمىدى؟ بۇ قايسى ۋاقىتتىكى گەپ؟

— ئۇرغان، لېكىن ۋاقتى ئېسىمدىن كۆتۈرۈلۈپتۇ، — دېدى ھۆسەيىن بۇرنىنىڭ ئۇچىنى چەمەك قولىدا تاتىلاپ، — ھىم، توغرا، خازانلار تىللا چاچقاندەك تۆكۈلۈۋاتقان چاغلار ئىدى.

— ھۆسەيىنكا، — دېدى ھامىل مەنىلىك قاراپ، — ئوبدان ئەسلەپ باقسىلا بۇ ئۆكتەبىر بايرىمىدىن ئىلگىرىكى گەپ ئەمەسمۇ؟

— ھامىلجان توغرا ئېيتىدۇ... بەلكىم شۇنداقتۇ... ئەلۋەتتە شۇنداق...

— ھامىل بالا، سىز لوقما سالماڭ، — دېدى سەدىرىدىن قاردي، — ھۆسەيىن ئۆزى ئەسلىگىنى ياخشى. قېنى ھۆسەيىنكا، ھازىر ئۆزلە تەبىئەت ئۆزگىرىشلىرىدىن بىرىنى ئېيتسىلا، بىز بۇنىڭدىن قايسى ئاي ئىكەنلىكىنى مۇسەللەپ ئالالايمىز... يەنە بىر گەپ، ئۇ چاغدا تاللار باراڭدىمىدى ياكى كۆمۈلگەنمۇ؟

— توغرا، توغرا، تاللار باراڭدىن چۈشۈرۈلگەن لېكىن كۆمۈلمىگەن.

— ئۇنداقتا بۇ 10 - ئايدىن ئىلگىرىكى ئىش ئەمەس، — دېدى مۇنىرىدىن ئاخۇنۇم.

— ھۆسەيىنكا، مەن سەندىن يەنە بىر ئىشنى ئېنىقلاپ ئېلىشىم كېرەك، — دېدى خالىق، — ئۇ چاغدا «قۇشقاچ مېڭىسى» ئوكۇلنىڭ داغدۇغىسى كۆتۈرۈلگەن چاغلارمىدى ياكى مەيدانغا تېخى چىقمىغان ۋاقىتمىدى؟

— نەدىكىنى، ئۇنداق ئوكۇلنىڭ بار - يوقلۇقىنى ئىنىسى - جىنىمۇ بىلمەيتتى، بىر كۈنى مەن نېمە ئىشتىنكى ئوكۇل بۆلۈمىگە پوسۇقىدە كىرىپ قاپتىمەن، ھامىلجان...

ھۆسەيىننىڭ ئاخىرقى سۆزى بۇ مۇنازىرە ئۈچۈن يېتەرلىك ئىدى. باياتىن بېرى ئېگىز - پەس ھالدا قىيىنىلىۋاتقان ھامىل پېشانىسىدىكى تەرنى ئېرتتى. ۋاقىتنىڭ پاتراق تۈشۈشىنى تەقەززالىق بىلەن كۈتۈپ دېرىزىدىن ئولتۇرۇپ كېتىۋاتقان كۈننىڭ ئاخىرقى قىپقىزىل شولىسىغا قارايتتى. ئۇ خالىقنىڭ ياخشىلىقتىن دېرەك بېرىپ تۇرغان چىرايىنى

كۆرگەندىن كېيىن بۇ ئوخشۇشلۇق پۇرسەتنى قولدىن بەرمەسلىك ئۈچۈن ئاخىرقى ھەل قىلغۇچ ئوقنى ئاتتى:

— مەن تۇنجى قېتىملىق كەشپىياتىمنىڭ ئۆزۈمگە بۇنداق كۆڭۈلسىزلىكلەرنى كەلتۈرۈپ بېرىشىنى تەسەۋۋۇر قىلمىغانىكەنمەن، — دېدى ھامىل چىرايىغا بىچارە تۈس بېرىپ، — ئەدھەمكامىنىڭمۇ كۆڭلىگە كىر چۈشۈپ قالدى. مەن بۇنىڭدىن ئىنتايىن بىئارام ھېس قىلىۋاتىمەن... شۇڭا بۇ كەشپىياتنى ئەدھەمكامغا ئۆتەندىم...

— سىز تولا ئويۇن كۆرسەتمەڭ، — دېدى غۇرۇرى زەرەرلەنگەن ئەدھەم، — مەن ئەزەلدىن بىراۋنىڭ ئېشىغا توپا سېلىپ، رىسقىغا تەلمۈرگەن ئادەم ئەمەسمەن... ئەگەر مەن ئوغرىلىقتىلا ئەيىبلەنمىگەن بولسام، بۇ تۆھپىدىن ئاللىقاچان قولۇمنى يۇيۇپ قولتۇقۇمغا ئېرتىۋەتكەن بولاتتىم...

نېمە قىلارىنى بىلمىگەن خالىق سائىتىگە قارىدى، ئالىمبۇرۇن ئىشتىن چۈشۈدىغان ۋاقىت بولغانىدى، شۇڭا ئۇ ئاخىرقى بىرلا ئۇسۇل كۆپچىلىكنى قول كۆتۈرۈشكە ئىلتىجا قىلدى.

— دىققەت قىلايلى، — دېدى خالىق قولىنى كۆتۈرۈپ، — ھامىل 12 ئاۋاز، ئەدھەم توققۇز ئاۋاز. قول كۆتۈرمىگەنلەر 13 كىشى، شۇڭا تۆھپە ھامىلغا...

— مەن قارشى، — بوسۇغىدا قۇددۇس پەيدا بولدى، — مەن ئەزەلدىن تۆھپىنى ئاۋازغا سېلىپ ئالىم سايلىغاننى كۆرمىگەن!

قۇددۇس يىغىن مەيدانىنىڭ بىر چېتىگە كېلىپ توختىدى - دە، ئۆرە تۇرۇپلا قولىدىكى قەغەزنى پۇلاڭلاتتى:

— مانا، بۇ تېلېگراممىا ئاپتونوم رايونلۇق دورا ئانالىز قىلىش ئىدارىسىدىكى ياك كې دېگەن يولداشتىن كەلگەن. تەمسىلان ئالغاندا، مېنىڭ ئوشۇقچە گېپىم يوق، مەن مۇشۇ تېلېگراممىنى ئوقۇپ بېرىمەن، ئارقىدىن بىر ئېغىزلا سۆزۈم بار.

قۇددۇس بوم ئاۋازى بىلەن تېلېگراممىنى ئوقۇدى:

«... شىپاخانىڭلاردىن كەلگەن تېلېگراممىنى تاپشۇرۇپ ئالدىم. مەن ئۇيغۇر تىبابەتچىلىكىنى بىلمىگەنلىكىم ئۈچۈن سىياھدانە ئوكۇلىنى كەشىپ قىلغىنىم يوق، دورا ۋە رېتسېپنى ئەدھەم تېپىپ چىققان. مەن پەقەت ئېرىتىش - سۈزۈلدۈرۈش قاتارلىق تېخنىكىلىق جەھەتتە مەسلىھەت پىكرىمنى بەرگەن».

بىر دەقىقە تىمتاسلىقتىن كېيىن يىغىن مەيدانى بىردىنلا غۇلغۇلا بىلەن تولدى. ئۇلار شىپاخانا نامىدىن بېرىلگەن تېلېگراممىا توغرىلىق نېمىلەرنىدۇر دەپ پىچىرلىشاتتى، كىمنىدۇر قاغايتتى، تىللايتتى... ئاخىرى ھەممە كۆزلەر خەنجەردەك ھامىلغا سانجىلدى.

— تەمسىلان ئالغاندا، مېنىڭ ئاخىرقى سۆزۈم، — دېدى قۇددۇس ۋارقىراپ، — ئەدھەم بىلەن ھامىلنىڭ خاتىرىلىرىنى ۋىلايەتلىك جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسى ئېلىپ قالدى، ئۇلار يېزىلغان خەت رەڭلىرىنى خىمىيىلىك ئۇسۇللار ئارقىلىق تېخنىكىلىق تەكشۈرۈشتىن ئۆتكۈزۈپ ۋاقىتنى ئېنىقلاپ چىقماقچى، تەكشۈرۈش خۇلاسىسى ئەتە چىقىدۇ...

قاراڭغۇ چۈشتى. شىپاخانىنىڭ ھەيۋەتلىك قۇببىسى سۈس ھاۋا رەڭ سوغۇق

ئۆردا غۇۋا تاۋلىنىپ تۇرىدۇ... باللار «لەگلەك شامىلى» دەپ خۇشال بولىدىغان ئىللىق سەلكىن دېرىزىلەرگە شەپە بېرىدۇ... ئاللىقاچان توزۇغان ئۆرۈك چېچەكلىرى يوللاردا ئۇچۇشماقتا... ئاسماندىكى قىزغۇچ شەپەق ئورنىنى ئېغىر يامغۇر بۇلۇتلىرى ئىگىلىگەن. باغنىڭ ھەممە بۇلۇڭلىرىدا چۇرۇقلىشىپ سايرىغان قۇشلارنىڭ ئاۋازى ئاللىبۇرۇنلا ئۆچكەن. بىر كۈن كەچكىچە ھاياتلىق ئۈچۈن تىنىم تاپمىغان جان - جانىۋارلار ئۆز ئۇۋىسىغا كىرىپ ھاردۇق ئېلىشقىنىدەك، ئادەملەرمۇ ئۆيلىرىدە خۇشاللىق ۋە قايغۇلىرى، راھەت ۋە جاپالىرى، كەلمىگەن كۈننىڭ غەم ۋە پىلانلىرى ئۈستىدە سۆزلىشىدۇ، كايىيدۇ، چۈشەنىدۇرىدۇ... ئۆزىنى ئوشۇقچە ئۇپرىتىدۇ... لېكىن ئەدھەمچۇ؟ ئۇ كۆڭۈلسىز ۋە سۇرلۇك يىغىن مەيدانىدا ھەسرەت - نادامەت ئىسكەنجىسىدە تەنھا بوغۇلۇپ ئولتۇرىدۇ. ئاپئاق ياقىلىرىغا ياش تامچىلاپ چۈشمەكتە... ئۇ بۇنداق ياش تۆكمىگىنىگە ئۇزۇن يىللار بولغان، ھەتتا چىنار ئۆلگەندىمۇ كۆڭلىنىڭ بىر يېرى ئېچىشقاندەك قىلدى - يۇ، كۆزىدىن ھەسرەت يېشى تۆكۈلمىگەن!... پەقەت چىنارنىڭ يەتتە نەزىرىسى بولغان كۈن ئۇنىڭ يۈرىكى قەلبىگە ئوت تامغا بولۇپ جاراھەت قالدۇرغان...

ئەدھەمنىڭ ئېسىگە بىردىنلا چىنار كەلدى. مومىسىنىڭ دەپ بېرىشىچە، چىنار ئېغىر ئورۇن تۇتۇپ ياتقان كۈنلەردە مومىسىدىن ئالمىدىن باشقا نەرسە تەلەپ قىلمايتتىكەن، مومىسى ھەر كۈنى ئېلىپ كەلگەن ئالمىنى ئۇزاقتىن - ئۇزاق پۇراپ خۇددى جۆيلۈۋاتقاندەك «ئەدھەمنىڭ ھىدى كېلىدۇ» دەپ پىچىرلايدىكەن... ئۇ ئۆلۈشتىن بىر كۈن ئىلگىرى مومىسىدىن سېۋەت تەلەپ قىلىپتۇ ۋە ياستۇق تېگىدە يىغقان ئالمىلىرىنى جانسىز نازۇك قوللىرىدا سۇرتۇپ سېۋەتكە سېلىپ:

— موما، بۇ ئالمىنى ئۇنىڭغا ئەۋەتىپ بېرىڭ... مەن... مەن ساقايغاندا شىپاخانا ئالدىدا ئالما ساتىمەن... ئۇ... ئۇ... ئالمىغا بەكمۇ ئامراق ئىدى ... — دەپتۇ...

ئەدھەمنىڭ قۇلىقىدا ئېغىرلىشىپ كەتكەن بەدىنى ساپادىن ئارانلا كۆتۈرۈلدى. ئۇ سەنتۈرۈلۈپ يىغىن مەيدانىدىن چىقتى. ئەتراپ جىمجىت ئىدى. سوغۇق شامال ۋۇ-جۇدىنى بىردەملىك سەگىتكىنى بىلەن قەلبىنى سەگىتەلمىدى، ئەدھەم بىر بېسىپ - ئىككى بېسىپ قوش قاناتلىق دەرۋازىدىن چوڭ يولغا چىقىپ، مەقسەتسىزلا ئۆستەڭ تەرەپكە ماڭدى. ھۆسنى - كامالىغا يەتكەن تەبىئەتنىڭ باھار چېچەكلىرىگە تولغان باغلىرىغا تۈننىڭ قارا چاپىنى يېپىلغانىدى.

ئەدھەم ناھايىتى ئاستا كېتىۋاتىدۇ. ئۇنىڭ قەلبىدىكى مەۋج ئۇرۇپ تۇرغان پىغانلىق ھېس - تۇيغۇلار ئۇنى نەگە سۆرەپ كېتىۋاتىدۇ؟ بۇ بىزگە نامەلۇم... شۇنىسى ئېنىقكى، ھازىر ئەدھەمنىڭ كۆڭلىدە نە ئۆزىنىڭ سۆيگەن كەسپى، مۇھەببەت قويغان خىزمىتى، مۆجىزىلىك ھاياتقا بولغان ئىشتىياقى، قان - تەر بىلەن دۇنياغا كەلگەن تۆھپىلىرى، ياشلىق كۈچىنى ئايىماي سەرپ قىلغان پىداكارلىقى يوق ئىدى ئۇ ئۇلارنى ئويلاشنىمۇ خالىمايتتى. كۆڭۈللۈك ھەم مەنىسىز تۇيۇلغان ئۇ ئىشلارنىڭ ئەھمىيىتى يوق. ھازىر ئۇ چىنارنى ئويلايتتى. ئەدھەم چىنارنى ھەسرەت بىلەن ئەسلىمەكتە... يۈرىكى نالە بىلەن پىغان قىلماقتا!... ئاھ... ئەدھەم قويىنىدىكى گۆھەرنىڭ قەدرىگە يەتمەپتىكەن... شەپقەت-

لىنىڭ ئايالىغا مەرھەمەت قىلماپتىكەن... ئەمدى ئاشۇ كەم سۆز، سۆيۈملۈك ئوچۇق چىرايغا قاراش نېسىپ ئەمەس... ھەتتا ئۇنىڭ ئىزلىرىنى قۇمدىنمۇ تاپالمايدۇ... ياق... ئەدھەمگە مۇڭ تۆكۈش ئۈچۈن بىر سىرداش لازىم... ئۇ كۆڭلىدىكى گەپلىرىنى ھەمدىل، ھەمپىكىر ھەمراھىنىڭ كۆڭلىگە قالدۇرماي تۆكۈشى، ئۇنىڭ ئېيتەكلىرىنى، تىترەپ تۇرغان يۇمران كۆكرەكلىرىنى كۆز ياشلىرىدا يۇيسۇن!... ئاچچىق - ئاچچىق ياش تۆكۈپ نالە بىلەن ئۇنىڭدىن مەدەت تىلىسۇن... ئۇنىڭ ھارارەتلىك باغرىغا تاشلىنىپ يۈرىكىنىڭ سوقۇشىنى ئاڭلاپ بىردەم تىپتىنچ ئارام ئالسۇن!... بولمىسا ئەدھەم ھاقارەت، نومۇس، ۋىجدان ئوتلىرىدا پۇچىلىنىپ بىر سىقىم كۈل، خەستە تۇپراققا ئايلىنىپ كېتىدۇ... لېكىن ئۇ سىرداش قېنى؟! قېنى ئۇ تارتىنچاق كۆزلىرىدە بالىلىق چېچەنلىكىنىڭ نۇرى چاقنىغان قىز؟!... قېنى ئۇ مەخمەلدەك قاپقارا قويۇق كىرپىكلىك كۆزىنى سۈزۈپ ئۆزىنىڭ قىپقىزىل لەۋلىرىدە كۈلۈمسىرەش ئالامىتىنى ئەكس ئەتتۈرۈپ تۇرغان مۇلايىم چىنار!...

يۈرىكىدىكى دەرد - ھەسرەت ئاچچىق غەزەپكە ئايلانغان ئەدھەم كېتىۋاتىدۇ... شۇنداق، ئۇ مۇڭ تۆكۈش ئۈچۈن سىرداشنى ئىزدەپ كېتىۋاتىدۇ... بۇتىغ ئۆتمەيدىغان قاراڭغۇ كېچىدە سىرداشنى قايسى پىنھاندىن تاپار؟... جىسمانىي جاراھەتتىقۇ تېزلا ساقىيىپ كېتىدىكەن. لېكىن ئۇنىڭ روھىي جاراھىتى ھاياتىنىڭ ئاخىرىغىچە داۋام قىلارمۇ؟!... ھاياتتا ھەق - ناھەقنىڭ قوشكېزەك ئىكەنلىكىنى، لېكىن ناھەق بالدۇر كۆز ئاچقانلىقى ئۈچۈن ئەڭ ئالدى بىلەن ئۇنىڭ تەنتەنە قىلىدىغىنىنى ئۇنتۇماسلىق كېرەك ئىدىغۇ؟! ئەمما ئەدھەم بۇلارنى چۈشەنمەيدۇ... دىيانەتلىك ئاتا نەسىھەتى بىلەن ئەدەب - ئىكراملىق، ئىززەت نەپسى نازۇك، ھۆرمەت شەپقىتى بىباھا چوڭ بولدى. بۈگۈنكى كۈندە ئۇ مۇھەببەت قويغان ئادەملەر ئۇنى ئىپلاسلىق پاتقىقىغا سۆرەپ كىردى. ئاتا يوللۇق كىشىلەر ئالدىدا «ھالال خوتۇننى بازارغا سېلىش ياخشىراقتۇر» دېگەن قاباھەت تىل ئۇنىڭ ئاغزىدىن چىقتى. كىشىلەرنىڭ «دەردمەن تىلىلىق كېلىدۇ. غەزەپلىك ئېغىزدىن نېمىلەر چىقمايدۇ» دېگىنى راستىكەن. چۈنكى ئۇ نېمىدىن يىرگەنسە شۇ يىرگەنگەن نەرسىنىڭ ئۆزى بولۇپ قالدى - دە!

ئەدھەم ئۆستەڭ بويىدىكى سۇغا بۇرۇلىدىغان چىغىريول جەيىنكىگە كەلگەندە چوڭ يولدىن ۋېلسىپىت قوڭغۇرىقىنىڭ سىگنالى ئاڭلاندى، ئۇ چىغىريولغا قەدەم ئېلىۋېتىپ ۋېلسىپىت ھەيدەپ كېلىۋاتقان ئەرنىڭ: «كىرەمدۇق» دېگەن سۆزىنى ئاڭلاپ قالدى، بۇنىڭغا جاۋابەن ئارقىدا ئولتۇرغان ئايال: «ياق مەۋلان ھاجىم ياكى قۇددۇس جۇرېنىسى تېپىپ شۇلارغا ئېيتايلى...» دېدى. ئەدھەم ئايالنىڭ ئاۋازىنى تونۇدى، بۇ ئايىۋۈى ئىدى!...

ئەدھەم ئاچچىققىنە كۈلدى. ئەدھەمگە بۇ ئىككىسىمۇ، ئادەمنى يۇتۇپ كەتكۈدەك مۇنۇ قاراڭغۇلۇقمۇ ئەھمىيەتسىز، ھەممىسى ئۆتكۈنچى نەرسىلەر. ئەدھەم ئۈچۈن ھازىر چىنار كېرەك... ئۇ ئىچى - قارنى بوشىغىچە دەردىنى تۆكىدۇ... مۇڭدىشىدۇ... دىلىدىشى ئاڭلايدۇ. بىللە ياش تۆكۈپ بىللە كۈلىشىدۇ... ئەدھەم بارچە جەۋرى - جاپا، غەم - قايغۇلىرىنى ئۇنتۇيدۇ...

ئەدھەم مەھەللىلەرنى ئارقىدا قالدۇرۇپ قىڭغىر - قىيىسىق چىغىر يول بىلەن ياۋا

قومۇشلار شالدىرلاپ، يۇلغۇن تۇپلىرى قەد كېرىپ تۇرغان مازارلىقتا يېتىپ كەلدى. ئۇ دۇمچەك - چۇمچەك قەبرىلەر - ئارا باھارنىڭ يۇمشاق ئوتلىرى بىلەن قاپلانغان يالغۇز قەبرىنى تاپتى. مانا مۇشۇ ئىككى غۇلاچ سوغۇق يەر تېگىدە ئۇنىڭ سىردىشى ئەدھەمنى كۈتۈپ تۇراتتى... قاراڭغۇلۇقتا چۆككەن مەھەللە تەرەپتىن ناخشا ئاۋازى كەلدى. بەلكىم بۇ بېغىغا سۇ ياقىلاۋاتقان سۇچى يىگىتنىڭ تاتلىق ئۇيقۇدا ياتقان مەھبۇبىسىنى ئويغىتىش ئۈچۈن ئېيتقان ناخشىسىدۇر:

گۈل باھارى كەلمىگۈچە
بۇلبۇل چىمەن دەپ سايرىماس.
دەرد - ئەلەملەر كەلمىگۈچە،
بەندە خۇدا دەپ يىغلىماس...

ئۇ مۈك تۆكۈش ئۈچۈن قەبر بېشىغا تىزلاندى...

مەسئۇل مۇھەررىرى ئالىمجان ئىسمايىل

تۈزىتىش

دىققەتسىزلىكتىن 1989 - يىل 12 - سان 148 - بەتتىكى «مۇكاپاتلانغان ئەسەرلەر تىزىملىكى»دىن بىر قۇر خەت چۈشۈپ قالغان. تۆۋەندىن 13 - قۇر بىلەن 14 - قۇر ئارىلىقىغا «ساۋاقداشلار (پوۋېست) ...... مەمتىمىن ھوشۇر» دېگەن بىر قۇرنى قوشۇپ ئوقۇشۇڭلارنى، 1990 - يىل 1 - سان 83 - بەتتىكى تۆۋەندىن 2 - قۇردىكى «خەقەر» دېگەن سۆزنى «خەقلەر» دەپ، يەنە شۇ بەت تۆۋەندىن 10 - قۇردىكى «خەلقۇ ئالام» دېگەن سۆزنى «خەلقى ئالەم» دەپ، 160 - بەت 1 - ئىستون تۆۋەندىن 3 - قۇردىكى «دېگەنلىكىنى، دەپ» دېگەن سۆزنى «دېگەنلىكىنى» دەپ تۈزىتىپ ئوقۇشۇڭلارنى سورايمىز.

تەھرىر بۆلۈم

«ئالتۇن چاغ مۇكاپاتى»غا قوبۇل قىلىنغان ئەسەر

ئەركىن داۋۇت

سېغىندىم سېغىندىم سېنى

گۈل سۆيگۈسى

1

گۈل قېشىدا بولىمەن پەيدا
خۇراز چىللاپ بەرگەندە خەۋەر.
گۈل پۈرايمەن قانماي پۈرايمەن،
كېپىنەكتەك يايراپ تاڭ سەھەر.

گۈلسىز بىر كۈن ياشىيالمايمەن،
گۈلگە كۆڭلۈم يېقىن شۇقەدەر.
ماڭا ئىلھام بېغىشلايدۇ گۈل،
گۈل ھۆسنىگە سالىمەن نەزەر.

ئاۋايلايمەن گۈلنى پەپىلەپ،
ئۆستۈرىمەن تۆكۈپ كۆمۈش تەر.
گۈل قېشىدىن كەتمەيمەن يىراق،
ساقسىز بولۇپ قالسامۇ ئەگەر.

2

ئۆتەر ئۆمرۈم گۈلدەك ياشىرىپ،
گۈلگە شەيدا بولغىنىم ئۈچۈن.
ئەكس ئېتەر چېھرىمدە گۈلكە،
قەلبىمدە يوق قىلچىمۇ تۈگۈن.

يۈگۈرمەيدۇ كۆزۈمگە ئۇنچە
قاپلىسىمۇ ئەتراپنى تۈتۈن.
قارايتالماس چېھرىمنى، گۈلنى،
سىياھ چېچىپ يامرىسىمۇ تۈن.

ئۆتەر ئۆمرۈم گۈلدەك ياشىرىپ،
گۈلگە شەيدا بولغىنىم ئۈچۈن.
بېغىشلانغان دەۋرگە، گۈلگە،
پاكلىق قۇچقان ۋۇجۇدۇم پۈتۈن.

مۇئەللىمەن

1

مۇئەللىمەن ئۆمىد ئۇچقۇنى،
كۆزلىرىمدىن چېچىلىپ تۇرار.
دەريا كەبى ئۇقچۇپ ھېسلىرىم،
شاۋقۇن سېلىپ ئەركىن جۇش ئۇرار.

ھېكمىتىمدىن ئېچىلىپ گۈللەر
تاڭ بىلەن تەڭ خۇش پۇراق چاچار.
ھۇزۇرلىنىپ جىمىكى ئىنسان
تەزىم ئەيلەپ ھۆرمەتتە باقار.

2

مۇئەللىمەن گەپلىرىم خۇددى
قىيام قىلغان شېكەردەك تاتلىق،
بېغىشلايمەن گۈلگە، غۇنچىگە
ئىچ - ئىچىمدىن ھەر ۋاقىت شادلىق.

ئايرىمايمەن يىراق - يېقىن دەپ
ئەۋج ئالغان قەلبىمدە پاكلىق،
ھەممىگە تەڭ قارايمەن شۇنداق،
ناتونۇشقا قىلمايمەن ياتلىق.

غادايىمايمەن پىيادىلىككە،
يول يۈرگەندە بولسامۇ ئاتلىق،
جاپاسىنى تارتىشىپ بىرگە،
تۇغدۇرىمەن ئاڭا ئاسانلىق.

3

مۇئەللىممەن بىرىلىپ نەپكە،
ئىناۋەت ھەم يۈزنى ساتمايمەن.
ئەلنىڭ كۆتكەن ئۈمىد، ئەھدىنى،
تەر ئاققۇزۇپ چوقۇم ئاقلايمەن.

نەپ ئازدۇرار كىشىنى يولدىن،
ھۆرمىتىمنى كۆچەپ ساقلايمەن.
ئالدانمايمەن ھىيلە نەيرەڭگە،
ھەق پىكىرنى دائىم ياقلايمەن.

4

مۇئەللىممەن مۇنبەر ئالدىدا،
ئۆز كۆچۈمنى قىلمەن جارى.
شاگىرتلىرىم بەرگەندە سالام،
يۈرىكىمنىڭ چىكىلەر تارى.

شامدەك كۆيۈپ بىلىم ئىشقىدا،
ئىزدىنىمەن دوستلار قاتارى.
ئۆتكەللەردىن ئۆتىمەن بىر ـ بىر،
چىنىمىنىڭ بار قۇۋۋەت مادارى.

بىر توپ جىگدە

1

بىر تۈپ جىگدە تەۋرىنەر يىنىڭ
ئايدىڭ كىچە قۇملۇققا بىقىپ.
ئۇنىڭ ئاشۇ ھالىتى، تۇرقى،
قالدى ماڭا قەۋەتلا يىقىپ،
يۈرىكىمدە ئالەمچە سۆيگۈ
شاۋقۇنلىدى دەريادەك ئىقىپ،
ياپرىقىدىن چىچىپ كۈمۈش نۇر،
مىني تارتىپ ئەيلىدى ئەسىر.
كۆز ئالدىمدا بولدى نامايان،
چەكسىز كەتكەن بىر سىرلىق قەبىر.
قىزىلگۈللەر تەۋرىنىپ چوغدەك
پەيدا قىلدى ئۆزگىچە تەسىر.
يۈرەكلىرىم سوقتى ئىگىز ـ پەس
ماڭلىيىمدىن چىچىلدى مارجان.
پاك جىسمىمغا تۇتاشتى بىر ئوت
بۇ ھالەتتىن قالدىمەن ھەيران.
بولدى گويا ۋىسال تاپقاندەك،
خىيالىمدا ئوتلۇق بىر ئارمان.

2

جۇشقۇن ناخشام ياڭرىدى لەرزان،
تىڭشىدى جىم ئانا تەبىئەت.
ئەشۇ جىگدە قەيسەرلىكىگە،
ئۇرغۇپ تاشتى دىلدىن مۇھەببەت.
ئۇ، قۇم توسۇپ قامىتى بىلەن،
ئىنسانلارغا ياغدۇرغاچ شەپقەت.

سىغىندىمەن، سىغىندىم سىنى

1

كۆزلىرىمدىن تۆكۈلەر ئۈنچە
نە ئۈنچىكى يۈرەكنىڭ قىنى.
خىيالىمدا كەپتەردەك ئۇچۇپ،
تەشنالىقتا ئىزدەيمەن سىنى.

مۇڭلىنىمەن خۇددى يىتىمدەك
ئۆتەڭلەردە تۈنەپ ھەر كىچە.
پاشا چاقار قادىلىپ مىختەك
سالار ئازاب ماڭا يەتكىچە.

دىرىكىڭنى ئالالمىدىم ھىچ؛
مىني كۆچەپ ئايلاندۇردى غەم،
تىنىقىڭدا چەككىن دىلىمنى،
بىر پەس يايراپ بولاي خاتىرجەم.

2

شىلدىر ـ شىلدىر بۇلاق بويىدا
كۆنگە باقتىم مەيۈس تەلمۈرۈپ.

كۆيۈپ سېنىڭ ئىشقىڭدا ئوتتەك،
قايغۇمنى قاتمۇ - قات تۈرۈپ.
يۈرىكىمنى ئاتىلاپ تېخى،
قىلغۇەتتىم پۈتۈنلەي يارا.
ئۆرلەپ كەتتى ئىستىمام بارغانچە،
مېنى كېلىپ تېزدىن داۋالا.

3

قارىغايغا باققانتىم، چېچىمنىڭ،
كۆزلىرىمگە كۆرۈندى غوۋا.
پەيدا قىلماي غايىپ كۆرۈندۈش،
يۈرىكىمگە سالساڭچۇ ئوۋا.

تېنىم تاپماي ئۆرگان ئاھلىرىم
قۇلىقىڭغا يەتكەندۇ بېرىپ.
قاچانغىچە كۈتىمەن سېنى،
ھۆل توپىغا باغرىمنى يېقىپ.

4

سېغىندىمەن، سېغىندىم سېنى
يىراقلاردا يۈرمە خىرامان.
ئەللەيلىنىپ شەيتان بەزمىسىدە،
بولدۇم دېمە ھەر ياقتا مېھمان.

ئۆز ئۆيۈڭنىڭ لەززىتى باشقا
ھەر كۆڭۈلكى يەپ ئۆتسەڭمۇ نان.
باغدا ئۆسكەن يۇمران نوتىدەك،
كۆكلەيدۇ - دە، ياشىرىدۇ جان.

كۆرسەت ماڭا كۈلگۈن چېھرىڭنى
قاپلىسىمۇ ئەتراپنى تۇمان.
قەلبىمگە سەپ ئوتلۇق مېھرىڭنى،
قايتىپ كەلگىن قېشىمغا جانان.

ئىچىۋەتكىن ئەمدى يۈزۈڭنى،
نادانلىق ئۇ گويا كى زەنجىر،
ئازابلانمىسۇن قىران چاغلىرىڭ
خۇراپاتقا بولمىغىن ئەسىر.

قۇتۇل ئۇنىڭ ئاسارىتىدىن
ئېگىنىڭدىكى بوغچىنى تاشلاپ،
ئېلىپ بارار سېنى يورۇقلۇق
غەلىبە بىلەن مەنزىلگە باشلاپ.

بۇلاق

كۈي تۆكىدۇ ئەجەب يېقىملىق
ئوت - چۆپ بىلەن ئورالغان بۇلاق.
ئاڭلىنىدۇ ئۇنىڭ كۈيلىرى،
دىققەت بىلەن سالغاندا قۇلاق.

مەپتۇن بولۇپ ئاشۇ شوخ كۈيگە
گۈل - گىياھلار چاچىدۇ پۇراق.
ئۈممىدلىنىپ باقىدۇ لىڭشىپ،
بارخانلارنىڭ كەينىدە توغراق.

كۈي تۆكىدۇ ئەجەب يېقىملىق،
ئوت - چۆپ بىلەن ئورالغان بۇلاق،
بار ئۇنىڭدا ئۆزگىچە مەنا
تۇيغۇ بېرەر كىشىگە قايناق.

قىزىلگۈلدەك...

كىرىۋالسەن قەلب خانەمگە
دېرىزەمنى قويغاندا ئېچىپ.
مېنى مەستخۇش ئەيلىدىڭ جانان
قىزىلگۈلدەك خۇش پۇراق چېچىپ.

دېرىزەمنى تاقىدىم مەزمۇت
ئەمدى ئۇنى قويمايمەن ئېچىپ.
ئۆزلۈكىڭدىن چۈشتۈڭ قولۇمغا،
كېتەلمەيسەن ھەرگىزمۇ قېچىپ.

قاشتېشى

پارقىرايسەن كۆزنى چاقنىتىپ،
سۇ ئاستىدا تۇرساڭمۇ ھامان.
توسالمايدۇ نۇرىڭنى ئەسلا
كۆكنى قاپلاپ كەتسىمۇ تۇمان.

پاكلىق ساڭا ئەزەلدىن سىرداش
كېتەلمەيدۇ بىردەم يېنىڭدىن.

چىن سۆيگۈنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن
ئۇرۇن ئالغان سۆزلۈك تېنىگىدىن.
نېمە سىر بار
شەرەت قىلسام ئالىيىپ ماڭا
زەردە بىلەن كايىپ باقىسەن.
نەشتەر ئۇرۇپ مىسكىن دىلىمغا
ھەرە بولۇپ راسا چاقىسەن.
مېنى كۆرۈپ قالساڭ خىلۋەتتە
شاش بۇغىدەك چۆچۈپ قاچىسەن.
نېمە سىر بار چۈشەنمىدىم ھېچ،
چىرايىڭنى قاچان ئاچىسەن؟

ئىلھامجان ئابلىز

ئۆتنە ئالەم

شۇم كېسەلنىڭ زەربىسى بىلەن
بىر تۇغقىنىڭ تاپقانتى قازا.
هاراق ئىچىپ مەست بولۇپ يۈردۈڭ
بولۇۋاتسا ئۆيۈڭدە هازا.

غەزەپلەندىم نەپرەتتە ساڭا
قاملاشمىدى ئۇ ئىشىڭ تازا.
ئۆتنە ئالەم بۇنى ئويلاپ قوي،
سەنمۇ بىر كۈن ئاپىسەن قازا.

ھايات ۋە سۆيگۈ

ئاشۇ كەپە، يەنە شۇ بوۋاي
بالا چېغىم،
يىراق سەھرادا
كۆرگەن ئىدىم تېمەن بىر بوۋاي.
شاھ ھۇزۇرى سۇرۇپ كەپىدە
قىسسە سۆزلەپ بەرگەن خۇش چىراي.

ئۇ ئىشلارنىڭ ئۆتكىنى نىكەم...
بىرىپ قالدىم ياندۇرقى باھار.
شاخ ـ شۇمبىدىن پۈتكەن بۇ كەپە
بولۇپ كەپتۇ ئاڭا روزىغار.

تونۇش كەپە،
ئاچچىق يۆتىلىپ.
چىقىپ كەلدى بوۋاي يالاڭياق،
بىر قاراپلا تونۇدۇم لېكىن،
بوۋاي مېنى ئۇنتۇغان نەۋاق.

يۈگۈرۈپ بېرىپ قول بەردىم ئاڭا ـ
قاراپ قالدى بوۋاي سىنچىلاپ.
بەلكىم تۇتقۇن قىلدى سوئاللار،
كۆزلىرىمگە ياش كەلدى يامراپ...

سەھرادا سەھەر

كۆي تارىتار باغلاردا سۇبھى دەمدە تورغايلار،
كۆي پەيزىدىن مەست بولۇپ چولپان مۆكتى ئېھتىمال.
يېنىك ـ يېنىك تەۋرىنىپ ئېتىزلاردا مايسىلار،
ئۇپۇق تامان كۆز تىكىپ دولقۇنلىنار بىمالال.

تەبەسسۇمدا ئويغاندى كەڭ داللار كۆز ئېچىپ،
رەڭ بەرگەندە باغرىغا ھال رەڭ شولا يېيىلىپ.
تارىغاندا ئىپار ھىد قىزىلگۈلدىن ھەر تەرەپ،
ياپراقتىكى شەبنەملەر پارلاپ كەتتى جىلمىيىپ.

شاددا دىلىنىڭ كۆيىدەك پىچىرلىشىپ زىلال سۇ
ئارمىنى بوپ دېھقاننىڭ ئېقىپ كىردى چۆنەككە.
نۇر تالاسى ئىچىدە غىرىچ ئۆسكەن مايسىلار
شادلاندۇردى دېھقاننى بوي سوزغاندەك پەلەككە.

بايا كۆرگەن ئۇ تېخى چۈشىدىلا مۇشۇنداق،
تۇرار ئەنە، ئالدىدا جىلۋىلىنىپ قۇت-ئامەت.
ئۈمىدلىنەر ھەر سەھەر دېھقان ئېتىز ئارىلاپ،
تىلەر ھەممە تاڭلاردىن كۆڭلىدە كۆپ شاپائەت.

ئاھ... پەرىشتەم كۆزۈڭ پىنھان بىر كەڭلىك

شۇ سىرلىق ئورمانغا سىر تۆكسە چۈشۈم،
قەلبىمنى سېھىرلەر غايىپ بىر زىلتار.
ئىسمىڭ بارىسى بەر سەم تۈنلەرگە،
كۆزنەكتە تاڭ بولۇپ كۈلسەن دىلدار.

ساددا بىر ئۈن بىلەن چاقىرسام ھەررەت،
كېتسەن خىيالدەك ساداسىز يوقاپ.
قۇياشنىڭ چۈشىدەك پارلايسەن يەنە،
نۇرلارمۇ سىر بەربەس ئىسمىڭنى ئاتاپ،

ئېزىدقان تۇيغۇدەك يېتىم بىر نىگاھ،
ئۇنتۇلغان چۈشلەرنى تۇرار ئەزۋەيلەپ.
ئەسەبىي ئۆكسۈشتىن كەلسەم ئېسىمگە،
بىر مىنىتىن ئاھاڭدا ئۆتتۈڭ كۆي كۈيلەپ.

ئاق كۆڭۈل ئۇۋچىدەك كۈتتۈم بىتاقەت،
سەن ئۆتەر يوللارغا چېچىپ مېھرىمنى،
ئاھ...ئىكەن كۆزلىرىڭ پىنھان بىر كەڭلىك،
يالمىدىڭ تالايلاپ يۈرەك سىرىمنى.

تۇمەن دولقۇنى

ئانا دەريا ئۇچۇپ كەلگىن سۆبھىدەك،
نۇرلىرىڭغا تىۋىندۇراي تۈنلەرنى ...

1

خىيالىمغا گىرە سېلىپ ھەر قاچان،
چۈشۈمدىمۇ تىلەپ كەلدىڭ خەيرلىك.
ئانا دەريا مېھرىم سىڭگەن جانىجان،
دولقۇنلىرىڭ ئىقبالىمدەك جىلۋىلىك.

ئاقۇش تۇمان كۆتۈرۈلسە باغرىڭدىن،
ھېسلىرىمنى ھىدلاپ ئۆتەر ھەر سەھەر.
گىرۋىكىڭدە چاقماق چېقىپ ئىلھامىم
داللارغا چاچقۇ بولۇپ تۆكۈلەر ...

سېنىڭدە بار ئانا يۇرتقا تىۋىنىش،
داللارغا پاكلىق تىلەپ ئاقسەن،
ھەر دولقۇنۇڭ يۇرتقا چىللاپ ئاسايىش،
كەڭلىكلەرگە يۈرىكىڭنى ياقسەن.

دولقۇنۇڭدا بار قۇياشنىڭ جىلۋىسى؛
شاۋقۇنلايسەن ئۇپۇق تامان نۇر پۈركۈپ.
يۈرىكىمدە تاڭ ئويغىتار ھەر تامچەڭ،
ئارمانلىرىم ئاقار ساڭا چۆمۈلۈپ.

2

بالا چېغىم ھەۋىسىمگە ئوت ياققان
دولقۇنىڭدىن بالقىپ شەپەق يالقۇنى،
شۇ يالقۇندىن كۆز گۆھىرىم نۇرلىنىپ،
ئاشىق بولغان ساڭا تۇمەن دولقۇنى،

دىلنى قاپلاپ كەتتى مانا باراقسان،
پاك سۆيگۈمدەك ئەقىدەڭنىڭ گۈللىرى،
دولقۇنلىرىڭ پەپىلىگەچ ھەر قاچان،
ئۈمىدلەندى مەنزىلىمنىڭ چۆللىرى ...

3

سەن سۆيدۈرگەن تاتلىق چۈشتەك ھاياتىم،
بىر چاغلاردا گىرىمسەن بوپ مۇڭلاندى.
يۈكسەكلىككە يولىڭدا بېتىنىم،
پەرۋازلاردىن ھايات يولۇم نۇرلاندى.

ئىشتىياقلار يىراقلارغا باشلىسا،
ئاق يول تىلەپ كۆلۈپ قالدىڭ قىيالماي،
بىر ھەۋەستىن مىڭ مەرتىۋە يالتايدىم،
ئارمان بەرگەن دولقۇنىڭغا چىدالماي.

لېكىن ئانا مېھرىڭ تاشتى قايتىلاپ،
ھېكمەت ئارا شان قۇچۇشقا ئۈندىدىڭ.
«ئۆگەن ئوغلۇم سىرلار ئارا ئىچىپ يول
مۆجىزەڭنى ئانا يەرگە سۇن...» دېدىڭ.

روھىڭ مەدەت بەردى بىلىم يۇرتىدا،
ئىدىرىكىمنى ئۇرغۇتتۇڭ شەن ھەر ئەسنا.
پەرۋانەمەن ئىزگۇ ئارمان ئوتىدا،
ئەقىدەڭگە جاۋاب بەردىم مەن ئانا.

قۇياش بولدى ياشلىقىمنىڭ يالقۇنى،
ئانا دەريا دولقۇنىڭدىن نۇر ئىچسە.

ئەركىن مۇھەممەت

سەھەردىكى ناخشا

بوۋاقنىڭ كۆلكىسىدەك ئۇماق سەھەر
تەبەسسۇم قۇچىقىدا ياتقان زېمىن.
كۆل سۈيى چايقىلىدۇ شۇنچە يېنىك،
دالىلار گوياكى بىر يېشىل ئېقىن.
تۇمانلار گويا سۈزۈك رەڭدار پەردە
سەھەرنىڭ ساباسىدا تىترەپ تۇرغان.
ئۇيۇقتەك كۆرۈنەر ھەم كەڭ ۋادىلار،
قۇمۇشلار شاماللارغا دولقۇن ئۇرغان.
قىياقلار تاتلىق ـ تاتلىق شۇۋىرلايدۇ
يول بېرەر قەدەملەرگە چاقچاقلىشىپ،
كۆل بويى شۇ قومۇشلۇق بىر جۈپ ناخشا،
سەھەردەك كۆي چايقىدى باغاشلىشىپ.

گىرە، سالغاچ بويىنۇمغا قۇت يۇلتۇزى،
كۆي كۆيلەيمەن دولقۇنىڭغا تېۋىنىپ...

4

تۇمەن سېنى ناخشام بىلەن ياد ئەتسەم،
ھەر دولقۇنىڭ بىر ھېكمەت بوپ تۇيۇلار.
ياقا يۇرتتا سېغىنچىمغا بوپ ھەمدەم
شاۋقۇنلىرىڭ دىلىغا كۆي بوپ قۇيۇلار.

قارىچۇقىمغا مۆكتى تالاي قىسمەتلەر،
ياشاپ كەلدىم دولقۇنىڭدىن سىر ئىزدەپ،
دولقۇنلىرىڭ بەرسە ئىزگۇ تىلەكلەر،
ئۇيقۇنلىرىڭ بېشىم سىيلار قۇت تىلەپ.

ئانامغىنۇ تەڭ قىلمايمەن مەن سېنى،
چۈنكى ئانام دولقۇنىڭدىن نۇرلانغان.
كەل سۆيۈپ قوي پېشانەمگە سەن مېنى،
ئانا مېھرى بالا ئۈچۈن پاسىبان!

لەرزىكىلار

بىر ئەزىم كۆي ئېقىمى كېلەر لەيلەپ

بىر ئەزىم كۆي ئېقىمى كېلەر لەيلەپ
كۆي چايقاپ ياتقان جىرا، جىلغىلاردىن.
باش قويار ئۇپۇقلارغا دىل سەيلىسى
قېلىشماس ھېسلار توسۇن يېلقىلاردىن.
كۆز ئاچار ئاستا ـ ئاستا كۆكۈم قىزى،
ھېلىھەلە تۇمانلىرى شۇنچە سۈزۈك.
بۇ دەم دىل خالى غەيرى گۇمانلاردىن،
ناخشىلار بۇغنۇقمايدۇ، ئۈزۈك ـ ئۈزۈك.
سابالار شۇنچە ئەركە، يەڭگىل نەپەس
دىماغلار كۆي تۆكەر خۇش پۇراقلاردىن،
ياپراقلار شۇۋىرلايدۇ ئەجەب سىرلىق

تەبەسسۇم ئۆكسۈمەيدۇ زىناقلاردىن.
ئاھ، دەريا ساھىللىرى ئەجەب جۇشقۇن
ئەۋرىشىم قەدەملەردە ئەزىم تۇيغۇ،
ھىر ئىزگۈ مۇڭ تەۋرىتىپ خىياللاردىن،
پەر قېقىپ ئۆتەر گويا جۈپ ـ جۈپ ئاق قۇ.
ئاھ، دەريا شاۋقۇنلىرى كۈي مەۋسۇمى
كۈمۈش تار لەۋلىرىگە كەتكەن سىڭىپ.
قىيالار كۈچ بېرىدۇ ئىلاھلاردەك،
ھەر سادا مۇڭلىرىغا باغرىنى يېقىپ.
ئاي لەيلەپ چىقار گويا رەڭدار ئۇپۇق
ئەتلەستەك تۈس تاشلايدۇ جىيەكلىرى.
يۇلتۇزلار شوخ بوۋاقنىڭ كۆزلىرىدەك
تارىسىمان تىترەپ تۇرار كىرپىكلىرى.
كۈي بىلەن تۇتاشقاندەك كۆك ۋە زېمىن،
تەبەسسۇم يايغان جانلار شۇنچە لەزىز،
باش قويار دالىلارغا دىل سەيلىسى
مۇھەببەت كۈي تۆكىدۇ جاندىن ئەزىز.
ھىر ئەزىم كۈي ئېقىمى كېلەر لەيلەپ
كۈي چايقاپ ياتقان جىرا، جىلغىلاردىن.
ئەۋرىشىم قەدەملەردە ئەزىم تۇيغۇ،
قېلىشماس ھېسلار تۇسۇن يىلقىلاردىن.

شۇنچە ئىپار تەۋرىنىدۇ ياپراقلار

ئايرىلغانغا ئۆلمەيمەن،
ئەقىدەمگە يىغلايمەن

(خەلق قوشىقى)

شۇنچە ئىپار تەۋرىنىدۇ ياپراقلار
قۇيغانىمكىن شوخلۇقىنى يۇتتۇرۇپ.
قاراقچىنىڭ كۆزلىرىدەك سوغ شامال،
دالا كېزەر يېشىللىقنى سۈپۈرۈپ.

جىرالارنىڭ ئۈزۈك ـ ئۈزۈك ساداسى
ئاڭلىنىدۇ شۇنچە كۈچسىز تىنىقتەك،
ئاھ، ئاق قۇلار سەپەر قىلدى قاياققا،
تەۋرەر قەلبىم گويا تەنھا قېيىقتەك.

تەۋرەر قەلبىم گويا تەنھا قېيىقتەك
ئۆتكەن كەچمىش بەرگىلىرى ئاچچىق ياش.
كۈز مەۋسۇمى مۇڭلىنىپتۇ ئەجەبا،
بىزنى تۇنجى كۈتۈۋالغان قىيا تاش.

يۇلتۇز سۆيگەن كۆك يۈزىدەك خىياللار
ئۈششۈك سوققان بەرگىلەردەك مۈكچەيگەن،
سېرىق ياپراق لەۋلىرى بىر مەيۈس دىل،
چۈشكۈنلۈكنىڭ پىغانلىرى ئۆمچەيتكەن.

قاراقچىنىڭ كۆزلىرىدەك سوغ شامال،
دالا كېزەر يېشىللىقنى سۈپۈرۈپ.
مۇڭ تۆكىدۇ خىياللىرىم ئازابلىق،
سېنىڭ سىرلىق كۆزلىرىڭگە يولۇنۇپ.

ئۆمەر قادىر

سۆيگۈ ساھىلىدىكى سىرلار

سەن قالدۇرۇپ كەتكەن شېرىن كۈي

ئاق تۇرنىدەك كەلگەنتىڭ ئۇچۇپ،
سەن يىراقتىن يېنىمغا جانان.
ئاق تۇرنىدەك كەتتىڭ ھەم ئۇچۇپ،
قايسى قىسمەت بىزنى ئايرىغان.

ئاق تۇرنىدەك كەتتىڭ سەن ئۇچۇپ،
يەنە قالدىم بولۇپ پەرىشان.

سەن قالدۇرۇپ كەتكەن شېرىن كۈي،
تەكرارلىنار ھىجرامدا شۇئان.
سەن قالدۇرۇپ كەتكەن شېرىن كۈي،
كۆزلىرىمنى ياشلايدۇ ھامان،
بىر قولۇمدا سۆيگۈ خەتلىرىڭ،
بىر قولۇمدا سۈرىتىڭ شۇئان.
ھەممە خۇشال، پەقەت ئىككىمىز
ئىككى ياقتا تۇرىمىز جانان.

مۇڭلۇق خىيال، شېرىن چۈشلەرگە
قانداق كۆڭلۈم يۈرەكلەر هامان.

جىمجىتلىقتا تولماقتا ئەتراپ،
تۆكۈلمەكتە خازانلار هەر يان.
بىزنىڭ تاتلىق ۋەدىلىرىمىزنى
ئالدىماقتا رەھىمسىز هىجران.

سەن قالدۇرۇپ كەتكەن شېرىن كۈي،
تەكرارلىنار هۇجرامدا شۇ ئان.
ھەممە خۇشال، پەقەت ئىككىمىز
ئىككى ياقتا تۇرىمىز جانان.

سېغىنىشتا تارقىلار بىر كۈي

كەچكى شەپەق تال ـ تال نۇر تۆكۈپ،
يېپىلماقتا دەرياغا تۇتاش.
قىزغۇچ رەڭدە تاۋلانغان ساھىل،
دولقۇنلارنى ئېتىدۇ باغاش.
تولقايلىقتا سىلجىيدۇ ئاستا
بىر جۈپ گەۋدە بولۇپ زەر قۇياش.
سېغىنىشتا تارقىلار بىر كۈي
يەنە قوزغاپ سادىدا ئېچىرقاش.

يۈرىكى مۇجۇلغان گۈزەل بىر چوكان

تۈن كېچە
هۇجرىدا تولغىنار ئاستا
يۈرىكى مۇجۇلغان گۈزەل بىر چوكان.

ياستۇقتا سىرغىيدۇ ئىنىسىق كۆز يېشى،
خىيالى ئۆتمۈشنى هۇۋلايدۇ شۇئان.
ئۇ ئەسلەر ئايدىڭنى، يالغان ۋەدىنى،
قانسىز سوغ لېۋىنى يەمرىنىپ ئاران،
بىر چاغلار ئېرىشكەن تاتلىق سۆيگۈلەر
دەشنام ۋە خورلۇقتا يوقالغان تامام.

قىيالماي يولۇمغا ماڭمەن ئاران

گۈزىلىم، بولدى قوي تۆكمە يېشىڭنى،
بۇ هىجران تەمتىرەپ يوقىلار هامان.
بەر چىداش ئازابقا، ئەگمە بېشىڭنى،
قەلبىڭنى ئەزسىمۇ سۆيگۈ ۋە پىغان.

بىز تەكرار ئايرىلدۇق، ئېلى دەرياسى
ئىشىكىڭ ئالدىدا ئاقماقتا راۋان.
شەپەقتە چايقالغان قىزغۇچ دولقۇنلار
يالقۇنلۇق ئىشقىڭنى قىلىدۇ ئايان.

ئۈزدىتىپ قالىسەن ساھىلدا غەمكىن،
قىيالماي يولۇمغا ماڭمەن ئاران.
ئۆتىدۇ ئاي، كۈنلەر پەرىشان لېكىن،
بىر خىيال ئارىلىقتا يۈگۈرەيدۇ پىنھان.

ئېگىمدا لەيلەيدۇ جىمجىت مەھەللەڭ،
ۋە بىزلەر ئەسەبىي سۆيۈشكەن جاڭگال.
مەن تۇرغان شۇ ئۆيۈڭ بولۇپ يېشىل رەڭ
گۈزەل بىر دۇنيانى ئەسلىتەر دەرھال.

مۇختار سوپى

گۈگۈم تەپەسسۇمى

تۈگمەن

تولتۇرىمەن مۈكچىيىپ ئۇندا
غوڭۇلدايدۇ تاشنىڭ ئاۋازى،
ئاپئاق تام
ئاپئاق تورۇس

باش ئۈستۈمدە ساڭگىلاپ تۇرار
ئۆمۈچۈكنىڭ تورلىرى لەپ ـ لەپ...
خىيالىمدا يىراق بىر ماكان...
قۇلىقىمدىن كەتمەيدۇ ھەر دەم
تۈگمەننىڭ -

ئېرىدلەڭگۈ، مۈڭلۈق سادالىسى.
قەدىمىي توپا ھىدى
ئۇرۇلىدۇ دىماغىلىرىمغا
جەسەتلەرنىڭ پۇراقلىرىدەك
ياغاچ نودىن شاقىرىغان سۇ
بۇ كېچىنى ئالغان ئىگىلەپ
غالىب قوشۇن سادالىرىدەك.
خىيالىمدا بىر سەبىي بالا
ھېچنېمىنى بىلمەيدۇ ئۇ چاغ
ئۇخلاپ قالغان تۈگمەن ئىچىدە.
تاڭغا يېقىن چىللىغان خوراز
خوراز ئەمەس شەيتان ئىكەن ـ دە،
كىرىپ، قاپتۇ چۈشىگە ياق، ياق...
ئاپئاق تام، ئاپئاق توروس
پەرىشتىنىڭ ساقىلىدەك ئاق!

خىيال ئەمەس
رىيالىلىقنىڭ ئاخىرقى كۆيى
كەپتۇ كۆكتىن ئەلچى بۇ يەرگە.
خۇدا ئەمەس،
خۇدادىن بۇرۇن
مەن بۇ يەرگە بولغان تەۋەللۇت!
سورا،
كىملەر كەلگەن بۇيەرگە
جاۋاب بەرمەي قالامدۇ تۈگمەن؟
قەھرىدىن قىش،
مۇزلىغان دەريا،
غوڭۇلدايدۇ تۈگمەنىڭ تېشى.
سۆكەن ئىچىدە
ئىگىنىنى تاشلىغان بوۋاق
ئاپئاق جاھان، ئاپئاق ئۆي ئىچى.

كەتمىنىگە قويۇپ قوناقنى
ئۇتقار قاقلاپ يەيدۇ پوستەكچى.
يوللاردىكى ئەسكى ئۆتەڭلەر
پەرىشتىگە بولمىغان ماكان
تۈكسىز ئىتنىڭ قاۋاشلىرىدا
مەڭدەپ قالغان يولۇچى قاچان؟
خىيالىمدا ئاپئاق تام، توروس
خىيالىمدا ئاپئاق بىر جاھان...

چۈشەكەيدۇ قۇشقاچ ئۇۋىدا...

چۈشەكەيدۇ قۇشقاچ ئۇۋىدا
زەر پاخالغا تۈگۈلگەن پېتى.
ئىسسىق تاراز ئەتراپقا تىمتاس
جىلۋە قىلار قۇشنىڭ سۆلكىتى.

ۋىچىرلايدۇ گاھى ـ گاھىدا
قۇش بالىسى، قىپقىزىل ئېتى.
ناتونۇشتۇر ئۇلارغا پەقەت
دۇنيادىكى ئۆلۈمنىڭ خېتى.

خىيال

يېڭى دۇنيا بىلمەيسەن ئۇنى
سەندىن غالىب، سەندىن بىئەزەر.
ئۇندا مەۋج ئۇرار بۇلاقلار
ھىلال ئاينىڭ شولىسى چۈشەر.

بېغىشلىساڭ بولمايسەن خاراب
سەن ئۆزۈڭنى ئاڭا بىر ئۆمۈر.
نۇر ئىچىدە چاقنايدۇ نۇرلار
سەن بىر ئاخشام ئۇنى ئويلاپ كۆر.

ئەنۋەر داۋۇت

ئۇيغۇر يىگىتى

1

بېشىدا ئاق دوپپا،
چۆرىسىگە

يۇلتۇزلار گۈل بوپ چېكىلگەن
كۆك ئاسمانىنى كىيىۋالغان ئۇ،
ساما سېلىپ

زوقى بىلەن
يۇقىرىغا ئۆرلەپ سەكرەپ
گويا ئاسماننى ئۇزۇۋالغان ئۇ.

2

ئۇچى ئاسمانغا قارىغان—
ئاينىغى ئۇنىڭ
ئۇپۇققا قاراپ،
ئىز سالغان ئەسىرلەپ.
چېچى ئاقارغان،
بېلى پۈكۈلگەن
ئاتا، ئانىسى ئۇنى كۈتكەن
ئاسمانغا قاراپ،
ئاق يوللار تىلەپ.

3

ئۇ—
ئاي قۇببىلىك مەسچىتتىن چىقىپ،
ئۆلگەن ئاتىسى، ئانىسى ئۈچۈن
سامان يولىنى ئاق بەلباغ قىلىپ،
تاۋۇت ئالدىدا يىغلاپ
هازىلار ئاچقان.
ئۆزىنىمۇ چىللاپ ئەجەل
ئاي يۈزىنى چاڭلار باسقاندا،
گۆرىدە يەنە
ئەجدادى ئوخشاش
ئەسمانغا قاراپ قانماي ياتقان.

4

دېمەك،
ئۇنىڭ قەلبىدە ئاسمان،
ئۇنىڭ جىسمىدا ئاسمان.
بىلگىن جاهان:
ئۇ — ئۇيغۇر يىگىتى!
كۆڭلى گويا
ئۆزى سۆيگەن
كۆك ئاسماندەك كەڭ ئىنسان!

ئابدۇخېلىل ئابدۇخېۋىر

هەر مۇقامدا ئېيتقان ناخشىلار

قار پەيزىنى سورمەكتە دالا

تۆكۈلمەكتە كۆكتىن كۈمۈش قار.
قېقىلغاندەك ئۈرۈك چېچىكى.
چاڭقاپ كەتكەن قۇمساز تۇپراقنىڭ
ئاق ئەتىرگە تولدى ئېتىكى.

ئۈششۈك تەگكەن دەرەخ شاخلىرى
تاقىۋالدى قاردىن ئاق مارجان.
ئاپئاق پوسما كىيدى بېشىغا
شەهلا كۆزلۈك نازىنىن جانان.

قارغا تەشنا ئاشىق قىز ـ يىگىت
قارلىق تاشلاپ يۈرەر قوغلىشىپ.
پاخپاق سۆگەت تۇۋىدە خۇش خۇي
هر توپ بالا كۈلەر ئوينىشىپ.

كىرپىكلەرگە ئىلىنگەن قارلار
تۇرار رەت ـ رەت جىلۋىلىنىپ پارلاپ.
قارنىڭ ئۇششاق تۇزۇندىلىرى
گۈل لەۋلەرگە سۆيەر يېپىشلاپ.

كۆرۈنىدۇ ئاق چېدىر ئوخشاش،
خىلۋەتتىكى قىرى ئاق جىگدە.
سۈسىز ياتقان ئېگىز ـ پەس دەريا
يېپىلغاندەك تۇرار ئاق پەردە.

قار ياغماقتا ئاستا لەپىلدەپ،
ئاق قۇ قانات قاققاندەك گويا.
دىلدا شادلىق قاينايدۇ شۇ تاپ
قار پەيزىنى سورمەكتە دالا.

تۇتقىن ئەلگە ناخشاڭدىن شەربەت

(ياش ناخشىچى ئىززەت ئىلياسقا بېغىشلايمەن)

كەيىپ بولار كۆڭۈل شادلىقتا،
كۆيلىرىڭنى تىڭشىسا كىشى.

ئەللىيىدە ناخشاڭنىڭ جانان،
ۋىلىق - ۋىلىق كۈلىدۇ بوۋاق.
ئىستاسلىقتا تاڭ قالار ئورمان،
ۋاراڭ - چۇرۇڭ قىلماستىن ياڭراق.

بوشىنار دىل ئازاب - ھىجراندىن،
ناخشاڭ بىلەن چۆمۈپ راھەتكە.
ھايات قۇچار بىخلار يېڭىدىن،
تولۇپ ئاجىز تېنى قۇۋۋەتكە.

خۇش ناۋالىق ئەي گۈزەل رەنا،
ياڭرات جۇشقۇن ناخشاڭنى ئەبەت.
تەشنالىقتا قالمايلى يەنە،
تۇتقىن ئەلگە ناخشىدىن شەربەت.

ئويغىتار ساپ سۆيگۈ ياشلىقتا
كۆزلىرىڭنىڭ ئوتلۇق يېقىشى.

گۈل لېۋىڭدىن ناخشا تۆكۈلسە،
چۈشەر لەرزان ئۇسسۇلغا رەققاس.
كۆكتە چولپان تاڭ قېلىپ كۈلسە،
شائىر سېنى كۈيلەشتىن ھارماس.

سېھىرلىنەر بۇلبۇلنىڭ تىلى
شاد ناخشاڭنى قالسا گەر ئاڭلاپ،
قۇلاق سالار يورۇڭقاش، ئىلى،
شاۋقۇن سېلىپ ئېقىشتىن توختاپ.

تۇرسۇنجان ھاشىمى

شېئىرلار

چېچىلغان يول

بۇ دۇنياغا كەلدىم نەچچە رەت
نەچچە ئۆلۈپ نەچچە تىرىلىپ.
ئىزىشكىنىم كۆلەڭگەم پەقەت
يۇلتۇزلارغا كۆرمىگ چىرمىلىپ.

مەنزىللەرگە قىلدىم كۆپ سەپەر
يوللىرىمنى تاشلاپ ئۇيۇقا،
ئادرىسىمنى قالدۇردۇم يېزىپ
ئىزلىرىمنى كۆمگەن يوپۇقا،
ھالسىرىدىم ئۆتەڭلىرىدە
ئەگرى - بۈگرى خارابىلارنىڭ.
قەترىلىرىم قالدى چېچىلىپ،
ئوردىسىغا باھادىرلارنىڭ.

ئىشىكىگە قايسى مەۋجۇدنىڭ
كەلگىنىمدە ئاچچىق يۆتۈلۈپ؛
تەقدىم قىلىش ئۈچۈن ئۇ ماڭا
قۇم چۆللەرنى چىقتى كۆتۈرۈپ،
رەتلەپ چىقتىم سەھەرلىرىمنى،
سوئاللارغا كۆمۈلدى ھەۋەس.
تاللىغىنىم مەۋجۇتلۇقۇمدىن
روھىم سىڭگەن ئەڭ قاتتىق نەپەس.

ئۆچۈپ يۈرەر ئۈندەش، پەشلىرىم
نۇر يولىدا ئەپسانە سۆزلەپ.
مەن بارىمەن دەرۋىش تۈسىدە
ئادەملەرنىڭ روھىنى تۈزلەپ.

شۇنداق ناخشا بۇ...

ھەر كۈن ئاخشىمى ناخشا ئېيتىمەن،
ئاشۇ كوچاڭدىن ئەگىپ كېتەلمەي...
(ت. ئېلىيوۋ)

شۇنداق ناخشا بۇ...
ھەر ئاخشىمى
ھەر بىر ئىشىككە
ئۆتۈپ كېتەر ئاستا گۈل سۇنۇپ،
شۇنداق ناخشا بۇ...سۆيمى
بۇلبۇل كۈيى تىرىلگەن دەقىق
گۈل تۈۋىدە
قالىدۇ قونۇپ.

ئاق ۋە يېشىل

سوغۇق دەريا كېلەر يىراقتىن
ئاخشىسىنى توۋلاپ ئايازنىڭ.
بىر قىز يۈرەر ئىشقى يىراقتىن
گۈللىرىنى يۇراپ باھارنىڭ.

سەلكىن شامال سۈرگەن شۇ كېچە
ھىدى كەلدى پەسلى باھارنىڭ.
ئاق چېچەكلىك چاغلاردا يىگىت
پەيزىسىنى سۈردى ئاق قارنىڭ.

نۇرگۈل يۇلۇس

ئۈمىدلىرىم قالسۇن چېچەكلەپ

باشلىغۇم بار ئايىنى خانەمگە

باشلىغۇم بار ئايىنى خانەمگە
ئايدىڭ كېچە، ئاپئاق بۇ كېچە،
ئايدىن ئۆزۈم ئايرىلالمايمەن
سىردىشىمۇ تاكى تاڭغىچە.

ئاق نۇر بىلەن يىراقتا كەتسە
يۇلتۇز ئارا مېنى يېتىلەپ.
يۈرىكىممۇ تاپسا شىپالىق،
بەرسەم ئىككەن-دەردىمنى سۆزلەپ.

يىراق ئاڭمۇ يېتىپ كېلىندۇ،
ئايرىلمىز ئاي بىلەن شۇئان.
ھېسلىرىممۇ بىللە كېتىدۇ
ئاي مۆككەن شۇ تاغ كەينى تامان.

ئۇنتۇلغاندەك شادلىقىم گويا،
كەتكۈم كېلۇر يىراق يەرلەرگە.
چۆللۈكلەرگە سىلىپ مەن كەپە،
باشلىغۇم بار ئايىنى خانەمگە.

مەن قۇش بولسام ئىككەن ئەسلىدە

ھېچكىم بارماس بىر قىيا قاپتال،
مۇڭغا چۆككەن جىرا ۋە بۇلاق.
باشلاپ باراي سېنىمۇ شۇتاپ،
بىر قۇش سايرار ئاڭا سال قۇلاق.

لەھىمەتىنىڭ ئىزگۇ كۈيىگە،
سىڭىپ بارار مۇڭلۇق ئاۋازى.
سىرغىپ ئاققان جىرا سۈيىگە،
كۈيلىرىنى ئاتىغان ئەسلى.

شۇ كېچىك جان بەلكىم ئايرىلىپ،
ئانىسىدىن قالغاندۇ يېتىم.
تەبىئەتكە دەردىنى تۆكۈپ،
ئاندىن كۆڭلى تاپىدۇ تىنىم.

تۆكۈپ شۇنداق دەردلىرىنى قۇش،
پەرۋاز قىلار ئاسمان قەرىدە.
ماڭا نېسىپ بولماپتۇ ئۇچۇش،
مەن قۇش بولسام ئىككەن ئەسلىدە.

ئۈمىد

ھېسلىرىمنى كۆكۈم قۇچاقلاپ
ئېلىپ قاچار يىراق ئۇپۇققا.
مەن ئاۋارە روھىمنى قوغلاپ،
ئۈمۈ ئىككەن ئەسلى ئۇپۇقتا.

يۈكۈرەيدىكەن كۆكۈم بىلەن تەڭ،
شۇڭا دائىم خىيالىم قېچىپ:
نەچچە ۋاقتىن قوينىپتىمەن زەڭ،
ساددا جامدىن شارابلار ئىچىپ.

تۈتەكلەرگە مىنگىشىپ شۇئان
بارغۇم كەلدى روھىم يېنىغا.
توسۇۋالدى يولۇمنى بۇلۇت
تەنلىرىمگە ئۇلاشتى يىغا.

روھىم بىلەن كۆرۈشەي تېزرەك،
چىدالمىدىم ئېغىر ئازابقا.
ھېسلىرىمنى ئەپ كەتمە كۆكۈم،
ئۆزى كەلسۇن روھىم بۇياققا.

يەكتىگلار روھىم يېنىغا
ئەي ھېسلىرىم مېنى يېتەكلەپ،
ئىككى سىرداش كۆرۈشكەن چاغدا،
ئۈمىدلىرىم قالسۇن چېچەكلەپ.

مەھەممەت لېتىپ

كۈتۈلمىگەن پاجىئە

(ھېكايە)

مۇنەۋۋەر، ماھىرە ۋە ھۆرىگۈللەر بىر كوچىدا ئولتۇرىدىغان ياش قۇرامى پەرقلەنمەيدىغان، تولۇق ئوتتۇرا مەكتەپنى بىرلىكتە تۈگەتكەن قىزلار ئىدى. ئۇلارنىڭ تەقى-تۇرقى، چىراي-شەكلى ھەتتا مىجەز-خۇلقى ئۆزگىچە بولسىمۇ، ئۇلار ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىدە تولىمۇ ئىناق ئۆتكەن قەدىناس دوستلاردىن ئىدى. ئۇلار زامانىنىڭ تەلىپى، ۋەتەننىڭ ئېھتىياجىغا لايىق قانات قېقىپ، يۇقىرى بىلىم ئالىمىگە پەرۋاز قىلىشنى ئارزۇ قىلاتتى. ئەپسۇس، ئۇلارغا قىسمەت تەتۈرلۈك قىلدى.

مۇنەۋۋەر كۈندۈزنى كېچىگە ئۇلاپ، ئۆزىنى ئۇنۇتقان ھالدا ئالىي مەكتەپكە كىرىش ئىمتىھانىغا تەييارلىق قىلغانىدى، ئۇ، ئىمتىھان ھارپىسىدا قاتتىق يىقىلىپ چۈشۈپ، دوختۇرخانىدا يېتىشقا مەجبۇر بولدى. ماھىرە ئەزەلدىن ئىمتىھاندىن قورقاتتى. ئۇنىڭ ئادەتتىكى دەرس ئۆزلەشتۈرۈش نەتىجىسى ياخشى بولغىنى بىلەن ئىمتىھان نومۇرى تۆۋەن بولۇپ قالاتتى، شۇڭا دۆلەتلىك ئىمتىھاندىمۇ نەتىجىسى تۆۋەن بولۇپ قېلىپ ئالىي مەكتەپكە كىرەلمىدى. ھۆرىگۈلنى بولسا ئاتا-ئانىسى ئىمتىھانغا قاتنىشىشقىمۇ يول قويمىدى.

ئامەت كەلسە قوش كەپتۇ، دېگەندەك مۇنەۋۋەرنىڭ ئىشى ئوڭغا تارتىپ قالدى. ئۇ ئۇزۇنغا قالمايلا ئاتا-ئانىسىنىڭ ياردىمىدە ئىشقا ئورۇنلىشىپ، دۆلەت ئىگىلىكىدىكى گۆش ماگىزىنىدا بوغالتىر بولۇۋالدى. تەمىنلەش كىشىلەرنىڭ كۈندىن-كۈنگە ئېشىۋاتقان ئېھتىياجىنى قامدىيالمايۋاتقان ۋە تاۋار ئىگىلىكى گۈللىنىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە مۇنەۋۋەرنى كۆڭۈلدىكىدەك ئىش ئورنىغا ئىگە بولۇۋالدى دېيىشكە بولاتتى. دېمىسىمۇ ئۇ خېلى ھالى بار يىگىتلەرنىمۇ ئۆزىگە جەلپ قىلىشقا باشلىدى، بەزىلەر مۇنەۋۋەرگە مۇھەببەت ئىزھار قىلىپ خەتمۇ يازدى. مۇنەۋۋەر ئۆزىنى بىلەتتى. ئۇ چىرايلىقمۇ ئەمەس، ئانچە سەتمۇ ئەمەس ئىدى، ئۇنىڭ ئۇستىخانلىرى كېلىشكەن، ساغلام بەدەن بولسىمۇ، ئۆلۈك كۆز، سۇرۇن چىراي، مىجەزى يەڭگىل ئىدى. شۇڭا ئۇ ئۆزىنى بىلىپ، جورا تاللاشتا ئۆزىگە لايىق تەلەپ قوياتتى. ئاخىرى ئۇ ھاپىز ئىسىملىك خەلق ساقچىسىغا كۆڭلىنى

توختاتتى ۋە ئۇنى يارىتىپ قالدى.
هاپىز يىگىرمە تۆت ياشلارغا بولۇپ،
قامەتلىك، چەبدەست، قاپقارا چاچلىرى ئا-
دەتتىن تاشقىرى قويۇق يىگىت بولۇپ، بادام-
قاپاق قارا كـۆزلىرى سەل چوقۇر چىرايىغا
بىر خىل سىر كىرگۈزۈپ تۇراتتى. مۇنەۋ-
ۋەر دەسلەپتە هاپىزنىڭ ساقچىلىق سۈرىتىدىن
قورۇنۇپ يۈردى. كېيىن كۆپ قېتىم ئۇچ-
رىشىپ، مۇڭدىشىپ، ئۇنىڭ ئاجايىپ سىلىق
مۇئامىلىسى، مۇلايىم، دىلكەشلىكىنى كۆرۈپ
كۆڭلى سۆيۈندى. كۆڭۈل كۆڭۈلدىن سۇ
ئىچەر دېگەندەك هاپىزمۇ هەر كۈنى ئۇنى
ئىزدەپ كېلەتتى. ئىككىلىسى ئىشتىن چۈشۈپ،
بىللە كـەچلىك سەيلىگە چىقاتتى، كىنو-
تىياتىر كۆرەتتى، مۇڭدىشاتتى. مۇڭداشقان-
سېرى ئۇلارنىڭ سۆزلىرى بىر - بىرىگە شې-
رىن تۇيۇلاتتى. ئۇلار كەلگۈسى تۇرمۇشنىڭ
پىلانلىرىنى تۈزۈشەتتى. شۇ تاپتا ئۇلار
تۈزۈۋاتقىنى بىر ئۆي تېپىلسىلا توي قىلى-
ۋالسا بولاتتى.

خىرىدارلىق بولمىسا، زىبالىقسىك نە-
كېرەك دېگەندەك ماھىرە بىلەن هـۆرىگـۈل
تېخى مۇھەببەت بوسۇغىسىنى ئاتلاپ كىر-
رىشكىمۇ ئۈلگۈرمىدى. ماھىرەنىڭ ئائىلىسى-
دە جان سانى كۆپرەك ئىدى. پەقەت دا-
دىسىلا ئىشلەيدىغان بولغاچقا، تۇرمۇشى سې-
رىقتال ئۆتەتتى. ئۇ ئاھالىلار كومىتېتى
ئۇيۇشتۇرغان قۇرۇلۇش ئەترىتىدە ئىشلەپ
تۇرۇشقا مەجبۇر بولدى. قۇرۇلۇش ئىشچى-
لىرىنىڭ ئامىتى كېلىپ بىرەر قۇرۇلۇشنى
كۆتۈرە ئېلىۋالالىسا، بىر نەچچە ئاي قاتتىق
ئىشلىۋالاتتى، ئىش بولمىسا ئۆيىدە ئولتۇ-
رۇپ قالاتتى. مانا هازىر ماھىرە ئۆيىدە
بىكارچىلىقتىن زېرىكىپ كۈن ئۆتكۈزمەكتە
ئىدى. هـۆرىگـۈلنىڭ دادىسى پاژ قازان

ئىشچىسى ئىدى. ئۇنىڭ ئىدارىسىدىن قىزىغا
تازىلىق ئىشچىلىقى چىقىپ قالدى. بۇ
ئىشمۇ ئۇنىڭغا ۋاقىتلىق ئىدى. ئۇ ئىشخانا
بىناسىنىڭ هاجەتخانىسىنى تازىلايتتى،
ئىدارە باشلىقلىرىنىڭ ئىشخانىلىرىنى سۈپۈ-
رۈپ، ئۈستەل، ئورۇندۇق، ساپالىرىنى
سۈرتەتتى. قايناقسۈيىنى ئەكىرىپ بېرەت-
تى. بۇ ئىشلار قولى ئەپچىل، ئايىغى يەڭ-
گىل هۆرىگۈل ئۈچۈن هېچبىر ئېغىر كەل-
مىسىمۇ، مەكتەپتە ئەلا ئوقۇپ، ئاخىرى
«تازىلىق» ئىشچىسى بولۇپ قالغانلىقىغا ئېچى-
ناتتى ۋە بۇنىڭدىن خىجىل بولاتتى.

تۇرمۇش قەدىمىنى جاپالىق، پاسكىنا،
كـۆڭۈلسىز ئىشلارنى قىلىش بىلەن باشلى-
غانلىقتىن، ماھىرە بىلەن هۆرىگۈلنىڭ كۆڭ-
لى سۇنۇق، روهى چۈشكۈن ئىدى. ئۇ-
لارنىڭ ئاتا - ئانىلىرىدىن ئاغرىنغۇسى كې-
لەتتى. ئاتا - ئانىلارنىڭ هازىرقى بىردىن-
بىر غېمى بالاغەتكە يەتكەن ئوماق، چى-
رايلىق قىزلىرىنى پېشانىسىگە پۈتۈلگەن
كۈيمۇغۇلغا تېزرەك تۇتقۇزۇش ئىدى. كۈن-
ئايلار ئۆتمەكتە، كۈتە - كۈتە ئىككى يىل
ئۆتتى. هېچكىم بۇ قىزلارنى ئوغلىغا لايىق
كۆرۈپ، ئۇلارغا ئېغىز ئاچمىدى. شۇنىڭ بىلەن
ئاتا - ئانىلار غەم - غۇسسىگە چۈشۈپ بىئارام
بولۇشسا، قىزلار ئوقۇشنىمۇ داۋاملاشتۇرال-
مىغانلىقى، ئەمدى كېلىپ يىگىتلەرنىمۇ ئۆز-
لىرىگە جەلپ قىلالمىغانلىقىدىن هەسرەتلىنەتتى،
قايغۇراتتى ئۇلارنىڭ مۇنەۋۋەرگە هەسلىكى
كېلەتتى. ئۇ تۇرمۇش يولىدا كۆڭۈلدىكىدەك
كىشىنى زوقلاندۇرغۇدەك قەدەم باسقالىدى.
ماھىرە بىلەن هۆرىگۈل هەر كۈنى كەچتە
هاپىزنىڭ ئۇنى ئىزدەپ كەلگەنلىكىنى،
كەچلىك سەيلىگە، كىنو - تىياتىر-
لارغا ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى كۆرەتتى

لىق. ئۇلار ئۆز دوستىغا ئاق يول ۋە بەخت
تىلەيتتى. ماھىرە بىلەن ھۆرنىگۈل دوستىنى
نىڭ بەختى ئېچىلغانلىقىدىن تولىمۇ خۇش
ئىدى. مۇنەۋۋەرگە ھەسەت قىلمايتتى. لېكىن
ئۇلار مۇنەۋۋەرنىڭ بارا ـ بارا ئۆزلىرىدىن
يىراقلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىدىن مەيۈسلىنەتـ
تى. ئۇنىڭدىن ئاغرىنغۇسى كېلەتتى. بىر
شەنبە كۈنى چۈشتىن كېيىن ئىككى دوست
يەنە ھۆرنىگۈلنىڭ ئۆيىگە جەم بولۇپ قالـ
دى، ئۇلارنىڭ كەيپىياتى سولغۇن ئىدى.
ئۇلار دەستلەپتە ئۆز سەرگۈزەشتىلىرى
ھەققىدە مۇڭدىشىپ، بەزىدە
مۇڭلىنىپ يىغلىشىپ كېتەتتى،
بەزىدە شوخلۇقى تۇتۇپ، چاقچاقـ
لىشىپ كېتەتتى. لېكىن بۇمۇ ئۇلارنىڭ كۆـ
ڭۈل يېرىملىقىنى تولدۇرالمىغاچقا، مۇڭدىـ
شىشلىرىمۇ ئۇزاققا بارمايتتى. مۇنداق ۋاـ
قىتلاردا مەكتەپتىكى كۆڭۈللۈك ھاياتىنى،
نەۋقىران ياشلىقىنى ئەسكە ئېلىشاتتى. شۇ
تاپتا ماھىرە بىلەن ھۆرنىگۈلنىڭ مۇڭلۇق
كۆزلىرىدە ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىنى ئەسلەش
ۋە سېغىنىش ئوتلىرى چاقناپ كەتتى. ئۇـ
لار شوخلىنىپ، مەكتەپتىكى ھاياتى، كۈلـ
كىلىك قىلىقلىرى ئۈستىدە گەپ باشلىدى.
ئۇلار ھەربىر ئېغىز سۆزىدە مۇنەۋـ
ۋەرنى تىلغا ئېلىشاتتى، ئۇنىڭ ئىسمى
چىققىش بىلەن ئىككىسى خۇددى مۇنەۋۋەر
ئىشىكتىن كىرىپ قالىدىغاندەك ئىشىكتىن
سىرتقا قارىشاتتى. ماھىرە كەم سۆز ئەمما
تىلى ئۆتكۈر، مەنمەنچى بولسا، ھۆرنىگۈل
ۋىتۇدىلداقتەك سۆزلەپ تۇراتتى، ئاسانلا باشـ
قىلارنى سۆزىگە ئىشەندۈرۈۋالاتتى، شۇڭا
ھېسسىياتچان، ياۋاش مۇنەۋۋەر ھۆرنىگۈلنى
ماھىرەدىنمۇ ياخشى كۆرەتتى، بەزىدە ماھىـ
رە ئۆتكۈر تىلى بىلەن ھۆرنىگۈلگە تەگسە،
ھۆرنىگۈلمۇ تەن بەرمەي قىزىرىپ ـ تاتىرىپ،
ئۇنىڭ بىلەن ئېلىشاتتى، ئاخىرى چاچلىشىش
دەرىجىسىگە باراتتى. مۇنداق ۋاقىتلاردا
يۇمشاق كۆڭۈل مۇنەۋۋەر ئۇلارنىڭ ئارىـ
سىغا كىرىپ بەزلەپ ئەپلەشتۈرۈپ قوياتتىـ
دە، ئۈچەيلەن قايتىدىن دوست بولۇشۇپ
قۇچاقلىشىپ كېتەتتى. ئۈچ دوستنىڭ ئاشۇ
چاغلىرى سۆيۈملۈك ھەم ئۇنتۇلغۇسىز ئىـ
دى. ماھىرە بىلەن ھۆرنىگۈل ئوقۇغۇچىلىق
دەۋرىنىڭ مۇشۇنداق كۆڭۈللۈك چاغلىرىنى
ئەسلىسىلا مۇنەۋۋەرنى سېغىنىشاتتى.

ماھىرە بىلەن ھۆرنىگۈلنىڭ شوخلۇقى
تۇتتى. ئۇلار مۇنەۋۋەر بىلەن ھاپىزنىڭ
شەنبىلىك شېھرىن كەچلىكىگە دەخلى يەتكۈـ
زىدىغان ئىش بولسىمۇ، سېغىنغان دوستىـ
نى ئىشتىن چۈشۈپ ھۆرنىگۈللەرنىڭ ئىشىك
ئالدىغا كېلىشىگە تۇتۇۋېلىشنى، ئۇنىڭغا ئاـ
تاپ سېمىز كالا گۆشىدە پېتىر مانتا ئېتـ
تىپ، ئۈچ دوست بىر داستىخاندا ئولتۇـ
رۇپ مۇڭداشقاچ بىللە تاماق يېيىشنى
كۆڭلىگە پۈكۈشتى. شۇنىڭ بىلەن ئۇلار
ئىش تەقسىم قىلىشتى: ماھىرە دېرىزىدىن
مۇنەۋۋەرنىڭ يولىغا قارايدىغان بولدى،
ھۆرگۈل قىيمىنى تەييارلاپ، مانتىنى تۈـ
گۈپ تۇرىدىغان بولدى.

ياخشى كۆڭۈل يەردە قالمايدۇ دېگەنـ
دەك، چۈشتىن كېيىن سائەت بەش بولۇـ
شىغا بۇ كوچىنىڭ بېشىدىن مۇنەۋۋەرنىڭ
قارىسى كۆرۈندى، ئۇ يەنە كېلىپ ھۆرىـ
گۈللەرنىڭ ئۆيىنى نىشانلاپ كېلىۋاتاتتى،
مۇنەۋۋەر ھويلىغا كىرىشىگە ئىككى دوست
ئالدىغا چىقىپ گويا ئۇزاقتىن كۆرۈشمىـ
گەن قەدىرلىك تۇغقانلاردەك كۆرۈشۈپ
كەتتى ۋە ھۆرمەت ـ تەكەللۇپ بىلەن ئۇنى
ئۆيگە باشلىدى، ماھىرە بىلەن ھۆرنىگۈل

دوستىنىڭ ئۆزلىرىنى ئىزدەپ كەلگەنلىكىدىن تولىمۇ خۇش بولۇشتى، مۇنەۋۋەرمۇ ئىككى دوستىنى سېغىنغان، مۇڭدىشىۋېلىشنى خالايتتى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ دوستلىرى بىلەن كۆرۈشۈشتىنمۇ مۇھىم ئىشى بار، ئۆيىگە قايتىشقا ئالدىرىمىسا بولمايتتى، شۇڭا ئۇ، ئۆيگە كىرىپ سافاغا ئولتۇرۇۋېتىپ، دوستلىرىغا سەزدۇرمەيلا سائەتكە قارىۋالدى. بۇ چاغدا ھۆرنىگۈل ئاشخانا ئۆيدە مانتىنى تېزرەك پىشۇرۇش ئۈچۈن كورىنى گاز ئوچاققا قويۇپ ئوت يېقىۋاتاتتى. مۇنەۋۋەر ماھىرە بىلەن تاغدىن-باغدىن سۆزلىشىۋېتىپ، يەنە سائەتكە قاراپ قويدى، ۋاقىت لېمەندىگەن تېز ئۆتىدۇ-ھە! ھۆرنىگۈللەرنىڭكىگە كىرگىلى ئون مىنۇت بولۇپ قاپتۇ، ئەمدى ئۇ دوستلىرىغا ئۆزرىخاھلىق ئېيتىپ قويۇپ ئۆيىگە بېرىش كېرەك، مۇنەۋۋەر سافادىن تۇردى:

— دوستۇم، ھۆرنىگۈل! ھەي ھۆرنىگۈل، ئاشخانىدا نېمە قىلىۋاتىسەن، بۇياققا چىققىنا، مەن سىلەرگە، — ئۇ ھۆرنىگۈلنىڭ ئاشخانىدىن چىقمىغىنىغىمۇ قارىماي سۆزىنى داۋاملاشتۇردى، — بىر خۇش خەۋەرنى يەتكۈزۈپ قوياي دەپلا كىرگەنىدىم، ماھىرەمۇ مەشەدىكەن، يولۇم قىسقىرايدىغان بولدى، ئەتە دۇكىنىمىزدا قوي مېيى ساتماقچىدى، ئالساڭلار دۇكانغا ئەتىگەنرەك بارارسىلەر، خەير-خوش دوستلىرىم! — ئۇ ماھىرەگە قاراپ پىسسىڭىدە كۈلۈپ قويۇپ سىرتقا قاراپ ماڭدى.

ھۆرنىگۈل مۇنەۋۋەرنىڭ سۆزلىرىنى ئاشخانىدا تۇرۇپ ئاڭلاۋاتقىنى بىلەن تېخى بىرنېمە دەپ ئاشخانىدىن چىقمىغانىدى، مۇنەۋۋەر ئۇنىڭ تۇتۇۋېلىشىدىن ئەلىسىرىگەندەك ماھىرە بىلەن خوشلىشىپلا قاچماقچى ئىدى، ئۇنىڭ بۇ قىلىقى ماھىرەنىڭ كۆڭلىگە ياقمىدى، ئۇ تېگىرقاپ قېلىپ ئەمدىلا ھوشىنى تاپقاندەك ۋارقىرىدى:

— مۇنەۋۋەر، توختا! — مۇنەۋۋەرنىڭ يۈرىكى جىغغىدە قىلىپ قالدى، ئۇ ئىشىك ئالدىدا شىپپىدە توختاپ، كەينىگە بۇرۇلۇپ مىيىقىدا كۈلدى، ئۇ ماھىرەنىڭ ئۆكىگەن چىرايىنى كۆرۈپ چۆچۈپ كەتتى. ماھىرە تەمكىنلىك بىلەن كېلىپ مۇنەۋۋەرنىڭ مۈرىسىدىكى سومكىسىنى ئېلىۋېلىپ، يوتقان-كۆرپە يىغىلغان كارىۋاتنىڭ ئۈستىگە ئېتىۋەتتى، ئۇنى بېلىكىدىن تارتىپ ئېپكېلىپ يەنە سافاغا ئولتۇرغۇزۇۋېتىپ:

— ئولتۇر دوستۇم، سېنى ئۇزۇن تۇتمايمىز، ساڭا ئېيتىدىغان تولىمۇ مۇھىم گېپىمىز بار، — دېدى چىرايىنىمۇ ئاچماي.

ھۆرنىگۈل ماھىرە، — مۇنەۋۋەر ئالاقزادىلىق ئىچىدە ئولتۇرۇۋېتىپ، يېلىنىش تەلەپپۇزى بىلەن دېدى، — دوستلىرىم، ئۆتۈنۈپ قالاي، مەن بۈگۈن راستىنلا...

ھۆرنىگۈل ئاشخانىدىن چىقتى، ئۇنىڭ چىرايى تېخىمۇ ئۆمەستە، قوپال كۆرۈنۈپ كەتتى، مۇنەۋۋەر قانداقتۇر بىر سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك بىئارام بولۇپ، سۆزىنىڭ ئاخىرىنى چىقىرالمىدى.

— نېمە دەيسەن، مۇنەۋۋەر، بىزنىڭ ئاچچىق گېپىمىزنى ئاڭلىماي دېسەڭ تىنچ ئولتۇر، سېنى ئۇزۇن تۇتمايمىز، ساڭا ئاتاپ پېتىر مانتا ئەتتۇق، ئۈچىمىز مەكتەپتە بىر تەلەگىدە نان چىلاپ ئىچكەندەك بىر داستىخاندا ئولتۇرۇپ تاماق يەۋالايلى دېيىشتۇق، ئۆيۈڭدىمۇ تاماق يەيسەنغۇ.

ھۆرنىگۈل سۆزلەۋېتىپ چىنىگە چاي قۇيۇپ، مۇنەۋۋەرگە ئىككى قوللاپ تۇتتى. ئۇ ھۆرنىگۈلنىڭ قولىدىن چىنىنى ئېلىۋېتىپ گورلىدىن قوپۇۋالدى:

— چېنىم دوستلىرىم، بىز بارغۇ،
كېيىن كىرسەم بولىدىغۇ، مېنى تۇتماسلىق-
لارچۇ، — ئۇ يىغلىغۇدەك بولۇپ ئىككى
دوستىغا قاراپ يېلىندى.

— دوستۇم مۇنەۋۋەر، بىز ئۈچىمىز
بىر يەرگە جەم بولۇپ مۇڭداشمىغىلى بىر
يىلدىن ئېشىپ قاپتۇ. بىز سېنى يايرىۋال-
سۇن دەپ ئالدىڭنى توسمىدۇق، سېنىڭدە
بار كۆڭۈل بىزدە يوقمىكەن، بىزنى سەن
دوست ھېسابلىساڭ ئولتۇر، مېھماننىڭ كې-
لىشى ئۆزىدىن، كېتىشى ئۆي ئىگىسىدىن، —
دېدى ماھىرە ئىككى قولىنى بېقىنىغا قو-
يۇپ مۇنەۋۋەرگە ئالىيىپ قاراپ.

شۇ تاپتا مۇنەۋۋەر ئوسال ئەھۋالدا
قالغانىدى، ئۇ يېلىنىپمۇ دوستلىرىنىڭ ھېس-
داشلىقىنى قوزغىيالمىدى — ھۆرنگۈلمۇ
ماھىرەنىڭ سۆزىگە ئۇلاپلا پىلىموتتىن ئوق
ئۈزگەندەك ئاغزىنى قويۇۋەتتى:

— مۇنەۋۋەر، سەن قوي مېيى ئېلىۋېلىڭ-
لار دېگىلىلا كىرگەنمىدىڭ؟ دۈكىنىڭدىن ماي
ئالمىساقمۇ مۇشۇ كوچىدىلا گۆش دۈكىنى
بارلىقىنى بىلمەمسەن؟ ئۆزۈڭچە مەن ياخ-
شى يەرگە ئورۇنلىشىۋالدىم دەپ ئالدىمىزدا
كۆرەڭلەپ بىزنى زاڭلىق قىلىۋاتامسەن؟
سېنىڭ بىزنى يوقلاپ تۇرىدىغان يولۇڭ
يوقمۇ؟ ۋاقتىڭ شۇنداق زىچ بولۇپ كەت-
تىمۇ؟ تايىنلىق سەن مۇشۇ بىر سائەت
ۋاقتىڭنىمۇ بىز بىلەن ئۆتكۈزگەندىن كۆرە،
ئاشۇ يىگىتىڭ بىلەن ئۆتكۈزۈشنى ئەۋزەل
كۆرۈۋاتىدىغانسەن، بۇرۇن بىز شۇنى ئويـ-
لاپمۇ سېنى ئىزدىمىگەنىدۇق. بۈگۈن نېمە
بولدۇقكىن...

خۇددى ھەيۋەتلىك كەلكۈن كېلىپ
توغاننى ۋەيران قىلىۋەتكەندەك ھۆرنگۈل
ئۆزىنى تۇتالماي يىغلىۋەتتى، ئۇنىڭغا قاراپ
ماھىرەنىڭمۇ ئۆپكىسى ئۆرۈلۈپ، دوستىنى
قۇچاقلاپ يىغىغا قوشۇلدى.

مۇھەببەت تەشنالىقى، ھاپىزنىڭ
يارقىن ئوبرازى مۇنەۋۋەرنىڭ پۈتۈن قەل-
بىنى ئىگىلىۋالغانىدى. شۇڭا دوستلىرىنىڭ
خىزمەت، تۇرمۇشىدىن كۆڭلى سۇ ئىچمەي-
گەنلىكىنى، كۆڭلى سۇنۇقلۇقىنىمۇ ھېس قىل-
مايتتى. بۈگۈن ئۇ بالدۇرراق ئىشتىن
چۈشكىنى ئۈچۈنلا ئۇلارغا يولۇقۇپ ئۆتۈپ
كەتمەكچى ئىدى، دۈكىنىدا قوي مېيى
ساتماقچى بولغانلىقىنى دەپ قويۇشىمۇ دوست-
لىرىنىڭ ئەلپازىغا قاراپلا دېيىلگەن گەپ
ئىدى، ئۇ ھۆرنگۈلنىڭ ئاچچىق گېپىدىن
كېيىنلا ئويقۇدىن ئويغانغاندەك بولۇپ،
ئۆزى بىلەنلا بولۇپ كەتكەنلىكىنى ھېس
قىلىپ خىجىل بولدى، ئۇلار مەكتەپتە بىر
ئائىلىنىڭ قىزلىرىدەك يېقىن ئەمەسمىدى.

مۇنەۋۋەر مۇشۇلارنى ئەسلەپ، يىر
مەزگىل دوستلىرىنى ئۇنۇتقانلىقىنى، ئۇلارنى
ئىزدەپ تۇرمىغانلىقىدىن ئۆكۈندى. دوست-
لىرىدىن گەپ ئىشتكەنلىكىنى ھەقلىق ھې-
سابلىدى. لېكىن مۇنەۋۋەرنىڭ بالدۇر ئىش-
تىن چۈشۈشى دوستلىرى ئۈچۈن ئەمەس
ئىدىغۇ، ئۇمۇ ھاپىز ئىشتىن چۈشۈپ كەل-
گىچە ئۇنىڭ بىلەن بىللە يېيىش ئۈچۈن
سېمىز كالا گۆشى ئېپكەلگەن، پىتىر مانتۇ
تەييار قىلىپ قويماقچىدىغۇ، ھاپىز ھەر
قېتىم ئۆيگە كەلسە ئاپىسى ئېتىپ بەرگەن
تاماقنى يەيتتى، بۇ قېتىم مۇنەۋۋەر ئەتكەن
تاماقنى يېگەن بولسا قانچىلىك ياخشى بو-
لاتتى - ھە! ئۇنىڭ ئۈستىگە ھاپىز مۇنەۋ-
ۋەرلەرنىڭ ئۆيىگە كەلسە، ئۇ ئىشىكنى كې-
لىشىۋالغان پەردىدە ئۇرىدۇ - دە، مۇنەۋ-
ۋەر ئىشىكنى ئېچىپ بېرىدۇ. بۈگۈن شەن-
بە، مۇنەۋۋەرنى چوقۇم كۆرگىلى كېلىدۇ.

بەلكىم بىللە كىنوغىمۇ بارار، ئۇ كەلسە
كىم ئىشىك ئېچىپ بېرىدۇ، ھەي، بولدىلا،
دوستلىرىنىڭ تۇتۇلغان چىراي، تاپا - تەنە-
سى بىر سائەتتىن كېيىن ھاپىزنىڭ ئالدى-
دا بولىدىغان تەڭقىسلىقتىن ئېغىر ئىدى.
ئۇنىڭمۇ كۆڭلى بۇزۇلۇۋاتىدۇ، ئۇمۇ ئىختى-
يارسىز كىرپىكلىرىنىڭ نەملىشىۋاتقانلىقىنى،
مەڭزىدىكى بىر تامچە ياشنىڭ يۈزىدىن
پەسكە سىيرىلىۋاتقانلىقىنى سەزدى، ئۇ ھو-
دۇقۇشتىن ئويغانغاندەك بولۇپ ئىتتىك
كېلىپ دوستلىرىنى قۇچاقلىدى، مەكتەپتىكى
چاغلىرىدىكىدەك ئۇلارنى گۆللەپ، تېزلا
يىغىسىدىن توختاتتى.

ئايالار تەڭتۇشلىرىغە ئىچى - قارنىنى
ئېچىپ، ياش تۆكۈۋالسا، ۋۇجۇدىغا پاتماي-
ۋاتقان ھەسرەت - نادامەتلىرىمۇ ئاسانلا تار-
قاپ كېتىدۇ، مۇنەۋۋەر دوستلىرىنىڭ رايىغا
بويسۇندى، ئۇ ھەممىنى ئۇنۇتقاندەك
دوستلىرى بىلەن شېرىن مۇڭدىشىپ ئولتۇرۇپ،
پېتىر مانتۇنى بىرلىكتە يېيىشتى. لېكىن
ئۇنىڭ گىلىغا بىر نەرسە تۇرۇۋالغاندەك
مانتىنى ئىشتىھا بىلەن يېيەلمەيۋاتاتتى،
ھۆرىگۈل ئىككىنچى قېتىم ئىككى دوستى-
نىڭ قاچىسىغا بىردىن مانتىنى سېلىپ
قويدى.

— مەنمۇ تويدۇم، ئەسكەردەك تېز
يېگەنلىكىمنى كۆرۈپ تۇرۇپ ماڭا يەنە
سالىسەنمۇ، بەرىبىر يېمەيمەن، — ماھىرە
قاچىسىنى ئالدىغا سۈرۈپ قويۇپ، مۇنەۋۋەر-
گە مېيىقىدا كۈلۈپ قارىدى، — سەن ئال
دوستۇم، مەن بىلىمەن، ئالدىراۋاتىسەن، ھا-
پىز سېنىڭدىن رەنجىپ يۈرمىسۇن يەنە، —
دېدى.

— بىرەر قېتىم رەنجىتىپ قويغانغا نېمە
بولاتتى، خاتىرجەم ئولتۇرۇپ يېگىن دوس-
تۇم، — ھۆرىگۈل مۇنەۋۋەرنىڭ چىنىسىگە
چاي جىقلاپ قويۇپ دېدى، — ئاشۇ قاچاڭ-
دىكى مانتىنى يەۋەتمىسەڭ بەرىبىر ماڭغۇز-
مايمەن، ھە راست، دوستلىرىم، بىر ئىش
ئېسىمگە چۈشتى، سىلەر بىلەن ئورتاقلاشقۇم
كېلىۋاتىدۇ، مۇھەببەتلىشىشتە باشقىلارنىڭ
سەرگۈزەشتىلىرىنى، ئاچچىق ساۋاقلىرىنى ئۆ-
گىنىپ قويۇشىمىز كېرەك. مۇھەببەتلەشتۇق
دەپ ئالدىغىلا قاراپ تاتلىق ئىلھامبەخش
سۆزلەرنىلا دېيىشىپ، لەززەت ئىچىدە ئېرىپ
يۈرۈۋەرسە بولمايدۇ، ھايات نەدىمۇ بوران-
چاپقۇنسىز بولىدۇ، ئۇشتۇمتۇت قۇيۇنمۇ
چىقىدىغۇ. شۇڭا سۆيۈشكەنلەر بىر-
بىرىنى سىناپمۇ كۆرۈش لازىم، بولۇپمۇ
بىز قىزلار يىغلاڭغۇ، ئاجىز، يۈرەكسىز
كېلىمىز، لېكىن ھېسسىياتقا بېرىلىشىمىز
ئەرلەرنىڭكىدىن كۈچلۈك، ئاسانلا ھايا-
جانلىنىپ ئەرنىڭ باغرىغا ئۆزىمىزنى ئې-
تىۋېتىمىز، بۇنىمۇ مەن بىلمەيمەن، — ئۇ
مۇنەۋۋەرگە قاراپ قوشۇپ قويدى، — سەن
بىلىدىغانسەن، مېنىڭ ئاچام مۇھەببەت مۇتە-
خەسسىسى، بۇنى شۇ دەپ بەرگەن. 50 - يىل-
لارنىڭ ئاخىرلىرى مۇھەببەتلەشكەنلەر تولى-
مۇ قاتتىق سىنىشىدىكەندۇق، بەزىلەر تۇيۇق-
سىز سۆيگىنىگە خەت يېزىپ «ئائىلىمىز يې-
قىندا چەت ئەلگە چىقىپ ئولتۇراقلاشماقچى،
مېنىڭمۇ ئاتا - ئانام بىلەن ماڭماي ئىلاجىم
يوق، سىزچۇ» دەپ سوئال قويىدىكەن،
چەتكە چوقۇنىدىغان، سۆيگىنىنى تولىمۇ ياخ-
شى كۆرىدىغانلار ئويلانمايلا «سىز كەتسىڭىز
مەنمۇ كېتىمەن» دەپ ئۆزىنىڭ سۆيگىنىگە
بولغان ساداقىتىنى بىلدۈرىدىكەن، قارشى
تەرەپنىڭ ئوي - خىيالى نېمە، بۇنى بىلمە-
گەنلىكتىن يۇقىرىقى سىناق بەزىلىرىنىڭ
كۆڭلىگە ياقمىسا «ئىنسان ئۈچۈن ۋەتەن-
دىن قەدىرلىك نېمە بار، سىز ئانا ۋەتىنى-

گمزنى سۆيمەيدكەنسز» دەپ ئايرلشپ كەتكەنكەن. بۇ سناقلار شۇ دەۋرگە مۇۋاپق بولسا كېرەك، هازر قانداق سننشدكن، بلمەيمەن.

هۆردگۈل شۇ سۆزلەرنى قلپ پخنلداپ كۈلدى، ماهرە بلەن مۇنەۋۋەرمۇ كۈلۈشتى. ماهرە مۇنەۋۋەرگە سوئال نەزەردە قاراپ:

— مۇنەۋۋەر دوستۇم، سەن هاپزدگنى سناپ كۆردۈگمۇ؟ سېنڭ تەجربەڭ بزگە ئالتۇندن قممەتلك، ئۇ ساڭا سادقمۇ؟ ئۇنڭ خۇش خۇي چاغلرندا كۆرۈپ، چرايى تۇتۇلغان، ئاچچقلانغان ۋاقتلرنى كۆرۈپ باقمدڭمۇ؟ ياق دەمسەن، بولماپتۇ بۇ، ئۆيلۈك بولۇپ قالساڭ كېچكپ قالسەن جۇمۇ، هۆردگۈلنڭ بۇنى ساڭا ئەسكەرتكنى ياخشى بولدى، — دېدى.

ئككى دوست مىيقىدا كۈلۈپ مۇنەۋۋەرنڭ ئاغزىغا قارشپ قالغانىدى. مۇنەۋۋەر ئۇلارنڭ سۆزنى ئاڭلاپ ئولتۇرغنى بلەن كۆڭلدە هاپز بلەن مۇهەببەتلشپ يۈرگەن هەربر دەقىقلرنى ئەسلدى: هەقىقەتەن، دوستلرى دېگەندەك هاپزنڭ تالاي قېتم ئۆزنى كوچدا، ئاپتوبۇس بېكتدە ياكى كنوخانلارنڭ ئالددا ساقلتپ قويۇپ كەلمگەن ۋاقتلرى بولغان، بەزدە يگتلك ئۇستۇنلۈكنى كۆرستپ قوپاللقمۇ قلغان... مۇنەۋۋەر دوستلرىغا بۇ ئچكى سرلرنى ئاشكارلاشنى خالمدى. كۆڭلدە ئقراركى، هەر ۋاقت ئۇ هاپزنى ئەپۇ قلپ كەلگەنىدى، دوستلرنڭ سۆزلرى ئۇنى ئويغاتتى. بۇنى ئۇ دوستلۇق مېھربانلقى دەپ چۈشەندى ـ دە، قورسقىغا شەيتان كردى،

هۆردگۈللەرنڭكدە مۇشۇ ئولتۇرۇپ قېلشنى هاپز ئۈچۈن دەسلەپكى سناق هېسابلدى، ئۇنڭدا يۈز بەرگەن بايقى بىئاراملق ئۆيگە قايتش قزغنلقى تۈگەپ سۆيگننگە ئنتلشى سوۋۇغاندەك بولۇپ قالدى.

كۆڭۈللۈك ۋە قزغن مۇڭدشش، سوزۇلۇپ نامازدېگەر بولۇپ قالدى، شۇ ـ ۋاقتمۇ ئەمدى هېچكم ئۆيگە قايتش دەقىقدە بر نېمە دېمەيتتى. بر ـ برىدن ئايرلغۇسى كەلمەيتتى... ئشك يېنك چېكلدى، ئۈچ دوست كۈلكدن توختاپ ئشككە قاراشتى، هۆردگۈل چاقرلمغان مېھماننڭ كۆڭۈللۈك مۇڭدششنى بۇزۇپ كرىپ كەلگنگە نارازى بولغان هالدا چرايىنى تۈرۈپ:

— كرڭ، — دېدى.

ئشكنى ئېچپ ئوتتۇرا بوي، بۇغداي ئۆڭلۈك، يگرمە تۆت ياشلار ئەتراپدكى كېلشكەن بر يگت كرىپ كەلدى، ئۇ بېشىغا چېخوسلوۋاكىيىنڭ شلەپسنى كيگەن، قارا سارجا پەلتۇسمۇ بويىغا ياراشقانىدى. مۇنەۋۋەر بلەن ماهرە بۇ خۇش خۇي يگتنى كۆرۈپ تېڭرقاپ قالدى، دەقىقە ئارلقدا ئۇلار هۆردگۈلنڭ چرايىغا زەن سېلپ قاردى، ئۇنڭ لەۋلردە تەبەسسۇم جلۋلنەتتى. يالقۇنلۇق كۆزلرى ئويناپ كەتكەنىدى، ئۇ دوستلرنى ئۇنتۇپ، ئتتكلا يگتنڭ ئالدىغا باردى:

— كېلڭ زەپەر، تۆرگە ئۆتۈڭ، سزنى بزنڭ ئۆيمزگە قايسى شامال ئۇچۇرۇپ ئېپكەلدى، — ئۇ زەپەرنڭ چرايىغا تكلگنچە بېلكدن تارتپ ئېپكېلپ سافادا ئولتۇرغۇزدى، ئەمدىلا دوستلرنى ئېسگە ئالغاندەك بولۇپ، چرايى شەلپەر-

دەك قىزدۇرۇپ مېيىقىدا كۈلۈپ قارىدى ۋە
قاراڭلار مېنىڭمۇ ئىزدەپ كېلىدىغان يىگى-
تىم بار، دېگەندەك جانلىنىپ كەتتى.

— دوستلىرىم تونۇشۇڭلار، — ئۇ زە-
پەرنىڭ ئىسمىنى ئېھتىرام بىلەن تىلغا ئال-
دى، — زەپەر، ئىدارىمىزنىڭ ياش كادىرى،
مەركىزدىي مىللەتلەر ئىنىستىتۇتىنى پۈتتۈ-
رۈپ كەپتىكەن، مەن بىلەن بىر ۋاقىتتا ئى-
دارىمىزغا ئىشقا چۈشكەنىدى.

مۇنەۋۋەر بىلەن ماھىرە زەپەرگە ئىز-
زەت بىلدۈرۈپ، سىپايىلىق بىلەن ئەھۋال
سوراشتى، ئۇ ئۆز نۆۋىتىدە ھۆرنىگۈل زەپەرگە
دوستلىرىنىمۇ تونۇشتۇردى. زەپەر چىقىش-
قاق، سۆزمەن يىگىت ئىدى، ئۇ ئېمىگىدۇر
ئالدىرىسا كېرەك، ئورنىدىن تۇرۇپ يانچۇ-
قىدىن ئۈچ دانە بېلەتنى چىقاردى.

— ھۆرنىگۈل، ئېپى كەلسە سېپى ئۆ-
زىدىن چىقار دېگەندەك، سىزنى ئىزدەپ كې-
لىپ گۈلدەك دوستلىرىڭىز بىلەن تونۇشۇپ
قالدىم، بۇ مېنىڭ ئۈچۈن بەختلىك ئۇچرى-
شىش دېيىشكە بولىدۇ، لېكىن ئالدىرىغاندا لە-
بەي تېپىلماس دېگەندەك بىر ئىش بولغۇدەك.
مۇشۇنچىلىك ئولتۇراي، بۈگۈن ئاخشام مە-
دەنىيەت زالىدا تانسا بار ئىكەن، بېلەت
ئېپكېلىۋىدىم...

زەپەر ھۆرنىگۈلنى بىرىنچى قېتىم
تەكلىپ قىلىۋاتقانلىقىدىن يۈزى قىزىرىپ
كەتكەنىدى، ئۇنىڭ يۈرىكىگە قورقۇنچ سې-
لىپ ھۆرنىگۈل سۆزىنى بۆلۈپ:

— بېلەتتىڭىز ئارتۇقتۇ، يەنە كىم بار؟—
ئۇ زەپەرگە چاقچاق قىلىپ كۈلدى. مۇ-
نەۋۋەر بىلەن ماھىرەمۇ كۈلۈشتى. زەپەر
ھۆرنىگۈلنىڭ بۇ سوئالىدىن ئازادىلىك ھېس
قىلدى ۋە:

— دوستىنىڭ دوستى بولىدۇ ئەمەسمۇ،
بىز ھەر قېتىم مۇڭداشقىنىمىزدا سىز بۇ دوست-
لىرىڭىزنى تىلغا ئالاتتىڭىز، شۇڭا...

— شۇڭا ئۇلارغىمۇ ئاتاپ بېلەت ئال-
دىم دەڭ، دوستلىرىم بۇ نېمە دېگەن
ياخشى - ھە! بارامسىلەر، شۇنداق، شۇنداق،
چوقۇم بارىسىلەر، بۇ زەپەرنىڭ ھۆرمىتى،
مېنىڭ ھۆرمىتىم، بولامدۇ مۇنەۋۋەر.

شۇ دەم مۇنەۋۋەرنىڭ كۆز ئالدىغا
ھاپىز كەلدى، ئۇ خۇددى مۇنەۋۋەرنى ئۆ-
يىدە كۈتۈۋاتقاندەك بىلىندى.

— مەن... — بارمايمەن دېيىش ئۇ-
نىڭغا ئېغىر كېلىۋاتاتتى.

— مۇنەۋۋەر بارمىسا مەنمۇ بارماي-
مەن، — دېدى ماھىرە ئېمىندۇر ئويلىغان-
دەك بولۇپ، — ھە، راست، دوستۇم مۇنەۋ-
ۋەر بايا ساقچىنىڭ ئالدىدىن ئۆتۈپ كېتىۋات-
قىنىمدا سېنىڭ يىگىتىڭمۇ قاسقان شەپكىسىنى
چۆكۈرۈپ كىيىپ موتسىكلىتكە ئولتۇرۇپ،
دەرۋازىدىن چىقىۋاتقانلىقىنى كۆرگەندەك
قىلدىم، ئۇ بۈگۈن ئاخشام ھەقاچان سېنى ئىز-
دەپ كېلەلمەيدۇ. تانسىغا بىللە بارايلى چۇ
دوستۇم!

ماھىرە مۇنەۋۋەرنى قۇچاقلاپ ئەركىلەپ
يېلىندى، ھۆرنىگۈلمۇ ئۇنىڭغا ئۇلاپلا:

— ئىزدەپ كەلسىمۇ مەيلىغۇ، بىرەر
قېتىم ئۇچرىشالمايلا قايتسا مۇنەۋۋەرنىڭ
ئابرويى، قىممىتى ئاشىدۇ، شۇ...

مۇنەۋۋەردە بايا ئويغانغان ھاپىزنى
سىناش ئىستىكى قايتا پەيدا بولدى. ئۇنىڭ
ئۈستىگە زەپەرنىڭ ھۆرنىگۈلگە تانسا بېلىتى
ئېپكېلىشى ئۇلارنىڭ كەلگۈسى بەختىگە مۇ-
ناسىۋەتلىكتەك بىلىندى، ئۇ بارمىسا ماھى-
رەمۇ بارمايمەن دەۋاتسا، ھۆرنىگۈلمۇ ئۆزى-
دىن رەنجىپ قېلىشى تۇرغان گەپ، شۇڭا
ئۇ تانسىغا بارماقچى بولدى.

ئۈچ دوست يان ئۆيگە كىرىپ پەرداز قىلىشتى، يىگىرمە مىنۇتلاردىن كېيىن ئۇلار تانسا زالىغا قاراپ يولغا چىقىشتى. ئۆيدىن ئايرىلىپ ئەللىك قەدەممۇ ماڭمىغانىدى، ماھىرەنىڭ ئىنىسى ئارقىدىن يۈگۈرۈپ كېلىپ، ئۆيگە مېھمان كېلىپ قالغانلىقىنى، دادىسى چاقىرىۋاتقانلىقىنى ئېيتتى. مۇنەۋۋەر بىلەن ھۆرىگۈل ماھىرەنىڭ ئانىسى كېسەل، ئورنىدىن تۇرالمايدىغانلىقىنى بىلەتتى. شۇڭا ئۇلارمۇ ماھىرەنىڭ ئۆيىگە بېرىشىنى، تانسىغا كېيىنرەك بولسىمۇ بېرىشنى تاپىلاپ قويۇپ يولغا راۋان بولۇشتى.

* *

قۇياش شەھەرنىڭ غەربىدىكى تاغنىڭ ئارقىسىغا ئولتۇرۇشقا باشلىغانىدى. ئۇپۇقتا قىپقىزىل شەپەق چوغدەك يېلىنجاپ گويا پەلەككە تاقاشقان ئەكس نۇردەك شەھەر چېتىدىكى كىچىك تاغ چوققىلىرىنى، قەۋەتلىك بىنالارنى قىزىللىغا بويىغانىدى، ئىللىق تىنىق ھاۋادا ھايات زوقىنى قوزغاتقۇچى كۆزنىڭ يېقىملىق شامىلى چىقىپ تۇراتتى. شەھەر كوچىسىدا ماشىنىلارنىڭ قاتنىشى ئازايغان، ئادەملەرمۇ شالاڭلاشقانىدى. تىجارەتچىلەرنىڭ شاۋقۇنلۇق ئاۋازلىرىمۇ بېسىقىپ قالغانىدى، دەل شۇ ۋاقىتتا ساقچى پورمىسى كىيىۋالغان بىر يىگىت قوش چاقلىق موتسىكلىتنى ئۇچقاندەك ھەيدەپ، شەھەر مەركىزىگە قاراپ كېلىشكە باشلىدى، ئۇنىڭ ئاپتاپ ۋە شامالدا قارىيىپ كەتكەن چىرايىدىن ياشلىق جاسارىتى ئۇرغۇپ تۇراتتى. ئۇ نېمىگىدۇر ئالدىرىسا كېرەك، سىگنال بېرىپ ئالدىدىكى قارا جىپتىن ئۆتۈپ كەتتى ۋە ئايلانمىدىن ئەگىپ جەنۇبقا بۇرۇلدى.

— ھاپىز، ھەي ھاپىز! — تونۇش ئاۋاز ئۇنى چاقىردى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ ئوڭ يېنىغا قاراپ، ئىدارە باشلىقى ئابدۇراخماننىڭ ھەربىي كۈلۈپ ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆردى، ھاپىز موتسىكلىتنىڭ تۇمشۇقىنى ئوڭغا بۇراپ، باشلىقنىڭ ئالدىغا كېلىپ توختىدى. قانداق سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قويغاندىمەن، مېنى باشلىق نېمىشقا يولۇمدىن قالدۇرغاندۇ، يە ئىنتىكرەك ماڭغانلىقىمنى ياقتۇرمىغاندىمۇ، ئۇ، موتسىكلىتتىن چۈشۈۋېتىپ شۇنداق ئويلىغانىدى. ئابدۇراخماننىڭ چىرايىدىن باشلىقلىق تەكەببۇرلۇق ياكى خاپىلىق ئالامەتلىرى كۆرۈنمەيتتى.

— چۈشتىن كېيىن نەگە كەتتىڭ ئۇكام، خېلى يىراققا بېرىپ كەلدىڭمۇ نېمە؟

پېشقەدەم باشلىق ئۆزىنىڭ يارامىلىق، قاۋۇل جەڭچىسىگە مەستلىكى كەلگەندەك قارىدى، بىر يانغا سۈرۈلۈپ قالغان قاسقانلىق شەپكىسىنى ناھايىتى كۆيۈمچانلىق بىلەن توغرىلاپ قويدى، ھاپىز قول ياغلىقى بىلەن يۈزىدىكى تەرلىرىنى ئېرتىۋېتىپ، خۇشاللىق بىلەن جاۋاب بەردى:

— فابرىكىدا بىر ۋەقە يۈز بەرگەنىكەن، شۇنى بىر تەرەپ قىلىپ...

— يەنە مۇنەۋۋەرنى، — باشلىق ھاپىزنىڭ سۆزىنى بۆلۈپ چاقچاق قىلدى، — ساقلىتىپ قويۇپسەن - دە، — دېدى كۈلۈپ.

— مۇنەۋۋەر بۇنىڭغا كۆنۈك، ئۇ بىزنىڭ خىزمىتىمىزنى چۈشىنىدۇ، — دېدى ھاپىز قىزىرىپ - تاتىرىپ.

ئابدۇراخمان جىددىي كەسكىن ئادەم ئىدى، تۆۋەندىكىلەرگە سۈرلۈك قىياپەتتە بۇيرۇق قىلاتتى، ھەرگىز چاقچاق قىلمايتتى، ئۇ ھاپىزنى ياخشى كۆرىدىغانلىقى ئۈچۈنمۇ نېمىشقىدۇر يەتكۈزۈشكە ئالدىراۋاتقان-

دەك قىلاتتى.

— شۇنداق دەپ تۇرۇپ يەنە سىنى يولۇڭدىن قالدۇردۇم، ئەپۇ قىل ئۇكام، ساڭا بىر خۇش خەۋەرنى تېزرەك يەتكۈزگۈم كەلدى، ساڭا يېڭى پۈتكەن ئىمارەتنىڭ 4 - قەۋىتىدىن ئىككى ئېغىز ئۆي بېرىلدى، — يانچۇقىنى كولاپ، ئۆينىڭ ئاچقۇچىنى ھاپىزغا بەردى، — مە، ئالغىن، — باشلىقمۇ ھاپىزمۇ ھاياجانلانغاندى.

— ئۇكام، ئەمدى تېز ماڭ، سىلەرگە بەخت تىلەيمەن، — دېدى.

باشلىق ھاپىزنىڭ قولىنى سىقىپ، ئاندىن ئالدىغا قاراپ مېڭىپ كەتتى.

— ئابدۇراخمان ئاكا يېقىندا توي قىلىمىز، سىلى توينىڭ بېشى بولسىلا، ئاتىدارچىلىق قىلسىلا، — ھاپىز باشلىقنىڭ ئەگىمىدىن قايرىلىپ «بولىدۇ» دېگەن ئاۋازىنى ئاڭلاپ، كۆڭلى خاتىرجەم بولۇپ موتسىكلىتقا مىندى. ئىدارىگە كېلىپ موتسىكلىتنى ئىسكىلاتىغا ئەپكىرىۋېتىپ، ۋېلىسىپىتنى يېتىلەپ كوچىغا چىقتى، كۇگۇم پەردىسى شەھەرنى ئۆز قوينىغا ئېلىشقا باشلىدى، ھاپىزنىڭ شۇ تاپتىكى خۇشاللىقى، پىكىر - خىيالى ئۆينىڭ ھەل بولغانلىقىنى مۇنەۋۋەرگە تېزرەك يەتكۈزۈشتە ئىدى، شۇڭا ئۇ قورسىقىنى توقلىۋېلىشنىمۇ ئۇنتۇدى، ئۇ ۋېلىسىپىتنى مىنىپ، شىمال تەرەپكە — مۇنەۋۋەرنىڭ ئۆيىگە قاراپ ئۇچقاندەك يۈرۈپ كەتتى... ئۇ ئۆزىگە تونۇش قوش قاناتلىق ئىشىككە يېقىنلاشقاندا، ئۇنىڭ يۈرىكى ئويناپ كەتتى. ھاپىز تارتىنىپ تۇرمايلا ئىشىكنى ۋېلىسىپىتنىڭ داقىدا ئىتتىرىپ ئېچىۋەتتى.

— كىم بۇ؟ — ئىشىكنىڭ تاراق - تۇرۇقىدىن چۆچۈگەن ئانا ئۆيدىن يۈگۈرۈپ چىقتى.

ئانا مۇنەۋۋەرنىڭ ئىشتىن چۈشۈپ تېخىچە ئۆيگە كەلمىگەنلىكىدىن ئەندىشە قىلىپ ئولتۇراتتى، ئۇ ھاپىزنىڭ كەينىدىنلا مۇنەۋۋەر كىرىدىغۇ دەپ ئويلىغانىدى، مۇنەۋۋەرنىڭ ئىشىكتىن كىرمىگەنلىكىنى كۆرۈپ، ئانىنىڭ يۈرىكى سىقىلغاندەك بولدى. ئۇ ئىشىكتىن بېشىنى چىقىرىپ يولغا قارىۋېتىپ ھاپىزدىن سورىدى:

— ئوغلۇم، مۇنەۋۋەر قېنى؟ سىز ئۇنى كۆرمىدىڭىزمۇ؟ — ئانا ھاپىزنىڭ كۆزىگە تىكىلدى.

ھاپىز ۋېلىسىپىتنى قۇلۇپلىماقچى بولۇپ ئاچقۇچنى قۇلۇپقا تىقىپ تۇراتتى، ئانىنىڭ ئەنسىز سوئالىنى ئاڭلاپ، قولىغا توك تېگىۋەتكەندەك ئاچقۇچنى قۇلۇپتىن چىقىرىۋېتىپ دېدى:

— مۇنەۋۋەر ئىشتىن كەلمىگەنمىدى؟ مەن چۈشتىن كېيىن خىزمەت بىلەن سىرتقا چىقىپ كەتكەنىدىم. بۇ يەرگە ئۇدۇللا كەلدىم، مەن دۇكانغا بېرىپ باقاي، سىلى خاتىرجەم بولسىلا، بىز تېزلا قايتىپ كېلىمىز.

ھاپىز ۋېلىسىپىتنى لىككىدە كۆتۈرۈپ كەينىگە بۇرۇلدى.

— ئوغلۇم ھاپىز، نەگە بارىسىز؟ ئۆيدە ئولتۇرۇپ تۇرسىڭىز مۇنەۋۋەرمۇ كېلىپ قالار...

ئانا ھاپىزنىڭ كەينىدىن سۆزلەپلا قالدى. ھاپىز گۆش دۇكىنىغا كېلىپ، دۇكاننىڭ قاراڭغۇ تۇرغانلىقىنى كۆردى. بىزنىڭ ئۆيگە بېرىپ - مېنى كۈتۈپ ئولتۇرامدۇ - يە! ھاپىز شۇنداق ئويلاپ ۋېلىسىپىتنى كەينىگە بۇراپ، ئازاد يولى تەرەپكە چاپتۇردى.

ھاپىز بىلەن مۇنەۋۋەر ئادەتتە بىر-بىرىنى ئىزدىشىپ قارشى تەرەپنىڭ ئۆيىگە

خالىغان ۋاقىتتا بېرىۋېرەتتى، چۈنكى ھەر
ئىككى تەرەپنىڭ ئاتا ـ ئانىلىرى پەرزەنت-
لىرىنىڭ مۇھەببىتىگە رازىلىق بېرىشىپ بوا-
غان، ماقۇللۇق چېيى ئىچۈرۈلگەن، ھەتتا
چوڭ چېيىمۇ تارتىلىپ توينىڭ تەييارلىقى-
مۇ پۈتكەنىدى، شۇڭا ئۇلار بىر ـ بىرىنىڭكە-
گە بېرىشسا ــ ئۇلارنى ھېچكىم ئەيىبكە بۇي-
رۇمايتتى، دۇكانغا ياخشىراق گۆش ـ ماي
كەلسىلا مۇنەۋۋەر بىر نەچچە كىلوگرام
گۆشنى كۆتۈرۈپ بېرىپ بولغۇسى قېيىن ئاتا،
قېيىن ئانىلىرىنى يوقلاپ باراتتى، ھاپىز
ئۆيىنىڭ ئىشىك ئالدىغا كېلىپ سىگنالسىغا ئۇچ
راشتى. سىگنالسى مۇنەۋۋەرنىڭ كەلمىگەنلىكىنى
ئېيتقاندا ئۇنىڭ بېشى قېيىپ گاڭگىراپلا
قالدى.

ــ ئاكا، تامىقىڭىنى يەۋال، ــ ھاپىز-
نىڭ سىگنالسى ۋارقىراپلا قالدى، ئۇ ۋېلىس-
پىتنى كەينىگە ياندۇرۇپ، مۇنەۋۋەرنىڭ ئۆ-
يىگە قايتا بېرىپ بېقىش ئۈچۈن يول
ئالدى.

رەستە بولغان قىزلار بالدۇرراق ئۆي
تۇتۇپ يېڭىچە تۇرمۇش كەچۈرۈشنى ئارزۇ
قىلىدۇ. ھاپىزنى ياخشى كۆرۈشكە باشلىغان
كۈندىن باشلاپ مۇنەۋۋەرنىڭ كۆڭلىدە تۇت-
ماقچى بولغان ئۆي توغرىسىدا ئېنىق ئىن-
تىلىشلەر، ھەر خىل پىلانلار پەيدا بولۇشقا
باشلىغانىدى. ئۇ خېلى بۇرانىلا ھاپىزنى خى-
جىل قىلغان ۋە ئۆزىنىڭ تەسەۋۋۇرىنى ئوت-
تۇرىغا قويغان:

ــ ھاپىز، ــ دېگەنىدى ئۇ خەلق باغ-
چىسىنىڭ گۈلزارلىقىدا سەيلە قىلىپ كېتىۋې-
تىپ، ــ بىزگە قاچانمۇ ئۆي بېرىلەر، تېز-
رەك ئائىلە ئاسارىتىدىن قۇتۇلسام دەيمەن،
جۇشۇ مېنىڭ ئۆيۈمگەن دەپ، ئۆزىمىزنىڭ
ھۇجرىسىنى تۈزۈگۈم، بېزىگىم كېلىۋاتىدۇ،
ماتاشىمغا ئالغان زىننەت بۇيۇملىرى، پەردە
ياپقۇچلار، ئېسىل قاچا ـ قۇچىلارنى قويىدى-
غان يەر تاپالماي قالدىم. ئاشۇلارنى تىزىدى-
غان ئۆي قاچاندىمۇ ھەل بولار ـ ھە! قاچان-
مۇ سىزنىڭ خاتىرجەم ئىشلىشىڭىزگە ياردەم
بېرەلەرمەن...

ــ ئۇ ۋاقىتتا مېنى سىز ئۆزىڭىزنىڭ
كىرىنى ئۆزەك يۇغىن دېمەسسىز؟

ھاپىز گۈلزارلىقنىڭ باغرىدىكى ئۇزۇن
ئورۇندۇققا كېلىپ ئولتۇرغانىدى، مۇنەۋۋەر
ئۇنىڭ يېنىدا ئولتۇرۇپ، بېشىنى ئۇنىڭ
مەيدىسىگە قويۇپ سۆزىنى داۋام قىلدى:

ــ ھەرگىز! مەنچۇ، ــ مۇنەۋۋەر ھا-
پىزنىڭ مەڭزىنى يېنىك شاپىلاقلاپ قوي-
دى، ــ مەنچۇ ئايال كىشى قىلىدىغان ئىشنى
ھەرگىز سىزگە قىلدۇرمايمەن، مەن بىلىمەن،
ئۆيىڭىزدە ئۆزىڭىزنىڭ كىرىنى ئۆزىڭىز
يۇيىدىكەنسىز، ئانىڭىز كېسەل، سىڭلىڭىز
كىچىك، ياخشى قىپسىز، مەنمۇ ئانىڭىزغا
ئۆز ئانامدەك قارايمەن، ئايرىم ئۆي تۇت-
ساق قولىڭىزنى كىرگە چىلاتمايمەن، قازان
بېشىغىمۇ بارغۇزمايمەن.

مۇنەۋۋەر سۆزلەۋېتىپ ھاپىزغا شۇنچى-
لىك سەممىي قارىدىكى، ئۇنىڭ قاراشلىرىدا شۇ
كۈنگىچە زادىلا كۆرۈلۈپ باقمىغان ئۇچقۇنلار
چاقنىدى. ھاپىز ئۇنىڭدىن سۆيۈنۈپ ئىختىيار-
سىز چاچلىرىنى چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن
سىيىلىدى ۋە:

ــ مۇنەۋۋەر، راست سۆزلەۋاتامسىز؟
ھازىر جەمئىيەتتىكى چوكانلار ئەرلىرىنى
ئۆي ئىشىغا سېلىش بىلەن ھوزۇرلىنىدۇ.
سىز ئۇلاردىن ئۆزگەنمەمسىز؟

ھاپىز مۇنەۋۋەرنىڭ بېشىنى ئاستا
تارتىپ مېھرىبانلىق بىلەن مەيدىسىگە باس-
تى، ئىسسىق لەۋلىرىنى چاچلىرىغا، پېشانىسىگە

تەگكۈزدى، مۇنەۋۋەر بۇ مېھرىبانلىقتىن تېخىمۇ ئېرىپ كەتكەندى، ئۇ يىغىملىق تەبەسسۇم بىلەن:

— ياق، مېنىڭ ئائىلەم باشقا — ئۇلاردىن ئۆگەنمەيمەن، ئاياللىق بۇرچ ھەرگىز ئۇنداق بولمايدۇ، مېنىڭ قەلب ئەينىكىمدە ئانامنىڭ ئوبرازى بار، ئۇ ماڭا شۇنداق ئۆگەتكەن، — دېدى.

جاھانغا قاراڭغۇلۇق يېپىلغانىدى، ھاپىز ئارقا كوچىغا كىردى. بۇ كوچىدىكى كوچا چىراغلىرى غۇۋا نۇر چېچىپ تۇراتتى. ئۇ مۇنەۋۋەر بىلەن غايىبانە مۇڭدىشىپ، بېشىنى سېلىپ كېتىۋاتاتتى، تۇيۇقسىز ئالدىدىن «ۋىيەي» دېگەن قىزنىڭ ئاۋازى ئاڭلاندى، ھاپىز چۆچۈپ كەتتى، ۋېلىسىپىتنى قاتتىق تورمۇز قىلىپ، ئورنىدا چىپپىدە توختاپ ئالدىغا قارىدى.

— سىز مۇنەۋۋەرنى ئىزدەۋاتامسىز؟ مەن ئۇنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى بىلىمەن.

ماھىرەلەرنىڭ ئۆيى كوچىنىڭ باش تەرىپىدە ئىدى، ئۇ ئۆيدىن چىقىپلا يىگىرمە مېتىردەك نېرىسىدىكى غۇۋا چىراغ يورۇقىنىڭ ئاستىغا يېتىپ كەلگەن ھاپىزنى تونۇپ قالغانىدى، ھاپىز چىراغ يورۇقىدىن ئۆتۈپ قاراڭغۇلۇق ئىچىگە كىرىشىگە ماھىرە ئۇنى توختىتىش ئۈچۈنلا چىقىرىۋالغانىدى. ئۇ ماھىرەنىڭ بېشەملىكىنى سېزىپ، ۋۇجۇدىغا ئاچچىق ئۇلاشتى، ئاغزىغا يامان سۆزلەر كېلىپ تۇرۇشىغا ماھىرەدىن زۇۋان چىقىپ، ئۇ تىت - تىت بولۇپ ئىزدەۋاتقان مۇنەۋۋەرنىڭ دېرىكىنى بەردى، ئۇنىڭ ئاچچىقى ياندى.

— ئېيتىڭا ئاپپاق قىز، مۇنەۋۋەر ھازىر نەدە؟ — ئۇ مۇلايىملىق بىلەن سورىدى.

— ھاپىز، بۇياققا كېلىڭ، — ماھىرە ئۇنى يولنىڭ چېتىگە چاقىردى، ئۇ ياۋاشلىق بىلەن ماھىرەنىڭ يېنىغا كەلدى.

— مۇنەۋۋەر نەدە، ئېيتامسىز؟ — ھاپىز تاقەت قىلالمايۋاتاتتى، ماھىرە پىخىلداپ كۈلۈپ، گەپ يورغىلاتقىلى تۇردى:

— سىزنى تىللىۋېتەمدىكىن دەپ تولمۇ قورققانىدىم، ساقچىلاردا رەھىم - شەپقەت بولمايدۇ - ئەمەسمۇ، تېخىچە، — ئۇ مەيدىسىنى تۇتۇپ، — يۈرىكىم ئىزىغا چۈشمەيۋاتىدۇ، كۆرمەيۋاتامسىز، چىرايىمدىمۇ قان قالمىدى، — ھاپىز بۇ قىزنىڭ گەپ يورغىلىتىپ قىلىق چىقىرىپ ئۆزىنى گالۋاڭ قىلۋاتقانلىقىدىن خاپا بولۇپ، چىرايلىرى ئۆڭۈپ كېتىۋاتاتتى. ماھىرە ھەممىنى سېزىپ تۇراتتى. شۇڭا ئۇ:

— مۇنەۋۋەرنىڭ نەدىلىكىنى بىلگەنلىكىم يولىڭىزنى قىسقارتىدۇ، ئەمدى نېمىگە ئالدىرايسىز، مېنىڭ بىلەن مۇڭداشسىڭىز بولمامدىكەن؟ — دېدى يەنە كۈلۈپ.

ھاپىزنىڭ ئوغىسى تازا قايىنىدى، ئۇ ئۆزىنى ئاران بېسىپ سورىدى:

— سىز كىم، ئىسمىڭىز نېمە؟ مۇنەۋۋەرنىڭ نەگە كەتكەنلىكىنى قانداق بىلىسىز؟

— ئەمدى ساقچىلىق خۇيىڭىز تۇتتىمۇ نېمە؟ بىلىپ قويۇڭ، مەن جىنايەتچى ئەمەس، سىزگە خالىس ياردەم بەرگۈچى، ئالدىرىسىڭىز يول بولسۇن.

ماھىرە ئۆكتەملىك بىلەن قايرىلىپ ئۆيىگە قاراپ ماڭدى، ھاپىز ۋېلىسىپىتىنى تىكلەپ قويۇپلا، ماھىرەنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ يېلىندى:

— ئاپپاق قىز، مېنى قىينىماڭ، قاراڭ، يامغۇر تامچىلاشقا باشلىدى، ئۆتۈنۈپ قالاي

سىزدىن...

ماھىرە يەنە پىخىلداپ كۈلۈپ توختىدى، ئۇمۇ بېشىغا يامغۇر تامچىلىغانلىقىنى سەزدى، ئۇ بىخەم تۇرغاندەك قىلغان بىلەن كاللىسى ھەرخىل ئويلار بىلەن پىرقىرىماقتا ئىدى: مۇنەۋۋەرنىڭ تانسىغا كەتكەنلىكىنى ئېيتسا قانداق بولار؟ بۇ ساقچى كۆنلەپ يۈرەرمۇ؟ مەيلىلا، كۆنلىسە ساقچىنىڭ ئىچى قوتۇرلۇقىنى دوستۇم بىلىپ قالسۇن-دە، ھۆرنگۈل ئېيتقاندەك ئۇنى سىناش كېرەك!

— مۇنەۋۋەر تانسىغا كەتتى، — دېدى ئۇ.

— تانسىغا؟ — ھاپىزنىڭ تەلەپپۇزى قاتتىق چىقىپ كەتتى، ئۇ ئىختىيارسىز قوشۇمىسىنى تۈردى.

— ھە، تانسىغا نېمە بوپتۇ؟ بۇ ياشلارغا يات ئىش ئەمەسقۇ، بىكارلا دەپتىمەن سىزگە، بولمىسا سىز ئەڭ ياخشىسى، ئۇ يەرگە ئىزدەپ بارماڭ.

ماھىرە ئاچا يولغا كېلىپ، قايىسىغا مېڭىشنى بىلمەي قالغاندەك تەمتىرەپ قالغانىدى. ھاپىزنىڭ كۆنلەش كېسىلىگە گىرىپتار بولۇپ، دوستىنى ئازابقا سېلىشىدىن ئەنسىرەشكە باشلىدى، ئېغىزىدىن سۆز چىقىپ كەتتى، ئەمدى قايتۇرۇۋالغىلى بولمايتتى، دېگەندەك ھاپىزدا ئەجەبلىنىش، تېڭىرقاش ۋە كۆنلەش ئارىلىشىپ كەتكەن بىر خىل كەيپىيات پەيدا بولدى.

ھاپىز ئەزەلدىن مۇنەۋۋەرنى بىرسىدىن كۆنلەپ باقمىغانىدى. شۇ تاپتا ساقچىلاردا بولىدىغان كەسپىي كېسەلى قوزغالدىمۇ ياكى كۈچلۈك سۆيگۈ ۋولقانىدىن كېيىنكى قىزغىنىش، ھەسەت تۈپەيلىدىنمۇ ئېيتەۋۇر ھاپىزنىڭ خىيالى چىگىنشلىشىپ كەتتى. ئۇ مۇنەۋۋەرنىڭ نەدىكى تانسا زالىغا كەتكەنلىكىنى سوراشۋېلىپلا ۋېلىسىپىتىنى چاپتۇرۇپ يوقرۇپ كەتتى. يامغۇر يېغىۋاتاتتى، ماھىرە ئۇنىڭ قارىسى يوقتىكىچە ئارقىسىدىن قاراپ قالدى، ھاپىز كۆزدىن يوقىلىشى بىلەن ئۇنىڭغا تىترەك ئولاشتى، مۇنەۋۋەرنىڭ تانسىغا كەتكەنلىكىنى ئېيتىپ قويغانلىقىغا پۇشايمان قىلىشقا باشلىدى.

كەڭ ۋە ئازادە تانسا زالى چىراغلارنىڭ رەڭگارەڭ نۇرلىرى بىلەن ھەيۋەتلىك، قىزىقارلىق تۈسكە كىرگەنىدى، قىزغىن، ياڭراق مۇزىكا ساداسى ئەۋجىدە زال ئىچى قىزىپ كەتكەنىدى. ھەۋەسكار، تاماشىبىنلار تانسا مۇزىكىسى باشلىنىشى بىلەن ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشۇپ، جۈپتىلىرىنى ئىززەت-ئىكرام بىلەن تانسىغا تەكلىپ قىلىشاتتى، زەپەر گويا كى ھۆرنگۈلنى باشقىلارنىڭ تانسىغا تارتىپ، بۇلاپ كېتىشىدىن ئەنسىرىگەندەك ھەممىدىن بۇرۇن بېرىپ تانسىغا تارتاتتى، تانسا مۇزىكىسى ئاخىرلاشسا يېنىدا ئولتۇرۇۋالاتتى، ھۆرنگۈلمۇ تانسا مەستانىسى ئىدى، شۇڭا ئۇنىڭ دوستى مۇنەۋۋەرگە قارىغۇدەكمۇ ھالى يوق ئىدى، مۇنەۋۋەر ھۆرنگۈلدىن رەنجىگىنى يوق، شۇنداقتىمۇ ھاپىزنىڭ يېنىدا بولمىغانلىقى، كۆڭۈللۈك، قىزغىن تانسىنىڭ ئىشتىراكچىسى بولالماي قېلىۋاتقانلىقىدىن كۆڭلى بىر قىسىملا بولۇپ قالغانىدى. ئۇ خېلىغىچە بىر بۇلۇڭغا كىرىۋېلىپ، باشقىلارنىڭ تاماشىسىنى كۆرۈپ ئولتۇردى، بىر قانچە يىگىتنىڭ تەكلىپىنىمۇ رەت قىلىۋەتتى. دېسكو مۇزىكىسى باشلاندى، مۇنەۋۋەرنىڭ دېسكو ئويۇنغۇسى بار ئىدى، ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى چۈشەنگەندەك ئوتتۇرا بويلۇق، قويۇق قاشلىق، كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان چىرايلىقىنە بۇرۇت قويۇۋالغان

بۇدۇر، چاچلىق بىر يىگىت كېلىپ، ئەدەب بىلەن ئۇنى تانسىغا تەكلىپ قىلدى.

— ياخشىمۇسىز مۇنەۋۋەر، ئۇزۇن يىللار بوپتۇ، كۆرۈشمىگىلى، مېنى تونۇدىڭىزمۇ؟ مەن مۇرات!

مۇراتنىڭ سىلىق-يېقىملىق ئاۋازى مۇنەۋۋەرنى خىيالدىن ئويغىتىپ، بېشىنى كۆتۈرگۈزدى. مۇنەۋۋەر بىر قاراپلا ئۇنىڭ باشلانغۇچ مەكتەپتىكى ساۋاقدىشى ئىكەنلىكىنى تونىدى. مۇرات ئۇنىڭ كۆزىگە ئىللىق، چىرايلىق كۆرۈنۈپ كەتتى، ھەر نېمە بولسا ساۋاقدىشى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى، ياخشى بولدى، ئۇنى تانسىغا تارتتى، مۇنەۋۋەر ئەمدى تارتىنىپ تۇرمىدى، بەلكى بەللىرىنى تولغاپ ناز بىلەن ئورنىدىن تۇردى ۋە نازۇك قوللىرىنى چىقىرىپ مۇراتنىڭ قول، بېلىنى تۇتتى... ئىككىيلەن سىلىق ئايلىنىشقا باشلىدى، ھۆرنىگۈل دوستىنىڭ ھەمراھ تېپىپ تانسىغا چۈشكەنلىكىدىن تولىمۇ خۇش بولغانىدى، ئۇ مۇنەۋۋەرگە يېقىنلىشىپ كەلدى ۋە:

— دوستۇم، قورۇنما، بېشىڭنى كۆتۈرۈپ، قەددىڭنى رۇسلاپ، روھلۇق ئويناۋەر، — دېدى-دە، مۇزىكىنىڭ ئەۋجىگە ئەگىشىپ ئايلىنىپ يىراقلاپ كەتتى.

مۇرات ھۆرنىگۈلنىڭ سۆزىدىن بىر خىل مەنىنى چۈشەنگەندەك بولۇپ سورىدى:

— يىگىتىڭىز بارمۇ؟ كېلەمتى؟ راستىنلا قورۇنۇپ قېلىۋاتامسىز؟

مۇرات كۈيۈنۈش، مېھرىبانلىق بىلەن سۆزلەيتتى، مۇنەۋۋەر ئۆزىنىڭ راستىنلا قورۇنۇۋاتقانلىقىنى سەزدۈرمەسلىككە تىرىشىپ:

— ياق، قىسلماڭ، ئۇ بۇ يەرگە كەلمەيدۇ، ئويناۋېرەيلى، — دېدى ۋە مۇراتقا قاراپ يېنىككىنە كۈلۈپ قويدى.

دەل ئۇلار سۆزلىشىۋاتقاندا ھاپىز تانسا زالىغا كىرگەنىدى، ئۇ ھېچبىر قىينالمايلا مۇنەۋۋەرنى ئۇچراشتۇردى، ئۇنىڭ چىرايى نۇرلىنىپ كەتكەنلىكىنى، ئالدىدىكى يىگىتكە قاراپ كۈلۈپ بىر نېمە دەۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ قويۇقا چېچى تىك تۇرۇپ تېنى شۈركىنىپ كەتتى. ھاپىز مۇنەۋۋەرنىڭ بىر ئاخشامدىلا ئۆزىگە ئوخشىماي قېلىۋاتقانلىقىنى ئەجەبلىنىش، تېڭىرقاش ئىچىدە ھېس قىلدى. ئۇنىڭ كاللىسى ئىشلەشتىن توختىغاندەك مۇنەۋۋەرگە چەكچىيىپلا تۇرغان ئورنىدا تۇرۇۋەردى. دەقىقە ئارىلىقىدا مۇنەۋۋەرنىڭ سەزگۈر كۆزلىرى ھاپىزنى كۆردى-دە، ئۇنىڭ بايىقى دادىللىقى نەلەرگىدۇر غايىب بولدى، ھاپىزنىڭ تۇرقىدىن، تىكىلىپ قارىشىدىن خۇدىنى يوقاتقىلى قىل قالدى، ئۇ مۇزاتتىن ئەپۇ سوراشتىمۇ ئۇنتۇپ، ھاپىزنىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلدى. شۇ تاپتا مۇنەۋۋەرنىڭ ۋۇجۇدى لاغىلداپ تىترەپ، چىرايىدا قان قالمىغانىدى، ئۇ ھاپىزنىڭ بېلىكىگە قولىنى ئۆتكۈزۈپ خۇش خۇيلۇق بىلەن:

— ھاپىز، مېنى ئىزدەپ كەلگەنمىدىڭىز؟ كەلگىنىڭىز تولىمۇ ياخشى بوپتۇ، — دەپ مۇنەۋۋەر بېشىنى كۆتۈرۈپ ھاپىزنىڭ چىرايىغا قاراپ چۆچۈپ كەتتى، — ھاپىز، نېمە بولدىڭىز، ماڭا قاراڭا، — ئۇ يېلىندى، ھاپىز مۇنەۋۋەرنىڭ قولىنى سىلكىۋەتتى.

— مەن تانسىغا كەلگىنىم بىلەن يالغۇز يېتىمسىراپ ئولتۇرغانىدىم، سىز كىرىشتىن بەش مىنۇت بۇرۇنلا مەيدانغا چۈشكەنىدىم، شۇنىڭغىمۇ مەندىن رەنجىپ يۈرەمسىز.

مۇنەۋۋەرنىڭ كۆز چاناقلىرىدا ياش ئەگىدى. ئەمدى ھاپىز مۇنەۋۋەرگە قادىلىپ قارىدى.

ھاپىز قوشۇمىسىنى تۇرۇپ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىشقا تىرىشىپ سوزىنى نەدىن باشلاشنى ئويلاۋاتقاندەك بىرئاز تۇرۇۋالدى. شۇ ئارىلىقتا مۇرات، ھۆرىگۈل ۋە زەپەرلەرمۇ ھاپىزنىڭ قېشىغا كېلىشتى، ھۆرىگۈل مۇنەۋۋەرنىڭ قۇلىقىغا پىچىرلىدى، بۇنى مۇنەۋۋەرلا ئاڭلىدى:

— قورقما، دوستۇم، ساقچى ئادەم يېمەيدۇ، جۈرئەتلىك بول، ئۇنى سىنايدىغان پەيت كەلدى.

مۇنەۋۋەر دوستىغا رازىمەنلىك بىلەن باش لىڭشىتتى.

— نېمىشقا مېنى ئۆيدە ساقلىمىدىڭىز؟ سىزنى بۇ يەرگە كىم ئېپكەلدى، — ھاپىزدىن زۇۋان چىقتى، لېكىن بۇ سۇئال مۇنەۋۋەرگە جىنايەتچىگە قويۇلغان سوراقتەك ئاڭلىنىپ كەتتى، مۇنەۋۋەر شۇ ۋاقىتقىچە ھاپىزنىڭ مۇنداق ئۆمسە ھالىتىنى كۆرمىگەنىدى. ئۇنىڭ بۇ قىلىقى مۇنەۋۋەرنىڭ غۇرۇرىغا تەگدى، ئۇ ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ تەمكىنلىك بىلەن دېدى:

— مەن سىزگە ئۆيدە ساقلايمەن دەپ ۋەدە قىلمىغان، تانسىغا كېلىش مېنىڭ ئىختىيارىمدىكى ئىش.

ئۇ تۇنجى قېتىم ھاپىزغا رەددىيە قايتۇرغانىدى، ھۆرىگۈل ئۇنىڭغا ئۇلاپلا دېدى:

— سىزنى بىر قېتىم ساقلىمىسا نېمە بوپتۇ، سىز مۇنەۋۋەرنى ساقلىتىپ كەلمىگەنلىرىڭىزنىڭ ھېسابىنى بەرگەنمىدىڭىز؟ بۇ تانسىغا مەن باشلاپ كەلدىم، قانداق؟

ھۆرىگۈلنىڭ بۇ سۆزى جاراھەتكە تۇز سەپكەندەك بولدى، ھاپىز ھۆرىگۈلگە چەكچەيدى.

— مەن سىزنىڭدىن گەپ سورىمىدىم. كۆزۈمگە سەت كۆرۈنمەي ماڭاۋا جاغىلداق ئۆچكە.

ھاپىز تەكەببۇرلۇق بىلەن قولىنى شىلتىدى، مۇنەۋۋەر ھاپىزنىڭ بۇ قوپاللىقىدىن ئەپسۇسلىنىپ، تۇرالماي قالدى ۋە:

— ھاپىز، بۈگۈن سىزنىڭ ئاغزىڭىز نېمە بولغان، مېنى نېمە دېسىڭىز مەيلى، دوستۇمغا ھاقارەت قىلماڭ، — دېدى ئۆكۈپ.

— دوستۇم مۇنەۋۋەر، بۇ بىر نېمەڭنىڭ ھالى نېمىدېگەن چوڭ. سېنى تېخى ئەمرىگە ئالماي تۇرۇپلا خۇددى جىنايەتچىدەك سوراق قىلىدىكىنا، ھەي پىت كۆز، خام قاپاق، مەن جاغىلداق بولسام سەنچۇ، سەن چايانمۇ، بىزگە زەھەرىڭنى چاچىمەن دەپ خام خىيال ئەيلىمە، بولمىسا...

ھاپىزنى قورشاپ كېلىشكەن قىزچىكىتلەر چوقۇرىشىپ، ھاپىزنى سەتلىكلى تۇردى، بۇ ئۇنىڭغا تەسىر قىلدى بولغاي، ئۇ چىرايىنى ئاچقاندەك قىلىپ، مۇنەۋۋەرنى بىلىكىدىن تارتىپ ئۆيگە قايتىشقا زورلىدى.

مۇنەۋۋەرنىڭمۇ ھاپىز بىلەن كەتكۈسى بار ئىدى، ئۇ كىيىم ئىلغۇچقا ئىلىپ قويغان يامغۇرلۇق چاپىنىنى ئېلىۋالماقچى بولۇپ بۇياققا ماڭماقچى بولسا، ھاپىز ئۇنىڭ بېلىكىدىن تۇتۇۋېلىپ قويۇۋەتمىدى، ھۆرىگۈل بۇنى مۇنەۋۋەرنىڭ كەتكۈسى يوقكەن دەپ چۈشەندى، ئۇ:

— مۇنەۋۋەر قايتمايدۇ، ئۇ بىز بىلەن كەلگەن، بىز بىلەن قايتىدۇ، — دېدى.

— بىز دېگەن كىملەر ئۇ؟ — ھاپىزنىڭ كۆزلىرى مۇنەۋۋەرگە تىكىلدى، — سەن بىلەن تانسا ئوينىغان بۈدۈر چاچ، ئالا-چىپار كۆڭلەك كىيگەن لۈكچەك بىلەن بىللە كەلگەنمىدىڭلار، ئۇ لۈكچەكنىڭ قانداق بىر نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەمسەن؟

ھاپىز ئۆزىدە پەيدا بولغان قىزغىنىش، كۈنلەش تۇيغۇسىنى ئاران بېسىپ تۇرغانىدى.

ئاشۇ ئاچچىقىدا كۆڭلىنىڭ چوڭقۇر قاتلىمىدا
تۇيۇقسىز پەيدا بولغان ئىچكى تۇيغۇسىنى
ئاغزىدىن چىقىرىۋەتتى. بەلكى مۇنەۋۋەرگە
ھېچقاچان قىلمىغان قوپاللىقى بىلەن سەن ـ
لەپلا چۈشتى. مۇنەۋۋەر ئۆزىنى تۇتالماي
يىغلىۋەتتى ۋە غەزەپ بىلەن:

— كىم بىلەن كەلسەم نېمە كارىڭىز،
سىزنىڭ مۇنداق قىلىقىڭىزنى بىلمەيتىكەن ـ
مەن، سىز كېتىڭ، مەن كېيىن كېتىمەن،—
دېدى ۋە بېشىنى ھۆردىگۈلىنىڭ مەيدىسىگە
قويۇپ ئۆكسۈپ يىغلىغىلى تۇردى.

ھاپىز ئىككى ئوتتۇرىدا تەڭقىسلىقتا
قالغىنىغا پەرۋامۇ قىلماي مۇنەۋۋەرنىڭ بىلە ـ
كىدىن تارتىپ دېدى:

— ياق، ھازىر كېتىسىز، مەن كىم، ئۇ
لۆكچەك كىم؟ بىلەمسىز، مەن سىزنى ئاس ـ
راۋاتىمەن، مەن سىزنىڭ مۇبارەك، پاكىز
بەدىنىڭىزنى ئۇنداق لۆكچەكلەرنىڭ ئىپلاس
قولى بىلەن تۇتۇشىغا يول قويالمايمەن،
يۈرۈڭ...

لېكىن مۇرات ئىش كۆرگەن، قانۇندىن
خەۋىرى بار، جېدەلدىن قورقمايدىغان يىگىت
ئىدى، ئۇ ھاپىزنىڭ ئۆزىگە ئوچۇقتىن ـ
ئوچۇق قىلغان ھاقارەتلىرىنى كۆتۈرەلمىسۇنمۇ؟!
دەسلەپتە «لۆكچەك» دەپ ئەيىبلىگەندە
ئوغىسى قايناپ بولسىمۇ ساۋاقدىشىنىڭ
ھۆرمىتىنى قىلىپ ئۆزىنى تۇتۇۋالغانىدى،
ھاپىز ئۇنى «لۆكچەك» دەۋەردى. مۇرات
تاقەت قىلىپ تۇرالمىدى.

— تىلىڭنى تارت! — دەپ مۇرات كە ـ
شىلەر ئارىسىدىن ئېتىلىپ چىقىپ، ھاپىز ـ
نىڭ بىلىكىگە ئۇرۇۋەتتى.

ھاپىزنىڭ بىلىكى قاتتىق ئاغرىپ
دەرغەزەپ بىلەن مۇراتقا گۈلەيدى. مۇرات
تەمكىنلىك بىلەن سۆزىنى داۋام قىلدى:

— ئاڭلا ئاداش، مەنىمۇ قانۇننى،
ئەدەب ـ ئەخلاقنى بىلىمەن. يىگىت ـ قىزلار
تانسا ئوينىسا قانۇنغا خىلاپ بولمايدۇ، ئە ـ
دەب ـ ئەخلاقمۇ يول قويىدۇ، مەن مۇنەۋۋەرنى
تەكلىپ قىلدىم، ئۇ ماقۇل بولدى، ئۇ سېنىڭ
سۆيگىنىڭ بولسا مەيلى، مەن تارتىۋالمىدىم،
مېنىڭ نەرىم لۆكچەككە ئوخشايدىكەن،
قاشقام بارمىكەن؟ كۆردۈڭمۇ،— ئۇ مۇشتۇ ـ
مىنى تۈگۈپ، ھاپىزنىڭ تۇمشۇقىغا تەڭ ـ
لىدى، — قولۇم پاسكىنىمىكەن، ئۈستۈمدىن
فرانسىيە ئەتىرى پۇراۋاتقانلىقىنى سەز ـ
گەنسەن، بىلىپ قوي، لۆكچەك دېگەن سەن،
خەقنىڭ قىزى ئىلكىڭگە ئۆتمەي تۇرۇپلا
ئۇنىڭغا ھۆكۈمرانلىق قىلىۋاتىسەن، قىزغى ـ
نىۋاتىسەن، سېنىڭ لۆكچەكلىكىڭنى ئاشۇ
دۆلەت گىربى قوندۇرۇلغان شەپكەڭ، — ئۇ
ھاپىزنىڭ بېشىدىكى شەپكىسىنى قولى بىلەن
ئۇرۇپ يەرگە چۈشۈرۈۋەتتى،— يوشۇرۇپ تۇ ـ
رۇۋاتىدۇ، مانا ئەمدى ياقاڭدىكى قىزىل
بەلگىنى ئېلىۋەتسەڭلا مېنىڭدىنمۇ ئەسكى
لۆكچەك بولىسەن.

ھاپىز مۇراتنىڭ دەسلەپىدە قىلغان
ھەقلىق سۆزلىرىنى ئاڭلاپ خىجىل بولۇپ،
مۇراتنىڭ كۆڭلىگە ئازار بېرىپ قويغانلىقىنى
تۇيۇپ ئۇنىڭدىن ئەپۇ سورىماقچى بولۇپ
تۇراتتى، لېكىن مۇراتنىڭ تولىمۇ ھەددىدىن
ئېشىپ خەلق ساقچىسىنىڭ مۇقەددەس بەل ـ
گىسى — دۆلەت گىربىنى يەرگە ئۇرغانلىقى
ئۇنىڭ ئوغىسىنى قايناتتۇۋەتتى. ئەمدى
ئۆزىنىڭ سەۋرچانلىقى ساقچىلىق غۇرۇرىغا
مۇناسىپ ئەمەستەك بىلىندى، ئەمدى مۇراتنى
«لۆكچەك» دېگەنلىكىدىن پۇشايمان قىلمىسا
بولىدىغانلىقىنى ھېس قىلدى، شەپكىنى ئۇ ـ
نىڭغا ئالدۇرۇش كېرەك، ھاپىز مۇشۇلارنى
كۆڭلىدىن ئۆتكۈزۈپ كۈچلۈك قوللىرى
بىلەن مۇراتنىڭ كېيكىرتىكىدىن ئالدى ۋە
قەھرلىك ۋارقىراپ:

— ئال شەپكىنى! — دەپ بۇيرۇق قىلدى، مۇراتنىڭ كېكىرتىكىدىن تارتىپ بېلىنى ئەگدى، مۇرات ئۇنىڭغا بويسۇنۇپ بېلىنى ئەگكەن بىلەن قولىنى شەپكىگە سۇنمىدى، بەلكى بىر چامداپ ئىلگىرىلەپ، سول پۇتى بىلەن شەپكىنى دەسسىدى.

ئەمدى ھاپىزنىڭ كۆزىگە ھېچنېمە كۆرۈنمەي قالدى، ئۇ مۇراتنىڭ بوينىنى كۆتۈرۈپ قولىنى بوشىتىش بىلەن تەڭ راسا كەلتۈرۈپ بىر مۇشت ئاتتى، مۇشتنىڭ زەربىسى بىلەن مۇرات يەر چىشلىدى، مۇنەۋۋەر بىلەن ھۆرىگۈل چىقىرىۋەتتى، زالدا تاسا داۋاملىشىۋاتاتتى، ۋەھىمىلىك ئاۋازنى ئاڭلىغان تاماشىبىنلارمۇ بۇياققا نەزەرىنى بۇراپ غۇلغۇلا قىلىشقا باشلىدى، لېكىن تاسا توختىمىدى، مۇرات جېدەل - ماجىرالار ئىچىدە يۈرۈپ تاياققا پىششىپ كەتكەن بولسا كېرەك، ئۇ ناھايىتى تېزلا ئورنىدىن تۇرۇۋالدى، ئەمدى ئۇنىڭ ئاچچىقى تۇتتى، كۆزى قىزاردى ئۇ مەيدىسىنى كېرىپ مۇشتۇمىنى تۈگۈپ ھاپىزغا قاراپ ماڭدى.

— ھەي لۈكچەك ساقچى، مېنى بوزەك قىلمەن دەمسەن؟ ھەقىقەتمېنىڭدىكى ۋاقىتىدىچۇ، مەن ئاتامغىمۇ يانىدىغىنىنى، سەن نېمىتىڭ! يىگىت بولساڭ يۈر سىرتقا چىقىمىز!

مۇرات ھاپىزنى جەڭگە چاقىرىۋاتاتتى، سىرتقا چىقىش كېرەكمۇ؟ ھاپىز سىرتقا چىقمىسا مۇرات ئۇنى قويۇۋەتمەيدۇ، ئەمدى ئىش تېخىمۇ يامىنىغا چىقىدۇ، تاماشىبىنلارنىڭ كۆڭۈل ئېچىشىغىمۇ تەسىر يەتكۈزىدۇ، زالنى باشقۇرغۇچىمۇ «سوقۇشساڭ سىرتىغا چىقىش» دەپ قوغلاۋاتاتتى، شۇنداق، سىرتىغا چىقىش كېرەك، ھاپىزنىڭ بەرىبىر ئۇنىڭغا كۈچى يېتىدۇ. مۇنەۋۋەرمۇ ئۇنىڭ پالۋان يىگىتلىكىنى كۆرۈپ قالسۇن.

— بولدى ھاپىز، قايتايلى، — مۇنەۋۋەر ئۇنىڭغا يېلىندى، ئاندىن مۇراتنىڭ ئالدىغا كېلىپ يىغلامسىراپ تۇرۇپ، — مۇرات، ساۋاقداشلىق يۈزىسىدىن ھاپىزنى ئەپۇ قىلىڭ، بولدى قىلىڭلار، خوش بولۇپ كېتەي، — دېدى ئۆزىنى قويۇدىغان يەر تاپالماي تىترەپ.

— يۈرە لۈكچەك، مۇشتقا تويمىغان بولساڭ تويغۇزۇپ قوياي، — ھاپىزمۇ سىرتقا ماڭدى.

ئۇلار مۇنەۋۋەرنىڭ يېلىنىشلىرى، يىغلاشلىرىغا پەرۋا قىلمىدى، مۇنەۋۋەر كىملەرنىدۇ ياردەمگە چاقىرماقچى بولۇپ ئىككى يېنىغا قارىدى، ھۆرىگۈل ئۇنىڭ يېنىغا كەلدى:

— ئاداش، نېمانچە دىلغۇل بولىدىغانسەن، ئۇلار ئېلىشسا جان كەتمەيدىغۇ، كىمنىڭ غەلىبە قىلىشىنى كۆرمىدۇقمۇ، كۆرەيلىچۇ، — دېدى ئۇ بىپەرۋالىق بىلەن.

يامغۇر توختىمىغانىدى. غوۋا چىراغ يورۇقى سىرتنى گۇڭگا يورۇتۇپ تۇراتتى،

ھۆرىگۈل مۇنەۋۋەرلى يېتىلەپ سىرتقا چىققاندا ھاپىز بىلەن مۇرات قارس-قۇرس مۇشت ئېتىشىپ ئېلىشىشنى باشلىۋەتكەنىدى.

مۇشتلىشىشنىڭ زەربىسىدىن تۇرۇپ ھاپىز يىقىلاتتى، تۇرۇپ مۇرات يەر چىشلەپ قالاتتى، ئۇلارنىڭ كۈچ سېلىشتۇرمىسىدا ھاپىز قاۋۇل، كۆپرەك ئۇرۇۋېلىۋاتسىمۇ، سوقۇشقان تاياققا تويماپتۇ، دىگەندەك مۇرات ئورنىدىن تۇرۇۋېلىپلا ئۇنىڭغا چاپلىشىۋالاتتى، ھاپىز كەچلىك تاماق يېمىگەن، ماغدۇرىدىن كېتىپ باراتتى، مۇرات ئۇنىڭدىن تاياق يەپ يىقىلىپ بەرگىنى بىلەن ھارام كۈچىنى تېخى سەرپ قىلىپ بولمىغانىدى.

مانا ئەمدى مۇرات ئۆزىنى كۆرسىتىدىغان پەيت كەلدى، ئۇ گۇڭگا يورۇقتا ئورنىدىن تۇرۇپ بېشىنى سىلكىۋەتتى-دە، خۇددى يولۋاستەك ئېتىلىپ بېرىپ ھاپىزنى بېسىۋالدى، تۇرۇپ مۇرات دۈگىلىنىپ ھاپىزنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالسا، تۇرۇپ ھاپىز مۇراتنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالاتتى، ھاپىز مادارىنىڭ تۈگەپ قېلىۋاتقانلىقىغا قارىماي ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلەپ كەلگەنىدى. مۇرات پەيتنى كەلتۈرۈپ ئۇنىڭ بېشىغا ئىككى مۇشت سېلىپ گاڭگىرىتىپ قويدى-دە، بىر كۈچەپلا ھاپىزنىڭ ئۈستىگە چىقىۋالدى، مۇراتمۇ مادارى قالمايۋاتقانلىقىنى سەزدى، لېكىن ھاپىزدىن ئۆچ ئېلىش ئىستىكى ئۇنى ئەسەبىيلەشتۈرۈۋەتكەنىدى. ئۇ ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا يېنىدا ساقلاپ يۈرىدىغان ئۆتكۈر تىغلىق پىچىقىنى چىقاردى، بۇنى ھاپىز سەزمەي قالدى، پىچاقنىڭ شولىسى قاراڭغۇلۇقتا يالت-يۇلت قىلىپ چاقناپ، مۇنەۋۋەرنىڭ كۆزىگە چېلىقىپ قالغانىدى. ئۇ پىچاق! پىچاق، دەپ ئىككى قېتىم ۋارقىرىۋەتتى. شۇ ئارىلىقتا مۇرات پىچاقنى ھاپىزغا ئىككى قېتىم ئۇرۇۋالغانىدى، ھاپىز مۇنەۋۋەرنىڭ ئاۋازى بىلەن ھوشنى تاپتى ۋە مەيدىسى، بىلىكى قاتتىق ئاغرىۋاتقانلىقىنى سەزدى، شۇ ئەسنادا مۇراتنىڭ قولى يۇقىرىغا قايتا كۆتۈرۈلگەنلىكىنى، يالتىراپ تۇرغان پىچاق يۈرىكىگە ئۇرۇلۇش ئالدىدا تۇرغانلىقىنى كۆردى. ھاپىزنىڭ جېنى ھەلقۇمىغا كېلىپ قالغانىدى، ئۇ پۈتۈن ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ، ماغدۇرىنى يىغىپ پىچاقنى توسىمسا بولمايتتى، پىچاق ھاپىزنىڭ يۈرىكىگە قادىلىشقا بىر ئىنىكلا قالغانىدى، ھاپىز چاقماقتەك تېزلىكتە قولىنى چىقىرىپ، ئالقىنى بىلەن توسىدى، پىچاقنىڭ ئۇچى ھاپىزنىڭ ئالقىنىنى كېسىپ، ئۈستىخانغا قادالدى، ھاپىز ئاغرىق ئازابىغا چىدىماي شۇنداق قاتتىق ۋارقىرىدىكى، پۈتۈن ئەتراپ زىلزىلىگە كەلگەندەك بولدى، يىراقتىن ۋەھىمىلىك ئاۋازلار ئاڭلاندى، ھاپىز بىر سىلكىنىپلا مۇراتنى ئاستىغا بېسىۋېلىپ، مۇراتنىڭ قولىدىكى پىچاقنى قانداق يۇلۇۋالغانلىقىنىمۇ سەزمەي قالدى، ئۇ ئەسەبىيلىشىپ، ئەس-ھوشىنى يوقاتقانىدى، ئۇ ھېچنېمىنى سەزمىگەن ھالدا قولىدىكى پىچاقنى مۇراتنىڭ ئۇدۇل كەلگەن يېرىگە ئۇرۇۋەردى، دەھشەتلىك پاجىئە دەقىقە ئارىلىقىدا يۈز بەرگەنىدى، بۇ پاجىئەنى تاماشا كۆرۈپ تۇرغان يىگىرمە نەچچە ئادەممۇ سەزمەي قالغانىدى.

— توختا! — ھاپىز ئاغرىق ئازابى ئىچىدە ئۆزىگە بۇيرۇق قىلدى، ئۇ ئېگىز كۆتۈرۈلگەن ئوڭ قولىنى چۈشۈرۈپ، سول قولىنىڭ ئالقىنىدىكى بوقۇلداپ چىقىۋاتقان قاننى باستى، ئاغرىق چىدىغۇسىز ئىدى، ئۇ مۇراتقا سىنچىلاپ قارىدى ۋە نەپەسى توختىغانلىقىنى سەزدى-دە، ۋۇجۇدىغا تىترەك ئولىشىپ، ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

ھاپىز قۇدرەتلىك، شەرەپلىك خەلق ساقچىسى ئىدى. مانا ئەمدى ئۇ ئادەم ئۆلتۈرگەن قاتىلغا ئايلىنىپ قالغانىدى. ھاپىزنىڭ سەزگۈرلىشىپ كەتكەن مېڭىسى تېز ئىشلىمەكتە ئىدى: قاتىل خەلقنىڭ ئەشەددىي دۈشمىنى، ئۇنىڭغا خەلق لەنەت،

نەپرەت ياغدۇرىدۇ، ئۇ ئۆلۈمگە مەھكۇم! هاپىزنىڭ كۆز ئالدىدا ئۆزىنىڭ خەلق سوتى ئالدىدا قولىغا كويزا، پۇتىغا كىشەن سېلىنغان هالدا سوراققا تارتىلىۋاتقانلىقىنى ئۆلۈمگە هۆكۈم قىلىنغانلىقىنى، جازا مەيدانىدا ئۆزىگە قارىتىپ تاراسلاپ ئوق ياغدۇرۇلغانلىقىنى — ئوق ئۇنىڭ يۈرىكىگە دەل تەگمەي جان ئېلىشىۋاتقانلىقى، ئاۋام خەلق غەزەپ-نەپرەت ياغدۇرۇپ، ئۇنىڭ بېشىنى، كۆكرىكىنى دەسسەپ-چەيلەپ قىيناپ ئۆلتۈرمەكچى بولۇۋاتقانلىقى نامايان بولدى، ئۇ بۇ كۈنگە قالغاندىن ئۆزى ئۆلۈۋالغىنىنى ئەۋزەل كۆرۈپ ئەسەبىيلىك بىلەن:

— مەن ئۆلۈمگە مەھكۇم! — دېدى-دە، قان ئېقىۋاتقان قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ئالدىغا يۈگۈردى.

كىشىلەر ئۆلۈكنى ئورىۋېلىشتى، مۇنەۋۋەر ئوتتۇز قەدەمچە يىراقلاپ كەتكەن هاپىزنىڭ ئارقىدىسىن يۈگۈرۈپ كېتىۋېتىپ:

— هاپىز، توختاڭ! جېنىم هاپىز، توختاڭ دەيمەن، يامان يولغا ماڭماڭ، — دەپ ۋارقىراپ، يىغلاپ، هاپىزنى تۇتۇۋېلىش ئۈچۈن يۈگۈردى، ئۇنىڭ كەينىدىن هۆرىگۈل:

— مۇنەۋۋەر توختا، مەنمۇ سىنىڭ بىلەن بارىمەن، بۇ يامان بولدىغۇ، — دەپ ئۇمۇ يۈگۈردى.

— هۆرىگۈل توختاڭ مەنمۇ سىلەرگە هەمراھ بولاي، — زەپەر هۆرىگۈلگە ئەگەشتى. ئۇلارنىڭ بىر-بىرىنى چاقىرىشقان ئاۋازى جىمجىت كېچىدە يىراقلارغا ئاڭلىناتتى. مانا ئەمدى هاپىز چوڭ كوچىدىن چىقىپ شىمالغا بۇرۇلدى، بىرەر يۈز مېتىر نېرىدا چوڭ ئۆستەڭ شىددەت بىلەن ئاقماقتا. هاپىز ئۆستەڭنىڭ ئۆزىنى تېزرەك قوينىغا ئېلىشىنى، يورۇق دۇنيانىڭ ئازابلىرىنى كۆرسەتمەسلىكىنى تىلەپ، يۈگۈرۈشنى تېخىمۇ تېزلەتتى. ئۆستەڭ يېقىنلاشقانسېرى ئۇنىڭ يۈرىكىنىڭ سېلىشى تېزلىشىپ كەتتى، چۈنكى ئۇ تېخى ياش، ياشىغۇسى بار ئىدى، توي قىلاتتى، ئەۋلادى قالاتتى، ئەمدى بۇنىڭدىن ئۈمىد يوق، ئەڭ يامىنى، ئاتا-ئانىسى بىلەن خوشلىشالمايلا ئۇلارنىڭ ئالدىدا كېتىدىغان بولدى. ئېست! خەير-خوش ئاتا-ئانام! هاپىز ئىنچىدە پېچىرلىدى. 50 مېتىر، 40 مېتىر، 30 مېتىر، ئۆستەڭ يېقىنلاپ كەلمەكتە، مۇنەۋۋەر ئۇنىڭ كەينىدە يەنە كىملەردۇر ئۇنى چاقىرماقتا. يەنە مۇنەۋۋەرنىڭ ئاۋازى:

— خالايىق! ئادەم ئۆلگىلىۋاتىدۇ. تۇتۇۋېلىڭلار، — ئۇ بارلىق كۈچى بىلەن ۋارقىرىدى.

— هەي توختا! توختا دەيمەن! — هاپىزنىڭ ئارقىدىنلا كىمدۇر بىرسى ۋاقىرىدى. بۇ ئاۋاز خۇددى پېشقەدەم ئىدارە باشلىقى ئابدۇراخماننىڭ ئاۋازىدەك قىلاتتى، مېنى باشلىق تۇتقۇدەك، باشلىق ئاتقۇدەك، تېز قاچاي، ئوق يېگەندىن سۇغا چۆكۈپ ئۆلگىنىم تۈزۈك، هاپىز ئىتتىك يۈگۈرۈپ بېرىپ ئۆزىنى ئۆستەڭگە ئاتتى.

مۇنەۋۋەرنىڭ هايات مېغىزى، خۇشاللىقى ۋە هەسرىتىمۇ هاپىز ئىدى، ئۇ ئۆزى ئۈچۈن ئۆلدى، هاپىزسىز ياشاپ ئازاب تارتقاندىن ئۆلگەن تۈزۈك، مۇنەۋۋەرمۇ هاپىزنى چاقىرىپ تۇرۇپ ئۆزىنى ئۆستەڭگە ئاتتى...

بۇ تولىمۇ ئېچىنىشلىق پاجىئە بولدى، پۈتۈن شەهەرنى زىلزىلىگە سالدى، يۇقىرىدا بايان قىلىنغان ئىشلارنىڭ سىرىنى جانىجان دوست بولۇشقان ئۈچ قىز بىلەتتى، ئۇلارنىڭ بىرسى ئۆلۈپ كەتتى. ئىككىسى هايات قالدى، ئۇلار ئۈچ ياشنىڭ جېنىغا زامىن بولدى، ئۇلار باش جىنايەتچىلەردۇر. ئەپسۇس، تولىمۇ ئەپسۇس، ئۇلار قانۇننى جاۋابكارلىققا تارتىلمىدى، لېكىن ئۇلار مەڭگۈ ۋىجدان سوتىنىڭ ئازابى ۋە هۆكمىگە مەھكۇم!

مەسئۇل مۇھەررىر: ئارسلان

مۇھەممەت ئىمىن

ئاينۇرى

(ھېكايە)

شىۋىرغان بارغانسېرى كۈچەيدى.

ئاينىساخان ئاچا يۇمۇلۇپ كېتىۋاتقان كۆزىنى تەستە ئېچىپ ئەتراپقا قارىدى. سوغ ئاي نۇرى توزۇپ تۇرغان ئاپئاق قار ئۈستىدە سۇس يالتىرايتتى. «جېنىم بالام، ئاينۇرى! قەيەرلەردە يۈرۈيدىغانسەن؟ ئەجىبا، چوڭ ئاناڭنىڭ ئەجەل گىرداۋىغا بېرىپ قالغىنىنى كۆڭلۈڭ قىلچىمۇ تۇيمىغانىدۇ؟!...» ئۇ كۆكىرىپ كەتكەن لېۋىنى مۆجىزە سۈپىتىدە ساقلىنىپ قالغان ئاخىرقى بىر تال ئوتتۇرا چىشى بىلەن چىڭ چىشلىدى. ئىككى تامچە ياش چوڭقۇر ئولتۇرۇشۇپ كەتكەن كۆز چانىقىدىن دومىلاپ چۈشۈپ، يۈزىدىكى يول- يول قورۇقلار ئۈستىدە توختاپ، ھەش- پەش دېگۈچە مۇز ئۈنچىگە ئايلاندى. ئۇنىڭ پۈتۈن سېزىمىنى يوقاتتى بولغاي ئەتىمالىم، باياتىنقى جان- جېنىدىن ئۆتۈپ كەتكۈدەك زىڭىلداپ ئاغرىشلار توساتتىن شىپپىدە توختاپ قالدى. دۈمبىسىگە يۈدۈۋالغان بىر باغلام يۇلغۇن گويا بىر پاتمان تاغدەك ئۇنىڭ ئۈستىدىن تېخىمۇ قاتتىق بېسىپ، نەپەس ئېلىشىنى قىيىنلاشتۇرۇۋەتتى. «ھەي ئېسىت، نېمە دەپ ئۆيىدىن چىققان بولغىيدىم؟ ئۆلۈكۈم راستىنلا مۇشۇ جاڭگالدا قالارمۇ؟...» ئۇنى ۋەھىمە باستى. كۆز ئالدىدا جەسىتىنى ئاچ بۆرىلەر ۋە قوتۇر ئىتلار تالىشىپ يەۋاتقان قورقۇنچلۇق مەنزىرە پەيدا بولۇۋالدى. ئۇ «ۋاي قۇتقۇزۇڭلار!» دەپ ۋارقىرىماقچى بولدى- يۇ، نېمىشقىدۇر بوغۇزىغا بىر نەرسە كەپلىشىپ قالغاندەك ئاۋازىنى زادىلا چىقىرالمىدى. ئالدىغا ئۆمىلەپ مېڭىشتىن تېخىمۇ ئۈمىد يوق، ئېرىگەن قاردىن قاتقان مۇزغا تېيىلىپ كېتىپ ئالدىغا دۈم چۈشكەن چاغدىمۇ ئۇنىڭ ئورنىدىن تۇرۇشقا، ھېچبولمىغاندا ئۆمىلەپ بولسىمۇ كەنتكە بېرىۋېلىشقا ئۇرۇنۇشلىرى پۈتۈنلەي بىكارغا كەتتى، ھەتتا ئۈستىدىن بېسىپ تۇرغان بىر باغلام يۇل-

غۇننى ئېلىپ تاشلاشقىمۇ مادارى يەتمىدى.
ئەمدى تېخىمۇ هالىسىزلىنىپ كەتتى، ئۇلۇ
پۈتى پۈتۈنلەي كاردىن چىقتى. هازىر ھېچ-
نېمىنى سەزمەيدۇ، توڭلاش، ئۈيۈشۈش، سې-
زىمنى يوقىتىش ئاستا - ئاستا بەدىنىنىڭ
يۇقىرىقى قىسىمغا قاراپ سىلجىماقتا. يەنە
بىر - ئىككى ئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتسە پۈ-
تۈن بەدىنى تاراڭگىدەك قېتىپ قالىدۇ، ئۇ
چاغدا غەم - غۇسسە، دەرد - ئەلەمدىن تو-
لۇق خالاس بولىدۇ. قارا تۇپراق ئاستىدا
مەڭگۈلۈك خاتىرجەملىك بار. ئۇ يەردە
بۆگۈنكىگە ئوخشاش ئۆيدە تاماق
ئېتىدىغانغا، قالايدىغانغا ھېچ-
نېمە قالمىغاندا تەۋەككۇل دەپ ئارغامچىنى
ئۆشنىسىگە سېلىپ، كەكىنى ئېلىپ، قەھرىتان
سوغۇقتا قارىماي جاڭگالغا يۇلغۇن چېپىش
ئۈچۈن كېلىپ يۈرۈش هاجەتسىز. ئانا تۇپ-
راق ئوتلۇق هارارىتى بىلەن ئۆزىنى ئىسس-
تىدۇ، ئاچلىقتىن ساقلايدۇ، مۇڭلۇق ناخشى-
سى بىلەن ئەللەي ئېيتىدۇ، ئۇ ماڭۇق ياس-
تۇققا بېشىنى قويۇپ ياتقاندەك راھەتلىنىپ
ئۇيقۇغا كېتىدۇ...

— ئاينۇرى! ئاينۇرى!...

ئاينىساخان ئاچا نەۋرىسىنىڭ ئىسمىنى
توختىماي چاقىراتتى. ئاۋازى شۇنچىلىك زە-
ئىپ ۋە بوش چىقاتتىكى، ئۇنى ئۆزىمۇ ئاران-
ئاران ئاڭلىيالايتتى. ئۇنىڭ ئاۋازى بارغان-
سېرى تۆۋەنلەپ، ئاخىرىغا كەلگەندە پۈتۈن-
لەي ئۆچتى، لېكىن لېۋى مىدىرلاشتىن زا-
دىلا توختىمىدى...

*

ئاينىساخان ئاچا ئۆمرىدە 13 پەرزەنت
كۆردى، بۇلاردىن بىر ئوغۇل، ئىككى قىزلا
هايات قالدى. قالغانلىرىنىڭ بەزىلىرى كې-
سەللىكتىن، بەزىلىرى ئاچلىقتىن ئۆلۈپ
كەتتى. تۇيۇقسىز ئۇششۇك تېگىپ ئېچىلماي
توزۇپ كەتكەن غۇنچىلارغا ئوخشاش بىمە-
هەل نابۇت بولغان سەبىي پەرزەنتلىرىنىڭ
دەردىدە قاڭغىر - قاخشاپ كۆز نۇرى ئاجىز-
لاشتى، بۇ دۇنيادىن تېخى رىسقى ئۈزۈل-
مىگەن ئۈچ بالىسىنىڭ كاككۇكتەك ئېچىلىپ
تۇرغان ئاغزىنى تولدۇرۇش يولىدا تىرمى-
شىپ - تىرەجەپ بېلى مۈكچىيىپ كەتتى.
ئېرى ماموت لەش قولىدىن ئىش كەلمىگەن-
نىڭ ئۈستىگە ئۆتۈپ كەتكەن هورۇن ئادەم
ئىدى. قىشتا تونۇر بېشىغا، يازدا سايىغا
يۆگۈرەيتتى. قورساق تويغان يەردىلا كۆننى
كەچ قىلاتتى. ئۇ پۈتۈن ئۆمرىدىنى قورامىغا
يېتىپ كېلىۋاتقان ئوغلى ئۆمەرگە باغلىدى،
لېكىن «ئىشەنگەن تاغدا كىيىك ياتماپتۇ»
دېگەندەك، بۇ ئارزۇلۇق ئوغۇل 18 ياشقا
كىرە - كىرمەيلا ئىككى ئەرنى ئۆزىتىپ قوي-
غان ئوتتۇرا ياشلىق بىر خوتۇننىڭ كەينىدىن
ئەگىشىپ قاياققىدۇر يوقالدى. شۇنىڭدىن كېيىن
ئۇنىڭ زادىلا ئىز - دېرىكى بولمىدى. بىچا-
رە ئانا زار - زار يىغلىغىنىچە چىشىنى چى-
شىغا چىشلەپ، قالغان ئىككى قىزىنى بىر-
بىرلەپ قاتارغا قوشتى، ئۇلار بويىغا يەتكەن-
دە، ئۆزلىرىنىڭ غۇنچە بويى، ئايدەك چى-
رايى بىلەن مەھەللىكويلارنى هەيران قالدۇر-
دى. هەممەيلەن «قاغا ئۇۋىسىدىن بۇلبۇل
چىقىپتۇ!» دەپ ئاغزى - ئاغزىغا تەگمەي
ماختاشتى. چىرايىغا يارىشا ئۇلارغا خېلى
ئوبدان لايىقلار چىقتى، ئاينىساخان ئاچا
خۇشاللىقىنى ئىچىگە سىغدۇرالمىغان هالدا
چوڭ قىزى تۇنىساخاننى قوشنا يېزىدىن
تاشيول ئىشچىلىقىغا قوبۇل قىلىنغان ياقۇپ
ئىسىملىك ياۋاش بىر يىگىتكە ياتلىق قىل-
ۋالدى. بىر يىلدىن كېيىن كەنجى قىزى
مەريەمگىمۇ يېزىلىق هۆكۈمەتنىڭ ياش كا-

تىپى — ماناشلىق كادىرنىڭ كۆزى چۈشۈپ
قالدى. توي بولۇپ ئۇزۇن ئۆتمەي بەخت
ياراشمىغانلىقتىنمىكىن، ئۇن گۈلنىڭ بىرى
تېخى ئەمدىلا ئېچىلىۋاتقان بۇ قىز تۇيۇق-
سىزلا قازا تاپتى. جەسەت يۇغۇچى ئۇنىڭ
پۈتۈن ئەزايىنىڭ كۆكىرىپ كەتكەنلىكىنى
كۆرۈپ ساقچىغا مەلۇم قىلدى. تەكشۈرۈش
ئارقىلىق ئۇنىڭ كالتەكتە كۆيۈپ قالغان يە-
نە بىر قىز تەرىپىدىن زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈل-
گەنلىكى ئېنىقلاندى. ئايىنساخان ئاچىنىڭ
يۈرىكى خۇن - خۇن بولۇپ كەتتى، ئۇنىڭ
يۈرەك يارىسى تۈزۈك ساقايماستىنلا تاشيول
ئىشچىسى بولۇپ ئىشلەۋاتقان كۈيئوغلى ھا-
دىسىگە ئۇچراپ، چوڭ قىزى تۇنىساخان ياش
تۇرۇپلا تۇل قالدى.

ئاردىن ئۈچ يىل ئۆتكەندە تۇنىسا-
خاننىڭ قورسىقى تۇيۇقسىز يوغىناپ قالدى.
ئايىنساخان ئاچىغا بۇ ئار - نومۇس شۇكەم-
گىچە ئۇچرىغان بارلىق بەختسىزلىكلىرىدىنمۇ
ئېغىرراق بولۇپ تۇيۇلدى. ئۇ يۇرت ئارى-
سىدا بېشىنى كۆتۈرۈپ يۈرەلمەي، تالا -
تۈزگە چىقماس بولۇۋالدى، بىراق بىرەر
كۈن ئەمگەككە چىقمىسا ئەترەت باشلىقىدىن
تىل - دەشنام يەيتتى. كوممۇنا ئاشخانىسىدىن
ئۇماچ توشۇپ جان باقىدىغان بۇ كۈنلەردە
ئۇزاق مۇددەت ئۆيدىن چىقماي يېتىۋېلىش
ئۆزىنى ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرگەن بىلەن با-
راۋەر ئىدى. قورسىقىنىڭ بارا - بارا گۈم-
بەزدەك تومپىيىپ چىقىشىغا ئەگىشىپ بار-
غانسېرى ياداپ، تەمرەتكە بېسىپ كەتكەن
يۈزىنىڭ تېرىسى ياغاق سۆڭەكلىرىگە چاپ-
لىشىپ كېتىۋاتقان قىزىنىڭ بىچارە ھالىغا
قاراپ، ئايىنساخان ئاچىنىڭ ئىزا ۋە غەزەپ-
تىن زىمىستان سوغۇقىدىكى كۆلدەك مۇزلىغان
يۈرىكى ئاخىرى ئانىنىڭ پەرزەنتكە بولغان
مېھرى ئاپتىپىدا ئېرىدى، ئۇ ئىزا - نومۇسنى
بىر-ياققا قايرىپ قويۇپ بۇرۇنقىدەكلا دولقۇنغا
چىقتى، قورسىقىنىڭ كوركىراشلىرىغا قارىماي
ئۆزىگە بېرىلگەن بىر قاچا ئۇماچنىمۇ قىزى-
غا زورلاپ ئىچكۈزدى، تازا قارا قىشقا كەل-
گەندە تۇنىساخاننى تولغاق تۇتتى. تۇغۇت
ئانىسىنىڭ بىر كېچە - كۈندۈز ھەپىلىشىشى
ئارقىسىدا بالا ساق - سالامەت ئېگراپ يەرگە
چۈشتى. بىراق ياش ئانا بالىسىنىڭ يۈزىنى
كۆرۈشكىمۇ ئۈلگۈرەلمەيلا ئىچكى سىرىنى
ئۆزى بىلەن ئېلىپ ئۇ دۇنياغا سەپەر قىل-
دى. كەلگۈلۈك يەنە ئايىنساخان ئاچىغا كەل-
دى. ئۇ ئۆيدىكى پۇلغا يارايدىغان بارلىق
نەرسىلەرنى سېتىپ بىر سېغىن ئۆچكە سې-
تىۋالدى - دە، دۇنياغا كۆز ئاچا ئاچمايلا ئانى-
سىدىن يېتىم قالغان بۇ بەختسىز نەۋرىسىنى
تۇجۇپىلەپ بېقىشقا باشلىدى. نەۋرىسىنى نو-
پۇسقا ئالدۇرغىلى بارغان چاغدىكى بىر ئىش
ھېلىغىچە ئۇنىڭ ئېسىدە:

— نەۋرىلىرىڭىزنىڭ ئېتى نېمە، ئايىنسا-
خان ئاچا؟

ئايىنساخان ئاچا شاپ بۇرۇتلۇق بۇ-
غالتىرنىڭ مەسخىرىلىك كۈلكە ئالامىتى جىل-
ۋە قىلىپ تۇرغان قارامتۇل چىرايىغا قاراپ
مەڭدەپ قالدى.

— ئاي... نۇرى! — ئۇ ئۆزىنى سەل -
پەل توختىتىۋالغاندىن كېيىن ئويلانغان
ھالدا جاۋاب بەردى.

— بالىنىڭ دادىسى كىم؟ — بۇغالتىر
كۈلۈۋېتىشتىن ئۆزىنى ئاران توختىتىپ بې-
شىنى تۆۋەن سېلىپ ئولتۇرغان ئامبارچىغا
كۆزىنى قىسىپ قويدى.

ئايىنساخان ئاچا شۇنىڭدىن يەتتە -
سەككىز ئاي ئىلگىرى قىزى تۇنىساخان بىر
قانچە قېتىم ئۆيگە ئېلىپ كەلگەن بۇغداي

ئۇنىڭ بىكارغا كەلمىگەنلىگىنى چۈشەندى.
ئۇ يۈزىنىڭ ئوت ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىغا
قارىماي زەردە بىلەن ئېيتتى:

— دادىسى يوق، خۇدا بەرگەن بالا!

— دادىسى يوق دېدىڭلىمۇ؟— دېدى
بۇغالتىر قېرىشقاندەك بوغۇق ئاۋازىنى تې-
خىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈپ— دادىسى يوق
بولسا بۇ بالا نەدىن پەيدا بولۇپ قالدى؟
هى! هى!... ئەجەپ ئىش! شۇنداقمۇ
قېيۇم ئاخۇن؟

ئۇ ئامبارچىغا يەنە بىر قېتىم كۆز
قىسىپ قويۇپ، ئاغزىنى چىڭ ئېتىۋالدى،
لېكىن چىرايى هىلىلدەك قورۇلۇپ كەتتى.

— خۇدا بەرگەن دېدىم، خۇدا بەر-
گەن!— ئاينىساخان ئاچىنىڭ قورۇق بېسىپ
كەتكەن چىرايىدىكى ئىزا - نومۇس ئالامەت-
لىرى پۈتۈنلەي يوقاپ، ئۇنىڭ ئورنىنى بىر-
دىنلا پۈتمەس قەهرى - غەزەپ ئىگىلى-
دى، كۆزلىرىدىن چاقماق تېزلىكىدە يالت
قىلىپ ئۆتكەن ئاجايىپ - غارايىپ تەسەۋ-
ۋۇرىغا ئاساسەن ئۆزىدە تۇنجى قېتىم قى-
زارماي تۇرۇپ قىپقىزىل يالغاندىن بىر-
نى توقۇپ چىقالىغىنىغا ئۆزىمۇ هەيران قال-
دى.— گەپنىڭ ئوچۇقىنى ئېيتسام، غوجام-
لىرىم، مەرهۇم قىزىم بىر كېچىسى چۈش
كۆرۈپتۇ، چۈشىدە تۆگىلۈكتىن چۈشكەن
ئاينىڭ نۇرى ئاپىغىدىن كىرىپ بېشىدىن
چىقىپ كەتكەندەك بولۇپتۇ، شۇنىڭ بىلەن
قىزىم خۇدانىڭ خاسىيىتى بىلەن هامىلدار
بولۇپ قېلىپ، بۇ قىزنى تۇغدى، شۇڭا ئىس-
مىنىمۇ ئاينۇرى قويدۇق!

— ها! ها! ها!...

ئۆينى كۆتۈرۈۋەتكۈدەك قاتتىق كۈلكە
ساداسى ئەترەت ئىشخانىسىنى بىر ئالدى.
ئاينىساخان ئاچا بۇنىڭغا پەرۋا قىلماي، ئاي-
نۇرىنىڭ بىر ئايلىق نورمىسىغا ئالتە جىڭ
تاسقالمىغان قوناق ئېلىپ، ئارقىسىغا قاراپمۇ
قويماي كېتىپ قالدى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئاينىساخان ئاچا پۈ-
تۈن ئائىلىلىق مېهرىنى نەۋرىسى ئاينۇرىغا
بېغىشلىدى. ئەترەتنىڭ بىر كۈنلۈك ئىشى-
نى تۈگىتىپ، بىر قولىدا نەۋرىسىنى، يەنە
بىر قولىدا لىقىمۇ لىق ئوت - چۆپ قاچى-
لانغان يوغان سېۋەتنى كۆتۈرگىنىچە ئۆيىگە
قايتىپ كەلگەندە، ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايى بەدى-
نى هارغىنلىقتىن سىقىراپ ئاغرىپ كېتەتتى.
ئۇيقۇسىزلىقتىن كىرپىكلىرى بىر - بىرىگە
چاپلىشىپ قالاتتى. شۇنداقتىمۇ ئۇ كۈندۈ-
زى ئېتىز بېشىدا توپىغا مىلىنىپ قىقىراپ
يىغلاپ، ئۇنى ئۆچۈپ قالغان نەۋرىسىنىڭ
سەبىي دىلىغا ئاز بولسىمۇ خۇشاللىق ئاتا
قىلىش ئۈچۈن ئۇنى مېهرىبانلىق بىلەن
سۆيۈپ ئەركىلىتەتتى، غىدىقلاپ كۈلدۈرەت-
تى. ئۇنىڭ ياش يۇقى ئۈستىگە توپا چاپ-
لىشىپ ئالا - چىپار هالەتكە كىرىپ قالغان
چىرايى ئېچىلىپ ۋىلىقلاپ كۈلۈشكە باشلى-
غاندا، ئاينىساخان ئاچىنىڭ دىلى سۆيۈنۈپ،
بىر كۈنلۈك هاردۇقى چىققاندەك بولۇپ
قالاتتى. هەتتا بەزىدە شېرىن ئارزۇ - ئار-
مانلارغا تولغان يۈرىكىدىكى خۇشاللىقىنى
بېسىۋالالماي قالاتتى - دە، ئۆچكە سۈتى
بىلەن ئوماچلا ئىچىپمۇ يەنىلا پاخلاندە-
چوڭ بولۇۋاتقان نەۋرىسىنىڭ چۈشەنمىگىنى-
گە قارىماي قىزىق - قىزىق هېكايە - چۆ-
چەكلەرنى ئېيتىشقا باشلايتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ
قانچىلاپ كېچىلەرنى ئۇيقۇسىز ئۆتكۈزگەنلى-
كىنى ئېسىگە ئالالمايدۇ. ئۇنى ساناپ ئول-
تۇرۇشنىڭ، ئېسىدە تۇتۇۋېلىشنىڭ هاجىتىمۇ
يوق. چەككەن جاپاسى، سىڭدۈرگەن ئەج-
رىگە يارىشا ئاينۇرى ساق - سالامەت قا-

تارغا قوشۇلسا، يارامliq ئادەم بولسا، قىپ-رىپ ماغدۇرىدىن قالغاندا جېنىغا ئەسقاتسا، ئۇ قانائەت ھاسىل قىلىدۇ. باققىنىغا مىڭ مەرتىۋە رازى بولىدۇ. يۈرەكنى ھۆتمە تۆشۈك قىلىۋېتىدىغان ئاچچىق تىل-ئاھانەت نەشتەرلىرى، مەسخىرىلىك كۈلكىلەر، كىنايىلىك ئالىيىپ قاراشلار ئۇنىڭغا كار قىلمايدۇ. بۇلار ئۇنىڭ نەۋرىسىگە بولغان مېھرى-مۇھەببىتى ئالدىدا بىر تىيىن! ئۇ ھەر قانداق جاپا-مۇشەققەت، ئازاب-ئوقۇبەت ۋە تىل-ھاقارەتكە بەرداشلىق بېرىشكە تەييار! ۋاقتى كەلسە نەۋرىسى ئۈچۈن ئۆز جېنىنىمۇ ئايىمايدۇ!...

ئاينىساخان ئاچا ئالدىراشچىلىق تۆپەيلىدىن ئىككى قولىنى ئۈچ قىلالماي بېشى قېتىپ تۇرغاندا، يېرىم كېچىدە دولقۇنغا چىقىپ ئۆزىگە سوغۇق ئۆتكۈزۈۋالغان ماموت لەش ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالدى. ئەمدى ئۇ بىر چوڭ بىر كىچىكنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالمىسا، ئۈچ جاننىڭ نورما ئاشلىقى ئۈچۈن ئۆزى يالغۇز ئەتىدىن-كەچكىچە تېخىمۇ كۆيۈپ پىشىپ ئىشلىمىسە بولمايتتى، مەيلى قانداقلا بولمىسۇن 40 نەچچە يىل ئۆزى بىلەن بىر تەكمىگە باش قويغان، قانچىلىغان ئىسسىق سوغۇقنى بىللە باشتىن كۆچۈرگەن ئېرىنىڭ ئاغرىق ئازابىدىن تولغىنىپ ئېڭراشلىرى ئۇنى چەكسىز ئازابلايتتى، ئېرىنى داۋالىتاي دېسە پۇل، يېگۈزەي دېسە قۇۋۋەتلىكرەك تاماق يوق. كىچىكتىن چوڭغىچە، ئاغرىقتىن ساققىچە بولغان ھەممەيلەن كۇڭشېنىڭ كوللېكتىپ ئاشخانىسىغا قاراشلىق. ئىچىدىغىنى ئوماچ ياكى قوناق پارچىلىرىنى سانىۋالغىلى بولغۇدەك سۇيۇق-سەلەك يامان! يەيدىغىنى مەدەك ئۇنى ياكى كېپەك ئارىلاشتۇرۇپ يېقىلغان بەتتەم زاغ-

را! مۇشۇلارمۇ تويغۇدەك بولسىچۇ، كاشكى! ئۇ ئۇۋال، ـتىرىلىشىگە قارىماي تىرىشىپ-تىرمىشىپ نەۋرىسىنى ئىككى ياشقا كىرگۈزگەندە، ئەسلىدىلا يېرىم ئاچ، يېرىم توق يۈرۈپ يىلىكى ئۈزۈلۈپ قالغان ئېرى ئورۇن تۇتۇپ يېتىپ قالغانچە ئىككىنچىلەپ ئورنىدىن تۇرالماي، ئۇ ئالەمگە سەپەر قىلدى.

ئەمدى بۇ دۇنيادا نەۋرىسى ئاينۇرىدىن باشقا ئۇنىڭ سۇنغان دىلىغا تەسەللىي بەرگۈدەك ھېچكىم قالمىغانىدى. بىراق دۇنيادىكى ئىشلار ھامان ئادەمنىڭ ئۆز ئارزۇيىدىكىدەك بولمايدىغان ئوخشايدۇ. قولۇمغا قول، پۇتۇمغا پۇت بولار دەپ، يېمىگەننى يېگۈزۈپ، كىيمىگەننى كىيگۈزۈپ مىڭ بىر جاپادا چوڭ قىلغان ئاينۇرىنىڭ ئۇنى تېخىمۇ چوڭقۇر ئازاب دېڭىزىغا غەرق قىلىۋېتىشىنى كىم بىلسۇن؟!

— چوڭ ئانا! چوڭ ئانا! — كۆز ياشلىرى بىلەن پوتلىسى ئارىلىشىپ كەتكەن ئاينۇرى تالادىن يۈگۈرۈپ كىرگىنىچە كۆڭلىكىنىڭ ئېتىكىگە باش قوناق ئۇۋۇلاۋاتقان ئاينىساخان ئاچىنىڭ قۇچىقىغا ئۆزىنى ئاتتى. ئۇ چوڭ ئانىسىنىڭ ھەر قانچە بەزلىگىنىگە قارىماي بىر ھازا بۇقۇلداپ يىغلىغاندىن كېيىن ئېسەدىگەن ھالدا دېدى، — مەكتەپتىن قايتىپ كەلگىچە تاللاقىز مېنى ھارامدىن بولغان دەپ تىللاۋاتىدۇ، ئېيتقىنا چوڭ ئانا، مەن راستىنلا ھارامدىن بولغان بالىمۇ؟

— شۇنداق دېگەن ئادەم پوق يەپتۇ! — دېدى ئاينىساخان ئاچا غەزەپتىن پۈتۈن ئەزايىغا ئولاشقان تىترەكنى زورىغا بېسىۋېلىپ، — ئاناڭ سېنى بۇ دۇنياغا كۆز ئاچقۇزۇپ قويۇپلا ئۆلۈپ كەتكەن، داداڭ

بەك يىراق، بەك يىراقتا، هازىرچە قايتىپ
كېلەلمەيدۇ. ئۇنى مەن ساڭا كۆپ قېتىم
دەپ بەرگەنغۇ، بالام! سەن هازىر كىچىك
ئەمەس، توققۇز ياشقا كىرىپ قالدىڭ، ئو-
قۇشۇڭ كېرەك، بۇنىڭدىن كېيىن ئۇنىداق
گەپلەرگە ئىشەنمە، خەق دېگەن ئاغزىغا
كەلگەننى دەۋېرىدۇ!

— مېنى ئالداۋاتىسەن، مېنىڭ دادام
يوق!— ئاينۇرى يىغلاۋېرىپ قىزىرىپ كەت-
كەن كۆزىگە قايتىدىن ياش ئالدى،— دادام
بولسا نېمىشقا مېنى كۆرگىلى كەلمەيدۇ؟
ئۇ مېنى سېغىنمامدۇ؟

— سېغىنىدۇ، لېكىن ئارىلىق بەك
يىراق، كېلىپ بولالمايدۇ.

— ئايروپىلان بىلەن كەلسە بولمامدۇ؟

— پۇل يوق، بالام.

— پۇل يوق كېلەلمەيۋاتامدۇ؟— ئاي-
نۇرى بېشىنى قىيشايتىپ بىر پەس ئويلى-
نىۋالغاندىن كېيىن بۇدرۇق مۇشتۇمىنى چىڭ
تۈگدى،— خەپ، چوڭ بولغاندا تازا جىق
پۇل تېپىپ دادامغا ئەۋەتمەيدىغان بولسام!—

— خۇدا كۆڭلۈڭگە ئىنساپ بەرسە
ھەممە ئارزۇيۇڭ ئەمەلگە ئاشىدۇ، قىزىم!—
ئاينىساخان ئاچا نەۋرىسىنىڭ سارغۇچ يۇمشاق
ماڭلاي چاچلىرىنى مۇلايىملىق بىلەن سىي-
لىدى،— ئوبدان ئوقۇغىن، جىق ئوقۇساڭ
كادىر بولىسەن، كادىر بولساڭ ھۆكۈمەت
ئايلىق بېرىدۇ، ئۇ چاغدا چوڭ ئاناڭدەك
يوقسۇزلۇقنىڭ دەردىنى تارتمايسەن.

— دادامنىڭ نەدىلىكىنى ئېيتىپ
بەرگىنە، ئوبدان چوڭ ئانا! ناۋاتتەك چوڭ
ئانا!— ئاينۇرى بېشىنى چوڭ ئانىسىنىڭ كۆك-
سىگە سۈركەپ ئەركىلىدى،— ئېيتىپ بەر-
مىسەڭ مەن پۇلنى نەگە ئەۋەتىمەن؟

— داداڭ ئايدا، ئۇ كىچىكىڭدىلا ئاي-
غا چىقىپ كەتكەن.

— ھە، ئالەم كېمىسى بىلەنمۇ؟— ئاي-
نۇرىنىڭ كۆزلىرى شادلىقتىن چاقناپ كەت-
تى. ئۇ بېشىنى كۆتۈرۈپ چوڭ ئانىسىنىڭ
ئويچان چىرايىغا قاراپ قويۇپ، ئاغزى-
ئاغزىغا تەگمەي سۆزلەپ كەتتى،— مۇئەللىم
بىزگە ئالەم كېمىسى بىلەن ئايغا چىققىلى
بولىدۇ، ياخشى ئوقۇساڭلار كەلگۈسىدە سى-
لەرمۇ ئايغا چىقالايسىلەر دېگەن. بۇنى نې-
مىشقا بالدۇرراق ماڭا ئېيتىپ قويمىدۇڭ؟
بولمىسا تېخىمۇ ياخشى ئوقۇيتتىم! ئەمدى
ياخشى ئوقۇساممۇ بولار - ھە، چوڭ ئانا؟ بۈگۈن-
ىڭدىن كېيىن تەپكۈچمۇ ئوينىمايمەن، تازا
ياخشى ئوقۇپ ئايغا چىقمايدىغان بولسام!

ئاينىساخان ئاچا ئالەم كېمىسىنىڭ
نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى، ئۇ ئۆزىنىڭ
شۇنداقلا دەپ قويغان بىر ئېغىز گېپىنىڭ
ئاينۇرىنى بۇنچىلا ھاياجانلاندۇرۇۋېتىشىنى
خىيالىغا كەلتۈرۈپ باقمىغانىدى. نەۋرى-
سىنىڭ ئەقلى يېشىنىڭ چوڭلىقىغا ئەگى-
شىپ ئۆزلۈكسىز ئېشىپ بارىدۇ، ئۇ چاغدا
ئۇنى بۇنداق توقسەن يەردىن چېنىپ تۇ-
رىدىغان سۆزلەر بىلەن ئالداش تەس. قا-
يىل قىلىش، ئىشەندۈرۈش توغرىسىدا ئېغىز
ئېچىش تېخىمۇ مۇمكىن ئەمەس! قانداق
قىلىش كېرەك؟ گەپنىڭ راستىنى ئېيتىش
كېرەكمۇ؟ ياق! ئۇنىڭ سەبىي قەلبىنى ئا-
زاب تىغى بىلەن يارا قىلىشقا بولمايدۇ.
ھەممە دەرد - ئازاب ئۆزى بىلەن كەتسۇن.
بۇلار ھەرگىز ھېچنېمىدىن بىخەۋەر نەۋرى-
سىگە بايلىق - بىسات ئورنىدا قالدۇرۇپ كې-
تىدىغان بىردىنبىر مىراس بولۇپ
قالمىسۇن!

ئاينىساخان ئاچىنىڭ مۆلچەرى خاتا
چىقمىدى. ئاينۇرى تولۇقسىز ئوتتۇرا مەك-

تەپىنىڭ 3 - يىللىقىغا چىقىپ ئۇزۇن ئۆتـ
مەيلا بىر شەنبە كۈنى ئاخشىمى ئۆيىگە
دوممىيىپ قايتىپ كەلدى. مەكتەپ يىراق
بولغاچقا، ئۇ ياتاقتا يېتىپ - قوپۇپ، ئۆيگە
ھەپتىدە بىر قېتىم قايتىپ كېلەتتى، بۇدا
چوڭ ئانىسىنىڭ ھەر قېتىمدىكىدەك خۇشاللـ
قىنى باسالمىغان ھالدا ئالدىراپ- تېنەپ ئۇ-
نىڭ ئالدىغا چىقىپ پېشانىسىگە مېھرىبانلىق
بىلەن چوككىدە سۆيۈشلىرىمۇ، بىر ھەپتە-
دىن بۇيان ئۆزى يېيىشكە كۆزى قىيماي
ساقلاپ قويغان بۇغداي نېنىنى ئۇنىڭ قو-
لىغا ئاۋايلاپ تۇتقۇزۇشلىرىمۇ، گويا بىرەر
يىل يۈز كۆرۈشمىگەندەك سېغىنىش بىلەن
كۆيۈنۈپ ھال - ئەھۋال سوراشلىرىمۇ چە-
رايىدىن پەرىشانلىق ئالامەتلىرى چىقىپ
تۇرغان نەۋرىسىگە قىلچە كار قىلمىدى. ئۇ
چوڭ ئادەملەردەك ئېغىر بىر خورسىنىۋالغان-
دىن كېيىن نېمە قىلىشنى بىلەلمەي مەڭ-
دەپ قالغان چوڭ ئانىسىغا گۇمان نەزەرى
بىلەن قارىدى.

— مېنى ئالداپ يۈرۈپسەنغۇ چوڭ ئا-
نا؟— دېدى ئۇ ئەلەم بىلەن بېشىنى چاي-
قاپ،— ئايدا ئادەمنىڭ ئۇنچىلا ئۇزۇن ۋا-
قىت تۇرۇشى زادىلا مۇمكىن ئەمەس ئىكەن.
شۇنچە ۋاقىتتىن بېرى سېنىڭ گېپىڭگە
چۈمپۈتۈپ، ساۋاقداشلىرىمنىڭ مەسخىرىلىرى-
گە پىسەنت قىلماي كەلگەنىدىم. ئايغا
چىقىپ دادامنى كۆرۈش ئىستىكى مېنى تە-
رىشىپ ئوقۇشقا ئىلھاملاندۇراتتى. شۇڭا
ھېچنېمىدىن قورقماي، ھېچنېمىگە پەرۋا قىلـ
ماي، بىلىمنى كۆپرەك ئىگىلەپ تېزرەك
ئايغا چىقىشنىڭ كويىدىلا باش قاتۇرۇپ
كەلگەنىدىم. لېكىن ئوتتۇرا مەكتەپكە
چىققاندىن كېيىن - بارا - بارا ھەممىنى
بىلىۋالدىم. ھېچقانداق ھاياتلىق بولمىغان
ئۇنداق يەردە دادام قانداقمۇ ياشاپ تۇرا-
لىسۇن؟ ئۇنىڭ ئۇستىگە ئۆلۈشكۈن تىللا-
قىز بىلەن قىزدىرىشىپ قالسام، ئەھۋالنى بىلـ
مەيدىغان باشقا يېزىلىق ساۋاقداشلىرىمنىڭ
ئالدىدىلا مېنى يەنە «ھۇ قىلىن، دادىسىنىڭ
كىملىكىنى بىلمەيدىغان ھاراملىق!...» دەپ
ئاغزىنى بۇزۇپ تىللاپ كەتتى. بارلىق ئارزۇ -
ئارمانلىرىم توزغاقتەك توزۇپ كەتتى. مەندەك
تاشلاندۇق بالىغا بۇ دۇنيادا زادى نېمە
بار؟! نېمىشقا كىچىكىمدىلا تالاغا چۆرۈپ
تاشلىۋەتمىگەن بولغىيدىڭ چوڭ ئانا؟ ھەي
ئىسست، بۇ دۇنياغا نېمە دەپ تۆرەلگەن
بولغىيدىم؟! ھەممەيلەن ماڭا غەلىتە بىر مەخ-
لۇققا قارىغاندەك ئەجەبلىنىش، مەنسىتمەسـ
لىك ۋە زاڭلىق نەزەرى بىلەن قارىشىدۇ.
قارام يۇقۇپ قالىدىغاندەك مەندىن يىراق
قېچىشىدۇ. مېنى ئۆزلىرىدىن تۆۋەن كۆرىدۇ،
ئارىغا ئالمايدۇ، ھە دېسىلا ھاقارەتلەيدۇ،
تىللايدۇ. مەن زادى ئۇلارغا نېمە قىلغان؟!
نېمە گۇناھ ئۆتكۈزگەن؟!...

ئاينۇرى غەزەپتىن تىترەپ كەتكەن
ئالقانلىرى بىلەن يۈزىنى ئېتىپ ھۆكىرەپ
يىغلىۋەتتى، ئاينىساخان ئاچا نېمىمۇ دېيەلـ
لىسۇن؟ ئۇ نەۋرىسىنى قۇچىقىغا تارتىپ، ئۇ-
نىڭ ھەسرەتلىك يىغىسىغا جور بولۇشتىن
باشقا ئامال قىلالمىدى. ئىككى دەردمەننىڭ
ئاچچىق كۆز ياشلىرى بىر - بىرىگە قوشۇلۇپ
كەتتى.

شۇنىڭدىن كېيىن ئاينۇرى مەكتەپكە
بارغىلى ئۇنىمىدى، چوڭ ئانىسىنىڭ يېلىنىپ
يالۋۇرۇشلىرى، پايدا - زىيانىنى چۈشەندۇ-
رۇپ قىلغان پەندى - نەسىھەتلىرى بىكارغا
كەتتى. ئۇ چوڭ ئانىسى بىلەن بىللە ئېتىز-
ئېرىق ئىشلىرىغا چىقىپ، باش چۆكۈرۈپ
ئىشلەشكە باشلىدى، لېكىن ھېچكىم بىلەن
سۆزلەشمەيتتى، باشقىلار گەپ سورىسا جا-

ۋابمۇ بەرمەيتتى، نىهايەت گەپ تەشكۈچىلەر-
گە سوغۇققىنە قاراپ قويۇپ، ئۆز ئىشىنى
قىلىۋېرەتتى، ئۇنىڭ بۇنچىلا كەمسۆز بولۇپ
كېتىشى ئاينىساخان ئاچىغا تولىمۇ ئېغىر
كەلدى. ئۇ نەۋرىسىنىڭ ئالدىدا كەچۈرگۈ-
سىز گۇناھ ئۆتكۈزۈپ قويغاندەك، ئۇنىڭ
ھەسرەت ئالامەتلىرى چىقىپ تۇرغان ئوي-
چان كۆزلىرىگە، خاپىلىق تۇمانلىرى قاپلى-
غان چىرايىغا تىكىلىپ قاراشقا پېتىنالمايتتى.
ئۇنىڭ تۇساتتىنلا مەرھۇم قىزى تۇنىساخان-
غا ئوچلۇقى كېلىپ قالدى، ھەممە بەخت-
سىزلىكنى تېرىغۇچى شۇ ئەمەسمۇ! بولمىسا
ئاينىساخان ئاچا ئاينۇرىغا نېمە يامانلىق
قىلدى؟ ئۇنى پەپىلەپ بېقىپ چوڭ قىلىپ
قويغان گۇناھى ئۈچۈن مۇشۇنداق كۈنگە
قالامدۇ؟ ئۇنىڭ ئارزۇلۇق نەۋرىسىدىن كۆت-
كىنى شۇمىدى؟!

ئاينىساخان ئاچا كۆز يېشىنى ئىچىگە
يۇتۇپ بىر يىلنى ئۆتكۈزدى، ئاينۇرى 16
ياشقا كىرگەندە چىرايى تۇيۇقسىز گۈلدەك
ئېچىلىپ كەتتى.

ئاينىساخان ئاچا نەۋرىسىنىڭ خۇشاللى-
قىغا ئورتاقلىشىشقا ئۈلگۈرە ـ ئۈلگۈرمەيلا بىر
ئىشنى سېزىپ قېلىپ، ھوشىدىن كېتىشكە
تاس قالدى: يېقىندىن بۇيان ئاينۇرى ھەر
كۈنى كەچتە سۇ تۇرسىمۇ قاپاقنى يۈدىگەن
پېتى كۆل بويىغا چىقىپ كېتىدىغان بولۇ-
ۋالغاندى. بويىغا يېتىپ قالغان نەۋرى-
سىنىڭ ياشلىق قىلىپ قويۇشىدىن ئەنسىرى-
گەن ئاينىساخان ئاچا بىر كۈنى تۇيدۇرماي
ئۇنىڭ ئارقىسىدىن ئەگەشتى، كۆلگە يېقىن
قالغاندا ئۆزىنى جىگدە دالدىسىغا ئالدى.
كۆل بويىدىكى يوغان سېرىق سۆگەت تۈ-
ۋىدە تەمبەل بىر يىگىت بۇياققا تەلمۈرۈپ
قاراپ تۇراتتى. ئاينۇرى قاپىقىنى يەرگە
قويۇپ، توم ۋە ئۇزۇن ئۆرۈمە چاچلىرىنى

غىجىمدىغان پېتى بىر پەس جىم تۇردى،
ئاندىن ئەتراپىغا قاردۇېتىپ، ئادەم يوق-
لۇقىغا ئىشەنگەندىن كېيىن ئۇنىڭ قۇچىقى-
غا ئۆزىنى ئاتتى. ئاينىساخان ئاچىنىڭ
يۈرىكى جىغىدە قىلىپ قالدى. بۇ يىگىت
«تۆتنى ئېنىقلاش» كادىرلىرىغا ھېساباتنى
توغرا چىقىرىپ بېرەلمەي ئۆزىنى ئۆلتۈرۈ-
ۋالغان قېيۇم ئامبارچىنىڭ ئوغلى غوپۇر
بولۇپ قالمىسۇن يەنە! خۇدا، ئۆزۈڭ
ساقلىغايسەن، بوي ـ تۇرقىمۇ شۇنداق ئوخ-
شاپ تۇرىدۇ، لېكىن ئۇنىڭ نۇرسىز كۆز-
لىرى غۇۋا ئاي يورۇقىدا يىراقتىكى ئادەم-
نىڭ چىرايىنى ئېنىق پەرق ئېتەلمىدى.
ئىلاھىم، شۇ غوپۇردىن باشقا كىم بولسىمۇ
مەيلىدىغۇ! ئۇنداقتا ئاينىساخان چوڭ ئانا
نەۋرىسىنىڭ بېشىنى قاچان دېسە شۇ چاغ-
دا ئوخشاپ قويۇشقا تەييار! ھەتتا ئۆمۈر
بويى چاپىنى تىزىدىن ئاشمايدىغان يېتىم،
بىر ناننى پۈتۈن قىلىپ يېيەلمەيدىغان
گاداي، كېچە بىلەن كۈندۈزنى پەرق
ئېتەلمەيدىغان ئەما، شەرەت بىلەن گەپ
ئۇقتۇرىدىغان گاچا ۋە جاھاننىڭ غەۋغا-

لەرىنى ئاڭلىيالمىيدىغان گاچا بولسىمۇ ياق دېمەيدۇ!

ئاينىساخان ئاچا تاش ئېسىپ قويغاندەك ئېغىرلىشىپ كەتكەن پۇتلىرىنى سۆرىگىنىچە ئاستا قايتىپ كەلدى-دە، ھويلىغا سېلىپ قويۇلغان چۇشەك ئۈستىگە ئۆزىنى تاشلىدى، تام تۈۋىدىكى قاپاق تېرەك يوپۇرماقلىرى يازنىڭ مەيىن شامىلىدا يېنىك شىلدىرلايتتى، پاشا-كومۇتلار غىڭشىلداپ ئۇچۇپ يۈرەتتى. ئۇ ئۇيان ئۆرۈلۈپ، بۇيان ئۆرۈلۈپ زادىلا ئۇخلىيالمىدى، يەر يۈزىگە تەكشى سېپىلگەن ئاي نۇرىغا قاراپ خىيالغا چۆكتى، ئاينۇرى ئالاھەزەل خۇپتەن بىلەن يېنىپ كەلدى. ئۇنىڭ يوشۇرۇپ قالغىلى بولمايدىغان بىر خىل ئىچكى خۇشاللىقى نۇرلىنىپ كەتكەن گۈزەل چىرايىدىن سىرتىغا تېپىپ تۇراتتى. خۇمارلاشقان ئۇزۇن كىرپىكلىك كۆزلىرىدىن سىرلىق ئۇچقۇن چاقنايتتى. سارغۇچ سېكىلەكلىرى يېپىشىپ تۇرغان كەڭ پېشانىسىمۇ، ئېلىپتەك تۈز-قاڭشارلىق بۇرنىمۇ، بىر نېمە دېيىشكە تەمشىلىۋاتقاندەك لىپىلداپ تۇرغان نېپىز لەۋلىرىمۇ، بىر كۆتۈرۈلۈپ، بىر چۈشۈپ تۇرغان ئالمىدەك كۆكسىمۇ، ئەۋرىشىمدەك تولغىنىپ تۇرغان زىلۋا بويىمۇ مەرھۇم قىزى تۇنساخانغا قۇيۇپ قويغاندەك ئوخشايتتى، تۇنساخاننىڭ چىرايى بولسا ئۆزىنىڭ ياش ۋاقتىدىكى چىرايىنى ئەسلىتەتتى. ئۇ نەۋرىسىنىڭ ئاي نۇرىدا پەرىزاتتەك كۆرۈنگەن چىرايىغا قاراپ ئىختىيارسىز ئۆزىنىڭ ياشلىق ۋاقتىنى ئەسلەپ قالدى. بىر چاغلاردا ئۆزىنىڭمۇ ئاشۇنداق ئۇنتۇلغۇسىز مىنۇتلىرى بولغان، ئەمدىلا خەت تارتقان يۇمران بۇرۇت ئۇنىڭ ئالمىدەك قىزارغان مەڭزىنى غىدىقلاپ ئۆتكەن، ئوتتەك كۆيدۈرگەن لەۋلەر يۈرىكىدە مەڭگۈ ئۆچمەس ئىز قالدۇرغان. لېكىن تەقدىر ئۇنى ئۆز ئارزۇيىغا يەتكۈزمەي ماموت لەشكە چېتىپ قويدى. ئۇ تەقدىرگە تەن بەردى، ئۆمۈر بويى خوتۇنلۇق بۇرچىنى ئادا قىلدى، چەكمىگەن جاپاسى قالمىدى، شۇنىڭغا چۈشلۇق بۇ دۇنيانىڭ خۇۋلۇقىنى بىر كۈن كۆرگەن بولسىچۇ، كاشكى! مانا ئەمدى بىر پۈتى گۆرگە ساڭگىلاپ قالغاندا تەقدىر يەنە ئۇنىڭ بىلەن قېرىشقاندەك كۆزىنى ئارامخۇدا يۇمغىلى قويماي، ئۇنىڭغا تېخىمۇ چوڭ بىر بەختسىزلىك ۋە پېشكەللىكتىن بېشارەت بېرىۋاتىدۇ.

— نەگە باردىڭ، قىزىم؟

— ئۆزۈڭ كۆردۈڭغۇ، سۇ ئېپكەلدىم.

— ھېلىقى يىگىت كىم؟

— كۆرۈپ قالدىڭمۇ؟ — ئاينۇرى ۋاللىدە قىزىرىپ يەرگە قارىۋالدى ۋە قاپاقنى يەرگە قويۇپ چوڭ ئانىسىنىڭ يېنىغا كېلىپ ئولتۇردى، — سەندىن يوشۇرۇپ يۈرۈۋەرسەممۇ بولماس، دەپ بەرسەم بېرەي. ئۇ مېنىڭ يىگىتىم، سەنمۇ تونۇيسەن، ھېلىقى دۆڭ مەھەللىلىك غوپۇر...

— نېمە دېدىڭ؟ ئۇ راستىنلا غوپۇرمۇ؟! — ئاينىساخان ئاچا چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتمەكچى بولۇۋىدى، مادارى يەتمەي، قايتىدىن ياتقان يېرىگە يىقىلىپ چۈشتى، كۆزى قاراڭغۇلاشتى، بېشى پىرقىراپ ئايلىنىشقا باشلىدى. شۇنداقتىمۇ ئۇ گاھ تووۋا دەپ ياقىسىنى چىشلەيتتى، گاھ ئەسەبىيلەرچە كۆڭلىكىنى يىرتاتتى، كالۋالىنىپ قالغان تىلىنى ھەرىكەتلەندۈرۈپ، ساراڭ بولۇپ قالغاندەك ۋارقىرايتتى، — ئاھ، ئۇلۇغ خۇدا، نېمە كارامەت بۇ؟ ماڭا كۆرسەتمىگەن يەنە نېمەڭ قالغاندۇ؟ مەن ئالدىڭدا زادى نېمە گۇناھ قىلغان؟ نېمە ئۈچۈن مېنى بۇنچە قىينايدىغانسەن؟!...

— ساڭا نېمە بولدى چوڭ ئانا؟ نېمە بولدۇڭ؟ — قورقۇپ كەتكەن ئاينۇرى چوڭ ئانىسىنىڭ شالاڭ ئاق چاچلىق بېشىنى

قۇچىقىغا ئېلىپ سۆلىشىپ قورۇلۇپ قالغان ئالمىدەك ئەتىسىز يۈزىنى سىيلىدى، — گەپ قىلغىنا چوڭ ئانا! مەن ئاينۇرى! مېنى تونۇۋاتامسەن؟ مەن نەۋرەڭ ئاينۇرى!

— جېنىم بالام، ساڭا دۇئا قىلاي! — دېدى ئاينىساخان ئاچا بىر ھازادىن كېيىن ئېسىنى يىغىپ، — بۇ نىيىتىڭدىن يان! ئۇنىڭدىن باشقا كىمنى دېسەڭ مەيلى، غوپۇرغا تەگسەڭ زادى بولمايدۇ!

— نېمىشقا؟

— بۇ... بۇ... — ئاينىساخان ئاچا نېمە دېيىشىنى بىلەلمەي دۇدۇقلاپ قالدى، بىرپەس ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن قەتئىي ئاھاڭدا دېدى، — بولمايدۇ دېدىم، بولمايدۇ! مەن دېگەن سېنىڭ چوڭ ئاناڭ! كىچىكلەر چوڭلارنىڭ گېپىنى ئاڭلايدۇ، بۇ قەدىم زاماندىن قالغان ئادەت - يوسۇن! مېنى ھېلىمۇ چوڭ ئانام دېسەڭ غوپۇر بىلەن باردى كەلدى قىلما، بۈگۈندىن باشلاپ ئالاقەڭنى ئۈز!

— ياق! — دېدى ئاينۇرى، — ئۇنىڭغا تەگكىنىم تەگكەن، ئۇنىڭدىن باشقا ھېچكىمگە تەگمەيمەن! ئۇ مېنى ياخشى كۆرىدۇ، مەنمۇ ئۇنى ياخشى كۆرىمەن، ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايمەن!

— ئەمىسە، يا ماڭا تۇر، يا ئۇنىڭغا تۇر!

— ساڭىمۇ تۇرىمەن، ئۇنىڭغىمۇ تۇرىمەن! نېمىشقا مېنى مۇنچە قىستاۋېرىسەن، چوڭ ئانا؟ ئۇنىڭ قەيېرى ساڭا ياقماي قالدى؟

— ئۇنىڭ دادىسى ئاناڭنىڭ ئۆلۈمىگە سەۋەبچى بولغان، ئاناڭنى ئۆلتۈرگەن قاتىلنىڭ ئوغلىغا تېگىشىنى كۆڭلۈڭ قانداق كۆتۈرىدۇ، جېنىم بالام؟

— نېمە؟! — ئاينۇرىنىڭ كۆزلىرى ھەيرانلىقتىن چەكچىيىپ كەتتى، — غوپۇرنىڭ دادىسى ئانامنى ئۆلتۈرگەنمۇ؟ بۇرۇن بۇنداق دېمىگەن ئىدىڭغۇ؟

— ئۇ چاغدا سەن تېخى كىچىك، — دېدى ئاينىساخان ئاچا ئېغىر ئۇھ تارتىپ، — شۇڭا دېمىدىم، ئەمدى چوڭ بولدۇڭ، ئاق قارىنى پەرق ئېتەلەيسەن، دەرھال نىيىتىڭدىن يان، بالام، ئۆمرۈڭگە دۇئا قىلاي!

— ياق - ياق! — ئاينۇرى يۈزىنى ئالقىنى بىلەن توسۇپ ئۆكسۈپ يىغلىۋەتتى، — ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايمەن، چوڭ ئانا! مېنى ئۇنداق قىستاۋەرمە! ئۇنىڭ ئۈستىگە قېيۇمكام ئانامنى ئۆلتۈرگەن بولسا شۇ چاغدىلا جازاغا تارتىلماي قالامتى؟! باشقىلار شۇ چاققىچە بىلمەي تۇرامتى؟! بۇگەپ راست بولىدىغان بولسا ئاللىقاچان باشقىلارنىڭ ئاغزىدىنمۇ ئاڭلىغان بولاتتىم! سەن يەنە مېنى ئالداۋاتىسەن، چوڭ ئانا! مېنى يەنە ئالداپ نېمە قىلماقچى؟ ئەجەبا، سەن مېنىڭ بەختلىك بولۇشۇمنى خالىمامسەن؟...

شۇ كېچىسى ئاينىساخان ئاچىنىمۇ، ئاينۇرىنىمۇ كىرپىك قاقماي يىغلاپ چىقتى. ھەرقايسىسى ئۆز خىيالى بىلەن بەند ئىدى، ھەر كىم ئۆز دەردىدە يىغلايتى. ئاينىساخان ئاچا شۇنىڭدىن كېيىنكى بىر ھەپتە ئىچىدە ئاينۇرىغا ئوخشاشلا جۇدەپ كەتتى، مۈكچىيىپلا قالدى. ئۇ ئويان ئويلاپ، بۇيان ئويلاپ ئاخىرى ھەقىقىي ئەھۋالنى نەۋرىسىگە ئېيتىش قارارىغا كەلدى. لېكىن ئۇ كېچىككەنىدى. شۇ كۈنى ئاخشىمى ئاينۇرى قايتىپ كەلمىدى، ئەتىسى غوپۇرنىڭمۇ يوقالغانلىقى مەلۇم بولدى. ئىككى ھەپتىدىن كېيىن ئاينىساخان ئاچا بىر پارچە خەت تاپشۇرۇۋالدى، ئوقۇتۇپ كۆرۈۋىدى، خەتتە مۇنداق دېيىلگەنىكەن:

«مېھرىبان چوڭ ئانا، ۋاپاسىز نەۋرەڭنى كەچۈر! ئۇ خىزمىتىڭدە بولالمايدىغان بولدى، ئۆز بەختىنى دەپ ياقا يۇرتلارغا چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭغىمۇ بۇ كەڭرى جاھاندىن پۇتىنى تىققۇدەك بىرەر

جاي چىقىپ قالار. بۇ دۇنياغا كۆز ئاچ-
قاندىن تارتىپلا ئۇقۇشتىن توختىغىچە
تىل - ئاھانەتلەر، ئالىيىپ قاراشلار،
تەگەشلەر، يەكلەشلەر خۇددى سايەمگە
ئوخشاش نەگە بارسام شۇ يەرگە ئەگىشىپ
باردى. پەقەت غوپۇرلا مېنى ئادەم قاتارى-
دا كۆردى، بارلىقىنى ماڭا بېغىشلىدى.
ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغىنىمدا ئۆزۈمنى
ھەقىقىي بىر ئادەمدەك ھېس قىلدىم، شۇڭا
ئۇنىڭدىن ئايرىلالمايدىغىنىمنى، ئۇنىڭدىن
ئايرىلىش ماڭا ئۆلۈم بىلەن باراۋەر ئىكەن-
لىكىنى ساڭا ھەر قانچە قىلىپمۇ چۈشەندۈ-
رۈپ بولالمىدىم. سەن بولساڭ نەۋرەڭنىڭ
كۆڭلىدىكىنى قىلچە چۈشەنمەي، ئۆز خا-
ھىشىڭ بويىچە ئۇنىڭدىن ئايرىلىپ كېتىش-
كە قىستاۋەردىڭ، ماڭا نېمە ئامال بار
دەيسەن؟ ئاخىرى مۇشۇ يولغا مېڭىشىمغا
توغرا كەلدى. ‹تۈزكور، بىۋاپا، ۋىجدانسىز›
دەپ تىللىساڭمۇ، ‹ئۆلۈكۈڭ چۆلدە قاغا-
قۇزغۇنلارغا يەم بولغاي› دەپ قاغىساڭمۇ
مەيلى، ھەممىگە ھەقلىقسەن! قىسقىسى،
سېنىڭ رايىڭنى دەپ ئۆز بەختىمنى بەھۇ-
دە قۇربان قىلىۋېتىشنى خالىمىدىم، مېنىڭ-
مۇ دادىسىز تۇرۇلۇپ قالغان بەختسىزلى-
كىمدىن خەۋىرى بولمىغان يىراق جايلار-
دىكى كىشىلەر ئارىسىدا بويۇن قىسماي،
كەمسىتىلمەي ياشاپ باققۇم كەلدى.
قېرىغاندا يار - يۆلەكسىز قالدىڭ، بىراق
ھۆكۈمەت بار ئەمەسمۇ، تۇرمۇشتا قىينال-
ساڭ ‹بەشتە كاپالەتلىك ئائىلە› بولۇشقا
ئىلتىماس قىلىشنى ئۇنتۇپ قالما!

خەير - ئەمىسە،

ئۆلمىسەك كۆرۈشەرمىز!

بەختسىز، بىۋاپا نەۋرەڭ ئاينۇرى.

1975 - يىل × ئاينىڭ × - كۈنى»

ئاينىساخان ئاچا قولىغا تۇتقۇزۇپ
قويۇلغان خەتنى مىجىقلىغىنىچە داڭقېتىپ
تۇرۇپ قالدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭ مېڭىسى
ئىشلەشتىن قالغاندەك قىلاتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ
كونىراپ قىڭغىيىپ قالغان ئۆيىگە قانداق
يېنىپ كەلگەنلىكىنى بىلمەيدۇ. ئارىدىن
بىر - ئىككى ھەپتىنى قانداق ئۆتكۈزۈۋەت-
كىنىنىمۇ ئېسىگە ئالالمايدۇ. شۇ كۈنلەردە
نېمە قىلدى، نېمە ئەتتى؟ نېمە يېدى؟
بۇلارمۇ زادىلا يادىدا يوق.

ئاينىساخان ئاچا ئەنە شۇ تەرىقىدە
يازنى، ياز ئارقىسىدىن كۈزنى ئۆزىتىپ
قويدى. ھەش - پەش دېگۈچە زىمىستان
قىش يېتىپ كەلدى. ئاچلىق ۋە سوغۇق
ئاخىرى ئۇنى ئارغامچىنى ئۆشنىسىگە سېلىپ،
كەكىنى ئېلىپ جاڭگالغا بېرىشقا مەجبۇر قىلدى...

ئاينىساخان ئاچا يۇقىرىقى كۆرۈنۈش-
لەرنى كۆڭۈل ئېكرانىدىن بىر - بىرلەپ
ئۆتكۈزدى، ھازىر ئۇنىڭ «ئاينۇرى!»
دەپ ئاۋازىنى چىقىرىپ چاقىرغۇچىلىكىمۇ
ماغدۇرى قالمىدى، پەقەت دىلىدىلا چاقىرا-
لايدۇ. لەۋلىرى پۈتۈنلەي توڭلاپ مۇزغا
ئوخشاش قېتىپ قالدى، كىرپىكلىرى بىر-
بىرىگە تېخىمۇ چىڭ چاپلىشىپ كەتتى.
كۆكرەك قەپىسىدىكى ئاخىرقى ھارارەت
ئاجىزلاپ كەتكەن يۈرىكىنىڭ يەنىلا سو-
قۇپ تۇرۇشىغا ئىمكان بېرىۋاتقاچقا، مېڭى-
سى ئاز - تولا ئىشلەپ تۇرۇۋاتىدۇ، ھېلى-
ئۇمۇ ھەرىكەتتىن توختايدۇ، تېزرەك بولمى-
سا نەۋرىسىگە دۇئا بېرىش پۇرسىتىدىن
مەھرۇم قېلىشىمۇ مۇمكىن!

«ئەي ئۇلۇغ خۇدا، شۇ بىگۇناھ بوغۇن-
لارنىڭ بىلمەي ئۆتكۈزگەن گۇناھىنى
كەچۈرگىن!...»

بارغانسېرى كۈچىيىۋاتقان شىۋىرغان
سۇس ئاي نۇرىغا بۆلۈنگەن جاڭگالدا
دەھشەتلىك ھۇشقىتىپ، دىلىدا ئاخىرقى
دۇئا بېرىشكە ئاران ئۈلگۈرگەن ئاينىساخان
ئاچىنى بىردەمدىلا ئاپئاق قارغا كۆمۈۋەتتى.

مەسئۇل مۇھەررىر: كامىل تۇرسۇن

زۇنۇن قادىرغا تەزىيە بىلدۈرۈش مۇراسىمىدا سۆزلەنگەن سۆز

قەييۇم تۇردى

ئاتاقلىق يازغۇچى، دراماتۇرگ، ئۇيغۇر هازىرقى زامان پروزىسى ۋە دراماتۇرگىيىسىنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى يولداش زۇنۇن قادىر 1989 - يىل 9 - ئاينىڭ 24 - كۈنى كېسەل سەۋەبى بىلەن 77 يېشىدا ۋاپات بولدى. شىنجاڭ هەر مىللەت خەلقى، هەر مىللەت ئەدەبىيات - سەنئەتچىلىرى ئۆزىنىڭ بۇ پېشقەدەم يازغۇچىسىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىغا قاتتىق قايغۇردى ۋە ماتەم تۇتتى.

زۇنۇن قادىر 1912 - يىلى 6 - ئايدا چۆچەك ۋىلايىتىنىڭ دۆربىلجىن ناهىيىسىدە قول هۈنەرۋەن ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلگەن. بالىلىق - ئۆسمۈرلۈك دەۋرى غۇلجا شەهىرىدە ئۆتكەن. 1937 - يىلى ئۈرۈمچىگە كېلىپ ئوقۇغان ۋە بۇيەردە ئىنقىلابىي ئىدىيىنىڭ تەسىرىنى قوبۇل قىلغان. 1940 - يىلى غۇلجا شەهىرىگە قايتىپ بېرىپ، مەدەنىيەت ساهەسىدە خىزمەت قىلغان. 1944 - يىلى ئۈچ ۋىلايەت دېموكراتىك ئىنقىلابىغا قاتنىشىپ، هەربىي مۇخبىر، تەهرىر، باش تەهرىر بولۇپ ئىشلىگەن. يېڭى جۇڭگو قۇرۇلغاندىن كېيىن ئۇزۇن ۋاقىت مەدەنىيەت - مائارىپ خىزمىتى ۋە كەسپىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللانغان. ئىلگىرى - كېيىن بولۇپ مەملىكەتلىك خەلق قۇرۇلتىيىنىڭ ۋەكىلى، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ پەخرىي ئىجرائىيە هەيئىتى قاتارلىق ۋەزىپىلەرنى ئۆتىگەن.

زۇنۇن قادىرنىڭ هاياتى تىرىشىپ ئىجاد قىلىش، قېتىرقىنىپ ئىزدىنىش ۋە شىنجاڭ ئەدەبىياتىنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن كۈرەش قىلىش بىلەن ئۆتكەن هايات. ئۇ 1936 - يىلىدىن باشلاپ ئىجادىيەتكە كىرىشىپ ياخشى ئەسەرلەرنى ياراتقان. ئۇنىڭ دەسلەپكى ئەسەرلىرىدىن «غۇنچەم»، «گۈلنىسا» درامىلىرى 30 — 40 - يىللاردىكى ئۇيغۇر دېهقانلىرىنىڭ ئېچىنىشلىق تۇرمۇشىنى ۋە ئازادلىققا بولغان ئارزۇسىنى ئەكس ئەتتۈرگەن. بۇ درامىلار ئەينى ۋاقىتتىلا خەلقنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشكەن. 1945 - يىلىدىن كېيىن ئۇ پروزا ئىجادىيىتى بىلەن شۇغۇللىنىپ «مۇئەللىمنىڭ خېتى»، «شەپقەت هەمشىرىسى»، «ماغدۇر كەتكەندە» قاتارلىق ئېسىل ئەسەرلەرنى ئىجاد قىلىپ، ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىنىڭ ئالدى - كەينىدىكى شىنجاڭنىڭ رېئال كۈرەشلىرى ۋە هەر قاتلام، هەر ساهە كىشىلىرىنىڭ پسىخىك هالىتىنى جانلىق، ئوبرازلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ بەرگەن. ئازادلىقتىن كېيىن ئۇ ئۇيغۇر يېزىلىرىغا چوڭقۇر چۆكۈپ «توي ئۈستىگە توي» درامىسى ۋە «چېنىقىش» هېكايىسىنى يېزىپ بۇ ئەسەرلىرى بىلەن 50 - يىللاردا ئۇيغۇر يېزىلىرىدا يۈز بەرگەن زور ئۆزگىرىشلەرنى ئەكس ئەتتۈرگەن. ئۇ ئۇيغۇر خەلقىنىڭ تۇنجى پروزىسى، درامىسىنىڭ ۋەكىلى، ئۇ رېئال تۇرمۇشنى شۇ ژانىرلار ئارقىلىق ئەكس ئەت-

تۇرۇشىنىڭ نەمۇنىسىنى ياراتقۇچى. بۇ ساھەدە ھېچكىم ئۇنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ، ئۇنىڭ ئەسەرلىرى مەزمۇنىنىڭ ئىخچاملىقى، چوڭقۇرلۇقى، سيۇژىتىنىڭ مۇكەممەل، جانلىقلىقى، مىللىي تۇرمۇش پۇرىقىنىڭ قويۇقلۇقى، تىلىنىڭ ساددا، مەنىلىك، تەمىلىكلىكى، ئومۇمەن ئىدىيىۋىلىكى ۋە بەدىئىي جەھەتتىكى مۇۋەپپەقىيىتى بىلەن بىزگۈنىمۇ بىزنىڭ ئۆگىنىشىمىز ئۈچۈن ئۈلگە. ئۇ ئۆز ھاياتىدا بىزگە «غۇنچەم»، «چىنىقىش»، «خاتىرىلەر»، «مەسەل ۋە چۆچەكلەر» قاتارلىق 4 پارچە كىتاب قالدۇردى. ئۇنىڭ ئەمگەك تەرى، يۈرەك قېنى بىلەن پۈتكەن بۇ ئەسەرلىرى يالغۇز شىنجاڭدىكى كەڭ كىتابخانلارنىڭ ئالقىشىغا ئىگە بولۇپلا قالماي، دۆلەت ئىچى ۋە چەت ئەللەردىمۇ زور تەسىر قوزغىدى. ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ھازىرقى زامان ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ قىممەتلىك بايلىقى بولۇپلا قالماي ئۇ يەنە جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ شانلىق مەدەنىيەت خەزىنىسىدىكى بىر پارلاق گۆھەر. شۇڭا بىز زۇنۇن قادىرنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى مۇۋەپپەقىيەتلىرى بىلەن پەخىرلىنىشكە ھەقلىقمىز!

پېشقەدەم يازغۇچى زۇنۇن قادىر ئاددىي-ساددا، ئەستايىدىل، سەممىي-سادىق، ئادىل ئادەم ئىدى. ئۇ تۇرمۇشقا چۆكۈشكە تولىمۇ ئەھمىيەت بېرەتتى، خەلقنىڭ ئاۋازىنى ئەكس ئەتتۈرەلەيتتى. ئۇ پۈتۈن ئۆمرىدە ئۇيغۇر دېھقانلىرى بىلەن گۆش بىلەن قاندەك بىرىكىپ ئۆز ئەسەرلىرىدە دېھقانلارنىڭ ئىدىيە، ھېسسىيات پىكىرلىرىنى ئىپادىلەپ بېرەلىگەن. ئۇ ياشلارنىڭ ئۆسۈپ يېتىلىشىگە، ئەدەبىيات ساھەسىدىكى تالانت ئىگىلىرىنى بايقاش، تەربىيەلەشكە تولىمۇ كۆڭۈل بۆلەتتى. ئاتاقلىق شائىر تېيىپجان ئېلىيېۋ ئاتاقلىق قازاق شائىرى قۇربانئەلى ئوخشاش تالانت ئىگىلىرىنىڭ بايقىلىشى، ئۆسۈپ يېتىلىشىدە زۇنۇن قادىرنىڭ ئەنە شۇنداق غەمخورلۇقى رول ئوينىغان. ئۇ ئۆزىنىڭ پۈتۈن زېھنى ۋە ئەقىل-پاراسىتىنى شىنجاڭنىڭ، كۆپ مىللەتنىڭ ئەدەبىيات ئىشىغا بېغىشلىغان. ئۇ «مېنىڭ ھاياتىمدىكى ئەڭ چوڭ خۇشاللىق — ئىجادىيەت» دېگەنىدى. ئۇنىڭ ئەدەبىياتنى سۆيۈش، ئەدەبىياتقا ئۆزىنى ئاتاش، ئۆزلۈكسىز ئىزدىنىش روھى بىز ئۈچۈن مەڭگۈ ئۈلگە.

پارتىيە 11-نۆۋەتلىك مەركىزىي كومىتېت 3-ئومۇمىي يىغىنىدىن كېيىن زۇنۇن قادىر ئەدەبىيات باھارىنى قايتىدىن باشلاپ، تىرىشىپ ئىجاد قىلىشقا كىرىشىپ، يېڭى دەۋر ئۈچۈن يېڭى مەھسۇلات تەقدىم قىلىشقا باشلىغان پەيتتە ئۇ بەختسىزلىككە ئۇچراپ بىز بىلەن ۋىدالاشتى.

ئۇنىڭ ۋاپاتى ئۇيغۇر ئەدەبىياتى ئۈچۈن چوڭ يوقىتىش، شۇنداقلا شىنجاڭ ۋە پۈتۈن جۇڭگونىڭ ئەدەبىيات ئىشلىرى ئۈچۈنمۇ بىر يوقىتىش. بىز ئۇنىڭ ۋاپاتىغا قايغۇ بىلەن چوڭقۇر تەزىيە بىلدۈرىمىز.

بىز ئۇنىڭ ئېسىل ئەدەبىي مىراسلىرىغا ۋارىسلىق قىلىپ ۋە ئۇنى جارى قىلدۇرۇپ، ئۇنىڭ ئېسىل پەزىلىتى ۋە ئىستىلىنى ئۆگىنىپ، ئۇنىڭ ئىشقا ئاشۇرۇشقا ئۈلگۈرەلمىگەن گۈزەل ئارمانلىرىنى ئىشقا ئاشۇرۇپ، شىنجاڭنىڭ كۆپ مىللەتلىك سوتسىيالىستىك ئەدەبىياتىنى گۈللەندۈرۈش ئۈچۈن قولنى-قولغا تۇتۇپ تىرىشىپ كۈرەش قىلىشىمىز لازىم.

ئەلۋىدا، سۆيۈملۈك يازغۇچى، ھۆرمەتلىك ئۇستاز زۇنۇن قادىر! سىزنىڭ ئىسمىڭىز ئەسەرلىرىڭىز بىلەن بىللە شىنجاڭ ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنىڭ تارىخىي سەھىپىسىدىن ئورۇن ئالغۇسى، سىز مەڭگۈ بىزنىڭ قەلبىمىزدە!

زۇنۇن قادىرنى دەپنە قىلىش ھەيئىتى ئىسىملىكى

مۇدىر ھەيئەت: لى كاڭنىڭ

مۇئاۋىن مۇدىر ھەيئەتلەر: ياسىن خۇدابەردى، قەييۇم تۇردى

ھەيئەتلەر: ئابلىز داۋۇت، ئابلىز نازىرى، ئابلايوۋ، ئابلەمەت سادىق، ئەلقەم ئەختەم، جاڭ گۈيتىڭ، چېن بەيجۇڭ، سەيپۇل يۇسۇپ، ساغا، سىراجىدىن زۇپەر، ليۇ شياۋۋۇ، مەھەممەت زۇنۇن، مەھەممەت شاۋۇدۇن، ھاكىم جاپپار، ھېيتەم ھۈسەن، ۋاڭ يۇخۇ، ئىمىن ئەخمىدى، يۈسۈپ ماماي، شاكەن ئوڭالباي، زوردۇن سابىر

ئۈرۈمچىدە ئاتاقلىق يازغۇچى زۇنۇن قادىرغا تەزىيە بىلدۈرۈش مۇراسىمى ئۆتكۈزۈلدى

ئاتاقلىق يازغۇچى، دراماتۇرگ زۇنۇن قادىرغا تەزىيە بىلدۈرۈش مۇراسىمى 1989 - يىلى 12 - ئاينىڭ 26 - كۈنى ئۈرۈمچىدە ئۆتكۈزۈلدى. تەزىيە مۇراسىمغا ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىدىن قەييۇم باۋۇدۇن، فۇۋېن، ساۋدانوۋ، ئابدۇرېھىم لېتىپ، ئىبراھىم روزى قاتارلىق يولداشلار، ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى ۋە جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى شىنجاڭ شۆبىسىنىڭ ئۈرۈمچىدىكى بىر قىسىم ئەزالىرى، مەرھۇمنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى، ئۇرۇق - تۇغقانلىرى، شۇنىڭدەك ھەر ساھە زاتلاردىن بولۇپ 200 دىن ئارتۇق كىشى قاتناشتى. تەزىيە مۇراسىمغا زۇنۇن قادىرنى دەپنە قىلىش ھەيئىتىنىڭ مۇدىرى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى لى كاڭنىڭ رىياسەتچىلىك قىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى قەييۇم تۇردى تەزىيە نۇتقى سۆزلىدى. (سۆز تېكىستى ئايرىم بېرىلدى).

ئاپتونوم رايونلۇق خەلق قۇرۇلتىيى دائىمىي كومىتېتى، جۇڭگو يازغۇچىلار جەمئىيىتى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ھۆكۈمىتى بەنگۇڭتىڭى، ئاپتونوم رايونلۇق سىياسىي كېڭەش بەنگۇڭتىڭى، شىنجاڭ ھەربىي رايون سىياسىي بۆلۈمى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمى قاتارلىق 40 نەچچە ئورۇن، مەملىكەتلىك سىياسىي كېڭەشنىڭ مۇئاۋىن رەئىسى، دۆلەت مىللىي ئىشلار كومىتېتىنىڭ مۇدىرى ئىسمايىل ئەمەت، مەدەنىيەت مىنىستىرلىكىنىڭ سابىق مىنىستىرى، ئاتاقلىق يازغۇچى ۋاڭ مېڭ قاتارلىق كىشىلەر تەزىيە تېلېگراممىسى ئەۋەتتى. مۇراسىم زالىغا ئاپتونوم رايون رەھبەرلىرىدىن ۋاڭ ئېنماۋ، ھامىدىن نىياز، چى گو، بەي چىڭمىڭ، تۇرسۇن ئاتاۋۇللا، قىدىرباي، يۈسۈپ مۇھەممەدى، ساۋدانوۋ، ماھىنۇر قاسىم، قۇربانئەلى ئوسپانوۋ، سەيپۇللايوۋ قاتارلىق يولداشلار ۋە ئوتتۇز نەچچە ئورۇن ئەۋەتكەن گۈلچەمبىرەك، مەرسىيەنامىلەر قويۇلغانىدى.

ئۆز خەۋىرىمىز

ياسىن خۇدابەردى

زۇنۇن قادىرنى ئەسلەيمىز

مەشھۇر يازغۇچى زۇنۇن قادىرنىڭ ۋاپاتى ئەدەبىياتىمىز ئۈچۈن چوڭ يوقىتىش بولۇپ، كۆڭۈللەرگە ئۆچمەس جۇدالىق ئوتىنى ياقتى. بۇ جۇدالىق تۈپەيلىدىن ئەدەبىياتىمىز ئاسمىنىدىكى بىر يۇلتۇز ساقىپ چۈشتى.

بىز ئەدەبىياتىمىزنىڭ بۈگۈنكى ئەھۋالىغا نەزەر سالساق، يازغۇچى، شائىرلىرىمىزنىڭ بۇنىڭدىن 30 — 40 يىل ئىلگىرىكىگە قارىغاندا زور دەرىجىدە كۆپەيگەنلىكىنى، ئەسەرلىرىمىزنىڭ سۈپىتى ئۆسكەنلىكىنى شۇنىڭدەك ئەدەبىياتىمىزنىڭ ھەر جەھەتتە تەرەققىي قىلىپ، يۈكسىلىپ، زور نەتىجىلەرگە ئېرىشۋاتقانلىقىنى خۇشاللىق بىلەن كۆرەلەيمىز. مانا مۇشۇنداق چاغلاردا ئاشۇ ھەيۋەتلىك ئەدەبىيات قەسرىمىزنىڭ ھۇلىنى قۇرۇپ بەرگۈچىلەرنى، جۈملىدىن زۇنۇن قادىرغا ئوخشاش ئەڭ ئېغىر كۈنلەردىمۇ خەلق بىلەن بىر سەپتە تۇرالىغان، ساختا شان - شۆھرەتلەرگە ئەسىر بولمىغان؛ باشقىلارنىڭ ئازاب - ئوقۇبەتتى بەدىلىگە ئارام، باشقىلارنىڭ ئامەتسىزلىكىدىن ئامەت، ئۆزگىلەرنىڭ كۆز يېشىدىن بەخت ئىزدىمەيدىغان، ھاياتىنىمۇ، تەقدىرىنىمۇ خەلقىنىڭ ھاياتى ۋە تەقدىرى بىلەن چەمبەرچەس باغلىغان ئېسىل پەزىلەتلىرى بىلەن يازغۇچى دېگەن ئۇلۇغ نامغا مۇناسىپ ئىش قىلغان نامايەندىلىرىمىزنى كامالىي ئېھتىرام بىلەن ئەسلىمەسلىكىمىز مۇمكىن ئەمەس، ئەلبەتتە.

مېنىڭ زۇنۇن قادىر بىلەن تونۇشقىنىمغا ئاز كەم يېرىم ئەسىر بولۇپ قالدى. مەن شۇ جەرياندا زۇنۇن قادىر بىلەن بىللە بولدۇم، بىللە ئىشلىدىم. ئۇنىڭ ۋۇجۇدىدا[1] نۇرغۇن ئېسىل پەزىلەتلەرنىڭ بارلىقىنى چوڭقۇر ھېس قىلدىم.

ھەقىقىي يازغۇچى، بولۇپمۇ دراماتورگ سەنئەتكە ۋە سەنئەتچىلەرگە ناھايىتى يېقىن بولىدۇ. زۇنۇن قادىرنىڭ ھاياتى بۇ نۇقتىنى تولۇق ئىسپاتلىدى.

1944 - يىلى 8 - ئايدا ئىلى ۋىلايەتلىك ئۇيغۇر مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشمىسى قارىمىقىدىكى سانائىي نەفىسەنىڭ بىر گۇرۇپپا ئارتىسلىرى سۈيدۈڭ ناھىيىسىگە ئويۇن قويۇش ئۈچۈن كەلگەنىدى. ئۇلارنىڭ ئارىسىدا سانائىي نەفىسەنىڭ بەدىئىي رەھبىرى زۇنۇن قادىرمۇ بار ئىدى. مەن ئۇچاغدا سۈيدۈڭ ناھىيىلىك ئۇيغۇر مەدەنىي ئاقارتىش ئۇيۇشمىسىدا ئىشلەيتتىم. بىز غۇلجىدىن كەلگەن بۇ ئارتىسلار بىلەن بىللە چارۋىچىلىق رايونلىرىغا بېرىپ، توغراسۇ، كۆكسالا، سايرام قاتارلىق يايلاقلاردا ئۇيغۇر خەلقىنىڭ مەشھۇر ئوپېراسى - «غېرىب - سەنەم»نى ئوينىدۇق. ھېچقانداق دېكراتسىيە ئىشلەتمەي، تەبىئىي مەنزىرىدىن پايدىلىنىپ ئوينالغان بۇ ئوپېرا ناھايىتى مۇۋەپپەقىيەتلىك چىقتى. بولۇپمۇ شاھى ئاببىاسنىڭ تاغقا شىكارغا چىقىشى، قاراقچىلارنىڭ غېرىبنى تاغ ئارىسىدا تۇتۇۋېلىپ چەمبەرچەس باغلاپ سوراققا تارتقانلىقى قاتارلىق كۆرۈنۈشلەر گۈل - چېچەكلەر بىلەن قاپلانغان تاغ ئېتىكىدە ئولتۇرۇپ ئويۇن كۆرۈۋاتقان تاماشىبىنلارنى چىنلىق تۇيغۇسىغا چۆمدۈرۈپ، ئاجايىپ ھاياجانلاندۇرۇۋەتكەنىدى. بۇ ئويۇننىڭ مۇۋەپپەقىيىتىدىن مەمنۇن بولغان زۇنۇن قادىرنىڭ

خۇشاللىقىدا قىن - قىنىغا پاتماي گۈل - چېچەككە پۈركەنگەن يايلاقتا ئېغىناپ كەتكەنلىكى، گۈرۈپپىنىڭ كاتىپى مۇھەممەت باقى كامالنىڭ يانچۇقىدىكى بىر شىشە سوۋېت كانياكىنى ئېلىۋېلىپ، ئۆزى بىر ئوتلىغاندىن كېيىن ئارتىسلارنىڭ ھەممىسىگە بىر يۇتۇمدىن ئوتلاتقانلىقى، شۇ مۇناسىۋەت بىلەن ھەممەيلەننىڭ غۇلجىنىڭ ئادىتى بويىچە قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتكەنلىكىمۇ ھازىرقىدەك ئېسىمدە.

بىر ئۆمەكنىڭ بەدىئىي رەھبىرىنىڭ ئارتىسلار بىلەن بۇ قەدەر ئىجىل - ئىناقلىقى ماڭا قاتتىق تەسىر قىلغانىدى. شۇنىڭدىن كېيىنمۇ مەن زۇنۇن قادىرنىڭ ئىلىدا ۋە ئۈرۈمچىدە سەنئەتچىلەر بىلەن يېقىن مۇناسىۋەتتە بولغانلىقىنى، ئۆزئارا ھەمكارلاشقانلىقىنى كۆپ قېتىم كۆرگەنىدىم.

ھەممىگە ئايانكى، ئەدەبىياتتا ھەربىر يازغۇچىنىڭ ئۆزىگە لايىق ئورنى بولىدۇ. بۇ ئورۇن ھەممىدىن بۇرۇن شۇ يازغۇچىنىڭ ئىجادىيەت مىراسىنىڭ سالمىقى، ئەدەبىيات خەزىنىسىگە قوشقان تۆھپىسى ۋە ئىنسانىي پەزىلىتى بىلەن ئۆلچىنىدۇ.

زۇنۇن قادىر ئاز يازدى. لېكىن ساز يازدى. ئۇ يازغان ھەربىر ئەسەر خەلقىمىز ھەممە ۋاقىت سۆيۈپ ئوقۇيدىغان، ئەتىۋارلاپ كۆرىدىغان مەنىۋى بايلىققا ئايلاندى. ئۇ يازغان ئەسەرلەر ئۆلمىدى، بەلكى ۋاقىت ئۆتكەنسېرى ئۇلاردىكى ھاياتىي كۈچ تېخىمۇ روشەن ئىپادىلىنىۋاتىدۇ. كېيىنكى يىللاردا ئۇ ئۆزىنىڭ كۆپ يازالمىغانلىقى، ئىجادكار ئۈچۈن ئەڭ قىممەت بولغان ۋاقىتنىڭ زايە بولۇپ كەتكەنلىكى ھەققىدە پات - پات ئەپسۇسلىنىپ سۆزلەيدىغان بولۇپ قالغانىدى. دەرۋەقە، زۇنۇن قادىرنىڭ ئىجادىيەت مىراسى سان جەھەتتىن ئانچە كۆپ ئەمەس. ئۇ خېلى ئۇزۇن مەزگىل سولچىللىقنىڭ زەربىسىگە ئۇچراپ، ئىجاد قىلىش ئىمكانىيىتىدىن ئايرىلىپ قالدى. بۇ مەزگىل ئاجايىپ تىل ئۇستىسى بولغان تالانتلىق يازغۇچىنىڭ تازا قىرانىغا يەتكەن ئالتۇن دەۋرلىرىگە توغرا كەلدى. شۇڭا ئۇ ئازراق يازغان بولسىمۇ، لېكىن بۇنداق ئازلىق ئۇنىڭ ئىجادىيىتىنىڭ سالمىقىنى ئەسلا يەڭگىللىتەلمەيدۇ.

كەمتەرلىكى، ئاددىي - ساددىلىقى، خۇشچاقچاقلىقى، ئاق كۆڭۈللۈكى، قانائەتچانلىقى، ھالاللىقى بىلەن جامائەتچىلىك ئارىسىدا يۈكسەك ئىززەت - ھۆرمەتكە سازاۋەر بولغان زۇنۇن قادىر ھارامىلىق، ساختىلىق، مەككارلىق، ھاكاۋۇرلۇق، خۇشامەتچىلىك، چېقىمچىلىق، يالغانچىلىقتا ئوخشاش يامان ئىللەتلەر بىلەن زادىلا چىقىشالمايتتى. قەلەم ئىگىلىرى ئىچىدە ئاشۇنداق ئىللەتلەرنىڭ بىرەرسىگە گىرىپتار بولغانىنى كۆرسە، ئۇلارنى ئۆتكۈر سۆزلەر بىلەن ئايىماستىن قامچىلايتتى، تەنقىد قىلاتتى. ئۇنىڭدىكى بۇنداق ئېسىل خۇسۇسىيەت ئۇنىڭ خەلق ئارىسىدىكى ئابرويىنى تېخىمۇ ئۆستۈرگەنىدى.

يازغۇچى — خەلقنىڭ ۋىجدانى. لېكىن ھەقىقىي يوسۇندا خەلقنىڭ ۋىجدانى بولۇش ئىنتايىن مۇشەققەتلىك ئىش. ئۆز قەلىمى بىلەن خەلقنىڭ ئوي - پىكرىنى، ئارزۇ - ئارمىنىنى، بەخت - سائادىتىنى، دەرد - ئەلەملىرىنى ھېچقانداق ساختا بوياقلارسىز ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىش، ھەر قانداق جىسمانىي ۋە روھىي بېسىملار ئالدىدا ھەقىقەتتىن ۋاز كەچمەسلىك پەقەت ھەقىقىي يازغۇچى دېگەن مۇقەددەس نامغا سازاۋەر بولغان، ھېچنېمىدىن قورق-

مايدىغان قەيسەر، جاسارەتلىك ئادەملەرنىڭلا قولىدىن كېلىدۇ. زۇنۇن قادىر مانا شۇنداق ئادەم ئىدى.

دىلى بىلەن تىلى، يازغىنى بىلەن ئۆزى ئوخشاش بولۇش تېخىمۇ مۈشكۈل. يازغىنى باشقا، ئۆزى باشقا كىشىلەرنى ئاز ئۇچراتمىدۇققۇ؟! ئەدەبىياتنى ئابرويى تىكلەشنىڭ ئىنتايىن ئەرزان قورالىغا ئايلاندۇرماقچى بولغان كىشىلەر ئارىمىزدا ئاز ئەمەسقۇ؟!

زۇنۇن قادىر بۇنداق قىلىقلارغا پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن قارشى ئىدى. ئۇ ۋىجدانى نېمىنى بۇيرۇسا شۇنى يازدى، بىرەرسىنىڭ ياخشى كۆرۈشى، بىرەرسىنىڭ مەيلى ئېتىبارىنى جەلپ قىلىش ئۈچۈن ھېچقانداق ئەسەر يازمىغان زۇنۇن قادىر ھەقىقەتەن دۇنياغا پاك كېلىپ، پاك كەتتى.

زۇنۇن قادىر ئۇيغۇر پروزىسىنىڭ يول ئاچارى ۋە ئاساسچىسى بولدى. ئۇ تۇرمۇشقا باي، تىلغا ئۇستا، شەيئىلەرنى بايقاش تۇيغۇسى كۈچلۈك ۋە تالانتلىق يازغۇچى ئىدى.

ئۇنىڭ ئەسەرلىرى ئۆزىنىڭ ئۆتكۈر ئىجتىمائىي مەزمۇنى، ئىخچام شەكلى، چىرايلىق تىلى، زىچ قۇرۇلمىسى، قېنىق تۇرمۇش پۇرىقى بىلەن كەڭ خەلق ئاممىسىنىڭ قەلبىگە سىڭىپ، جۇڭخۇا مىللەتلىرىنىڭ مەنىۋى بايلىق خەزىنىسىگە بىر ئۇلۇش مەڭگۈ ئۆچمەس تۆھپە بولۇپ قوشۇلدى.

ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابى دەۋرىدە ئەدەبىيات - تىياتىرچىلىق ۋە ئاخباراتچىلىقتىن ئىبارەت بىر - بىرىگە مۇستەھكەم باغلانغان ئۈچ ساھەنىڭ تەرەققىي قىلىشىدا يازغۇچى، دراماتۇرگ، بەدىئىي رەھبەر ۋە تەھرىر زۇنۇن قادىرنىڭ رولى ھەقىقەتەن خېلى چوڭ بولغانىدى. ئەينى زاماندا ئىلىدا نەشر قىلىنغان «ئىتتىپاق»، «كۆرەش» قاتارلىق ژۇرناللار ۋە گېزىتلەر ئۇنىڭ باش تەھرىرلىكى ۋە تەھرىرلىكى بىلەن چىقىرىلغانىدى. ئۇنىڭ بۇ جەھەتتىكى مول تۆھپىلىرىنى ئەينى زاماندا ئۈچ ۋىلايەت ۋاقىتلىق ھۆكۈمىتى بىلەن ئەخمەتجان قاسىمى يۇقىرى باھالىغانىدى. خەلق رەھبىرى ئەخمەتجان قاسىمى زۇنۇن قادىرنىڭ تالانتى بىلەن ئۇنىڭ ياخشى پەزىلەتلىرىنى بايقاپ ۋە ئۇنى ئادىل باھالاپ، ئۇنى باشقىلارغا ئۈلگە قىلىپ كۆرسەتكەنىدى. مۇنداق بىر ئىشنى نۇرغۇن كىشىلەر ھازىرغىچە ئەسلەيدۇ: 1948 - يىلى ئەخمەتجان قاسىمى غۇلجا شەھىرىدە بىر قىسىم ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەرنى چاقىرىپ، ئۇلار بىلەن سۆھبەتلەشكەن. ئاشۇ سۆھبەتتە ئۇ ئۈچ ۋىلايەت ئىنقىلابىنىڭ غەلىبىسىدىن كېيىنكى ئۈچ ۋىلايەتتە ئەدەبىيات - سەنئەت ئىشلىرىدا خېلى يۈكسىلىشنىڭ بولغانلىقىنى ۋە بۇ ساھەدە ياش تالانت ئىگىلىرىنىڭ يېتىشىپ چىققانلىقىنى ئېيتىپ، بەزى كەمچىلىك، يېتەرسىزلىكلەرنىڭمۇ مەۋجۇدلىقىنى، بەزى شېئىرلاردىن يىغا پۇراپ تۇرىدىغانلىقىنى كۆرسىتىپ ئۆتكەن ۋە زۇنۇن قادىردىن: «سىز بۇ مەسىلىگە قانداق قارايسىز؟» دەپ سورىغان. زۇنۇن قادىر: «مېنىڭچە، بۇنىڭ ھەيران قالىدىغان يېرى يوق. چۈنكى، ئۈچ ۋىلايەت خەلقى ئازاد بولغان بىلەن كۆپ سانىنى تەشكىل قىلىدىغان يەتتە ۋىلايەت خەلقى تېخىچە گومىنداڭ ئەكسىيەتچىلىرىنىڭ تاپىنى ئاستىدا ئېزىلىۋاتىدۇ، ئازاب چېكىۋاتىدۇ، ئىڭراۋاتىدۇ. شۇڭا شائىرلارنىڭ شېئىرلىرىدىن يىغا پۇراپ تۇرۇشى تۇغۇلغان گەپ...» دەپ جاۋاب بەرگەن. ئۇنىڭ بۇ توغرا جاۋابى ئەخـ

مەتجان قاسىمى باشلىق جىمى سۆھبەت ئەھلىنى قايىل قىلغاچقا، ئۇنىڭغا بولغان مېھرى-مۇھەببەت، ئىززەت - ھۆرمەت تېخىمۇ يۇقىرى كۆتۈرۈلگەن.

يازغۇچى بولۇشنىڭ شەرەپلىكلىكى ھەم قىيىنلىقى شۇ يەردىكى، ئۇنىڭ ھەممە ئىش - ھەرىكىتى، گەپ - سۆزى، ھەتتا ئوي - پىكرىمۇ خەلق قەلبىدە دەرھال ئەكس ئېتىپ تۇرىدۇ. ئۇ ھېچنەرسىنى خەلقتىن يوشۇرمايدۇ ۋە يوشۇرالمايدۇ. ئۇ ھەممىشەم خەلقنىڭ باھا تارازىسىدا خەلقنىڭ دىققەت - ئېتىبارى مەركىزىدە ئۆز ۋىجدانى، ئۆز ئېتىقادىدىن تىنماي ھېساب بېرىپ تۇرىدىغان ئادەم، يازغۇچى خەلقتىن ئۆگىنىدۇ، خەلق يازغۇچىنى ئۆز ۋەكىلى دەپ قارايدۇ، خەلق يازغۇچىنىڭ ئەسىرىدىن ئۆزىنى كۆرەلىسە، ئۆز ئوي - پىكىرلىرىنىڭ ئىنكاسىنى ھېس قىلالىسا، ئۇنى بىزنىڭ يازغۇچىمىز، دەپ ھېسابلايدۇ. بۇنداق يازغۇچىلارنىڭ شان - شۆھرىتى چەكسىز يۇقىرى بولىدۇ. ئىنسانىيەت سەپىرىنىڭ مۇساپىسى ئۇزاق، مۇرەككەپ، جاپالىق بولغاچقا، يۇقىرىدىكى تەلەپكە باشتىن-ئاخىر ئىزچىل جاۋاب بېرەلەيدىغان يازغۇچىلارنىڭ ئۇنچە كۆپ بولماسلىقى تەبىئىي، زۇنۇن قادىر بولسا بۇ تەلەپكە جاۋاب بېرەلىگەن يازغۇچى ئىدى. بۇ يەردە شۇنى ئالاھىدە كۆرسىتىپ ئۆتۈش كېرەككى، 40 يىلدىن بېرى بەزى يازغۇچىلار، بولۇپمۇ بەزى شائىرلار كۆپ يازدى. لېكىن بۇ ئەسەرلەرنىڭ تولىسى مەدھىيىۋازلىق، قۇرۇق شوئاردىن ئىبارەت بولۇپ، خەلقنىڭ كۆڭلىگە ئۇنچە ياقمىدى. زۇنۇن قادىردا مۇنداق مەدداھلارچە خۇشامەتچىلىك بىلەن ئېتىقادسىز شاللاقلىق يوق ئىدى. شۇڭلاشقا تارىخ ۋە خەلق ئالدىدا ئۇنىڭ يۈزى يورۇق، ئىجادىيەت ئالدىدا ئۇنىڭ يۈزى يورۇق، ئىجادىيەت ئالدىدا يازغۇچىلىق ۋىجدانى پاك قالدى.

بىز ئۆزىمىزنىڭ سۆيۈملۈك يازغۇچىمىزدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىمىز ئۈچۈن قاتتىق قايغۇرىمىز ۋە ئۇنى چوڭقۇر ياد ئېتىمىز.

بىز ئۇنىڭ ئېسىل پەزىلەتلىرىنى، خەلق يازغۇچىسىغا خاس ياخشى خىسلەتلىرىنى ئۆگىنىپ، ئىجادىيەت ئىشلىرىمىزنى تېخىمۇ يۈكسەلدۈرۈش ئۈچۈن تىرىشايلى!

ئەلقەم ئەختەم

سەۋر تاقەت يوق

ئۈزۈن يەللار ياتلار بىلەن بىز ئېلىشىپ ئۆتكەن،
ئەل بەختىنى دەپ، ئەل تەختىنى دەپ، چېلىشىپ ئۆتكەن.
داۋانلار ئېشىپ، ياردا يېتىپ، ئۇستۇنلۇك ئېلىپ،
ئاخىرقى نىشان، دەپ قەسەمنى بىز قىلىشىپ ئۆتكەن.

لېكىن شۇ چاغ قۇرغان باغقا كەلگەندە خەۋەر
ئاھ ئۇردى ئەل، ئاقتى ياشلار، تەۋرەپ كەتتى يەر.
ھەربىر سورۇن، ھەر ئورۇندا ناله ۋە پەرياد،
قايغۇ - مۇڭغا پاتتى دىللار، تۈن ئۇندىن بەتتەر.

مەن يىغلايمەن ئاھلار ئۇرۇپ بۇ يەردە سەن يوق،
قارايمەن باغقا، قارايمەن تاغقا، ھېچيەردە سەن يوق.
بىللە يېزىشقان، بىللە تىزىشقان چاغلار يادىمدا،
مەن يەغلىدىم، مەن ئۆكسىدىم سەۋر تاقەت يوق.

رەخىم قاسىم

ئەلۋىدا، ئۇستاز

يادەك قەددىم غەم تېغىغا بېسىقلىق،
كىرپىكىمدە شەبنەمدەك ياش تىزىقلىق.
ماتەم ئوتى ئۆرتەپ جىسمىم قىلدى كۆل،
دەردلىك تىنىدا يۈرەك - باغرىم تىلىغلىق.

ۋادەرىخا، سەنىڭ كەتتىڭ ئالەمدىن،
ئايرىلدى ئەل گۆھەردەك بىر ئادەمدىن.
ئاق باغلىدى ھازا ئېچىپ ۋەتىنىڭ،
پەرياد ئۇرۇپ بۇ مۇسىبەت - ئەلەمدىن.

ئېسىل تالانت ئىدىڭ زۇنۇن قادىرى؛
ئىجاد بەيگە چەۋەندازى - ماھىرى،
جەڭگاھ ئارا غالىب سادىر پالۋاندەك،
ئۆزۈڭ ئىدىڭ ئەدىبلەرنىڭ سادىرى.

ئېسىمدە بار ئەجدادلارنىڭ تەلىمى،
ئېيتقاندى ئۆتمىشنىڭ بىر ئالىمى:

«ئەدىب بولماق ئاسان، ئادەم بولماق تەس،
ئەدىب بولسۇن: ئادەملەرنىڭ ئادىمى!»

ئادىمىيلىك سەندە ئىدى مۇجەسسەم،
ھالال ياشاش — غايەڭ ئىدى مۇستەھكەم.
خالاس ئىدىڭ پەسكەشلىكتىن - ھارامدىن،
شۇڭا بولدۇڭ ئەلگە ئەزىز - مۇھتەرەم.

قاچقان كەبى قورقۇنچلۇق ۋابادىن،
قاچتىڭ يىراق مەشئۇم نەپسى بالادىن،
پاك ۋىجدانىنى جاندىن ئەلا بىلگەچكە،
بىزار ئىدىڭ خۇشامەتتىن — تەمەدىن.

سەن ئۆچ ئىدىڭ مەنسەپكە دۇم ياتقانغا،
ئەلنى ئاپەت چۆل - دەشتكە ئاتقانغا،
ئۆزى ئۈچۈن ۋەيران قىلىپ ئۆزگىنى،
كۆيدۈرگىلىك — تۆھمەتتە جان باققانغا.

ئەيىبلەيتتىڭ ئىككى يۈزلۈك كاززاپنى،
دەيتتىڭ: «بۇلار بىلمەيدۇ ئار - ئىنساپنى،
ئىنسان تۇگۇل ئىلاھىنمۇ ئالدايدۇ،
قىلىپ تۇرۇپ سەجدىگاھتا تاۋاپنى.»

غوجىسىنىڭ تاپىنىنى يالىغان،
نومۇس دېمەي بۇنى ماختاپ - داڭلىغان —
تەخسىكەشلەر نەزەرىڭدە ئىت ئىدى،
بىرتال سۆڭەك تاشلاپ بەرسە ھاۋشىغان.

يىركىنەتتىڭ لاپ ئۇرۇپ پو ئاتقاندىن،
ئىجاد قىلماي ۋالاقلاپ گەپ ساتقاندىن.
قورسىقىدا سۇنۇقى يوق ئىلىپىنىڭ،
ئۆيالماستىن «ئەدىب» نامنى تاققاندىن.

لەنەتلەيتتىڭ پىتنە - پاسات تەرگەننى،
ئىناق ئەلنى پارچىلىغان — بۆلگەننى،
ھەر يەردە ئۆز كۆمىچىگە چوغ تارتىپ،
ھەسەتخورلۇق دوزىقىدا كۆيگەننى.

سەن بىر ئەدىب ئىدىڭ — ماھىر نىھايەت،
سەن بىر ئادەم ئىدىڭ — تاپقان كامالەت،
شۇڭغۇپ تۇرمۇش دېڭىزىنىڭ تەكتىگە،
ئاچقان ئىدىڭ تىلسىملارنى كارامەت.

بېسىپ ئۆتۈپ تالاي ئېغىر ئۆتكەلنى،
ئەجرىڭدىن خۇش قىلغان ئىدىڭ يۇرت-ئەلنى،
ئىجادىڭدىن، ھاياتىڭدىن ھەر دىلغا
كەتتىڭ مانا تىكلەپ ھەيۋەت ھەيكەلنى!

* *

يادەك قەددىم غەم تېغىغا بېسىقلىق،
كىرپىكىمدە شەبنەمدەك ياش تىزىقلىق،
ئەلۋىدا، ئەي ئۇستاز زۇنۇن قادىرى،
شانلىق تۆھپەڭ تارىخلارغا يېزىقلىق.

ھاجى ئەخمەت

مەرسىيە

ماتەمىڭگە كۆزلىرىم قان يەغلىدى،
كۆز ئەمەس، تەن مۈلكىدە جان يىغلىدى.

ئاھ ئۇرۇپ، يىرتىپ ياقا پەرزەنتلىرىڭ،
سۆيگۈسى پاك يارۇ جانان يىغلىدى.

زەخمى ھىجرانغا بېرەلمەستىن چىداش،
باغرى چاك - چاكدوست - قەدىرداننىڭ يىغلىدى.

بەلگەئاق باغلاپ يەنە «غۇنچەم»«نۇرۇم»،
ئۈن سېلىپ«باقى»، «باھارخان ※»يىغلىدى.

بەيگىمىزدە يوق ئىجاد تۇلپارى دەپ،
بۇ قازاغا مەردۇ مەيدان يىغلىدى.

تەڭرى تاغ ئارتىپ بېشىغا ئاق لېچەك
غۇلجا، قەشقەر، ئېلچى، تۇرپان يىغلىدى.

يۈرىكىڭدە قالدى كۆپ ئارزۇ يەنە،
قانمىغاچ ۋەسلىگە ئارمان يىغلىدى.

جەننەتۇلمەئۋادا روھىڭنى كۆزتۈپ،
ئىشقى ئاتەش ھۆرۇ غىلمان يىغلىدى.

ئابدۇرۇسۇل ئۆمەر

سىزنى ئەسلەپ...

شۇم خەۋەردىن پارە بولدى بۇ يۈرەك،
چىدىماق بەك تەس ئىكەن ئاڭلاۋېرىپ.
پەخرىمىز، سىردىشىمىز زۇنۇن ئاكا،
داغدا قالدۇق مۇڭدىشالماي ئايرىلىپ.

※ زۇنۇن قادىرنىڭ سەرلەرىدىكى پېرسوناژلار.

يازدىڭىز «غۇنچەم» نى بوران ئىلكىدە
ئېگىلگەن نىمجان يۈرەككە جان بېرىپ.
«چېنىقىش» تىن چىن تالانت بولغاچ ئايان
قانچە ئەختەملەر※ يېتىشتى ئىز بېسىپ.

ئاھ، مانا ئاق گۈل تاقاپ ماتەم تۇتۇپ
تۇرىمەن چوڭقۇر سۆكۈتتە قايغۇرۇپ.

باش ئېگىپ خانتەڭرى شۇدەم تۆكتى ياش،
كۆكسىدە ھەسرەت ئوتى يالقۇنلىنىپ.

كەلدى كۆز ئالدىمغا ساددا تۇرقىڭىز،
ئۆتتىڭىز ئەل غېمىغا غەمخان بولۇپ.
نامىڭىز ئۆچمەس ئەبەت، زۇنۇن ئاكا،
تۆھپىڭىز مىليون يۈرەكتە نۇرلۇنۇپ.

ماخمۇت دۇھەممەت

مەن ئوقۇسام مەرسىيەڭنى...

نېمىشقا كۆڭلۈم مېنىڭ پاراكەندە،
نېمىشقا ئەگىيدۇ ياش كۆزلىرىمنى؟
ھىجراندا ئازابلىنىپ سوقىدۇ تېز،
مەن ئاستا تۇتۇپ باقسام يۈرىكىمنى.

تاق كېلىپ جۈپ قىلاتتى بەخت دېگەن،
جۈپ كېلىپ تاق قىلاركەن لېكىن ھەسرەت.
زۇنۇنكا ھېجرانىڭغا چىدىمىدىم،
سۆزۈمنى تەستىقلىشەر تۆمەن ھەمدەرت.

زۇنۇنكا، خۇش دېمەيلا كېتىپ قاپسەن،
يا ۋاقتىڭ چىقمىدىمۇ خوشلاشقىلى؟

ئالدىراپ، ئۇشتۇمتۇتلا سەپەر قىپسەن،
تېپىپجان چىللىغانمۇ مۇڭداشقىلى؟

تۆكۈلدى كۆز يېشىمدەك بۇ مەرسىيەم،
ئوقىسام ئاڭلارسەنمۇ ئاۋازىمنى؟
نېمانچە يىراق بېرىپ يېتىۋالدىڭ،
تېخىمۇ ئاشۇرۇپ دىل ئازابىمنى؟

ئابرالغا چىقىپ تۇرۇپ ھەر سەھەردە،
مەن ئوقاي مەرسىيەمنى بۇزلىغانچە.
خەلقنىڭ ھۆرمىتىنى سېزىپ ياتقىن،
زۇنۇنكا، يۈرىكىمنى تىڭشىغانچە.

سېتىنىسا لوقمان

ئەلۋىدا

ۋادەرىخ! سۇندى بېغىمنىڭ بىر چىنارى، ئەلۋىدا،
يىقىلىپ چۈشتى ئېسىل ئىجاد مۇنارى، ئەلۋىدا،
كەتتى دىل بوستانىنىڭ گۈل - ئىپتىخارى، ئەلۋىدا،
سەنئەت بېغىدا غۇنچىنىڭ غەمگۇزارى، ئەلۋىدا،
ئەجرىدىن ئەلگە - خەلققە گۈل تۇتارى، ئەلۋىدا.

يۇمدى كۆز ... دەپ ئاھ سېنى كەلگىنىدە شۇم خەۋەر،
ھەسرىتا ... دىل ئۆرتىنىپ يۇتتۇق گويا ئوغا - زەھەر.

※ ئەختەملەر — ئەختەم ئۆمەرگە ئوخشاش ياش يازغۇچىلار.

ئاھ ... ئەجەل، ۋەھشىي ئىكەن، يوقكەن ئامالمۇ شۇ قەدەر،
ياش تۆكۈپ قالدۇق پىغاندا بارچىمىز شامۇ - سەھەر،
خۇش ئىپار چاچقان ئىجادنىڭ ئۈز تۇمارى، ئەلۋىدا.

ئايرىلىش ھىجرانىدا باغۇ بوستان تۆكتى ياش،
قايغۇ - ھەسرەت ئىلكىدە تەڭرىتاغىمۇ ئەگدى باش،
تۇتتى ماتەم جور بولۇپ دىل مۇڭىغا دەريا يۇ تاش،
چۈنكى ئۇ بولغاچ ھامان يار - دوستقا ھەمراھ، چىن قاياش،
ئۆچمىگەي مەڭگۈ كۆڭۈلدىن ئىجاد خۇمارى، ئەلۋىدا.

ياشىغاي مەڭگۈگە ئەۋلاد قەلبىدە جەۋلان قىلىپ،
ياد ئېتەر مىڭلاپ غەزەلخان نامىنى داستان يېزىپ،
شادلىنار روھى ئۇنىڭ كۆلگەندە ئەل دەرمان تېپىپ،
ئۇخلىماي ھەم بوپ ئامان گەر ياتسىمۇ بوستان تېپىپ،
خوش ئەزىز ئوغلۇم ساڭا! دەپ قالدى دىيارى ئەلۋىدا.

مۇھەممەت روزى

شاد ئاۋازلار تىندى نېمىشقا

شاد - خۇرام ئاۋازلار تىندى نېمىشقا،
نېمىشقا كۆزۈمدىن دۇملايدۇ ياش.
بىلمىدىم سۆكۈنات ئىلكىدە قەلبىم
شاد - خورام كۆڭلۈمگە تەگكەنمىدۇ تاش؟

سورىدىم سارغىيىپ تۇرغان قىياقتىن،
ئۇ تۆكتى يېشىنى بەرمىدى جاۋاب.
سورىدىم شىلدىرلاپ تۇرغان بۇلاقتىن،
«ئاھ!» دېدى ئۇ ئاستا قويىدى پىچىرلاپ.

پەلەككە باقتىم - دە، كۈتتۈم مەن جاۋاب
ئاي ئاستا مۆكۈندى بۇلۇت كەينىگە.

بىر ئاۋاز ئاڭلاندى زېمىندىن شۇ دەم
يۇلتۇزلار يېشىنى تۆكتى گۈررىدە.

دېدى يەر ئازابتا تولغىنىپ شۇ دەم
ئاھ نۇرلۇق يۇلتۇزلار مەڭگۈلۈك ئۆچتى.
ئاھ: ياق مەن ئاداشتىم، ئۆچمىدى ئۇلار
پەلەكنىڭ قەسرىدىن يۈرەككە كۆچتى.

زېمىننىڭ سۆزىنى ئاڭلىغان دەمدە،
يۈرىكىم ئېزىلدى، كۆزلىرىمدە شەبنەم.
باقمەن، سۆكۈتتە پەلەككە يەرگە،
بىر ئېغىر ئازابتا قىزىدى يەلكەم!

بۇ ساندىكى شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى مەتتىمىن بارى

مۇھاكىمە ۋە تەقرىز

ئەنۋەر ئابدۇرېھىم

ھەۋزىخان خاراكتېرى — ھەقىقىي رېئالىزملىق روھنىڭ مەھسۇلى

ھەۋزىخان — يازغۇچى خالىدە ئىسرائىلنىڭ «قۇملۇقنىڭ چۈشى» ناملىق پوۋېستىدا تەسۋىرلەنگەن باش قەھرىمان. مەن «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1989 - يىللىق 8 - سانىدا بېسىلغان بۇ پوۋېستنى زور ئىشتىياق بىلەن ئوقۇپ چىقىپ، يازغۇچىنىڭ خاراكتېر يارىتىش ماھارىتىگە، بولۇپمۇ ھەۋزىخان خاراكتېرىدىكى زىددىيەتلىك، مۇرەككەپ ھالەتلەرنى روشەن يورۇتۇپ بېرىش جەھەتتە ئىپادىلىگەن رېئالىزملىق روھىغا ھەقىقەتەنمۇ قايىل بولدۇم.

يازغۇچىنىڭ قەلىمى ئاستىدىكى ھەۋزىخان بىلەن ھەمراخان كىچىكىدىن بىللە ئويناپ چوڭ بولغان، بىر موللىنىڭ قولىدا ساۋاق ئالغان دوستلار ئىدى. بىر - بىرىدىن زادىلا ئايرىلمايدىغان بۇ قىزلارغا ھاياتنىڭ شادلىقىمۇ، قايغۇسىمۇ ئورتاق ئىدى. ئۇنداق بولسا، ئۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىغا نېمىشقا زىددىيەت، سوغۇقچىلىق، بەختسىزلىك ئۇرۇقى چېچىلىپ قالدى؟ ئۆز ۋاقتىدا ھەۋزىخاننىڭ ئوتىدا شۇنچىۋالا كۆيگەن ئابدۇللا نېمىشقا بىردىنلا ئۆزگىرىپ كېتىدۇ؟ ئۇنىڭ ھەمراخاننى ياخشى كۆرۈپ قېلىشى چىنلىقتا ئۇيغۇن كېلەمدۇ - يوق؟ رەھىمسىز تەقدىر بەختسىز ھەۋزىخاننى نېمىشقا ھەسرەت دېڭىزىغا غەرق قىلىۋېتىدۇ؟ تۇرمۇشنىڭ دەردىنى تويغىچە تارتقان، ۋاپادارلىقنى جېنىدىنمۇ ئەزىز كۆرىدىغان بىچارە ھەۋزىخان نېمىشقا ئۆز دوستىنىڭ قاتىلىغا ئايلىنىپ قالىدۇ؟ كىتابخانلار نېمىشقا ھەمراخاننىڭ جېنىغا زامىن بولغان ھەۋزىخانغا غەزەپلەنمەي، بەلكى ئىچ ئاغرىتىدۇ؟ ئابدۇللا بىلەن ھەمراخان نېمە ئۈچۈن بەزىدە كىتابخانلارنىڭ ھېسداشلىقىنى قوزغىسا، بەزىدە ئۇلارنى نەپرەتلەندۈرىدۇ؟ پېرسوناژلارنى، جۈملىدىن ئەسەر قەھرىمانلىرىنى مۇشۇنداق تەسۋىرلەش، يەنى ئۇلارنىڭ خاراكتېرىدىكى قارىمۇ قارشى تەرەپلەرنىڭ ئۈزلۈكسىز ئېلىشىش جەريانىنى، زىددىيەتلىك، مۇرەككەپ ھالىتىنى چىنلىق بىلەن يورۇتۇپ بېرىش رېئالىزملىق ئىجادىيەت مېتودىدىن ۋاز كەچكەنلىكنىڭ ئالامىتىمۇ ياكى ئۇنى ئىجادىي راۋاجلاندۇرغانلىقنىڭ ئىپادىسىمۇ؟ مېنىڭچە بۇ سوئاللارغا توغرا جاۋاب تېپىشنىڭ ئەڭ ئۈنۈملۈك يولى رېئاللىقتا، قايناق تۇرمۇشتا، جانلىق ئادەملەرگە يۈزلىنىشتىن ئىبارەت.

بەدىئىي چىنلىق رېئاللىقنىڭ بۇرمىلىنىشى ياكى رەڭۋازلىقنىڭ مەھسۇلى ئەمەس. ئەدەبىي ئەسەرلەردىكى بەدىئىي چىنلىق تۇرمۇش چىنلىقى ئاساسىدا ۋۇجۇدقا كېلىدۇ، تۇرمۇش چىنلىقىنى چىقىش نۇقتا ھەم مەنبەئە قىلىدۇ. ئەمەلىيەت قايناق تۇرمۇشتىكى جانلىق ئادەملەرنىڭ ئالاھىدىلىكى ئاساسىدا يارىتىلغان پېرسوناژلار خاراكتېرىنىڭ ھاياتى كۈچكە، قويۇق چىنلىق پۇرىقىغا، يۇقىرى ئېستېتىك قىممەتكە ئىگە بولىدىغانلىقىنى ئىسپاتلىدى. ئۇنداق بولسا، تۇرمۇشتىكى ئادەملەرنىڭ خاراكتېرى زادى قانداق ئۆزگىچىلىككە ئىگە؟

تۇرمۇش ئەمەلىيىتى ئىنسان خاراكتېرىنىڭ بىر - بىرىنى تەقەززا قىلىدىغان قارىمۇ-

قارشى تەرەپلەرنىڭ بىرلىكى ھەم تىنىمسىز ئېلىنىش جەريانى ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلىدى. شۇڭا ھەرقانداق ئادەمنىڭ خاراكتېرى قوش ئېھتىماللىقتىن، تاسادىپىيلىقتىن، مۇرەككەپلىكتىن، خاسلىقتىن، زىددىيەت ھەم توقۇنۇشتىن خالى بولالمايدۇ. ئىنسان خاراكتېرىنىڭ بۇ ئالاھىدىلىكىگە ھۆرمەت قىلىدىغان يازغۇچىلار ئۆزلىرى تەسۋىرلەۋاتقان پېرسوناژلار خاراكتېرىدىكى گۈزەللىك بىلەن رەزىللىكنىڭ، ئالىيجانابلىق بىلەن پەسكەشلىكنىڭ، باتۇرلۇق بىلەن چۈشكۈنلۈكنىڭ، كۈچ-قۇدرەت بىلەن ئاجىزلىقنىڭ، ئۇلۇغۋارلىق بىلەن خۇنۈكلۈكنىڭ كەسكىن ئېلىشىشىنى جانلىق ئەكس ئەتتۈرۈپ، ھەقىقىي رېئالىزملىق روھنى نامايان قىلالايدۇ. يازغۇچى خالىدە ئىسرائىلنىڭ «قۇملۇقنىڭ چېشى» ناملىق پوۋېستى ئاشۇنداق روھنىڭ مەھسۇلى سۈپىتىدە مەيدانغا كەلگەن. بۇ روھ پوۋېستتا تەسۋىرلەنگەن ھەۋزىخان خاراكتېرىدا تېخىمۇ روشەن ئىپادىلەنگەن. يازغۇچى ئىنسان خاراكتېرىنىڭ مۇرەككەپ، چېگىش، زىددىيەتلىك ھالىتىنى ئۆزى سۆرەتلەۋاتقان ھەۋزىخان خاراكتېرىنىڭ تەرەققىيات جەريانىغا ماھىرلىق بىلەن سىڭدۈرۈش، جۈملىدىن بۇ پېرسوناژنىڭ ھېسسىياتىدىكى ئۆزگىرىشچانلىق، تۇراقسىزلىق ۋە مۇرەككەپلىكنى چوڭقۇر ئىپادىلەش ئارقىلىق كىتابخانلارغا گۈزەللىك ئاستىدىكى خۇنۈكلۈكنى، چىچەنلىكنىڭ كەينىدىكى بىخۇتلۇقنى، قەبىھلىكنىڭ تېگىدىكى مېھىر-شەپقەتنى، قاتىللىق ئارقىسىدىكى ۋاپادارلىقنى، قاراڭغۇلۇق ئىچىدىكى يورۇقلۇقنى، نەپرەت قوينىدىكى مۇھەببەتنى كۆرسىتىپ بېرىپ، پوۋېستنى يۇقىرى ئېستېتىك قىممەتكە ئىگە قىلغان.

كىشىلىك تۇرمۇش تاسادىپىي ۋەقەلەر بىلەن تولۇپ تاشقان. قاتتىق خورلانغان ھەۋزىخاننىڭ روھىي دۇنياسىدا تۇيۇقسىز باش كۆتۈرگەن ۋەيران قىلىش كۈچى ئۇنىڭ ئەقىل كۈچىنى دەرھال بېسىپ چۈشكەنلىكىمۇ بىر خىل تاسادىپىيلىق. يازغۇچى تەرىپىدىن مۇقەررەرلىك ئىچىگە قويۇپ تەسۋىرلەنگەن بۇ خىل تاسادىپىيلىق ھەۋزىخاننى جانلىق، كونكرېت ئىنسان تەبىئىتىگە، مۇرەككەپ روھىي دۇنياغا، چىن ھېسسىياتقا ئىگە پېرسوناژغا ئايلاندۇرۇپ، ئەسەرنىڭ بەدىئىي ئۇنۇمىنى ھەسسىلەپ ئاشۇرغان. يازغۇچى ھاسىل قىلغان بۇ بەدىئىي ئۇنۇم بىزگە تاسادىپىيلىقنى سۆرەتلەش ئارقىلىق ھاياتنىڭ ھەم ئىنسان تەبىئىتىنىڭ مۇرەككەپلىكىنى، پېرسوناژنىڭ ھېسسىياتىدىكى ئۆزگىرىشچانلىق بىلەن تۇراقسىزلىقنى تېخىمۇ چوڭقۇر، تېخىمۇ ئەتراپلىق، تېخىمۇ جانلىق ئەكس ئەتتۈرگىلى بولىدىغانلىقنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ.

بەدىئىي ئەسەرلەردە تەسۋىرلەنگەن پېرسوناژلارنىڭ روھىي پائالىيىتى ئاساسەن ھېسسىيات ۋاسىتىسى ئارقىلىق ئىپادىلىنىدۇ. شۇڭا مۇۋەپپەقىيەتلىك چىققان بەدىئىي ئەسەرلەرگە ھېسسىيات ئامىلى باشتىن-ئاخىر سىڭگەن بولىدۇ. ئىنسان ھېسسىياتى ئىنتايىن تۇراقسىز بولۇپ، قېلىپسىز، تىنىچسىز ھەم زىددىيەتلىك ھالەتتە مەۋجۇت بولۇپ تۇرىدۇ. ئىجادىيەت جەريانىدا تاسادىپىيلىقنى تەسۋىرلەشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بەرمىگەندە، ئىنسان ھېسسىياتىدىكى تۇراقسىزلىقنى، ئۆزگىرىشچانلىقنى ۋە زىددىيەتلىك جەريانىنى توغرا ئەكس ئەتتۈرۈپ بەرگىلى بولمايدۇ-دە، پېرسوناژ خاراكتېرى چىنلىق پۇرىقىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ. يازغۇچى خالىدە ئىسرائىل ئۆز پېرسوناژلىرىنىڭ ھايات سەپىرىدە، روھىي دۇنياسىدا يۈز بەرگەن تاسادىپىيلىقلارنى ئىنچىكە، جانلىق تەسۋىرلەش ئارقىلىق ئۇلارنىڭ ھېسسىياتىدىكى

زىددىيەتلىك، مۇرەككەپ ھالەتنى چوڭقۇر ئېچىپ بېرىپ، پوۋېستنى قويۇق چىنلىق پۇرىقىغا ئىگە قىلغان.

ئابدۇللانىڭ روھىي دۇنياسىدا قۇتراشقا باشلىغان ۋاپاسىزلىق، رەھىمسىزلىك، ئاسىيلىق بورىنى ھېسسىياتچان كىتابخانلارنىڭ قاتتىق غەزەپ - نەپرىتىنى قوزغىسا، ھەۋزىخاننىڭ يۈرىكىنى قان - زەرداپقا تولدۇرغان خورلۇق بۇ بىگۇناھ ئايالغا بولغان چوڭقۇر ھېسداشلىقىمىزنى قوزغايدۇ. غەيۋەتخور، چېقىمچى ئاياللارنىڭ ئالدىدا دوستى ھەمراخاننى مەردانىلىق بىلەن ئاقلىغان ھەۋزىخان بىردىنلا ئۇنىڭ قاتىلىغا ئايلىنىپ قالغاندا، يۈرىكىمىزنى يىلان چېقىۋالغاندەك تولغىنىپ كېتىمىز. قاراڭغۇ تۇرمىدە رەھىمەتلىك دوستىنى ياد ئېتىپ ئولتۇرغان بىچارە ھەۋزىخان ئادەمنىڭ كۆزىگە ئىختىيارسىز ياش كەلتۈردۇ. مۇھەببەت يولىدا، ھەۋزىخاننىڭ كۆيۈك ئوتىدا تالاي ئازابلارنى چەككەن ئابدۇللانى ئىختىيارسىز ياخشى كۆرۈپ قالغان كىتابخان كېيىنكى چاغلاردا ساپدىل، سەممىي ئايالنى رەھىمسىزلىك بىلەن خورلىغان بۇ شەپقەتسىز ئادەمگە بىردىنلا ئۆچ بولۇپ قالىدۇ. دەرد - ئەلەم دەستىدىن خۇدىنى يوقاتقان ھەۋزىخاننىڭ قولىدىكى پىچاقنى تارتىۋالماي، ئەكسىچە ئۇنىڭ ئالدىغا ھەمراخاننى تاشلاپ قېچىپ كەتكەن ئابدۇللاغا نىسبەتەن قوزغالغان كۈچلۈك غەزەپ - نەپرىتىمىز ئەسەرنىڭ ئاخىرىغا كەلگەندە ئاستا - ئاستا تارقاپ كېتىدۇ، ھەتتا ئۇنىڭ ئورنىنى ئابدۇللاغا نىسبەتەن بىر خىل ئىچ ئاغرىتىش، ئېچىنىش ھېسسىياتى ئىگىلەشكە باشلايدۇ. گۈزەللىك بىلەن رەزىللىكنىڭ بىرىكمىسى سۈپىتىدە مەيدانغا چىققان بۇ پېرسوناژ ئۆزىنىڭ مۇرەككەپ خاراكتېر ئالاھىدىلىكى ئارقىلىق كىتابخانلارنى چوڭقۇر ئويغا سالىدۇ. قىسقىسى، چۆچەكلەردىكىدەك گۈزەل باغ ئىچىدە يات ئەر كىشى تەرىپىدىن دەپسەندە قىلىنغان ھەۋزىخان مۇستەبىت كۈچلەر تەرىپىدىن پاجىئەلىك تۈردە قەتلى قىلىنغىچە بولغان پۈتكۈل جەريانغا يازغۇچىنىڭ چىن ھەم قايناق ھېسسىياتى، چوڭقۇر مەنىلىك، كۆپ قاتلاملىق پەلسەپىۋى پىكىرلىرى سىڭدۈرۈلگەن. شۇڭلاشقا بۇ ئەسەر كىتابخانلارنى ئىنسانلار، بولۇپمۇ ئاياللار تەقدىرى توغرىسىدا ئىختىيارسىز چوڭقۇر ئويغا سالىدىغان، كىتابخانلار ھېسسىياتىدا كۈچلۈك داۋالغۇش پەيدا قىلىدىغان بەدىئىي سېھرىي كۈچكە ئىگە بولغان.

مېنىڭچە، ئىنسانىيەت جەمئىيىتىنىڭ، ئىنسانلار تۇرمۇشىنىڭ، ئىنسان روھىي دۇنياسىنىڭ تېخى ئېچىلمىغان سىرلىرى ئۈستىدە ئۈزلۈكسىز ئىزدەنگەندىلا، رېئالىزملىق روھنى تېخىمۇ تولۇق جارى قىلدۇرغىلى بولىدۇ. ھەقىقىي رېئالىزملىق روھقا ئىگە يازغۇچى ئىجادىيەت جەريانىدا ئۆزى تەسۋىرلەۋاتقان پېرسوناژلارنىڭ ھېسسىياتچان، جانلىق ئادەملەر ئىكەنلىكىنى ھەرگىزمۇ ئۇنتۇپ قالمايدۇ. ئادەمنى قورال، ۋاسىتە، مەبۇت ياكى قورچاق ئورنىغا چۈشۈرۈپ قويۇش، ئىنساننىڭ تەقدىرى، كەلگۈسى ئۈستىدە باش قاتۇرماسلىق؛ ئىجادىي تەپەككۇرنى ئىجابىي، سەلبىي پېرسوناژلارنى تەسۋىرلەشنىڭ كونا ھەم قاتمال رامكىلىرى بىلەن داۋاملىق بوغۇش، كونكرېت، جانلىق، مۇرەككەپ ئىنسان تەبىئىتىنى سۈرەتلەشتىن ئۆزىنى قاچۇرۇش؛ ئىنسان ھېسسىياتىدىكى ئۆزگىرىشچانلىق بىلەن مۇقىمسىزلىقنى قەستەن يوشۇرۇش؛ ئىنسان خاراكتېرىدىكى قوش ئېھتىماللىقنى، تاسادىپىيلىقنى، خاسلىقنى، زىددىيەتلىك ھالەتنى ئىنكار قىلىش قاتارلىق خاتا ھەم زىيانلىق خاھىشلار رېئالىزمغا مەنسۇپ ئەمەس. پېرسوناژلارنى ئىلاھقا ياكى ئەرۋاھقا ئايلاندۇرۇپ قويۇشتەك

ئاجىزلىقنى قانداقتۇر «بەدىئىي چىنلىق ياراتقانلىق»، «بەدىئىي تىپ ياراتقانلىق»،
«تۇرمۇشنىڭ ماھىيىتىنى توغرا ئەكس ئەتتۇرگەنلىك» دەپ كۆككە كۆتۈرۈش ئەمەلىيەتـ
تە، رېئالىزملىق ئەدەبىياتنى خۇنۇكلەشتۇرۇش، ئەدەبىيات بىلەن تۇرمۇشنىڭ قويۇق مۇـ
ناسىۋىتىنى ئۈزۈپ تاشلاش رولىنى ئوينايدۇ، خالاس.

مېنىڭچە، «قۇملۇقنىڭ چۆشى» ناملىق پوۋېست ــ ئىسمى جىسمىغا لايىق رېئالىسـ
تىك ئەسەر. چۈنكى ئۇنىڭدا تۇرمۇش پۇرىقى، ھېسسىيات چىنلىقى ئىنتايىن قويۇق. ئاـ
دەملەرمۇ، مۇھەببەتمۇ ئىلاھلاشتۇرۇۋېتىلمىگەن، مۇتلەقلەشتۈرۈۋېتىلمىگەن. ئەگەر يازغۇچى
ئۆز پېرسوناژلىرىغا «بۇزۇق»، «تۈزۈك» دېگەندەك قالپاقلارنى ئالدىنئالا كىيگۈزۈپ قويـ
غان بولسا ياكى ئۇلارنى ئىجابىي، سەلبىي پېرسوناژلارنى يارىتىشنىڭ قاتمال قېلىپىغا مەجـ
بۇرىي ئىتتەرگەن بولسا، ئۇ ھالدا ئابدۇللانى ئەسەرنىڭ بېشىدا ئۇنچىۋالا ئىشىق - زوقى
بىلەن تەسۋىرلىمىگەن، ھەۋزىخاننىمۇ ئاخىرىدا ئۆز دوستىنىڭ قاتىلىغا ئىلىلاندۇرۇپ قويـ
مىغان بولاتتى. ئۇ چاغدا پوۋېستنىڭ ئېستېتىك قىممىتى مۆلچەرلىگۈسىز دەرىجىدە تۆـ
ۋەنلەپ كەتكەن بولاتتى.

ھەقىقىي رېئالىستىك ئەدەبىيات ئۆزىگە مول ئىندىۋىدۇئاللىقنى مۇجەسسەملەشتۇرـ
گەن پېرسوناژلار ئوبرازىنى يارىتىشقا ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىدۇ. چۈنكى ئىنسانىيەت
جەمئىيىتى كىشىلەر خاراكتېرىنىڭ ئەركىن تەرەققىي قىلىشىغا، ئادەمنىڭ ئەركىن پائالىيەت
ئېلىپ بېرىش ئىقتىدارىنىڭ ئۈزلۈكسىز ئۆسۈشىگە، ئادەمنىڭ قىممىتىنى، خاسلىقىنى، ئىنـ
سان تەبىئىتىنى دەپسەندە قىلىدىغان فېئوداللىق ئەقىدىلەرنى ئۈزۈل - كېسىل يىمىرىپ
تاشلاشقا موھتاج. شۇڭا ئىندىۋىدۇئاللىقتىن ئايرىلغان پېرسوناژلارنىڭ بولغىنىدىن بولمىـ
غىنى ياخشى. بۇ دۇنيادىكى ھەربىر ئادەمنىڭ خاراكتېرى ئۆزىگە خاس بىر مۇرەككەپ
دۇنيا. بۇ ھال ئىنسان خاراكتېرىنى بىر - بىرىدىن روشەن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان، تەكـ
رارلانمايدىغان خۇسۇسىيەتكە ئىگە قىلغان.

بىزنىڭ ئەدەبىياتىمىز پېرسوناژلار خاراكتېرى ئۈستىدە ئۇزۇن يىل ئىزدەندى. دەسـ
لەپكى مەزگىللەردە مەيدانغا كەلگەن پېرسوناژلىرىمىز ئوقۇملاشتۇرۇشتىن، قېلىپىبازلىقتىن،
تەقلىدچىلىكتىن، ئاددىيلاشتۇرۇۋېتىشتىن خالى بولالمىدى. ياخشىلىقنىڭ ياكى يامانلىقنىڭ
ئۆرنىكى بولۇش بىلەنلا چەكلىنىدىغان بۇنداق پېرسوناژلارنىڭ ئورنىنى خاراكتېرى بىرـ
بىرىدىن پەرقلىنىپ تۇرىدىغان ئوبرازلار پەيدىنپەي ئىگىلىدى. بۇ ھال يازغۇچىلىرىـ
مىزنىڭ كونكرېت، جانلىق، مۇرەككەپ ئىنسان تەبىئىتىنى ئەكس ئەتتۇرۇشكە كىرىشىۋاتـ
قانلىقىدىن دېرەك بەردى، لېكىن يازغۇچىلىرىمىز پېرسوناژلار خاراكتېرى ئۈستىدە ئېلىپ
بېرىلغان بۇ خىل ئىزدىنىشنىڭ تېخى يېتەرسىزلىكىنى روشەن ھېس قىلىشقا باشلىدى.
شۇنىڭ بىلەن ئۇلار ئاساسىي زېھنىي كۈچىنى پېرسوناژ خاراكتېرىنىڭ ئىچكى قىسمىدىكى
سىرلارنى ئېچىشقا مەركەزلەشتۈرۈپ، ئۆز قەھرىمانلىرىنىڭ مۇرەككەپ روھىي دۇنياسىغا
تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ كىردى. پېرسوناژ خاراكتېرىنىڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىكى قارىمۇ - قارـ
شى تەرەپلەرنىڭ كەسكىن توقۇنۇشىنى جانلىق ئەكس ئەتتۇرۇپ بېرەلىگەن يازغۇچىلار
ئېرىشكەن بەدىئىي ئۇنۇم رېئالىستىك ئەدەبىياتىمىزنىڭ يوشۇرۇن كۈچىنى نامايان قىلـ
دى. خالىدە ئىسرائىلنى قويۇق رېئالىستىك روھ سىڭدۈرۈلگەن «قۇملۇقنىڭ چۆشى» نامـ
لىق پوۋېستى ئارقىلىق ئاشۇنداق بەدىئىي ئۇنۇم ھاسىل قىلغان ئىقتىدارلىق يازغۇچىلىـ
رىمىزنىڭ بىرى دېيىشكە بولىدۇ.

نەبىجان ماخمۇت

روھىي دۇنياغا مۇۋەپپەقىيەتلىك تاشلانغان قەدەم

ئىسلاھات، ئېچىۋېتىشنىڭ چوڭقۇرلىشىشىغا ئەگىشىپ، ئادەملەرنىڭ روھى دۇنياسى ئۈزلۈكسىز مۇرەككەپلەشتى، كىتابخانلارنىڭ ئېستېتىك تەلىپىمۇ بىر خىللىقتىن كۆپ قاتلاملىققا قاراپ يۈزلەندى. ئۇلار يازغۇچىلاردىن ئادەملەرنىڭ ھېسسىي دۇنياسىنى ئۆزلىرىدىنمۇ چوڭقۇرراق تەتقىق قىلىشنى جىددىي تەلەپ قىلماقتا. يازغۇچىلىرىمىز ھازىرقى زامان كىشىلىرىنىڭ مۇرەككەپ روھىي دۇنياسىنى توغرا ھەم چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرۈپ بېرىشتىن ئىبارەت قىيىن مەسىلىگە دۇچ كەلدى. بۇ ھال يازغۇچىلارغا زامانىۋى ئاڭ يۈكسەكلىكىدە تۇرۇپ، چەت ئەل ئەدەبىياتىنىڭ ئىلغار ئىپادىلەش ئۇسۇللىرىنى تەنقىدىي قوبۇل قىلىش ئاساسىدا ئۆز ئەدەبىياتىمىزنى تېخىمۇ بېيىتىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى چوڭقۇر تونۇتتى. شۇنىڭ بىلەن بىر قىسىم ياش ۋە ئوتتۇرا ياشلىق يازغۇچىلىرىمىز ھازىرقى زامان كىشىلىرىنىڭ مۇرەككەپ روھىي دۇنياسىنى چوڭقۇر ئەكس ئەتتۈرۈش ئارقىلىق ئەدەبىياتىمىزغا، جۈملىدىن پروزىچىلىقىمىزغا بۆسۈش خاراكتېرلىك يېڭى تەرەققىيات ئېلىپ كەلدى. يازغۇچىلىرىمىزنىڭ ھەقىقىي ئىنسان تەبىئىتىنى ئۆز ۋۇجۇدىغا مۇجەسسەملەشتۈرگەن پېرسوناژلار ئوبرازىنى يارىتىشقا كىرىشكەنلىكى بۇنىڭ جانلىق مىسالى. بۇ خىلدىكى ئەسەرلەردە، مەزمۇن جەھەتتە سىياسىي، ئىجتىمائىي، ئەخلاقىي مەسىلىلەر ئوتتۇرىغا قويۇلۇپلا قالماستىن، بەلكى پەلسەپىۋى نۇقتىئىنەزەرلەرمۇ روشەن ئەكس ئەتتۈرۈلدى. قۇرۇلما جەھەتتە ئوخشاش بولمىغان تۇرمۇش ۋەقەلىرى بىر-بىرىگە باغلىنىپ، ئەسەر كۆپ قاتلاملىققا، كۆپ يىپ ئۇچىغا، كۆپ يۆنىلىشكە ۋە كۆپ نۇقتىغا ئىگە قىلىندى. پېرسوناژلارنىڭ قەلب چوڭقۇرلۇقىنى قېزىش ئاساسلىق ئورۇنغا ئۆتۈپ، باش قەھرىماننىڭ قەلبىدىن ئىبارەت مىكرو دۇنيا ئارقىلىق رېئال ماكرو دۇنيا ئېچىپ بېرىلدى.

ئۆزىنىڭ قويۇق تۇرمۇش پۇرىقىغا ئىگە ھېكايىلىرى بىلەن پروزىچىلىقىمىزغا مۇناسىپ تۆھپە قوشۇۋاتقان يازغۇچى قاھار جېلىلنىڭ «تارىم» ژۇرنىلىنىڭ 1989-يىللىق 1-سانىدا ئېلان قىلىنغان «ۋاقىت ئۇنتۇلدۇرالامدۇ»ناملىق ھېكايىسى ئەنە شۇ جەھەتتىكى ئىزدىنىشنىڭ بىر قەدەر ياخشى مەھسۇلى.

بىزگە مەلۇمكى، ئەدەبىياتنىڭ مەڭگۈلۈك ئەكس ئەتتۈرۈش ئوبيېكتى بولغان ئادەم فىزىئو-

لوگىيىلىك ئادەم مېڭىسىدىن ئىبارەت ماددىي دۇنيانى ئۆزىنىڭ ياشاش ماكانى ۋە زامانى قىلغان
پسىخولوگىيىلىك ئادەم بولۇپ، بۇ ئادەم مىنۇت ئىچىدە، نەچچە مىڭ قېتىم ئۆلۈپ، نەچچە مىڭ
قېتىم تىرىلىش جەريانىدا ئۆزىنى ئۆزلۈكسىز مۇكەممەللەشتۈرىدۇ. يازغۇچى قاھار جېلىل
بۇ ھېكايىسىدا كىشىلەرنىڭ روھىي دۇنياسىغا دادىللىق بىلەن بۆسۈپ كىرىپ، يوشۇرۇن
ئاڭغا مەنسۇپ بولغان پسىخىك ھادىسە — مۇھەببەتنى ئاساسىي تېما قىلغان، لېكىن بۇ ئىپتى-
دائىي ھەم مەڭگۈلۈك تېمىنى يورۇتۇپ بېرىشتە ئەنئەنىۋى مۇھەببەت ھېكايىلىرىدىكى ۋەقە-
لىكنىڭ ئاجايىپ - غارايىپ، قىزىقارلىق بولۇشىنى قوغلاشمىدىغان، قىز - يىگىت پېرسوناژلارنى
ۋە ئۇلارنى ئوراپ تۇرغان تەبىئىي مۇھىتنى كەمتۈكسىز گۈزەل قىلىپ تەسۋىرلەيدىغان،
بىلىم سەۋىيىسى تۆۋەن ئادەتتىكى كىشىلەرنىمۇ گويا پەيلاسوپ، شائىرلاردەك سۆزلىتىدى-
غان، قىسقىسى، تەبىئىيلىككە ئەھمىيەت بەرمەيدىغان قېلىپبازلىق خاراكتېرىدىكى كونا ئىپا-
دىلەش ئۇسۇللىرىنى بۇزۇپ تاشلىغان، ھېكايە ۋەقەلىكىنى فىزىئولوگىيىلىك «مەن»نى ئاسا-
سىي گەۋدە قىلغان پسىخولوگىيىلىك «مەن»نىڭ بىر قاتار پائالىيەتلىرى ئارقىلىق بايان
قىلغان. «مەن»، قەمەر، قەمەرنىڭ ئاتا - ئانىسى ۋە «مەن»نىڭ ئايالىدىن ئىبارەت بىر - بى-
رىگە تامامەن ئوخشىمايدىغان پېرسوناژلارنىڭ مۇھەببەت، نىكاھ، ئائىلە مەسىلىسىگە تۇتقان
تۈپ پرىنتسىپىنى ئۆتكۈر زىددىيەت توقۇنۇشى ئىچىگە قويۇپ تەسۋىرلەپ، شۇ ئارقىلىق
ئۇلارنىڭ ئۆزىگە خاس ئىندىۋىدۇئال خاراكتېرىنى ياراتقان.

ھېكايىدىكى ئاساسىي پېرسوناژ — «مەن» ھاياتىنىڭ ئۇزۇن مۇساپىسىنى بېسىپ ئۆ-
تۈپ، قېرىلىق دەۋرىگە قەدەم قويغان، فىزىئولوگىيىلىك، پسىخولوگىيىلىك جەھەتتىن
پىشىپ يېتىلگەن ۋە ۋاپادار، كۆيۈمچان ئايالى، بالىلىرى، نەۋرىلىرى، بەختىيار ئائىلىسى بار
ئادەم. بىر كۈنى ئۇ ياش قەلبىدە تۇنجى مۇھەببەت تۇيغۇسىنى ئويغاتقان قىز — قەمەرنىڭ
چەت ئەلدىن قايتىپ كەلگەنلىكىنى ئاڭلايدۇ. شۇئان ئۇنىڭ قەلبىگە يوشۇرۇنغان، تېخىچە
تولۇق ئۆچمىگەن مۇھەببەت ئوتلىرى قايتىدىن يېلىنجاپ گۈلخانغا ئايلىنىدۇ. كۆز ئالدىدا
غۇلجا شەھىرىنىڭ خىلۋەت كوچىلىرى، گۈزەل قىز قەمەر ۋە ئۇنىڭ بىلەن بىللە بولغان
بەختىيار چاغلار نامايان بولىدۇ. ئۇ ئەمدى ياشلىقتىكى رومانتىك ھەۋەسلەرگە بېرىلىشنىڭ
ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوقلۇقىنى ھېس قىلىپ، يۈرىكىنى كۆيدۈرۈۋاتقان مۇھەببەت ئوتلىرىنى
ئەقىل ۋە ئىرادىنىڭ كۈچى بىلەن ئۆچۈرمەكچى بولىدۇ. لېكىن ئۇنداق قىلالماي، ئۆزىنىڭ
مۇھەببەتلىك ھاياتىنى ئەسلەپ، شېرىن ھەم ئازابلىق خىيالغا چۆكىدۇ. بىردىنلا ئۇنىڭدا
قەمەر بىلەن كۆرۈشۈش ئىستىكى تۇغۇلىدۇ، بىراق قەمەردىن مۇھەببەت تەلەپ قىلىشنىڭ
ئاللىقاچان ۋاقتى ئۆتكەنلىكىنى تونۇپ يېتىپ، ئۆز ھېسسىياتىنى دەپ قەمەرنىڭ ۋە ئۆزىنىڭ
بىر ئوبدان ئائىلىسىنى ۋەيران قىلماسلىق، ئايالىنى بىھۇدە ئازابلىماسلىق، بالىلىرىنى، ئۇ-
لارنىڭ بەختىنى نابۇت قىلماسلىق ئۈچۈن بۇ ئىستەكتىن ۋاز كېچىدۇ. دېمەك، شېكىسپىر-
نىڭ تىلى بويىچە ئېيتقاندا «نىكاھلىق بولغان كىشى ‹مەن› چىن مۇھەببەتنى تېخىمۇ چۈ-
شىنىدۇ.» لېكىن ئۇنىڭ ئايالى ئېرىدىن گۇمانلىنىپ، قاتتىق ئازابلىنىدۇ.

ھېكايىدىكى يەنە بىر مۇھىم پېرسوناژ قەمەر بولۇپ، ئۇ ئاق كۆڭۈل، ۋىجدانلىق
يىگىت — «مەن»نى شۇنچە ياخشى كۆرىدۇ. ئاتا - ئانىسى ئۇنىڭ «مەن» بىلەن توي قىلىشىغا

قوشۇلمىغاندا، قاتتىق ئازابلىنىدۇ، لېكىن ئاتا ئانىسىغا تارتىشىپ، «مەن» بىلەن بىللە ئۈرۈمچىگە قېچىپ كېتىشكە ئۇنىمايدۇ ۋە ئاخىرى ئاتا ـ ئانىسىنىڭ زورلىشى ئاستىدا هازىرقى يولدىشى بىلەن توي قىلىدۇ. دېمەك، ئۇ ئاتا ـ ئانىسىنىڭ سۆزىنى ئۆزى ئۈچۈن پەرمان دەپ بىلىدىغان ئىتائەتمەن قىزلارنىڭ تىپىك ئوبرازى.

قەمەرنىڭ ئاتا ـ ئانىسى هېكايىدا قىز ـ يىگىتلەرنىڭ مۇهەببەت ئەركىنلىكىنى بوغىدىغان، قىزنى ماددىي مەنپەئەتكە ئېرىشىشنىڭ ۋاسىتىسى قىلىدىغان مۇتەئەسسىپ، يۇرتۋاز، شەخسىيەتچى كىشىلەر سۈپىتىدە ئوتتۇرىغا چىقىدۇ. ئۇلار قەمەرنىڭ هېچنېمىسى يوق، «ياقا يۇرتلۇق يېتىمەك» دەپ قارالغان «مەن» بىلەن توي قىلىشىغا قوشۇلمايدۇ ۋە ئۇنى هېلىقى باي، يەرلىك يىگىت بىلەن توي قىلىشقا مەجبۇرلايدۇ. نەتىجىدە «مەن» بىلەن قەمەرنىڭ روهىنى ئېغىر دەرىجىدە زەخىملەندۈرىدۇ.

بىزگە مەلۇمكى، سوبيېكتىپ دۇنيا ئۆزىنى ئوراپ تۇرغان ئوبيېكتىپ دۇنيانىڭ ئۇيۇقىدىن هالقىپ تۇرىدۇ، ئادەمدىكى ئەڭ مۇهىم ئامىلنىڭ بىرى بولغان هېسسىياتمۇ ئەركىن، تەرتىپسىز، فورمال لوگىكىغا ئۇيغۇن بولماسلىقتەك ئالاهىدىلىككە ئىگە. يازغۇچى بۇ هېكايىسىدا پېرسوناژلارنىڭ قەلب ئاسمىنىدا قىسقا مۇددەت ئىچىدە چاقنىغان ئاشۇنداق يارقىن هېسسىيات نۇرلىرىنى ماهىرلىق بىلەن تەسۋىرلىگەن ۋە ئۇنىڭغا ئۆزىنىڭ سوبيېكتىپ قارىشىنى سىڭدۈرگەن. شۇ ئارقىلىق پەيدا بولغاندا يوشۇرغىلى، يوقالغاندا بار قىلىپ كۆرسەتكىلى بولماسلىقتەك تۈپ ئالاهىدىلىككە ئىگە بولغان سۆيگۈ ـ مۇهەببەتنىڭ خۇددى قۇياشقا كەچكى شەپەقە، يۇلتۇزلارغا ئوخشاش هاياتنىڭ هەر بىر مىنۇت ـ سېكۇنتىغا مەڭگۈ هەمراه بولىدىغانلىقى، ئۇنى ۋاقىتنىڭ ئۇنتۇلدۇرالمايدىغانلىقىدىن ئىبارەت يۈكسەك پەلسەپىۋى پىكرىنى ئوتتۇرىغا قويۇپ، مۇهەببەتنىڭ ئۇلۇغ كۈچ ـ قۇدرىتىنى نامايان قىلغان، شۇنىڭ بىلەن بىللە مىللىتىمىزدە تا هازىرغىچە ساقلىنىۋاتقان قىز ـ يىگىتلەرنىڭ مۇهەببەت ئەركىنلىكىنى بوغۇش، يۇرتۋازلىق، هەسەتخورلۇق، شەخسىيەتچىلىك قاتارلىق ناچار ئىللەتلەرنى دادىل ئاشكارىلىغان، مۇهەببەتنى دەپسەندە قىلىشنىڭ ئېغىر جىنايەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىپ، كىشىلەرنى ۋاپادار بولۇشقا، پاك مۇهەببەتنى مەڭگۈ قەدىرلەشكە چاقىرغان، بەدىئىي جەهەتتىن قۇرۇلمىنىڭ كۆپ قاتلاملىشىشى، ۋەقەلىكنىڭ قەلبكە مايىللىشىشى، تىلنىڭ مۇزىكىلىشىشى، تەسۋىرلەشنىڭ كونكرېتلىشىشىنى هەقىقىي تۈردە ئىشقا ئاشۇرغان. مۇشۇ جەهەتتىن ئالغاندا، بۇ هېكايىنى پروزىچىلىقىمىزدىكى، شۇنداقلا يازغۇچى قاهار جېلىل ئىجادىيىتىدىكى يېڭى بۆسۈش دېيىشكە بولىدۇ.

مەسئۇل مۇهەررىر ئەنۋەر ئابدۇرېهىم

سوۋېت ئۇيغۇرلىرى ئەدەبىياتىدىن

ئەخمەتجان ھاشىرۇۋ

ئادەمنىڭ كۆڭلى دېگەن...

ئەخمەتجان ھاشىرۇۋ 1938-يىلى ئالمۇتا ئوبلاستى چىلەك رايونىنىڭ ھالۋاي يېزىسىدا تۇغۇلغان. قازاقىستان دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ تىل-ئەدەبىيات فاكۇلتېتىدا ئوقۇغان. ئۇنىۋېرسىتېتنى تاماملىغاندىن كېيىن بىر مەزگىل ئوقۇتقۇچىلىق قىلغان ۋە ئالمۇتا رادىئو كومىتېتىدا خىزمەت قىلغان. 1971-يىلدىن 1983-يىلغىچە «كوممۇنىزم تۇغى» گېزىتى تەھرىر بۆلۈمىدە ئەدەبىيات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى بولغان. ئۇ «كەچمەس كۆڭلۈم»، «سولماس گۈل»، «ياشىغىنىم ياشىغان»، «نۇر ئانا»، «يالغۇز يالپۇز» قاتارلىق كىتابلارنىڭ ئاپتورى. ئۇنىڭ خېلى جىق ئەسەرلىرى قازاق، رۇس تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان.

ئەخمەتجان ھاشىرۇۋ ھازىر قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقى باشقارمىسىنىڭ سېكرېتارى.

مۇرادىل كىچىك ساقاللىق بوۋىسىنىڭ ھېكمەتلىك سۆزلىرىگە قىزىقاتتى. ئۇنىڭدىن ئايرىلغۇسى كەلمەيتتى. مانا، ئۇ بۈگۈنمۇ بوۋىسى بىلەن خاماندا بىللە بولدى. ئۇ دۆۋىلەكلىك بۇغداينىڭ ئۈستىگە چىقىپ ئولتۇردى-دە، كونىراپ كەتكەن خالتىسىدىن بىر ۋاراق قەغەز بىلەن بارماقتەك قېرىنداشنى ئالدى. خالتىنى تىزىغا قويۇپ، بوۋىسىنىڭ رەسىمىنى سىزىشقا باشلىدى.

— بوۋا، بوۋا! — دەپ بىر ئازدىن كېيىن ئۇ تۆۋەنگە سىيرىلىپ چۈشۈپ بۇغداي چەشلەۋاتقان بوۋىسىنىڭ قېشىغا يۈگۈرۈپ كەلدى، — مەن سىزنىڭ رەسىمىڭىزنى سىزدىم. مانا كۆرۈپ باقىڭا!

بوۋاي ئۈچۈن بۇ كۈتۈلمىگەن ۋەقە ئىدى.

— رەسىم سىزدىم دەمسەن، ئوغلۇم؟ — ئاتا مۇرادىلغا تىكىلىپ قاردى ۋە ئورۇشقا كەتكەن رەسسام ئوغلى غوپۇرجاننى ئەسلىدى، — ياخشى قىپسەن ئوغلۇم، قېنى، كۆرەيچۇ.

رەسىمدە زۇمرەتتەك ئوچۇق ئاسمان، يىراقتا ئاشلىق ئورۇۋاتقان كومبايىنلار، ئاق كۆڭلەكلىك، بېشىغا كونا مالىخاي كىيگەن، غەمكىن ھالدا دان چەشلەۋاتقان بوۋاي تەسۋىرلەنگەنىدى.

— مۇنۇ يېزىپ قويغىنىڭ نېمە؟

— «بوۋام ۋە خامان» دەپ يېزىپ قويدۇم.

— بوۋام ۋە خامان، — دەپ تەكرارلىدى ئاتا، — قارا سېنى، ئەقلىڭ بار ئىكەن، توغرا، سىزغىن، بۇ ياخشىلىق، بىلەمسەن، ياخشىلىق دېگەن نېمە؟ ھەر كىمنىڭ قولىدىن كېلىدىغان ئىش ئەمەس بۇ.

بوۋاي مۇرادىلنىڭ قېرىنداش تۇتقان ئىنچىكە بارماقلىرىنى سۆيۈپ قويدى.

ئاق چاچ بوۋاي ئىچىدە نەۋرىسى ئۈچۈن دۇئا قىلدى. مۇرادىلنىڭ خاماندا تۇغۇلغان ئەسىرى خۇددى، خاماندەك بەرىكەتلىك

بولۇپ ئەنە شۇنداق باشلانغانىدى...

كېيىنكى ۋاقىتلاردا رەسسام مۇرادىلنىڭ خالتىسى مومىسىنىڭ سەۋزە، پىياز، ئاش كۆكى ئوتاۋاتقان رەسىملىرى ھەم ئۇرۇشقا كەتكەن بىر مەھەللىلىك ئاكىلىرىنىڭ رەسىملىرى بىلەن توشۇۋەردى. لېكىن ئۇ بۇ رەسىملەرنى تېخى ھېچكىمگە كۆرسەتمىگەنىدى.

بىر كۈنى بوۋىسى خاماندىلا ئاغرىپ قالدى. ئۇ شۇ ياتقانچە تۇزۇلۇپ كېتەلمىدى ...

ئۇ ئەمدى خەت توشۇغۇچى مومىسى بىلەن قالدى.

— موما، خەتنى مەن توشۇي، سەن قېرىغىنىڭدا قىينىلىپ قالدىكەنسەن، — دېدى مۇرادىل.

شۇنداق قىلىپ، مۇرادىل يۇرت ئادەملىرىنىڭ قايغۇسى بىلەن شادلىقىنى تەڭ بۆلۈشۈپ، مۇرەككەپ ھايات قوينىغا كىرىپ كەتتى...

بۇ يىلقى باھار بالدۇر كەلگەنىدى. ئاياللار ئېتىز - ئېرىق ئىشلىرىغا ئاللىقاچان چىقىپ كەتكەن. مۇرادىل ئۇلار بىلەن ھەركۈنى كۆرۈشەتتى. ئۇ ئاق چېچەكلەرگە ھەۋەس بىلەن قارايتتى. باھار گۈللىرىنى تاللاپ تېرىيتتى. «سېنىڭ ھاياتىڭ قىسقا، لېكىن قانچە - قانچە ئادەملەرنىڭ قايغۇسىنى يوقىتىسەن، مەنمۇ ساڭا ئوخشاشلا گۈل. لېكىن مەن بولسام مۇشۇ باھاردا ئاكىلىرىم، ھەدىلىرىمگە قايغۇ - ھەسرەتنى ئەكىتىپ بارىمەن...» ئۇ بىر قۇچاق گۈل تەردى - دە، يەر ھەيدەۋاتقان ئاياللارنىڭ قېشىغا قاراپ ماڭدى.

ئۇ يەرنىڭ ئارىلىقى خېلى بار. مۇرادىل ئەتراپىغا قارىدى. «ئەنگەن» بېغىدىن بىر كالا ھارۋىسى كېلىۋاتاتتى. بالا ئۇنى كۈتتى. كوناھارۋىنىڭ غىچىرلىغان ئۈنى، ئۇنىڭ ئۈستىدىكى كىرسىن تۇڭلىرىنىڭ تاراق - تۇرۇق قىلغان ئاۋازى يىراقتىنلا ئاڭلىنىپ تۇراتتى... مانا، ھارۋىمۇ يېتىپ كەلدى. ھارۋىدىكەش ھاشىر بوۋاي ئىكەن. مۇرادىل ئۇ بوۋاينىڭ بەش بالىسىدىن ئايرىلغانلىقىنى ئاڭلىغان.

— يەنە ماڭدىڭمۇ. ئوغلۇم، — دېدى بوۋاي يەرگە چۈشۈۋېتىپ، — سېنىڭدىن ھېچقايسىمىز رەنجىمەيمىز. سەن پېشانىگە يېزىلغان خەتنى ئەكىتىۋاتىسەن، موماڭمۇ خەت توشۇشنىڭ ھەسرىتىدىن قېرىپ ئاغرىقچان بولدى...

بالا ئۈنچىقمىدى.

— خالتاڭدا نېمە بار؟ — دەپ ئاۋازى تىترىگەن ھالدا سورىدى بوۋاي.

مۇرادىل خالتا ئىچىدىكى سىرنى يو. شۇرۇپ كۈلۈمسىرىدى:

— گۈل. ئاق چېچەك بار. چىرايلىق ئېچىلىپ كېتىپتىكەن.

— گۈل دەمسىنا؟

— گۈل، بوۋا، گۈل!

ئۇ چىمەنخان، تىللاخان، خاتەم ھەدە قاتارلىق ئانىلىرىغا قايغۇ - ئەلەم، مەڭگۈلۈك مۇسىبەت دەھشىتى ئېلىپ كېتىۋاتقانلىقىنى ئېچىپ ئېيتىشقا جۈرئەت قىلالمىدى.

ھاشىر بوۋاي بالىنىڭ ئىنسانىي خىسلەتكە باي قەلبىنى بىردىن چۈشەندى.

ئىككىيلەن ھارۋىغا ئولتۇردى ۋە ئاياللار ئىشلەۋاتقان ياققا قاراپ يول ئالدى.

مانا، يەر ھەيدەۋاتقان ئانىلار كۆرۈندى. يەر خېلى ھەيدىلىپتۇ، ئىككى تراكتور نېمىشقىدۇ توختاپ قاپتۇ. ئاياللار دۆڭباغدىكى تراكتورنىڭ ئەتراپىغا چۆمۈلدەك يىغىلىۋاپتۇ.

— كۆردۇڭمۇ؟ بىر بالا بوپتۇ، ياردەم قىلىش كېرەك! ئۇلارنىڭ كۈچى يېتەرمۇ؟

بوۋاي بىلەن بالا ئالدىرىدى. ئۇلار قىيسىيىپ قالغان تراكتورنى يۆلەۋاتقان ئانىلارنىڭ قېشىغا يېتىپ كېلە - كەلمەستىن:

— يوقىلىش... يېقىن كەلمەڭلەر، — دەپ چوقىرىشىپ كەتتى ئانىلار.

— نېمىشقا ئۇنداق دەيدۇ، ھە؟

بوۋاي جاۋاب بەرمىدى.

— قىزلىرىم، قېرىنداشلىرىم، — دەپ ئۆتۈنۈپ يېقىن كېلىۋەردى بوۋاي.

— يېقىن كەلمە!

— خۇدا مېنى كەچۈرسۇن. كۆزۈم كور... مېنىڭدىن ئۇيالماڭلار... سىلەرگە قاردىماي... تراكتور بېسىۋالمىسۇن!

قەددى پۈكلەنگىنى بىلەن، بىلىكىدە خېلى كۈچى بار ھاشىر بوۋاي باشقا ئاياللار بىلەن بىللە تراكتورنى مۈرىدەپ ئىتتىرىپ تۇردى.

— قويۇۋەتمەڭلار! كۈچىنى تەكچۈك ساقلاڭلار، مۇرادىل، سەنمۇ كەل! قېنى قىزلىرىم، غەيرەت قىلىڭلار، ئەجدادلىرىمىز، يىگىتلىرىمىزنىڭ كۈچى يار بولسۇن! ھە، قېنى...

ئاياللار بوشاشماي قاتتىق تۇرۇپ، تراكتورنى زورغا تىكلىدى.

مۇرادىلنىڭ كۆز ئالدىدىلا ناھايىتى ھارغان، قوللىرى تالغان ئانىلار ھايات كۈۋرۈكىدىن ئۆتتى ۋە دەۋر يۈكىنى ئۆز مۈرىسىدە كۆتۈرۈپ، تىكلەشكە قادىر ئىكەنلىكىنى نامايان قىلدى. تېخىچىلا ھاسىرەپ تۇرغان ھارۋىكەش:

— كۆردۈڭمۇ ئوغلۇم، كۆردۈڭمۇ... بۇنى ئۇنتۇشقا بولامدۇ؟ — دېدى ۋە ئاستا

ھارۋىدىكى تۇڭلارنى چۈشۈرۈشكە ماڭدى.

بۇ، روھىي زەئىپ ھەدىلىرىڭنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتىشقا بولمايدۇ، دېگەن سۆز ئىدى.

مۇرادىل جۇل - جۇل يىرتىق كىيىم ئىچىدە ئۇيات - نومۇسنى ئارانلا يوشۇرۇپ تۇرغان مېھرىبانلارنى كۆردى. «نېمىشقا شۇنداق، بۇلار نېمە قىلغان، سىلەر يىمپەك كۆڭلەك، چىرايلىق توپلىي كىيىپ، زەر ياغلىق تېڭىشىڭلار كېرەك» دەپ ئەلەم بىلەن ئويلىدى ياش رەسسام.

ئېتىز گۈللىرى خەت توشۇغۇچى بالىدىن ھېچنېمە سورىيالماي مۇڭ ئىچىدە ئولتۇراتتى. زېرەك بالا خالتىسىنى ئېچىپ، ئويلىنىپ قالدى. ئۇنىڭ قەلبىدە ئاجايىپ بىر يۈكسەك ھېسسىيات ئويغىنىپ كەتتى. ھارۋىدىكى كىرسىنگە لىق تولغان تۇڭلارنى يەرگە چۈشۈرۈشكە قولىنى بارماي تۇرغان ھاشىر بوۋايمۇ نېمىندۇر سەزگەندەك مۇرادىلغا قادىلىپ قالغانىدى. بالىنىڭ يۈرىكى گۈپ - گۈپ سوقۇپ، نەپىسى قىسىلدى. ئۇ تۇيۇقسىزلا ھەدىلىرىنىڭ ئىسىملىرىنى ئاتاشقا باشلىدى.

— چىمەنخان ھەدە!

چىمەنخان شۇئان ھۆركىرەپ يىغلىۋەتتى.

— تىللاخان ھەدە!

— ئاققان يۇلتۇزدەك ئۆچۈپ كەتتىڭغۇ ئۇ...

— خاتەم، راھەت ھەدە!

— ياق، ياق....

— مايسىخان ھەدە!

— ماڭىمۇ؟ قارا خەتمۇ؟

— مەن سىلەرگە... گۈل ئەكەلدىم. ئۇرۇشتىكى ئاكىلىرىمنىڭ رەسىمىنى سىزىپ ئەكەلدىم! نېمىشقا چۆچۈيسىلەر؟ يىغلىماڭلارچۇ!

كۆڭلى سۇنغان، رەڭگى ئۆچۈپ تا-
تارغان ئانىلارنىڭ يۈزلىرىگە قان يۈگۈردى.
كۆزلىرى پارلىدى. لەۋلىرىدە تەبەسسۇم
ئويىندى. ئانىلار مۇرادىلنىڭ قولىدىكى گۈل
ۋە رەسىمنى ئالدى. ئۇلار رەسىمدىن
ئۇرۇش ئوتىنى، ئوتقا كىرگەن قەھرىمان
ئەرلىرى ۋە سۆيگەن يىگىتلىرىنى روشەن
كۆردى... كۆڭلى يېرىملار خۇشاللىقىدىن
يىغلاپ، بەزىلەر قاقاقلاپ كۈلۈپ، ئېتىزنى
چاڭ كەلتۈردى. رەسسام ئىنىسىنى تالىشىپ
سۆيۈپ، مەھكەم قۇچاقلاشتى. ئۇلارنىڭ
رەڭسىز، خىرە كۆزلىرى بىردىنلا نۇرلىنىپ
كەتتى.

— ھايات پاك - پاكىز تۈگەپ كەت-
مەيدۇ!

— ئۆچكەن ئۈمىدىمىزنى ياندۇردۇڭ!

— ھاردىم - تالدىم دېمەيمىز!

— ھەر قۇش ئۆز ئۇۋىسىغا قايتىپ
كېلىدۇ، — دېيىشتى.

مۇشۇ ھاياجانلىق سۆزلەر بىلەن ئۇلار
مۇرادىلنى ئەزىزلىدى، غەمنى، قايغۇنى
ئۇنتۇدى. ياخشىلىقنى، پەقەت ياخشىلىقنىلا
كۆز ئالدىغا كەلتۈردى. ئىللىق چىراي،
خۇش تەبەسسۇم ئىلكىدە چۇرقىرىشىپ يېڭى
ھەيدەلگەن يەرگە داستىخان سېلىپ، خاتىر-
جەم چاي ئىچىشتى. خۇددى داستىخاننىڭ
چۆرىسىدە جەڭچىلەرمۇ ئولتۇرغاندەك، ئايال-
لارنىڭ كەيپىياتى ئۈستۈن بولدى. تۇيۇق-
سىزدىن يۈز بەرگەن شۇخىل كەيپىياتىنى
ھاشىر بوۋاي پەقەت خەت توشۇغۇچى با-
لىنىڭ ھەسسىسى دەپ توغرا چۈشەندى. بالا
چىداپ ئولتۇرالمىدى. پۈتۈن ۋۇجۇدى
تىترەپ، كۆزلىرىگە ئىسسىق ياشلار تولۇپ
كەتتى. ئۇ ئورنىدىن سەكرەپ تۇردى - دە،
«قارا خەت» بار خالتىنى ئېلىپ، ھەيدەلگەن
يەر بىلەن يۈكۈرگەن بويى مەھەللىگە
قاراپ يول ئالدى.

ئاياللار ھاڭ - تاڭ بولۇپ ۋارقىراشتى:

— ئۇنىڭغا نېمە بولدى؟ ھەي، مۇ-
رادىل!

— ياش بالىلارنىڭمۇ يۇمران يۈرىكى
مۇجۇلۇپ كەتتىغۇ، — دېدى ھارۋىكەش
ساقىلىنى سىيپاپ، — كېتىۋەرسۇن، ۋارقىرى-
ماڭلار!

ئايالالار مۇرادىلنىڭ قىلىقىدىن مىن-
نەتدار بولۇپ، ئىشقا جىددىي كىرىشىپ
كەتتى. يەنە ئۇلارنىڭ ناخشىلىرى ياڭرىدى.
بۇ ناخشىلار مۇرادىلغا ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— مەن يالغان ئېيتتىم، — دەپ ئۆزى-
نى توختىتالماي يىغلىدى بالا، — كۆڭلۈڭ-
لەرنى ئاياپ ئالدىدىم، ياخشىلىق خەۋەرچى-
سى بولاي دېدىم. كەچۈرۈڭلار، ھەدىلىرىم،
كەچۈرۈڭلار، ئاكىلىرىم! سىلەرنى تىرىك
دەپ ئېيتتىم، ئۆلمىدىڭلارغۇ، ئاخىر ھەدى-
لىرىم، سىلەرنى كۈلسۇن، ناخشا ئېيتسۇن،
ھامان بەختلىك بولۇڭلار دېدىم. ئېغىر
ئەمگەكلىرىڭلارنى، غۇربەت تۇرمۇشىڭلارنى، ئۆچ-
مىگەن ئۈمىدىنى كۆردۈم، ھېس قىلدىم.
مېھرىبانلار، مەن سىلەرنىڭ رەسىمىڭلارنى
قولۇمدىن كېلىشىچە سىزىمەن، تېخنى،
گۈزەل سەنئەت مەكتەپلىرىگە ئوقۇشقا
بارىمەن. سىلەرنى ئادىل ئىنسانلارغا كۆر-
سىتىمەن...

مۇرادىل رەسىم سىزىۋەردى، سىزى-
ۋەردى...

نەشرگە تەييارلىغۇچى: دەريا ھەسەن. مەسئۇل مۇھەررىر: ئالىمجان ئىسمايىل

ئەدەبىي ھايات ۋە ئۇچۇرلار

△ شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونى بويىچە خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرى خىزمەت تەجرىبىلىرىنى ئالماشتۇرۇش ۋە ئىلغار كوللېكتىپ، ئىلغار شەخسلەرنى مۇكاپاتلاش يىغىنى 1989-يىلى 6-دېكابىردىن 8-دېكابىرغىچە ئۈرۈمچىدە ئېچىلدى. يىغىنغا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم ئىنتايىن كۆڭۈل بۆلدى، يىغىندا رايونلۇق پارتكومنىڭ مۇئاۋىن شۇجىسى جانابىل مۇھىم سۆز قىلدى.

يولداش جانابىل خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرىنى ئىشلەشنىڭ مۇھىملىقى ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق دەپ كۆرسەتتى: «ھەر دەرىجىلىك رەھبەرىي ئورۇنلار خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرى خىزمىتىنى ئاڭلىق تۈردە ئۆزىنىڭ كۈن تەرتىپىگە كىرگۈزۈشى، چىڭ تۇتۇپ نەتىجە يارىتىشى كېرەك. خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرىنى ئىشلەش مەملىكىتىمىزنىڭ 7-بەش يىللىق پىلانىدىكى نۇقتىلىق ئىلمىي تەتقىقات تۈرى بولغانلىقى ئۈچۈن، بۇ ئىشنى ھەرقانداق ناھىيە، شەھەر (بىڭتۇەن دىۋىزىيىلىرى) نىڭ ئىشلىمەي تاشلاپ قويۇشىغا، كېچىكتۈرۈشىگە بولمايدۇ. چوقۇم ياخشى ئىشلەش كېرەك. بوشاڭ قالدۇرۇشقا، رەسمىيەتچىلىك قىلىشقا بولمايدۇ.»

يىغىندا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكومنىڭ دائىمىي ھەيئەت ئەزاسى، ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ باشلىقى، ئاپتونوم رايونلۇق خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرى رەھبەرلىك گۇرۇپپىسىنىڭ باشلىقى فېڭ داجېن رەھبەرلىك گۇرۇپپا نامىدىن خىزمەت دوكلاتى بەردى. ئۇ ئۆتكەن بىر يىللىق خىزمەت تەجرىبىلىرىنى يەكۈنلەپ، قولغا كەلتۈرۈلگەن نەتىجىلەرنى مۇئەييەنلەشتۈردى ھەمدە بۇنىڭدىن كېيىنكى خىزمەتلەرنى ئورۇنلاشتۇردى. ئۇ، ھەر دەرىجىلىك رەھبەرلىكنىڭ ئېتىبار بېرىشىنى قولغا كەلتۈرۈش توپلام خىزمىتىنى ياخشى ئىشلەشنىڭ تۈپ كاپالىتى، كەسپىي قوشۇنىنى تەربىيەلەپ، ئاممىنى تولۇق ھەرىكەتلەندۈرۈش خىزمەتنى ياخشى ئىشلەشنىڭ ئۈنۈملۈك تەدبىرى ئىكەنلىكىنى ئالاھىدە تەكىتلىدى.

يىغىندا قەشقەر ۋىلايەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، قۇمۇل ۋىلايەتلىك خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرى ئىشخانىسى، غۇلجا شەھەرلىك خەلق ئەدەبىياتى توپلام ئىشخانىسى، كىرىيە ناھىيىلىك خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرى ئىشخانىسى قاتارلىق 11 ئىلغار كوللېكتىپ، 38 نەپەر ئىلغار شەخس مۇكاپاتلاندى ھەمدە مەملىكەت بويىچە خەلق ئەدەبىياتى خىزمىتىدە ئىلغار بولۇپ باھالانغان شىبە دېھقان گورگىيا ۋېنىڭ (چاپچالدىن)، ئابدۇقادىر تۇرسۇن (كىرىيەدىن)، ئېلى ئىسمايىل (قۇمۇلدىن) قاتارلىق ئۈچ كىشىگە مەركەز بەرگەن مۇكاپات ۋە خاتىرە بۇيۇملىرى تارقىتىپ بېرىلدى.

يىغىن ئاخىرىدا ئاپتونوم رايونلۇق پارتكوم تەشۋىقات بۆلۈمىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى لى كاڭنىڭ سۆز قىلدى. ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ رەئىسى يولداش قەييۇم تۇردى يىغىن يېپىش نۇتقى سۆزلىدى. ئۇ ئۆز سۆزىدە، تارىخىي مەسئۇلىيەتچانلىق تۇيغۇسى بىلەن خەلق ئەدەبىياتى ئەسەرلىرىنى ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە تولۇق توپلىۋېلىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى، خەلق ئەدەبىياتى توپلاملىرىنى ئىشلەشتە سۈپەت ئۆلچىمىنى چىڭ ئىگىلەش كېرەكلىكىنى، قولنىڭ ئۇچىدا ئەپلەپ-سەپلەپ ئۆتكۈزۈۋېتىشكە بولمايدىغانلىقىنى، ئەسەرنىڭ ئەسلىگە سادىق بولۇشتا چىڭ تۇرۇپ، ئۆزگەرتىش، قىرقىش، سۇنئىي، ياسالما ئارىلاشمىلارنىڭ قوشۇلۇپ قېلىشىدەك ئەھۋاللارنىڭ يۈز بېرىشىدىن قەتئىي ساقلىنىشنى تەكىتلىدى.

△ قازاقىستان يازغۇچىلار ئىتتىپاقىنىڭ سېكرېتارى قالاۋبېك تۇرسۇنقۇلوۋ بىلەن يازغۇچى، دراماتۇرگ شايىم شاۋايېۋ ئاتاقلىق يازغۇچى، دراماتۇرگ زۇلۇن قادىرنىڭ تەزىيە مۇراسىمىغا قاتنىشىش ئۈچۈن 1989-يىلى 26-دېكابىر ئۈرۈمچىگە كەلگەنىدى. ئۇلار بىر ھەپتە ئىچىدە مۇناسىۋەتلىك پائالىيەتلەرگە قاتناشقاندىن كېيىن، 1990-يىل 2-يانۋار مەملىكىتىگە قايتتى.

زۇنۇن قادىرنىڭ ھاياتىدىن كۆرۈنۈشلەر

زۇنۇن قادىر ياسىن خۇدابەردى،
تېيىجان ئېلىيوۋ بىلەن بىللە.

زۇنۇن قادىر
ئەدىبلەر ۋە دېھقانلار ئارىسىدا.

زۇنۇن قادىر
بالا - چاقىلىرى بىلەن بىللە.

بۇ بەتتىكى سۈرەتلەر
مەرھۇمنىڭ ئائىلە ئالبومىدىن ئېلىنغان.

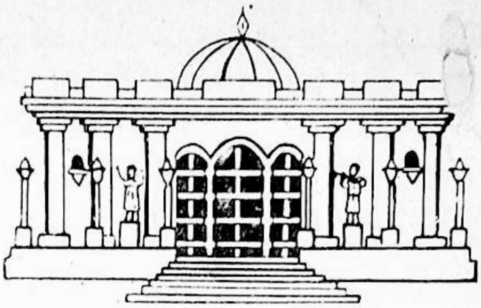

《塔 里 木》 文学月刊 （维吾尔文）

TARIMAMONTHLY LITERATURE JOURNAL
IN UIGHUR LANGUAGE

编　　辑：《塔里木》编辑部
出　　版：新疆人民出版社
印　　刷：新疆新华印刷厂
发　　行：乌鲁木齐市邮局
订阅、零售：各 地 邮 局 所

国内统一刊号：CN65－1010／I
本刊代号：58－66 定 价：1.40元
邮政编码：830002

1990 - يىل 2 - سان (348 - سان) 40 - يىل نەشرى .
تۈزگۈچى «تارىم» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى .
ئۈرۈمچى دېموكراتىيە يولى 32 - قورۇ . تېلېفون نومۇرى : 78784 .
شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى نەشر قىلدى . شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى .
ئۈرۈمچى پوچتا ئىدارىسىدىن تارقىتىلىدۇ . مەملىكەت بويىچە ھەممە
جايلاردىكى پوچتا ئىدارىلىرى مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ .

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى : CN 65 - 1010 / I .
ژۇرنال ۋاكالەت نومۇرى : 66 - 58 ، باسما تاۋاق : 10 ، باھاسى : 1.40 يۈەن .
پوچتا نومۇرى :